

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิชัย จังหวัดพิจิตร

Development of Creative Buddhist Grass Roots Economy of Wat Hat Mun
Krabue Community, Mueang Phichit District, Phichit Province

พระครูพิพัฒนสุตคุณ¹ พระราชสิทธิเวที² พระครูใบฎีกาสุนิทร³ พระมหาศุภฤกษ์ สุภททจารี⁴
วิชิต ไชยชนะ⁵ และนพวรรณ ไชยชนะ⁶

Phrakhruphiphatsutakhun, Phrarat Sittivetee, Phrakhrubaidika Suwin,
Phramaha Supharoek Suphattajaree, Wichit Chaichana and Noppawan Chaichana

Received: January 10, 2023

Revised: April 29, 2023

Accepted: May 19, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ 2) ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ และ 3) พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มอาชีพ ในชุมชนวัดหาดมูลกระบือ 5 กลุ่ม เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และชุดกิจกรรมกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิชัย จังหวัดพิจิตร มีการสืบสานและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมโดยการเพิ่มมูลค่า การสร้างรายได้ให้แก่ประชาชน ในพื้นที่โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางเพื่อขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจผ่านประเด็นต่างๆ ที่สัมพันธ์กับวัด แม่น้ำน่าน และทรัพยากรป่าไม้ 2)

¹⁻⁶ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร; Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Phichit Buddhist College

Corresponding author, e-mail: noppawan.chai@mcu.ac.th, Tel. 085-0535680

การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน วัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร มีการจัดทำแผนธุรกิจเพื่อชุมชน Business Model Canvas (CBMC) แบบจำลองทางธุรกิจเพื่อชุมชน แผนดำเนินงานที่ใช้สำหรับธุรกิจเพื่อชุมชน และปฏิทินงานเพื่อใช้ในการควบคุมให้งานเดินไปตามเป้าหมายของชุมชน มีการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตาม กรอบความคิด TERMS MODEL ที่ชุมชนจะพึงตนเองได้ และ 3) การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสร้างเครือข่ายชุมชนเชื่อมโยงหลากหลายอาชีพ ประยุกต์ใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง ผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธกระตุ้นให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ

คำสำคัญ: การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก, เศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธ, เศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the potential of the Buddhist grassroots economy of Wat Hat Mun Krabue community; 2) to promote the creative grassroots economy of Wat Hat Mun Krabue community; and 3) to develop the creative Buddhist grassroots economy of Wat Hat Mun Krabue community. It was an action research. For qualitative research, data collection techniques were used with key informants using purposive sampling from an occupational group in the five groups of Wat Hat Mun Krabue community. The tools used were an in-depth interview, semi-structured interview form, group discussion recording form, and a set of activities for the creative Buddhist grassroots economic development process. The results of the research found that 1) for the potential of the Buddhist grassroots economy of Wat Hat Mun Krabue community, Mueang Phichit District, Phichit Province, there were inheritance and conservation of cultural heritage by adding value. Income was generated for the people in the area by using the temple as a center to drive the economic system through various traditions related to the temple, Nan River, and forest resources; 2) in terms of promoting creative grassroots economy of Wat Hat Mun Krabue community, Mueang Phichit District, Phichit Province, a

business plan for the community, Business Model Canvas (CBMC), has been created. There were a business model for the community, an action plan used for community businesses, and a work calendar for use in controlling the work according to the goals of the community as well as a promotion of the community's creative grassroots economy according to the TERMS MODEL framework in which the community will be self-reliant; and 3) there was the development of the Buddhist grassroots economy of Wat Hat Mun Krabue community, Mueang Phichit District, Phichit Province to drive the grassroots economy system by creating community networks connecting various professions. There was an application of Buddhist concepts using the temple as the center to push it to become a Buddhist cultural tourist destination to stimulate the economic growth of Wat Hat Mun Krabue community.

Keywords: Grassroots Economy Development, Buddhist Grassroots Economy, Creative Grassroots Economy

บทนำ

เศรษฐกิจฐานราก เป็นระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีรากฐานมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ทรงนำมาบูรณาการและทรงพระราชทานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้พสกนิกรได้นำไปปรับใช้ ตามบริบทในแต่ละท้องถิ่นของตน ชุมชนวัดหาดมูลกระบือ ตำบลย่านยาว อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตรเป็นชุมชนที่ประกอบด้วยประชาชนจำนวน 2 ตำบลโดยมีการรวมตัวของประชาชนหมู่ที่ 3 จัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนพัฒนาอาชีพเกษตร รวมตัวกันประกอบอาชีพที่หลากหลาย ยังมีการผลิตสินค้า OTOP ซึ่งเป็นสินค้าที่มีลักษณะเฉพาะที่ผลิต นอกจากนี้เมื่อถึงเทศกาลแข่งขันเรือยาวภายในจังหวัดพิจิตร ชาวบ้านต่างมีส่วนร่วมในการที่จะทำอาหารจัดจำหน่าย โดยมีวัดหาดมูลกระบือ เป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะมีเพียงปีละ 1 ครั้ง คือช่วงงานแข่งเรือยาวเท่านั้น แต่ในปัจจุบันการแข่งขันด้านการค้าขาย มีการแข่งขันกันในระดับสูง ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวิสาหกิจชุมชน อีกทั้งสถานการณ์การแพร่ระบาดจากไวรัสโคโรนา สายพันธุ์ใหม่ (COVID-19) หากการแพร่ระบาดไม่คลี่คลายเร็ว จะซ้ำเติมความอ่อนแอของกำลังซื้อครัวเรือนต่อเนื่อง เพราะภาวะชะงักงันของธุรกิจที่มีห่วงโซ่การผลิต

เชื่อมโยงกันทั่วโลกและจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ลดลง นอกจากนี้ธุรกิจยังเผชิญปัจจัยท้าทายที่ต่อเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภค กฏข้อห้าม จิตวิโรภาสกุล, เอี่ยมพร ศิริรัตน์, ชาญเดช เจริญวิริยะกุล และสรโรชนี ศิริวัฒนา (2565) ทำให้เกิดรูปแบบการการค้าขายผ่านระบบออนไลน์มีบริการจัดส่งสินค้าถึงบ้านยิ่งส่งผลกระทบต่อวิสาหกิจชุมชนอย่างหนักหน่วง เพราะชาวบ้านที่อยู่อาศัยในชนบทขาดความรู้ ความเข้าใจในด้านการตลาดที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงจุดอ่อนที่สำคัญ 4 ด้านหลัก คือ 1) “การตลาด” สินค้าไม่มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่น คือ สินค้ามีลักษณะใกล้เคียงกัน ไม่มีความแตกต่าง บรรณจุณณ์ หีบห่อไม่สวยงามและทันสมัย 2) “ตั้งราคาไม่สอดคล้องกับต้นทุนของสินค้า” ทำให้ประสบปัญหาทางการเงินจนเกิดภาวะขาดทุน 3) “ขาดช่องทางการจำหน่าย” ส่งผลให้ผู้บริโภคไม่สามารถเข้าถึงสินค้า และไม่มีการทำการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ ทำให้ผู้บริโภคไม่รู้จักแบรนด์และสินค้า 4) เครือข่ายในการส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ซึ่งส่งผลให้ประชาชนที่รวมตัวกันผลิตสินค้า มีความท้อแท้ในการในการดำเนินการปัจจุบันนี้ ค่าครองชีพของประชาชนปรับเปลี่ยนสูงขึ้นเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับจากอดีตที่ผ่านมา เนื่องจากมีค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันหลายด้าน ซึ่งหากจัดการกับปัญหาเบื้องต้นเหล่านี้ได้ จะทำให้หมู่บ้านมีเศรษฐกิจฐานรากมั่นคง และกลายเป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ต่อไป

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการพัฒนาเครือข่ายเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร คำถามที่สำคัญคือ 1) ศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ควรเป็นอย่างไร 2) การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร มีกระบวนการอย่างไร ซึ่งวิถีชีวิตของชุมชนวัดหาดมูลกระบือดำเนินไปตามวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพล ในพระพุทธศาสนา ดังนั้นจะมีพุทธวิธีการ หรือหลักธรรมใดในพระพุทธศาสนา ที่จะสามารถนำมาบูรณาการผ่านพลังบรรพชน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาศักยภาพเศรษฐกิจฐานราก วิถีพุทธของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ แล้วนำมาส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ ให้มีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตรดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร

2. เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร

3. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร

วิธีดำเนินการวิจัย

แผนงานบูรณาการนี้พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร มีโครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนงาน 2 โครงการ คือ โครงการวิจัยย่อยที่ 1 ได้ทราบศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร โครงการวิจัยย่อยที่ 2 ได้กระบวนการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มอาชีพในชุมชนวัดหาดมูลกระบือ 5 กลุ่ม เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และชุดกิจกรรมกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ใช้เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการลงพื้นที่ชุมชนวัดหาดมูลกระบือ ในพื้นที่ตำบลย่านยาว อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ครั้งนี้คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ และสนทนากลุ่มเชิงวิพากษ์ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง 2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และ 3) ชุดกิจกรรมกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนเก็บรวบรวมข้อมูล นำมาวิเคราะห์ได้ผลการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การร่วมศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธและปัญหาอย่างมีส่วนร่วมกับกลุ่มชาวบ้านเกี่ยวกับข้อมูลชุมชน เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การร่วมวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลการศึกษาศึกษาศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ และหาแนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ในพื้นที่วิจัยการนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็น ร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การรวมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนในพื้นที่วิจัยให้กับชุมชน โดยการสนับสนุน ด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

ขั้นตอนที่ 4 การร่วมรับผลประโยชน์โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการ แจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในพื้นที่วิจัยร่วมกันอย่างเท่าเทียม

ขั้นตอนที่ 5 เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัด อย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมในพื้นที่วิจัยในชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร

ขั้นตอนที่ 6 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบืออำเภอมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร อบรมแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์เห็นผลรูปธรรมที่ชัดเจน จึงกำหนดแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ ที่จะใช้เป็นแนวทางตั้งต้น

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร พบว่า ชุมชนวัดหาดมูลกระบือ มีการสืบสานและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมโดยการเพิ่มมูลค่า การสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางเพื่อขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจผ่านประเพณีต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับวัด แม่น้ำน่าน และทรัพยากรป่าไม้ ชุมชนมีการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มข้าวเม่าพอก ทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ ต่อเรือ เลี้ยงปลา จักสาน เป็นต้น ที่เชื่อมโยงศรัทธาในทางพระพุทธศาสนาและสร้างรายได้ให้ชุมชน ประกอบด้วย กิจกรรมแข่งเรือยาวและกิจกรรมทำข้าวเม่า ในการรวมกลุ่มของประชาชนที่มีวัตถุประสงค์หารายได้เพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมของวัด เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเปลี่ยนวิถีคิดในการจัดทำธุรกิจของชุมชนยังใช้คู่มือการจัดทำแผนธุรกิจเพื่อชุมชนอีกด้วย

2. ผลการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร พบว่า วิธีการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน มีการจัดทำแผนธุรกิจเพื่อชุมชน Business Model Canvas (CBMC) แบบจำลองทางธุรกิจเพื่อชุมชน แผนดำเนินงานที่ใช้สำหรับธุรกิจเพื่อชุมชน และปฏิทินงานเพื่อใช้ในการควบคุมให้งานเดินไปตามเป้าหมายของชุมชน มีการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตามกรอบความคิด TERMS MODEL ที่ชุมชนจะพึงตนเองได้

3. ผลการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร พบว่า แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสร้างเครือข่ายชุมชนเชื่อมโยงหลากหลายอาชีพ ประยุกต์ใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง ผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ กระตุ้นให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร พบว่า ศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร มีการสืบสานและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมโดยการเพิ่มมูลค่า การสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางเพื่อขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจผ่านประเพณีต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับวัด แม่น้ำน่าน และทรัพยากรป่าไม้ ทั้งนี้เพราะชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองได้ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร นับถือศาสนาพุทธ มีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมแกนนำพลังบวร วิถีชีวิตของคนในชุมชนวัดหาดมูลกระบือ ดำเนินไปตามวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา และมีวัดเป็นศูนย์รวมของจิตใจ และส่วนราชการร่วมสถาบันการศึกษาสนับสนุน ทำให้มีความมั่นคงในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมมายาวนาน โดยเฉพาะประเพณีแข่งเรือยาว และการทำข้าวเม่าพอกโดยสองสิ่งนี้ไม่อาจแยกจากกันได้ อันเป็นกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ในชุมชน และมีหลักธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูพิจิตรวรเวท และคณะ (2564) ที่ พบว่า การอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาว จังหวัดพิจิตร เพื่อการป้องกันไม่ให้สูญหาย (สังวรปธาน) การปลูกฝังค่านิยมความเป็นเจ้าของ (ทิฏฐิสามัญญตา) การปรับปรุงแก้ไข (ปหานปธาน) มีการสร้างกติกาอย่างมีส่วนร่วม (สีลสามัญญตา) และมีการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนาปธาน) และมีการสร้างฉันทมติเพื่อการพัฒนาไปสู่การเป็นสากล และการรักษาให้คงอยู่ (อนุรักษนาปธาน) การแข่งขันเรือยาวเป็นวัฒนธรรม

ประเพณีที่เป็นเครื่องสะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวไทยอีกทั้งยังประกอบด้วยศาสตร์และศิลป์ในการสร้างการมีส่วนร่วมให้ประชาชนได้มีความสามัคคีจึงมีการร่วมมือจากหน่วยงานราชการเพื่อการรักษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรืออย่างมีส่วนร่วมซึ่งผู้นำทั้งในส่วนของวัด ประชาชน และหน่วยงานราชการมีการสืบสาน ต่อยอด และสอดคล้องกับงานวิจัยของธนชาติ โชติธนนันท์และกฤษวรรธน์ โล่วชิรินทร์ (2562) พบว่า เทศบาล มีศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ในด้านภาวะผู้นำ วิสัยทัศน์และนโยบาย และด้านการบริหารงานของผู้บริหารท้องถิ่น ด้านโครงสร้างองค์กรและกระบวนการงาน ด้านการเงินการคลัง ด้านบุคลากร และด้านกายภาพ อย่างไรก็ตามเทศบาลยังมีความท้าทายในมิติอื่น ๆ อยู่ ดังนั้น รัฐบาลจึงควรกระจายอำนาจในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากแก่ อบต. ให้สามารถกำหนดนโยบายและโครงการที่เป็นรูปธรรมและตอบสนองความต้องการเชิงพื้นที่ได้

2. ผลการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา พบว่า วิธีการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา มีการจัดทำแผนธุรกิจเพื่อชุมชน Business Model Canvas (CBMC) แบบจำลองทางธุรกิจเพื่อชุมชน แผนดำเนินงานที่ใช้สำหรับธุรกิจเพื่อชุมชน และปฏิทินงานเพื่อใช้ในการควบคุมให้งานเดินไปตามเป้าหมายของชุมชน มีการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนตามกรอบความคิด TERMS MODEL ที่ชุมชนจะพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้ เพราะ ชุมชนวัดหาดมูลกระบือ มีการออกแบบแผนจัดการธุรกิจที่เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจหลักของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา คือ กิจกรรมแข่งเรือยาวและ กิจกรรมทำข้าวเม่าพอก ใช้วิธีประชุมระดมสมองจากทุกภาคส่วน ทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทนชุมชนวัด หาดมูลกระบือ คณะกรรมการวัด และผู้แทนจากหน่วยงานราชการ เกิดเป็นกลุ่มข้าวเม่ากลุ่มเรือ ในขณะที่การรวมกลุ่มของประชาชนที่มีวัตถุประสงค์หารายได้เพื่อใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ได้แก่ กลุ่มจักสาน กลุ่มเฟอร์นิเจอร์ไม้สัก กลุ่มเลี้ยงออกแบบแผนการจัดการธุรกิจบนพื้นฐานการเงินและทุน แต่ทุกกลุ่มล้วนมีความเชื่อมโยงถึงกัน เมื่อชุมชนจัดกิจกรรมแข่งเรือยาวและกิจกรรม ทำข้าวเม่า ทุกกลุ่มจะรวมเป็นกลุ่มเดียวเพื่อดำเนินงานร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของนิสา บุญทะสอนและคณะ (2557) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนสู่วิสาหกิจชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี พบว่า รัฐควรจัดสรรงบประมาณ อบรมความรู้เรื่อง e-commerce ควรนำผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนในท้องถิ่นผสมกับ วัฒนธรรมชุมชน ประยุกต์ใช้ในเชิงธุรกิจท่องเที่ยวเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเป็นเจ้าของ บ้านที่ดีสร้างจิตสำนึกในการบริการให้เกิดกับชุมชน อีกทั้งเป็นการสนองต่อนโยบายของรัฐบาล และตอบโจทย์แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นกระบวนการวางรากฐานการพัฒนาชุมชนต้นแบบ สอดคล้องกับ

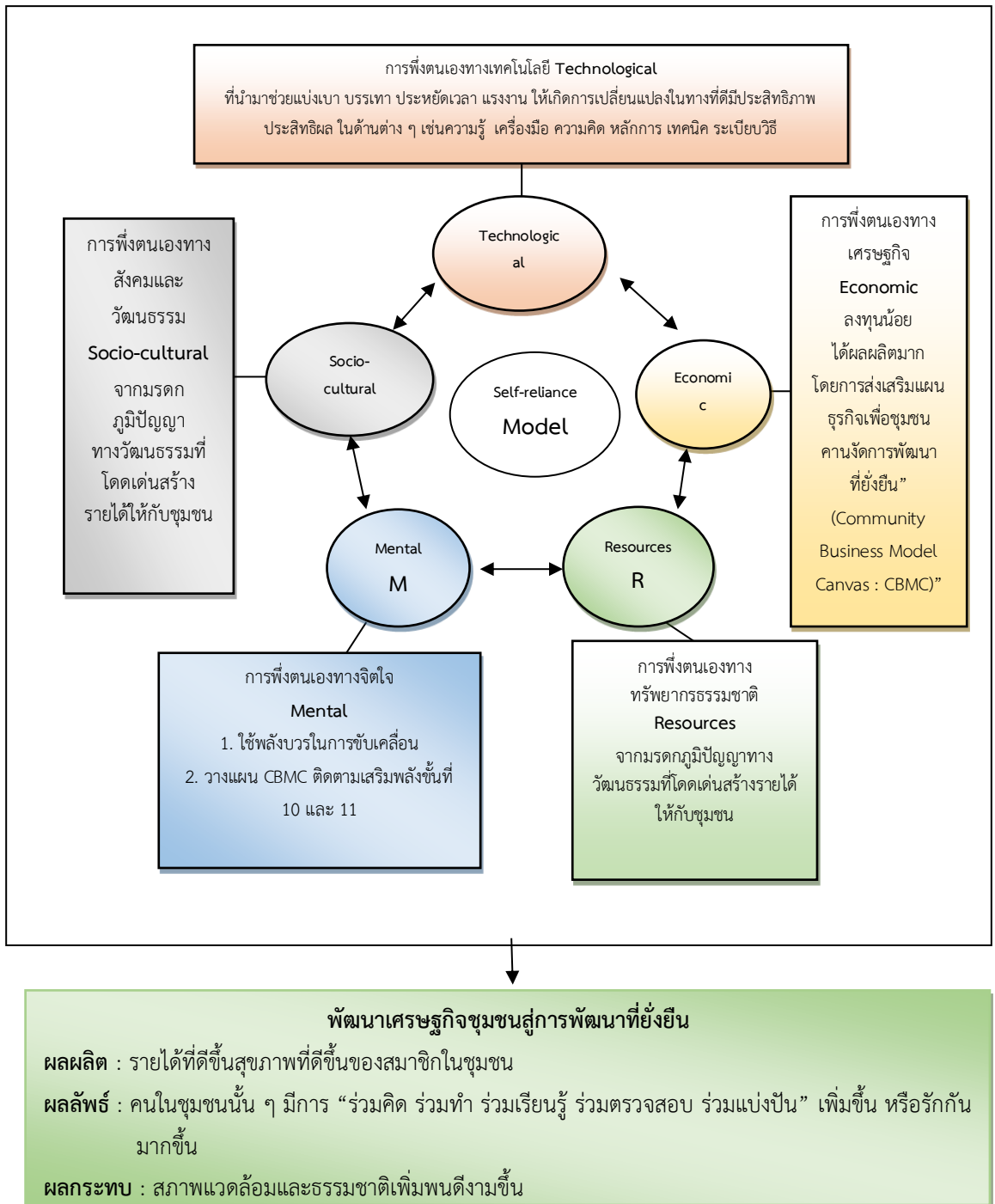
งานวิจัยของอุทิศ ทาหอม และคณะ (2562) พบว่า แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มน้ำพริกบ้านบัว ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์มีความจำเป็นที่จะต้องค้นหาความรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น บรรจุภัณฑ์ คุณภาพของสินค้า ตลอดจนการสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพกลุ่มให้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์เกิดความน่าสนใจบนพื้นฐานทุนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ทางเศรษฐกิจของชุมชน แต่ประการสำคัญด้านการตลาดก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสิ่งอื่น ดังนั้น ภาครัฐเองต้องมีการจัดหาพื้นที่การจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนในรูปแบบตลาดชุมชน หรือตลาดวิสาหกิจชุมชน และมีพื้นที่ติดกับเส้นทางการจราจรที่เชื่อมผ่านระหว่างอำเภอ และระหว่างจังหวัด เพื่อเป็นการเอื้อต่อยอดขาย หรือจำนวนการขายสินค้าประเภท

3. ผลการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร พบว่า แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสร้างเครือข่ายชุมชนเชื่อมโยงหลากหลายอาชีพ ประยุกต์ใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง ผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ กระตุ้นให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชนวัดหาดมูลกระบือทั้งนี้เพราะเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนวัดหาดมูลกระบือเดิมอาศัยพลังบวรในการขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะร่วมมือเป็นหุ้นส่วน ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสร้างเครือข่ายชุมชนเชื่อมโยงหลากหลายอาชีพ กระตุ้นให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ ประยุกต์ใช้แนวคิดทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะประเพณีการแข่งขันเรือยาวและการทำข้าวเม่าพอกกับการเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเครื่องสะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวไทยอีกทั้งยังเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมให้ประชาชนได้มีความสามัคคีจึงมีการร่วมมือจากหน่วยงานราชการเพื่อการรักษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเรืออย่างมีส่วนร่วมซึ่งผู้นำทั้งในส่วนของวัด ประชาชน และหน่วยงานราชการมีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ทุกคนจึงไม่นั่งดูตาย เดิมทีเดิยข้าวเม่าพอกของวัดหาดมูลกระบือขายอยู่แค่เพียงภายในงานแข่งเรือของวัดเท่านั้น แต่ภาพของความสามัคคีบวกกับรสชาติความอร่อยที่ 1 ปี จะได้กิน 1 ครั้ง ก็เฉพาะภายในงานแข่งเรือ ต่อมาวัดต่าง ๆ ที่จัดงานแข่งเรือ ยกตัวอย่างเช่น วัดท่าหลวง พระอารามหลวง, วัดบึงตะโกน, วัดหัวดง ฯลฯ จึงได้เชิญชาวบ้านของ ต.ย่านยาว ให้มาทอดข้าวเม่าขาย หารายได้หาเงินเข้าวัด ปรากฏว่าขายดีเป็นเทน้ำเทท่า กลายเป็นของกิน ของฝาก ควบคู่กับงานแข่งเรือ ผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์กับการ

เชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ ซึ่งทุกระบวนการเป็นการเริ่มต้นจากชุมชนในท้องถิ่นและมีการบริหารจัดการอย่างครบวงจรจากคนในชุมชนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการสร้างทุนและการพึ่งพาตนเอง การผลิตสินค้าชุมชนขั้นพื้นฐาน การแปรรูปสินค้าชุมชน การบริการ การตลาดชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนให้เหมาะสมและพอเพียง ในด้านการให้ความอนุเคราะห์ชุมชนมาก ที่สุดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทางด้านการพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสมาชิกกลุ่ม และการพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีผลต่อการเพิ่มยอดขายจากการ ขายสินค้าภายในชุมชน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนวัฒนธรรมเศรษฐกิจฐานราก ในพื้นที่ชุมชนวัดหาดมูลกระบือ สอดคล้องกับงานวิจัยของบุหงา ชัยสุวรรณ และคณะ (2562) พบว่า องค์ประกอบด้านธรรมชาติ คน สังคม การเมือง/นโยบายการค้า การค้า โครงสร้างพื้นฐาน ศิลปวัฒนธรรม การเงิน และการสื่อสาร เป็นปัจจัยที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง และคนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกชุมชน ในขณะที่ผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ปัจจัยด้านการเมือง/นโยบายการค้า ด้านการค้าและด้านการสื่อสาร มีอิทธิพลทางอ้อมเชิงบวกต่อระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน ในขณะที่ปัจจัยด้านการเงินมีอิทธิพล ทางอ้อมเชิงลบต่อระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดสุระ ญาณธโร (จันทิก) และคณะ (2565) พบว่า แนวทางการเสริมสร้างบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดสุรินทร์ ชาวบ้านในแต่ละชุมชนต้องมีเจตนารมณ์เดียวกันในการจัดตั้งองค์กรชุมชน โดยมีอุดมการณ์ร่วมกันเพื่อผลักดันให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการรวมพลังที่เข้มแข็งในการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน แต่ละชุมชนสามารถจัดการตนเองได้มีการจัดตั้งกองทุนชุมชนเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการลงทุนสร้างอาชีพและสร้างงานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในชุมชน โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ และการเรียนรู้การจัดการระบบการเงิน นำวัฒนธรรมแบบเครือญาติมาใช้ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีการส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาเทคโนโลยีทางการผลิต รวมไปถึงการเสริมสร้างทักษะและประสบการณ์เกี่ยวกับวิธีการจัดการตนเองของชุมชน เสริมสร้างทัศนคติเกี่ยวกับความเสียสละส่วนตัวเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม หากความโดดเด่นของชุมชนตนเองเพื่อนำไปต่อยอดในการสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มาตรฐานสากล และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและเกิดความยั่งยืน โดยการดำเนินการทั้งหมดต้องอยู่ภายใต้อุดมการณ์เดียวกันและเกิดความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตรจังหวัดพิจิตร เริ่มศึกษาการพึ่งตนเองของชุมชน ซึ่งวิเคราะห์โดยใช้ TERMS Model เพื่อทราบระดับศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ แล้วส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ โดย “แผนธุรกิจเพื่อชุมชนคานงัดการพัฒนาที่ยั่งยืน” (Community Business Model Canvas: CBMC)” เดิมอาศัยพลังบวรในการขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน จากผลการวิจัย พบว่า ชุมชนมีศักยภาพ ระดับครอบครัว เกือบทุกครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมั่นคงทางอาหาร ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ สุขภาพกายใจแข็งแรง พื้นที่มีฐานงานเศรษฐกิจและทุนชุมชนที่เข้มแข็ง ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองได้ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลักดันและเกื้อกูลต่อการทำมาหากินของชาวบ้าน และสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวและชุมชน และสามารถนำกระบวนการพึ่งพาตนเองมาบูรณาการกับ “แผนธุรกิจเพื่อชุมชนคานงัดการพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนวัดหาดมูลกระบือ เพื่อยกระดับขีดความสามารถ สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ดังปรากฏในแผนผังตามภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์แบบ TERMS Model เพื่อการพึ่งพาตนเองของกลุ่มแข่งเรือยาวชุมชนวัดหาดมูลกระบือ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐและชุมชนต้องส่งเสริมการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนตามที่ชุมชนมีภูมิปัญญาหรือผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แก่กลุ่มผู้ผลิตต่าง ๆ และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้า เพื่อกระจายผลประโยชน์ให้แก่ชาวบ้านอย่างทั่วถึง ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการเป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์ และเป็นโอกาสในการขยายการลงทุนบนฐานทุนของตนเองเนื่องจากการมีจุดแข็ง และโอกาสในด้านปัจจัยการผลิต
2. ภาครัฐต้องส่งเสริมการเพิ่มรายได้ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนด้วยการขยายกำลังการผลิต และการขยายตลาด โดยอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคีเครือข่าย ตลอดจนการสนับสนุนเรื่อง แหล่งเงินทุนตามความเหมาะสม
5. ภาครัฐและชุมชนต้องร่วมมือกันพัฒนาขีดความสามารถของท้องถิ่น เช่น จัดอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ด้านการตลาดให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างๆ และกลุ่มอื่นๆ

เอกสารอ้างอิง

- กฤษวัฒน์ จิตวโรภาสกุล, เอื้อมพร ศิริรัตน์, ชาญเดช เจริญวิริยะกุล และสรโรชนี ศิริวัฒนา (2565). ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 ต่อธุรกิจร้านอาหาร ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 7(2), 212-225.
- ธนชาติ โชติธนนันท์และกฤษวรรธน์ โล้วชรินทร์. (2562). ศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดอุดรธานี. *Journal of Buddhist Education and Research*, 5(2), 113-128.
- นิสา บุญทะสอนและคณะ (2557). การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 20(39), 39-48.
- บุหงา ชัยสุวรรณ และคณะ (2562). ปัจจัยพยากรณ์ความสำเร็จในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน: กรณีศึกษาจังหวัดชายแดนภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 27(53), 87-108.
- พระครูพิจิตรวรเวทและคณะ. (2564). รูปแบบการมีส่วนร่วมของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาวจังหวัดพิจิตร. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 6(1), 51-62.

- พระปลัดสุระ ญาณธโร (จันทิก) และคณะ. (2565). *บทบาทของสภาองค์กรชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์.
- อุทิศ ทาหอม และคณะ (2562). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์แบบมีส่วนร่วมของกลุ่มน้ำพริกบ้านบัว ตำบลบ้านบัว อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์*, 38(1), 19-42.

ศึกษาวิเคราะห์การเจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนานในสังคมไทย

An Analytical Study of Buddhist Sibsong Tamnan Chanting in Thai Society

เจ้าอธิการอุดมศักดิ์ อุตตมสกุโก¹ ศิริโรจน์ นามเสนา² และพระศรีสมโพธิ³

JaoAthikan Udomsak Uttamasakko, Sirirote Namsena, Phrasrisomphot

Received: September 12, 2022

Revised: June 11, 2023

Accepted: June 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเจริญพระพุทธมนต์ในพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในบทพระพุทธมนต์สิบสองตำนาน และ 3) วิเคราะห์การเจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนานในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูล และสรุปผลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา พบว่า 1) การเจริญพระพุทธมนต์ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ การสาธยาย คือ การท่อง การสวด หรือการทบทวนพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และคำร่ายกรองที่แต่งขึ้นมาภายหลังที่นับถือว่าเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ สามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้ เริ่มขึ้นที่เมืองเวสาลีตั้งแต่สมัยพุทธกาลเพื่อเป็นการขจัดภัย 3 ประการ คือ ข้าวยากหมากแพง (ทุพภิกขภัย), ภูตผีปีศาจทำอันตราย (อมนุษย์ภัย), โรคภัยไข้เจ็บ (โรคภัย) 2) หลักธรรมที่ปรากฏในพระพุทธมนต์สิบสองตำนาน ได้แก่ ความมีเมตตา ความมีสัจจะ ความเคารพอ่อนน้อม การตรึกพิจารณาธรรม การประพฤติดุจธรรม และการให้อภัย รวมถึงบุญกิริยาวัตถุและไตรสิกขา และ 3) การเจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนานในสังคมไทย มีความมุ่งหมายสำคัญ สรุปได้ 2 ประการ คือ (1) การเจริญพระพุทธมนต์เพื่อรักษาพระศาสนา (2) การเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความคุ้มครองป้องกันภัย ในปัจจุบันมีการประยุกต์การเจริญพระพุทธมนต์เพื่อบำบัดรักษา มี 3 รูปแบบ คือ (1) สวดด้วยตนเอง บำบัดจิตตนเอง (2) ฟังผู้อื่นสวด แล้ว

¹ คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์, Sangha in Nakhon Sawan Province

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: audomsak@outlook.com, Tel. 064-5425951

บำบัดจิตตนเอง และ (3) สวดและบำบัดให้ผู้อื่น ดังนั้น การเจริญพระพุทธรูปแบบประเพณีจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของพิธีกรรม หากเนื้อหาแห่งพระพุทธรูปศาสนาไม่ ความมุ่งหมายที่แท้จริงอยู่ที่การทราบความหมายของบทเจริญพระพุทธรูปในแต่ละบทแล้วนำมาปฏิบัติ ให้เกิดมรรคผลนิพพานทั้งแก่ผู้สวดและผู้ฟังอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: การเจริญ (สวด), พระพุทธรูป, สิบสองตำนาน

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study practicing Buddhamaantra in Buddhism; 2) to study Dhamma principles appearing in Buddhist Sibsong Tamnan; and 3) to analyze Buddhist Sibsong Tamnan Chanting in Thai society. It was a qualitative research by studying relevant documents and research, collecting data, and summarizing the results with descriptive content analysis. It was found that 1) Buddhist chanting included recount, which was reciting, chanting, or reviewing the teachings of the Lord Buddha appearing in Tipitaka, and poetic words composed later that were revered as sacred words to be able to ward off various dangers. It began in the city of Vesali since the Buddha's time in order to eliminate three dangers: famine (Dubbhikkhabhaya), evil spirits causing harm (Amanusabhaya), illness (disease); 2) Dhamma principles appearing in Buddhist Sibsong Tamnan included kindness, truthfulness, respect and humility, meditation, Dharma conduct and forgiveness including Punkiriya-vatthu and Tisikkha, and 3) Buddhist Sibsong Tamnan chanting in Thai Society had two important objectives: (1) Buddhist chanting to preserve the religion, (2) Buddhist chanting to protect from danger. At present, there are 3 forms of application of Buddhist chanting for treatment, namely (1) chanting by oneself, healing one's own mind, (2) listening to others chanting, then healing your own mind, and (3) chanting and healing others. Therefore, traditional Buddhist chanting was only part of the ritual. It was not the essence of Buddhism. The real aim lied in knowing the meaning of each Buddhist chanting and then putting it into practice to truly create the Magga, Phala and Nibbana for both the chanter and the listener.

Keywords: Chanting, Buddhamantra, Sibsong Tamnan

บทนำ

การสวดมนต์ เป็นวัฒนธรรมที่งอกงามในวิถีชีวิตมนุษย์ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในสังคม ผ่านกิจวัตรของนักบวชในศาสนา มืองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะ และลักษณะสากล มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย มีรากฐานและคุณค่ามาพร้อมกับความเชื่อของมนุษย์ชาติที่ว่ามีสิ่งสูง (Holy) และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (Sacred) ที่อยู่เหนือโลกสามัญ การสวดมนต์จึงเริ่มขึ้นเมื่อมนุษย์มีความเชื่อดังกล่าว เพื่อเป็นการสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน

การสวดมนต์ในพระพุทธศาสนา หรือที่ปัจจุบันนิยมเรียกให้ต่างกันว่า “การเจริญพระพุทธมนต์” สำหรับงานมงคล และเรียกว่า “การสวดพระพุทธรูปมนต์” ในเวลาที่กล่าวถึงการสวดในงานที่เกี่ยวข้องกับการตาย อย่างไรก็ตาม การสวดหรือการเจริญพระพุทธมนต์ในพระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เพียงแต่การเจริญพระพุทธมนต์ในสมัยนั้นไม่ได้เรียกว่าการเจริญพระพุทธมนต์ ไม่ได้เป็นพิธีกรรมที่เป็นแบบปัจจุบัน ในระยะแรกเริ่มเป็นการสาธยาย คือ การสวด การท่อง และทบทวน เพื่อทรงจำพระพุทธรูป หรือหลักคำสอนสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสถานที่ต่าง ๆ เป็นการสืบต่อคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีเรียนรู้จากอาจารย์ ที่เรียกว่า มุขปาฐะ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) และในบางครั้งพระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระสงฆ์สวดสาธยายพระพุทธรูปมนต์เพื่อให้เกิดความสงบ และเป็นอุบายที่จะนำไปสู่การบรรลุธรรม เมื่อชาวบ้านได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายก็พากันอนุโมทนา และได้ถือกันว่าการได้ยินพระสงฆ์สวดสาธยายเป็นสิริมงคล ทำให้เกิดความสุข ไม่มีภัยเบียดเบียน ดังมีเหตุการณ์สำคัญ เมื่อคราวเกิดโรคระบาด หรือมีอาการเจ็บป่วยรุนแรงเกิดขึ้นที่เมืองเวลาลีทำให้คนและสัตว์ตายไปเป็นจำนวนมาก ประชาชนได้ไปทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงเสด็จไปช่วยเหลือ พระอานนทได้เดินทางไปยังที่นั่นแล้วสวดพระพุทธรูปมนต์ตรัสสูตร หรือรัตนปริตร ตามที่ได้รับพระดำรัสสั่งจากพระพุทธเจ้า โรคนั้นก็ระงับไป (ขุ.ขุ. (ไทย) 25/1-18/9-14, ขุ.สุ.อ. (ไทย) 1/6/7-79)

การเจริญพระพุทธมนต์ หรือสวดพระปริตรเป็นที่รู้จักในกลุ่มพุทธศาสนิกชนชาวไทย ผู้สนใจเรื่องพระพุทธรูปมนต์ว่า สวดมนต์เจ็ดตำนาน สวดมนต์สิบสองตำนาน ดังนั้น คำที่ควรทราบความหมายในเบื้องต้นคือคำว่า “ปริตร” และคำว่า “ตำนาน” ในภาษาบาลีคำว่า ปริตต มีความหมายว่า ปกป้องหรือป้องกัน มาจากคำว่า ปริตตณ (ปริ + ตณ แปลว่า ต้านทานโดยรอบ) ส่วนคำว่า ปริตร เป็นการเขียนตามรูปศัพท์ภาษาสันสกฤต ย่อมาจากคำว่า ปริตรณ (ปริ + ตรณ) มีคำแปลอย่างเดียวกันกับภาษาบาลี พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556) ให้ความหมายของ

ปริตรไว้ดังนี้ “ปริตร หมายถึง ความต้านทาน เครื่องป้องกัน พระพุทธรูปในเจ็ดตำนาน ที่เรียกว่า สัตปริตร และสิบสองตำนานที่เรียกว่า ทวาทศปริตร ตำนานหนึ่งเรียกว่าปริตรหนึ่ง” ที่เรียกว่า เจ็ดตำนาน และสิบสองตำนานนั้น เนื่องจากแต่ละปริตรมีเรื่องราวความเป็นมาเป็นต้นเหตุให้เกิดมีปริตรนั้นๆ แต่ละเรื่องไป บางปริตรก็เป็นคำบอกเล่าเรื่องราวไปด้วยในตัว ดังนั้น ปริตรหนึ่งจึงมีตำนานหนึ่ง หรือเป็นตำนานหนึ่ง จึงมีชุดที่เป็นเจ็ดตำนาน เป็นสิบสองตำนาน อีกนัยหนึ่ง คำว่าปริตรนี้ มีคำอื่นที่มีความหมายอย่างเดียวกันว่า “รักษาคุ้มครองป้องกัน” ซึ่งมาเข้าชุดกัน ได้แก่ รักษา อารักษา ตาม ตามา ปิตตามา ปิตตามา ใช้แทนกัน ใช้เสริมหนุนกัน หรืออธิบายกัน ดังนั้น เจ็ดปริตร ก็เรียกได้ว่า เจ็ดตามา สิบสองปริตร ก็เป็นสิบสองตามา แล้วตามาแผลงเป็นตำนาน ก็เป็นเจ็ดตำนานคือเจ็ดปริตร และสิบสองตำนานคือสิบสองปริตร มีชื่อดังต่อไปนี้ 1) มังคลปริตร แสดงสิ่งที่เป็นมงคล คือ เหตุแห่งความเจริญ 38 ประการ 2) รัตนปริตร คือ เป็นคำสรรเสริญพระรัตนตรัย 3) เมตตปริตร เป็นการแผ่เมตตาให้กับมนุษย์และเทพดาทั้งหลาย 4) ชันธปริตร เป็นการสวดเพื่อแผ่เมตตาให้กับสัตว์ มีสรรพชีวิตเหล่า เป็นต้น 5) โมรปริตร เป็นเนื้อความสำคัญจากชาดกว่าด้วยนกยูง แคล้วคลาดปลอดภัยจากบ่วงนายพราน 6) วัฏฏกะปริตร เป็นเนื้อความสำคัญจากชาดกว่าด้วยนกคุ่มที่ไม่ถูกไฟเผาไหม้ เพราะสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย 7) ธชัคคปริตร เป็นเรื่องของการเจริญพระพุทธรูปเพื่อไม่ให้เกิดความหวาดกลัวหรือเกรงกลัวไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม 8) อาภานาฎยปริตร เป็นการแผ่เมตตาให้กับยักษ์ นาค และคนธรรพ์ทั้งหลายให้มีเมตตาจิตไม่คิดปองร้ายต่อพระสงฆ์ 9) อังคุลิมาลปริตร เป็นคำอธิษฐานของพระองค์สิริมาลให้หญิงท้อแท้ตลอดลูกได้โดยง่าย 10) โพชฌงค์ปริตร คือ องค์แห่งการตรัสรู้ หรือ โพชฌงค์ 7 ที่พระพุทธเจ้าทรงทราบว่าพระโมคคัลลานะอาพาธไม่สบาย จึงเสด็จไปทรงสวดโพชฌงค์ให้ฟัง ปรากฏว่าพระโมคคัลลานะก็หายจากอาพาธ ครั้นมหาภิณทาสีอาพาธพระพุทธเจ้าก็ทรงเสด็จไปสวดโพชฌงค์ให้ฟังก็หายจากอาพาธ และเมื่อพระพุทธเจ้าทรงประสูติก็ทรงให้พระจุณทเถระสวดโพชฌงค์ถวายก็ทรงหายจากอาพาธ 11) อภัยปริตร เป็นเรื่องความไม่มีเวรไม่มีภัย 12) ขยปริตร เป็นการอภัยขณชะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีต่อพระยามาร ณ ที่เหนือโพธิบัลลังก์ในวันตรัสรู้นั้นมานั่งอธิษฐาน (พระพรหมบัณฑิต, 2542)

การเปล่งเสียงกล่าวมนต์ทั้งหลายที่นับว่าถูกต้องนั้น จะต้องมีความบริสุทธิ์สะอาดทางร่างกายของผู้ปริกรรมและผู้สวดภาวนา ตลอดจนเป็นผู้มีความรู้มนต์นั้น ๆ โดยถูกต้องด้วย จึงเป็นความจำเป็นสำหรับผู้มีศรัทธาเลื่อมใสที่จะปริกรรมหรือสวดภาวนามนต์ จะต้องชำระปากและลิ้นของตนให้บริสุทธิ์สะอาดเสียก่อน แล้วจึงเปล่งเสียงกล่าวมนต์บทนั้น ๆ เป็นการให้ชีวิตชีวาแก่มนต์หรือเป็นการปลุกอานุภาพที่หลับอยู่ของมนต์บทนั้น ๆ ให้ตื่นตัวขึ้น (ธนิต อยู่โพธิ์, 2548) แทนที่จะ

เรียกว่าสวดเจ็ดพระปริตร และสวดสิบสองพระปริตร สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (นิยาม ฐานิสฺสโร) อธิบายไว้ว่า การสวดนี้ชื่อว่าพระปริตรก็จริง แต่ความสำคัญไปขึ้นอยู่กับตำนาน แทนที่จะเรียกว่า ขัดปริตร ก็เรียกขัดตำนาน และโดยนัยเดียวกันนี้ เจ็ดปริตรก็เรียกเจ็ดตำนาน สิบสองปริตรเรียกสิบสองตำนาน อนึ่งเจ็ดตำนานมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าจุลราชปริตร สิบสองตำนานมีชื่อเรียกว่า มหาราชปริตร (เทพพร มังธานี, 2556) การเจริญพระพุทธรูปธรรมด๋เข้ามาสู่สังคมไทยภายหลังจากได้รับ อิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาเถรวาทตามคติของลังกาวงศ์ ที่ได้รับการสืบทอดพระพุทธศาสนา มาจากเมืองตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) เมื่อพระยาศรีธรรมมาโคกราชได้ตั้งตัวเป็นใหญ่ และ เปลี่ยนไปรับพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากลังกาเข้ามาตั้งมั่นแทน สังคมไทยกับความเชื่อเรื่อง การเจริญพระพุทธรูปธรรมด๋นั้นเราจะพบว่า แม้ว่าสังคมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันจะมีการเปลี่ยนแปลง มากอย่างไรก็ตาม ความเชื่อที่มีต่อการเจริญพระพุทธรูปธรรมด๋นั้นก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงและได้รับการสื บทอดกันมาโดยตลอดจากรุ่นสู่รุ่น

โดยภาพรวมของการเจริญพระพุทธรูปธรรมด๋ในสังคมไทย ได้ถือคติมาจากลังกา อันสืบต่อมา จากอินเดียอีกทอดหนึ่ง ที่ได้รับรวบรวมพระสูตรต่าง ๆ อันเหมาะสมต่อสถานการณ์และโอกาสนั้นๆ ประมวลเป็นพระปริตร หรือบทสวดป้องกันด้านทานอันตรายสำหรับประชาชน ที่ยังต้องพึ่งพา ศาสนาให้เป็นเครื่องคุ้มครองป้องกัน โดยนำมาสวดในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของ พุทธศาสนิกชนชาวไทย เพื่อทำให้เกิดศรัทธาเข้าไปสู่การปฏิบัติ และที่สำคัญ คือ สามารถนำหลัก พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ ที่นำมาเป็นพระปริตรไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต อย่างเหมาะสมกลมกลืน การเรียนรู้และการเข้าใจเกี่ยวกับพระปริตรจึงเป็นการเรียนรู้รากฐานทาง พุทธจริยธรรมไทยที่เกิดจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และเป็นการเรียนรู้ พิธีกรรมการเจริญพระพุทธรูปธรรมด๋อันเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตด้านพิธีกรรมทางศาสนาของคนไทย เมื่อ เกิดการเรียนรู้ย่อมทำให้เกิดความเข้าใจชัดเจน ความเข้าใจชัดเจนก่อให้เกิดการเห็นคุณค่า การเห็น คุณค่าก่อให้เกิดศรัทธา เมื่อมีศรัทธาย่อมเป็นแรงผลักดันให้เกิดการนำไปปฏิบัติ และการปฏิบัติที่ เกิดจากพื้นฐานความเข้าใจดังกล่าว ย่อมเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง เมื่อมีการปฏิบัติที่ถูกต้องแล้ว ย่อม สามารถเชื่อมโยงความเข้าใจที่เกิดจากการปฏิบัติมาใช้ในชีวิตประจำวัน (เทพพร มังธานี, 2556)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์การเจริญพระพุทธรูปธรรมด๋สิบสองตำนาน ในสังคมไทย ที่มาของบทเจริญพระพุทธรูปธรรมด๋ที่รวบรวมเป็นพระปริตร หลักธรรมที่ปรากฏในบทพระ พุทธรูปธรรมด๋สิบสองตำนาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจในบทสวดนั้น ๆ ทั้งผู้สวดและผู้ฟังจักได้ผล อย่างไรบ้าง และนำผลการศึกษาที่ได้มาปรับใช้ให้ถูกระเบียบตามประเพณีในสังคมไทยให้เกิด ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและเพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการเจริญพระพุทธมนต์ในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในบทพระพุทธมนต์สิบสองตำนาน
3. เพื่อวิเคราะห์การเจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนานในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การเจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนานในสังคมไทย” ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Documentary Research) โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน ทั้งในส่วนที่เป็นหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ มีวิธีการและขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับต่อไปนี้ 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ ข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ทั้งฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย 2) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบายจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนานในสังคมไทย 3) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดย 1) การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) 2) การตีความหมาย (Interpretation) และ 3) การสังเคราะห์ (Synthesis) เกี่ยวกับการเจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนานในสังคมไทย ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และวรรณกรรมในยุคปัจจุบัน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) เพื่อนำเสนอประเพณีการเจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนานในสังคมไทย และ 4) นำเสนอหลักการเจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนานในสังคมไทยที่ถูกต้อง

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์เชิงเอกสารผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย พบว่า

1. การเจริญพระพุทธมนต์ในพระพุทธศาสนา คือ การยกพระบาลี หรือบทธรรมทั้งเรื่องหรือบางส่วนมาสวด เพื่อให้ท่องจำขึ้นใจ และสามารถขบคิดพิจารณาหลักธรรมนั้น ๆ ให้เข้าใจความหมายที่ลึกซึ้ง อันจะนำไปสู่ปัญญาที่สามารถทำให้เกิดความดับทุกข์อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาได้ คำว่า พระพุทธมนต์ หมายถึง พระพุทธพจน์ อันเป็นพระธรรมคำสั่งสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีปรากฏในพระไตรปิฎกบ้าง คำของพระอรหันต์สาวกบ้าง หรือคำที่แต่งขึ้นมาภายหลังบ้าง โดยถือกันว่าพระพุทธมนต์เป็นคำศักดิ์สิทธิ์สามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้

ด้วยอานุภาพแห่งการระลึกถึงคุณของพระพุทธองค์ ด้วยการสวดสาธยายพระพุทธพจน์ จนเกิดพุทธานุภาพในการต้านทานทุกขโศกโรครภัยและสรรพอันตรายทั้งหลายให้อันตรธานไปสิ้น เกิดความสุขสวัสดิ์ในการดำรงชีวิต อานุภาพด้านนี้ดูเป็นเรื่องน่าอัศจรรย์เกินที่กำลังสติปัญญาของมนุษย์จะทำความเข้าใจได้ แต่อานุภาพแห่งการสวดสาธยายพระพุทธพจน์นี้ ก็เกิดขึ้นและดำรงอยู่ เป็นส่วนหนึ่งแห่งอานุภาพของพระพุทธองค์ ที่ทำให้เกิดความสุขสวัสดิ์แก่ผู้นำไปเจริญภาวนา ปราภฏมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล เริ่มขึ้นที่เมืองเวสาลีเพื่อเป็นการขจัดภัย 3 ประการ คือ ข้าวยากหมากแพง, ฤดูฝนปีศาจทำอันตราย และโรครภัยไข้เจ็บ พระพุทธองค์ทรงประทานด้วยพระองค์เอง จึงเรียกพระพุทธมนต์ หรือเรียกอีกอย่างว่า พระปริตร คำว่า ปริตร มีความหมายว่าคุ้มครอง รักษา หรือเครื่องคุ้มครองป้องกัน ซึ่งบทพระพุทธมนต์ที่นิยมว่าศักดิ์สิทธิ์ ที่ปรากฏรวบรวมไว้มี 7 บท จึงเรียกว่า เจ็ดตำนาน ตามปกติคำว่าตำนาน จะหมายถึงเรื่องราวมนานที่เล่ากันสืบ ๆ มา แต่ในที่นี้เป็นการเรียกบทพระปริตร บทหนึ่งว่า ตำนานหนึ่ง ซึ่งมีผู้สันนิษฐานว่า คำว่า ตำนาน น่าจะแผลงมาจากคำว่า ตาณ ในภาษาบาลีที่แปลว่า ต้านทานหรือป้องกัน มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า ปริตร หรืออาจจะมีหมายถึงตำนานหรือเรื่องอันเป็นที่มาของแต่ละพระสูตร การสวดหรือการเจริญพระพุทธมนต์ในยุคแรกเริ่ม มีลักษณะเป็นการรักษาสืบทอดพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่คณะสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในงานส่วนนี้ ตั้งแต่ครั้งปฐมสังคายนาหลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ร่องรอยของพระปริตรในคัมภีร์ชั้นรองจากพระไตรปิฎก คือ คัมภีร์มิลินทปัญหา ประมาณ พ.ศ. 500 ในมัจจุปาสามุตติกปัญหา 14 ได้ระบุชื่อพระปริตรไว้ 6 บทได้แก่ รัตนสูตร ชันธปริตร โมรปริตร ธชัคคปริตร อาฏานาฏิยปริตร และอังคุลิมาลปริตร อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้านี้นี้เล็กน้อยพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้าสู่ลังกา ได้มีการจารึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ลังกา ในปี พ.ศ.433 และได้มีความพยายามโดยเฉพาะจากฝ่ายคฤหัสถ์ที่อาราธนาพระสงฆ์ให้เจริญพระพุทธมนต์เพื่ออายุขัยให้พร โดยเลือกเฉพาะบทสวดที่เป็นการให้ศีลให้พร เพิ่มความสวัสดิมงคลแก่ผู้ฟัง จึงเกิดการสวดพระปริตรขึ้นในลังกาสัมมัยโบราณ ภายหลังได้พัฒนาเป็นรูปแบบการสวดพระปริตร และสืบทอดมาถึงปัจจุบัน

2. พระพุทธมนต์สิบสองตำนาน ประกอบด้วย 1) มังคลปริตร มีเนื้อหาเกี่ยวกับมงคล 38 ประการ แนะนำให้ปฏิบัติตามหลักทั้ง 38 ประการไปตามลำดับ แล้วจะไม่พ่ายแพ้ มีความสวัสดิ์ทุกหนทุกแห่ง 2) รัตนปริตร เป็นบทสรรเสริญพระรัตนตรัย ที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้พระอานนท์จำมนต์บทนี้แล้วนำไปสวดสาธยายและพรมน้ำมนต์รอบเมืองเวสาลี 3 ชั้น 3 เวลา ทำให้อมนุษย์หลบหนีไปหมด บ้านเมืองกลับมาร่มเย็นเป็นสุข แล้วทรงแสดงรัตนปริตรนี้ให้ประชาชนฟังอีกครั้ง 3) เมตตปริตร เป็นการแผ่เมตตาให้กับมนุษย์ทั้งหลาย เทพดาทั้งหลาย 4) ชันธปริตร เป็นการสวดเพื่อแผ่เมตตาให้กับสัตว์ทั้งหลาย แผ่เมตตาให้กับสรรพพืชทั้งหลายมีพระยาสุสึเหล่าเป็นต้น ป้องกัน

พิชรายจากสัตว์ต่าง ๆ สัตว์ร้ายทั้งหลายจะได้ไม่มาแผ้วพาน 5) โมรปริตร มาจากเหตุการณ์ในชาดก ที่กล่าวถึงนกยูงที่แคล้วคลาดปลอดภัยจากบ่วงนายพราน เพราะบูชาพระอาทิตย์ขึ้นพระอาทิตย์ตก และตามนัมสการบูชาพระพุทธเจ้าทั้งหลาย 6) วัฏฏกปริตร เป็นเหตุการณ์ในชาดกเรื่องนกคัมที่ถูก ไฟป่าไหม้ลูกกลามเข้ามาใกล้ แต่เพราะนกคัมสวดสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ไฟป่า จึงไม่ได้แผ้วพาน ถอยกลับไป 7) ธชัคคปริตร เป็นเรื่องของการเจริญพระพุทธมนต์เพื่อไม่ให้เกิด ความหวาดกลัวหรือเกรงกลัวไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม 8) อาณานาฎิยปริตร เป็นการแผ่เมตตาให้กับ ยักษ์ นาค และคนธรรพ์ทั้งหลายให้มีเมตตาจิต ไม่คิดปองร้ายต่อพระสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงนำ อาณานาฎิยปริตรมาสอนพระสงฆ์ที่จะต้องปฏิบัติกรรมฐานอยู่ในป่าในเขา ได้สวดแผ่เมตตาด้วยบทนี้ ซึ่งบางครั้ง มีบางกลุ่มคนได้เลือกเฉพาะอาณานาฎิยปริตรมาสวดต่างหาก เรียกว่า สวดภาณยักษ์ 9) อังคุลิมาลปริตร เป็นคำสัจจะอธิษฐานของพระองค์สิมิลที่กล่าวกับหญิงท้องแก่ เริ่มต้นด้วยคำว่า ยโต หัง ภคินี แปลความว่า น้องหญิง ตั้งแต่เราเกิดใหม่ในชาติของพระอริยเจ้า ไม่เคยมีเจตนาฆ่าสัตว์ตัด ชีวิตเลย ขอให้สัจจะอธิษฐานนี้จงบันดาลให้เด็กที่อยู่ในครรภ์นั้นได้คลอดปลอดภัยด้วยเถิด ปรากฏ ว่า หญิงนั้นคลอดบุตรโดยง่าย ปลอดภัยทั้งแม่และลูก อังคุลิมาลปริตรนี้ จึงเป็นที่นิยมนำมาสวด 10) โพชฌังคปริตร คือ โพชฌงค์ 7 ประการ มีความเป็นมาจากเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงทราบ ว่า พระมหากัสสปะ และพระโมคคัลลานะอาพาธไม่สบาย ทรงเสด็จไปเยี่ยมแล้วทรงสวดโพชฌังคปริตร ให้ฟัง ท่านทั้งสองก็หายจากอาพาธ และเมื่อครั้งที่พระพุทธองค์ทรงประจวร ได้ทรงให้พระจุนทะ สวดโพชฌังคปริตรให้ทรงสดับ พระองค์ก็ทรงหายประจวร 11) อภยปริตร เป็นเรื่องความไม่มีเวรไม่มีภัยโดยเฉพาะ โดยอ้างคุณพระรัตนตรัยมาพิทักษ์คุ้มครองให้มีความสวัสดิ และ 12) ชยปริตร เป็นการอภัยขี้นะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีต่อพระยามาร ณ โพธิบัลลังก์ในวันตรัสรู้ ขอให้มียชชนะเหมือนดังพระพุทธองค์ กล่าวโดยย่อ หลักประพจน์ธรรมปรากฏในมังคลปริตร หลัก สัจจะปรากฏในรัตนปริตร อังคุลิมาลปริตร และวัฏฏกปริตร หลักเมตตาธรรม ปรากฏชัดในเมตต ปริตร และขันธปริตร หลักการะปรากฏในโมรปริตรและอาณานาฎิยปริตร หลักระลึกกรรม/ พิจารณาธรรม ปรากฏในธชัคคปริตร โพชฌังคปริตร และชัยปริตร ส่วนหลักการให้อภัยปรากฏ ในอภยปริตร ในการสวด/เจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนาน เป็นการตั้งสัจจะอธิษฐานและเป็นการ แผ่เมตตา พระปริตรจะมีอานุภาพมาก พระอรุณธรรมาจารย์อธิบายว่าพระผู้สวดจะต้องมีจิตใจแน่ว แน่มีสมาธิ อภิชิตจิตตา คือ จิตที่ไม่วอกแวกและมีเมตตาเป็นปุระจาริก คือ ตั้งจิตเป็นเบื้องหน้า สวด เพื่อสงเคราะห์มิได้สวดโดยเห็นแก่ลาภ จึงทำให้พระพุทธมนต์นั้นศักดิ์สิทธิ์ คือตั้งเมตตาจิตเป็น บรรทัดฐาน จะสำเร็จอานุภาพตามพระปริตรที่สวด

3. การเจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนานในสังคมไทยในความเข้าใจของคนทั่วไป ตามที่ปรากฏในหนังสือ “สวดมนต์ฉบับหลวง” มีความหมายเป็น 2 นัย คือ นัยแรก เป็นบทสวดสำหรับภิกษุสามเณรเวลาทำวัตรเช้า-เย็น ส่วนนัยที่สอง เป็นบทสวดสำหรับพระมหาเถระใช้เจริญพระพุทธมนต์ในพระราชพิธี แต่แท้ที่จริงแล้วการเจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนานในสังคมไทย ยังคงยึดคุณค่าสำคัญ 2 ประการ คือ สวดบทธรรมเพื่อรักษาพระศาสนา และสวดพระปริตรเพื่อคุ้มครองป้องกันอันตรายดังกล่าวแล้วนั้น สามารถกล่าวได้ว่า การสวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนา มีจุดเริ่มมาจากการที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ประชุมกันกล่าวธรรมในวันอุโบสถ โดยทรงอนุญาตให้นำเอาสิกขาบทบัญญัติมาสวดเรียกว่า สวดปาติโมกข์ ลักษณะการสวดดังกล่าว เป็นการทบทวนพระบัญญัติหรือตรวจสอบข้อห้ามเพื่อความร่วมมือระวังของภิกษุทั้งหลาย พร้อมกันนี้พระองค์ยังทรงแนะนำวิธีการฟังพระปาฏิโมกข์ว่าให้ฟังให้ดี เอาใจใส่ในการฟัง ทรงอธิบายต่อไปอีกว่าให้มีใจที่แน่วแน่ในการฟังไม่ฟังซ่านไม่ซัดส่าย กล่าวได้ว่าเป็นการฟังที่ดีมีประโยชน์ เป็นจุดเริ่มต้นของลักษณะการฟังเจริญพระพุทธมนต์ นอกจากนี้พระผู้มีพระภาคยังทรงปรารภให้พระภิกษุทั้งหลายควรสวดธรรมเพื่อรักษาพระศาสนาไว้ให้เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพราะในขณะนั้นมีตัวอย่างความเสื่อมที่เกิดขึ้นในหมู่ของนิครนถ์ ที่เจ้าลัทธิชื่อนิครนถนาฏบุตรสิ้นชีพแล้วสาวกเกิดความแตกแยกกัน จึงได้ตรัสแนะนำให้ร้อยกรองพระธรรมวินัยเพื่อจัดระเบียบคำสอนทั้งโดยอรรถและพยัญชนะให้พรหมจรรย์นี้ตั้งมั่นยังยืนสืบไป

ส่วนการที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้เจริญพระพุทธมนต์เพื่อคุ้มครองป้องกันรักษานั้นแสดงให้เห็นถึงการสั่งสอนทางบวกในเรื่องเมตตา อานาจทางจิตนี้มีความสามารถทำให้แม้แต่ศัตรูที่โหดร้าย ยอมอ่อนน้อมลงได้ ประสิทธิภาพนี้ได้รับการรับรองเป็นอย่างดีในหลายๆ ตอนของพระไตรปิฎกเมตตาเป็นข้อหนึ่งของพรหมวิหาร 4 และพระพุทธองค์ทรงยกย่องคุณค่าของการเจริญเมตตาอยู่เสมอๆ ความจริงเมตตานิสสสูตรกล่าวถึงอานิสงส์ของเมตตาไว้ 11 ประการ หนึ่งในนั้นก็คือ คนผู้เจริญเมตตาจะไม่ถูกทำร้ายให้ได้รับอันตรายจากไฟ ยาพิษและอาวุธ ซึ่งมีความหมายตรงกับขันธสูตรเหมือนกัน ดังมีหลายตัวอย่างภิกษุพ้นอันตรายด้วยอำนาจของเมตตา เช่น คัมภีรพระวินัยปิฎกได้กล่าวถึงอานิสงส์ของเมตตาว่า ช้างนาฬาคีรีตัวดุร้ายที่พระเทวทัตปล่อยมาเพื่อหวังเพื่อให้ทำร้ายพระพุทธเจ้า วิ่งตรงไปยังพระองค์ที่กำลังบิณฑบาตอยู่ทำให้พระสาวกทั้งหลายมีพระอานนทเป็นต้นเกรงพระพุทธองค์จะได้รับอันตราย จึงกราบทูลขอให้พระองค์ทรงหลบไป แต่พระองค์กลับไม่หลบไปโดยให้เหตุผลว่า พระพุทธเจ้าย่อมไม่บริณีพพานด้วยการทำร้ายของผู้อื่นพร้อมกับทรงแผ่พระเมตตาไปยังช้างนั้น ด้วยพระเมตตาทำให้ช้างนั้นเชื่องลงอย่างฉับพลัน ในคัมภีรปปัญจสุทณี อรรถกถาสังยุตตนิกาย กล่าวไว้ว่าภิกษุรูปหนึ่งซึ่งกำลังฟังอริยวงศ์แล้วถูกงูพิษกัด

แม้ท่านจะเกิดความกลัวก็ยังคงฟังต่อไปด้วยใจจดจ่อและศรัทธา พิชแผ่ซ่านไปทั่ว ความเจ็บปวดยิ่งรุนแรงขึ้น ท่านก็ได้ระลึกถึงความบริสุทธิ์อันไม่ต่างพร้อยในศีลของท่าน จากช่วงเวลาที่ได้อุปสมบทมา ความยินดีและอิ่มใจได้เกิดขึ้นภายในตัวท่าน

ส่วนการเจริญพระพุทธมนต์พระปริตร 12 ตำนานเพื่อบำบัดรักษาโรคนั้นได้นำเอาบทสวดการเจริญพระพุทธมนต์มาช่วยบำบัด มีวิธีการสวด ซึ่งพอสรุปได้ 3 แบบ ดังนี้ 1) การเจริญพระพุทธมนต์ด้วยตัวเองเป็นการเหนี่ยวนำตัวเอง จึงเป็นที่มาของคำว่า Prayer Therapy ถือเป็นวิธีการที่ดีที่สุด เพราะหากคิดที่จะเจริญพระพุทธมนต์ นั้นหมายความว่ากำลังมีความปรารถนาดีต่อตนเอง การเจริญพระพุทธมนต์ถ้าสวดบทสั้น ๆ โดยใช้เวลาประมาณ 10-15 นาที ขึ้นไป จะทำให้ร่างกายได้หลั่งสารซีโรโทนิน (Serotonin) ซึ่งมีฤทธิ์ช่วยให้ร่างกายผ่อนคลาย แต่หากเจริญพระพุทธมนต์ด้วยบทยาวๆ จะได้รับความผ่อนคลายและความศรัทธา ขณะเจริญพระพุทธมนต์ควรหลับตา สวดให้เกิดเสียงดังเพื่อให้ตัวเองได้ยิน 2) การฟังผู้อื่นเจริญพระพุทธมนต์ เป็นการเหนี่ยวนำโดยคลื่นเสียงจากผู้อื่น เช่น การฟังเสียงพระเจริญพระพุทธมนต์ เสียงผู้นำสวดในศาสนาต่าง ๆ หากผู้สวดมีสมาธิเสียงสวดนั้นจะนุ่ม ห่มทำให้เกิดคลื่นที่ช่วยเยียวยา (Healing) แก่ผู้ฟัง 3) การเจริญพระพุทธมนต์ให้ผู้อื่น ปรากฏการณ์มากมายที่เราเห็นในสังคม เมื่อใครสักคนเจ็บป่วย เรามักเจริญพระพุทธมนต์หรืออธิษฐานขอให้ความเจ็บป่วยของเขาหายไป บางครั้งอยู่ห่างกันคนละซีกโลก เสียงเจริญพระพุทธมนต์เหล่านี้จะมีผลทำให้สุขภาพเขาดีขึ้น เพราะคลื่นเจริญพระพุทธมนต์เป็นคลื่นบวก เกิดจากจิตใจที่ดีงาม ปรารถนาดีต่อผู้ป่วย และเมื่อเราคิดจะส่งสัญญาณนี้ออกไปสู่ที่ไกลๆ มันจะเดินทางไปในรูปแบบของคลื่นไฟฟ้า คลื่นนี้จึงเดินทางไปได้ไกล ๆ บางทีพอกำลังป่วยหนัก แต่ถูกอยู่ต่างประเทศ ก็สามารถรับคลื่นนี้ได้และรู้ว่าไม่มีใครกำลังไม่สบาย ที่เราเรียกว่า ลางสังหรณ์หรือสัมผัสที่หกหรือโทรจิต การที่จะรับรู้ได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับผู้รับผู้ส่งด้วย ถ้าคนไหนรับสัญญาณคลื่นแห่งบทเจริญพระพุทธมนต์ได้ก็จะได้ผลเหมือนเราเปิดวิทยุ ถ้าคนฟังปิดหูก็จะไม่ได้ยิน ดังนั้นถ้าต่างฝ่ายต่างเปิดรับคลื่นบวกที่เราส่งไป ผู้ป่วยก็จะได้รับ และทำให้อาการป่วยดีขึ้นได้ จึงไม่ใช่เรื่องของความมหัศจรรย์ แต่เป็นหลักธรรมชาติทั่วไป อาณิสสแห่งการเจริญพระพุทธมนต์ 8 ประการ กล่าวคือ ผู้ที่เจริญพระพุทธมนต์ให้ไว้พระเป็นนิตย์ ย่อมประสบความสุขและสิ่งที่ดีงาม เหล่านี้คือ 1) ได้รับยกย่องบูชาในที่ทุกสถาน 2) มีปฏิภาณญาณไหวพริบดีเยี่ยม 3) มีเพื่อนแท้ทุกเส้นทาง 4) ได้รับความเจริญรุ่งเรืองถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์ 5) มีรูปสวย รูปร่างในทุกภพชาติ 6) เป็นที่ยอมรับนับถือแก่ผู้พบเห็น 7) เป็นที่รักของเพื่อนฝูงทุกคน 8) มีชื่อเสียงฟุ้งขจรไปทั่วทุกหนแห่ง

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์การเจริญพระพุทธมนต์ในสังคมไทยผลจากการศึกษา

1. การเจริญพระพุทธมนต์ในพระพุทธศาสนา เป็นวิธีการศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งผ่านวิธีการสาธยาย คือ การท่อง การสวด การทวนให้ขึ้นใจ และนำไปพิจารณาให้เข้าใจองค์แห่งความหมาย และสามารถถ่ายทอดไปสู่ผู้อื่นได้อย่างถูกต้อง การสวดพระปริตรในความเข้าใจของคนทั่วไปก็คือการเจริญพระพุทธมนต์ แต่ที่ปรากฏในหนังสือเจริญพระพุทธมนต์ฉบับหลวงนั้นมีความหมายเป็น 2 นัย คือ นัยแรก เป็นบทที่ภิกษุสามเณรสวดเวลาทำวัตรเช้า-เย็น มีลักษณะสืบเนื่องจากการรักษาพระศาสนาตั้งแต่สมัยที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพาน พระพุทธองค์ได้ทรงมอบพระธรรมวินัยหรือซึ่งอยู่ในรูปของพระไตรปิฎกภาษาบาลีในปัจจุบันให้เป็นศาสดาแทนพระองค์ จึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์สาวกจะต้องศึกษาเล่าเรียนท่องบ่นสวดหรือสาธยายพระพุทธพจน์เหล่านั้นแล้วนำมาสั่งสอนสืบต่อกันมาจนกระทั่งได้มีการจารึกพระไตรปิฎกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ลังกาในปี พ.ศ.433 เมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่ลังกา ได้มีความพยายามโดยเฉพาะจากฝ่ายคฤหัสถ์ที่อาราธนาพระสงฆ์ให้เจริญพระพุทธมนต์เพื่ออวยชัยให้พรโดยเลือกเฉพาะบทสวดที่เป็นการให้ศีลให้พรเพิ่มความสวัสดีมงคลแก่ผู้ฟัง จึงเกิดการสวดพระปริตรขึ้นในลังกาสสมัยโบราณ (พระพรหมบัณฑิต, 2542) นัยที่สอง เป็นบทเจริญพระพุทธมนต์หรือพระปริตรในพิธีมหามงคลในราชสำนัก มีความสอดคล้องต้องตามโบราณราชประเพณีที่ให้มีการสวดพระปริตรมอญในราชสำนักมาช้านาน ยิ่งไปกว่านั้นยังถือว่าเป็นการสนองพระดำริของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในพิธีสวดวงพระบรมราชสมภพของสมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ซึ่งพิธีเจริญวคคหายุสมธัมมกิติ พิธีสวดมหาราชปริตรมอญกิติ เกี่ยวข้องกับการสวดพระปริตรทั้งสิ้น

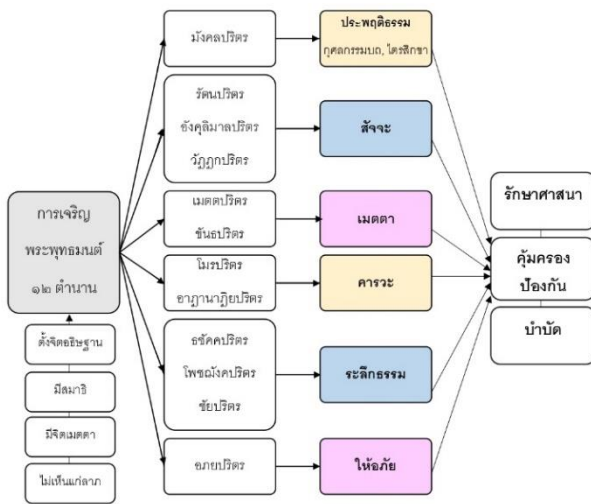
2. บทเจริญพระพุทธมนต์พระปริตรสิบสองตำนานนั้น มีทั้งบทที่ยาวและสั้น มีตำนานและความเป็นมาแตกต่างกัน แต่พิจารณาอย่างลึกซึ้งลงในรายละเอียดแต่ละบท พบว่า หลักธรรมที่ปรากฏในบทสวดพระปริตรมีหลายหลักธรรมด้วยกัน สามารถจัดเป็นกลุ่มเป็น 6 กลุ่ม ได้ ดังนี้ กลุ่มแรก 1) มังคลปริตร ปรากฏหลักมงคล 38 ประการ ย่อเป็น 2 คือ กุศลกรรมบถ 10 และไตรสิกขา แต่ยังสามารถย่อให้เหลือเพียงข้อเดียวคือ การประพฤติธรรม กลุ่มที่ 2) รัตนปริตร อังคุลิมาลปริตร วัฏฏกปริตร แสดงถึงคุณธรรมข้อสัจจะ เด่นชัดที่สุด กลุ่มที่ 3) เมตตะปริตร และขันธปริตร แสดงถึงคุณธรรมข้อเมตตา กลุ่มที่ 4) โมรปริตร และอาฏานาฏิยปริตร แสดงถึงคุณธรรมข้อการระ กลุ่มที่ 5) ธชัคคปริตร โพชฌงค์ปริตร และชัยปริตร แสดงถึงคุณธรรมข้อระลึกกรรมหรือตริกรรม และกลุ่มที่ 7) สุตท้าย ได้แก่อภัยปริตร แสดงถึง ความไม่มีเวร ไม่มีภัย และหมายรวมถึงการให้อภัยด้วย

หลักธรรม หรือ คุณธรรมทั้ง 6 จากพระปริตรทั้ง 6 กลุ่ม ประกอบด้วยคุณธรรมตั้งแต่ระดับพื้นฐาน ไปถึงคุณธรรมขั้นสูง สามารถศึกษาเพิ่มเติมในพระไตรปิฎกและอรรถกถาเพื่อทำความเข้าใจให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันก็เป็นหัวข้อธรรมที่สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน รวมถึงในการเจริญ วิปัสสนากรรมฐานได้เป็นอย่างดี

3. การสวดมนต์หรือการเจริญพระพุทธรูปสวดมนต์สืบสองตำนานในสังคมไทยนั้น ได้มี วิวัฒนาการมาโดยตลอด ในส่วนบรรพชิตหรือพระสงฆ์นั้น พบว่า มีการเจริญพระพุทธรูปสวดมนต์ สืบสอง ตำนานเป็นปกติ ทั้งในการทำวัตรเช้าเย็นในวัด ทั้งในพระราชพิธีในพระราชสำนักและการทำบุญ มงคลในบ้านเรือนประชาชน ในปัจจุบันพบว่า มีฆราวาสที่รวมกลุ่มเจริญพระพุทธรูปสวดมนต์ตามวัดหรือ สถานธรรมต่างๆ สามารถเจริญพระพุทธรูปสวดมนต์พระปริตร 12 ตำนานได้ อย่างไรก็ดี การเจริญพระ พุทธรูปสวดมนต์สืบสองตำนานในปัจจุบันมีความมุ่งหมายที่เป็นทางการ 3 ประการ คือ 1) การเจริญพระ พุทธรูปสวดมนต์เพื่อรักษาพระศาสนา 2) การเจริญพระพุทธรูปสวดมนต์เพื่อความคุ้มครองป้องกันภัย 3) การ เจริญพระพุทธรูปสวดมนต์เพื่อบำบัดรักษา มี 3 รูปแบบ คือ 1) การเจริญพระพุทธรูปสวดมนต์ด้วยตัวเองเป็นการ เหนี่ยวนำตัวเอง 2) การฟังผู้อื่นเจริญพระพุทธรูปสวดมนต์ เป็นการทำให้เกิดคลื่นที่ช่วยเยียวยา (Healing) ผู้ฟัง 3) การเจริญพระพุทธรูปสวดมนต์ให้ผู้อื่น ทำให้สุขภาพเขาดีขึ้น เพราะคลื่นเจริญพระพุทธรูปสวดมนต์เป็น คลื่นบวก และทำให้อาการป่วยดีขึ้นได้ จึงไม่ใช่เรื่องของความมหัศจรรย์ แต่เป็นหลักธรรมชาติทั่วไป อาณิสสแห่งการเจริญพระพุทธรูปสวดมนต์ 8 ประการ กล่าวคือ ผู้ที่เจริญพระพุทธรูปสวดมนต์ให้พระเป็นนิตย ยอมประสบความสำเร็จและสิ่งที่ดั่งใจ เหล่านี้คือ 1) ได้รับยกย่องบูชาในที่ทุกสถาน 2) มีปฏิภาณญาณ ไหวพริบดีเยี่ยม 3) มีเพื่อนแท้ทุกเส้นทาง 4) ได้รับความเจริญรุ่งเรืองถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์ 5) มี รูปสวย รูปร่างงามในทุกภพชาติ 6) เป็นที่ยอมรับนับถือแก่ผู้พบเห็น 7) เป็นที่รักของเพื่อนฝูงทุกคน 8) มีชื่อเสียงฟุ้งขจรไปทั่วทุกหนแห่ง

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้เป็น 2 ภาพ ทั้งองค์ความรู้เดิมและองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการสังเคราะห์เนื้อหาเดิม

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่

การเจริญพระพุทธมนต์สิบสองตำนานด้วยศรัทธา สม่ำเสมอ ตั้งใจ มีสมาธิ และเข้าใจ ความหมาย สามารถนำหลักธรรมทั้ง 6 กลุ่ม คือ ประพฤติธรรม สัจจะ เมตตา คารวะ ระลึกธรรม และให้อภัย ไปใช้ประยุกต์ในชีวิตประจำวัน และในการเจริญพระกรรมฐาน ย่อมนำไปสู่มรรคผล นิพพานในที่สุดได้

ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งควรกำหนดนโยบายในการศึกษาและเผยแผ่บท พระพุทธมนต์ที่ใช้ในสังคมไทย รวมทั้งบทสิบสองตำนาน เป็นหลักสูตรให้นิสิตได้ศึกษาและเข้าใจ ความหมายตามความเป็นจริง

2. คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยงานของรัฐที่มี หน้าที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา ควรทำเอกสาร สื่อออนไลน์ เกี่ยวกับความหมายของการสวด หรือการเจริญพระปริตรเผยแพร่ให้ประชาชนได้ทราบ และมีความเห็นร่วมกันในการปฏิบัติเป็นไปใน ทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลักดันการนำงานศึกษาและงานวิจัยจากสถาบันการศึกษาไปใช้ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนจัดการเรียนการสอนในผู้ปฏิบัติงานของส่วนงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ วัดหรือสำนักที่มีพระบวชใหม่ และมีสามเณรที่บวชอยู่ประจำ ได้เรียนรู้และทำความเข้าใจสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวและควรรู้ชัดแจ้งในฐานะที่เป็นศาสนทายาทซึ่งเป็นผู้รักษาสืบทอดมรดกธรรมและมีหน้าที่ในการดูแลโดยตรง เพื่อเผยแพร่ความหมายและหลักธรรมที่แท้จริงในพระพุทธรูปและสิ่งของต่าง ๆ รวมถึงพระพุทธรูปอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เกิดผลจริง

เอกสารอ้างอิง

- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). *พระสุตันตปิฎก*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เทพพร มั่งธานี. (2556). *วัฒนธรรมการเจริญพระพุทธรูปและพระปริตรในวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เลียงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสน์ จำกัด.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2548). *อานุภาพพระปริตร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็ดดิสัน เพรส โพรดักส์ จำกัด.
- พระพรหมบัณฑิต. (2542). *อานุภาพพระปริตร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท.จำกัด.

การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทาง
ประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหิน
วิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 42 อุทัยธานี

Learning Management According to Ariyasacca 4 in the History Subject on
Thai Historical Development in the Democratic Period of Mathayomsuksa
3 Students at Wanghinwitthayakom School under Uthai Thani Secondary
Educational Service Area Office 42

พระสมุห์อำนวยการ จิตตพณโต (วิชัย)¹ พิสมัย รบชนะชัย พูลสุข² และดิเรก ดั่งลอย³
Phrasamu Amnauy Cittadonto (Wichai), Pitsamai Robchanachai Poolsuk and
Direk Duangioy

Received: September 10, 2022

Revised: March 08, 2023

Accepted: June 23, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ
4 และ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการใช้การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชา
ประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทย สมัยประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่
3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี การวิจัย
ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหิน
วิทยาคม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 ที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
ไทย สมัยประชาธิปไตย จำนวน 1 ห้อง จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบทดสอบ
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน-หลังเรียน ค่า IOC เท่ากับ 0.50-1.00 ทุกข้อ วิเคราะห์หาค่า

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity

Corresponding author, e-mail: Amnauywicha@gmail.com, Tel. 082-2974293

ความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .89 สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test ผลการวิจัย พบว่า 1) การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 มีขั้นตอนที่ชัดเจน เป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพนำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาของผู้เรียน แผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 2) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 เรื่องพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 12.87$ หลังเรียนมีค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 26.53$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ก่อนเรียน = 3.181 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน หลังเรียน = 1.756 และผลการทดสอบค่า t-test เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, หลักอริยสัจ 4, นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา, โรงเรียนวังหินวิทยาคม, เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 42 อุทัยธานี

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study the learning management plan according to Ariyasacca 4; and 2) to compare the results of achievement before and after using the learning management plan according to Ariyasacca 4 in the history subject on Thai Historical Development in the Democratic Period of Mathayomsuksa 3 students at Wanghinwitthayakom School under Uthai Thani Secondary Educational Service Area Office 42. It was an experimental research. The sample group was Mathayomsuksa 3 students at Wanghinwitthayakom School, semester 1, academic year 2021, who studied history subject on Thai Historical Development in the Democratic Period, 1 room, 30 people. The instrument used in the research was a pre-study and post-study learning achievement test. IOC values were equal to 0.50-1.00 for all questions. Analysis of difficulty values, discriminant power and reliability were equal to .89. The statistics used in the research were mean, standard deviation, and t-test. The results of the research found that 1) organizing learning according to Ariyasacca 4 had clear steps. It was an efficient process that led to the students' problem-solving process. The learning management plan was at the highest level of appropriateness; and 2) in terms of learning

management plan 1, Unit 4, topic on Thai Historical Development in the Democratic Period, learning achievement before studying was a mean $\bar{X}$ = 12.87, after studying, there was a mean $\bar{X}$ = 26.53, standard deviation (S.D.) before studying = 3.181, standard deviation (S.D.) after studying = 1.756 and the results of the t-test comparing learning achievement were significantly higher than before studying at 0.05.

Keywords: Learning Management, Ariyasacca 4, Secondary School Students, Wanghin Witthayakom School, Uthai Thani Secondary Educational Service Area Office 42

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ กล่าวว่า ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญในการยกระดับการพัฒนาประเทศในทุกมิติไปสู่เป้าหมายการเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วที่ขับเคลื่อนโดยภูมิปัญญาและนวัตกรรมในอีก 20 ปีข้างหน้า ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างเป็นระบบ โดยจำเป็นต้องมุ่งเน้นการพัฒนาและยกระดับคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่ง และมีคุณภาพพร้อมขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปข้างหน้าได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่ง “คนไทยในอนาคต จะต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้านและมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์อดออม โอบอ้อมอารีมีวินัย รักษา ศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติมีหลักคิดที่ถูกต้องมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีทักษะ สื่อสารภาษาอังกฤษและภาษาที่ 3 และอนุรักษ์ภาษาท้องถิ่น มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตสู่การเป็นคนไทย ที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรมนักคิด ผู้ประกอบการ เกษตรกรยุคใหม่และอื่น ๆ โดยมีสัมมาชีพตามความถนัดของตนเอง” (ราชกิจจานุเบกษา, 2562)

ด้านมุมมองการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาประวัติศาสตร์นั้นจะฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักวิธีการแสดงความคิดเห็น และสอนให้คนใจกว้างเพียงพอที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างไปจากตน หากความคิดเห็นนั้นมีหลักฐานมีเหตุผลความน่าเชื่อถือเพียงพอ เพราะวิชาประวัติศาสตร์ฝึกให้คิดหลาย ๆ แบบ และพร้อมที่จะยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะคำอธิบายใหม่ ๆ ที่อาจจะไม่หลงเหลือซากร่องรอยของคำอธิบายเดิมก็ได้ เนื่องจากการอธิบายเรื่องราวในประวัติศาสตร์ขึ้นอยู่กับหลักฐานที่ค้นพบ ซึ่งย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เมื่อมีการค้นพบ

หลักฐานใหม่ เมื่อนักเรียนที่ได้รับการเรียนรู้ หรือการฝึกฝนให้มีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติของ วิชาประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง ควรมีใจกว้างยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น โดยไม่ยึดติดกับ คำอธิบายเดิม หรือความเชื่อเดิม หากพิจารณาให้ดีจะพบว่า วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่นำไปใช้ในการ ประกอบอาชีพได้จริง ๆ ไม่เฉพาะอาชีพที่เห็นชัดเจน เช่น ครูอาจารย์ผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ หรือแม้แต่อาชีพที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวเท่านั้น อาชีพข้าราชการทั่วไป ชาวบ้านธรรมดา นักเขียน โดยเฉพาะอาชีพนักการเมือง ก็ต้องใช้ความรู้จากวิชาประวัติศาสตร์ที่ได้รับการฝึกฝนหรือ เรียนมาในการประกอบอาชีพหากขาดความรู้ความเข้าใจ ในประวัติศาสตร์แล้ว ย่อมไม่รู้ว่าอะไรควร ทำ อะไรไม่ควรทำ การเรียนประวัติศาสตร์เพื่อให้เข้าใจดีที่ว่าเพราะอะไร ทำไมเหตุการณ์แบบนี้จึง เกิดขึ้น จะได้ระมัดระวังป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาดในปัจจุบัน หรือไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่น่า พึง พอใจเกิดซ้ำรอยกับอดีต ประวัติศาสตร์สอนให้รู้จักบททวนอดีตอยู่เสมอ เพื่อให้ปัจจุบันมีความ มั่นคง และเพื่ออนาคตที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งเราจะพบว่าการหยุดชะงักในสังคมไทย โดยเฉพาะการพัฒนา ที่ไม่ยั่งยืนเป็นเพราะเราไม่ค่อยได้นำความรู้วิชาประวัติศาสตร์มาใช้ในชีวิตจริง ทั้งที่ในความเป็นจริง เรา สามารถนำความรู้ด้านประวัติศาสตร์มาใช้ประโยชน์ได้ไม่น้อยกว่าวิชาด้านวิทยาศาสตร์วิชา ประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่มีความสำคัญในชีวิตประจำวันของผู้คนไม่น้อย แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้เรียน มักจะมีทัศนคติว่าเป็นวิชาที่ไม่น่าสนใจ สอนไม่สนุก จนกระทั่งเกิดข้อเสนอแนะว่าควรหาครูที่สอน สนุก ๆ มาสอนวิชาประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดความจำเป็นจะต้องทบทวนว่า เพราะเหตุใดครูที่สอน วิชาประวัติศาสตร์จำนวนไม่น้อยจึงสอนไม่สนุก ทำให้เด็กและผู้คนในสังคมมีทัศนคติต่อ วิชานี้ว่าไม่ น่าสนใจ ลำดับแรกต้องทบทวนหลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันว่าทางด้านเนื้อหามีความยากง่ายอย่างไร อีกด้านหนึ่งไม่ว่าครูผู้สอนจะจบประวัติศาสตร์หรือไม่ ต้องสอนประวัติศาสตร์ หรือครูประวัติศาสตร์ ก็ควรสอนทั้ง 5 สาระ ทั้งที่ไม่ได้มีความเชี่ยวชาญและชอบทั้ง 5 สาระ หลักสูตรที่ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงไปทำให้ครูต้องสอนในเรื่องที่ตนเองไม่เชี่ยวชาญ เป็นการใช้คนไม่เหมาะกับงาน ในส่วน ของวิชาประวัติศาสตร์ หากครูผู้สอนไม่ได้ชอบวิชานี้เป็นทุนเดิม ไม่ได้เรียนมาทางด้านนี้โดยตรง อีก ทั้งมีทัศนคติว่าวิชานี้ไม่น่าสนใจ ครูผู้สอนเองยังคิดแบบนี้ รวมทั้งไม่เข้าใจวิธีการทางประวัติศาสตร์ ด้วยแล้ว บรรยากาศการเรียนประวัติศาสตร์ยิ่งไม่น่าสนใจมากขึ้นอีก ส่วนในด้านผู้เรียนเองก็มี ทัศนคติด้านวิชาประวัติศาสตร์ว่า เป็นวิชาที่สอนให้ผู้เรียนอยู่แต่ในโลกของอดีตไม่ทันต่อการ เปลี่ยนแปลงของโลกที่กำลังก้าวหน้าอย่างรวดเร็วพรรณ (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2557)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนามีหลักการสำคัญอยู่ที่อริยสัจ 4 ประการ ที่จัดว่าเป็นแก่นหรือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นสัจธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ หรือ เป็นหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แก้ปัญหาตนเอง จากการศึกษาสภาพปัญหาดังกล่าวแล้ว

ผู้วิจัยได้มองเห็นปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนในรายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่องพัฒนาการประวัติศาสตร์ไทย สมัยประชาธิปไตย รวมทั้งได้เห็นแนวทางการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจสี่ ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหาที่ละเอียดอ่อนของพระพุทธเจ้า (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) จึงมีความสนใจศึกษาถึงการจัดการเรียนรู้ตาม หลักอริยสัจสี่ มาเป็นกระบวนการสอนเพื่อใช้ในการแก้ปัญหการเรียนในรายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่องพัฒนาการประวัติศาสตร์ไทย สมัยประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี เพื่อศึกษาคูผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนจากการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจสี่ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่องพัฒนาการประวัติศาสตร์ไทย สมัยประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการใช้การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่องพัฒนาการประวัติศาสตร์ไทย สมัยประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีเป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 ที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ เรื่องพัฒนาการประวัติศาสตร์ไทย สมัยประชาธิปไตย จำนวน 1 ห้อง ม. 3 มีจำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน-หลังเรียน จำนวน 50 ข้อ เครื่องมือที่ใช้เป็นเครื่องมือชนิดเดียวกัน เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 ที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ได้ค่า IOC (สมถวิล วิจิตรวรรณและคณะ, 2556) เท่ากับ 0.50-1.00 ทุกข้อ จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 5 คน มาเป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนรู้ วิเคราะห์หาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบรายข้อ วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบเท่ากับ .889 และทำการรวบรวมคะแนนแบบทดสอบ ใบกิจกรรม และใบงานทุกใบงานเพื่อมาหาค่าประสิทธิภาพระหว่างเรียน ทำแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้หลังเรียนโดยใช้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อหาค่าประสิทธิภาพหลังเรียน โดยนำคำตอบของนักเรียนทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนเพื่อหาค่า t -test หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 เสร็จสิ้นลง

สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลของการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี มีแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามขั้นตอนที่ชัดเจนเป็นกระบวนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นกระบวนการสอนที่เน้นการแก้ปัญหาของผู้เรียนโดยตรงประเด็น โดยเน้นให้ผู้สอนใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อตอบรับกับพฤติกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสม การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 มีขั้นตอนที่ชัดเจนเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพนำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาของผู้เรียน ซึ่งพบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการใช้การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทย สมัยประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี พบว่า ก่อนเรียนและหลังเรียนมีค่าทางสถิติที่ -29.826 มีค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $.000$ เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $.05$ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพและตอบสนองจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สามารถนำไปใช้ช่วยเสริมสร้าง พัฒนาผู้เรียนให้มี

บทบาทในการคิดวิเคราะห์ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจกระบวนการสอนดังกล่าว ช่วยให้นักเรียนพัฒนาผู้เรียน ด้านการมีทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ลงมือปฏิบัติ แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง นำมาซึ่งคำตอบ ผลลัพธ์อย่างมีกระบวนการเรียนรู้ และเกิดองค์ความรู้ใหม่ หลักการการสอนแบบอริยสัจ 4 เป็นกระบวนการของการใช้ความคิดหรือใช้ปัญญาให้รู้วิเคราะห์ รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นวิธีการกระทำกับความคิดเป็นการกระทำที่สัมพันธ์กัน อย่างชัดเจน มีเหตุผล สามารถอธิบายตามขั้นตอนของปัญหาตามกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีแบบแผนในรูปแบบ P-D-C-A ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจลงมือปฏิบัติตามขั้นตอน การเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 พัฒนารูปแบบของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 แสดงว่าจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่องการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี ผู้วิจัยขออภิปรายผล ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี มีแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามขั้นตอนที่ชัดเจนเป็นกระบวนการสอนที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากเป็นกระบวนการสอนที่เน้นการแก้ปัญหาของผู้เรียนโดยตรงประเด็นของอริยสัจ 4 เน้นให้ผู้สอนใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อตอบรับกับพฤติกรรมการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียนเน้นให้ผู้สอนใช้วิธีการย่อยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม ใช้สื่อที่สอดคล้องกับสภาพความพร้อมในการสอนแต่ละครั้ง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยรวมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 มีขั้นตอนที่ชัดเจนเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพนำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาของผู้เรียนผลการวิเคราะห์แบบประเมินค่าดัชนีความคล่อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงาน

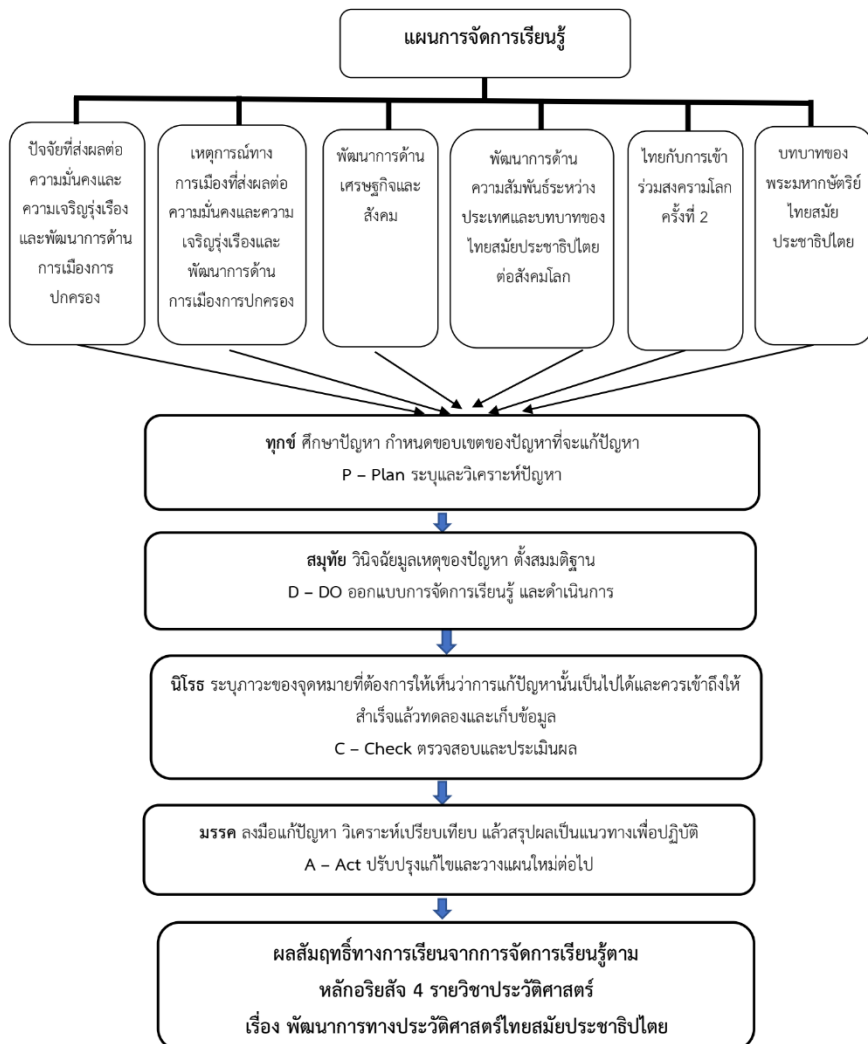
เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด นอกจากนี้ผลการเรียนมีพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร วงศ์ชาลี (2560) พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจ ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักพุทธปรัชญาอริยสัจ 4 เนื่องจากเป็นวิธีการที่ช่วยส่งเสริมให้ ผู้เรียนแสวงหาข้อมูล แนวคิด ค่านิยม วิธีการคิดหาเหตุผล มีวิธีการแสดงความคิดเห็นของตนเองใน ขบวนการเรียนรู้และสะสมความรู้และทักษะความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของอัญญไอรินทร์ ราชวงศ์ (2558) พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามวิธีการสอนแบบอริยสัจสี่ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสาระการเรียนรู้ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้และนักเรียนมีความพึงพอใจ ต่อการจัดการเรียนรู้ตามแบบอริยสัจสี่

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนคะแนนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า กระบวนการสอนตามหลักอริยสัจ 4 ช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและเรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตย ได้มากขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนคะแนนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สามารถนำไปใช้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจำเนียร กิ่งแก้ว (2559) พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีทักษะการคิดแก้ปัญหา หลังจากได้รับการสอนแบบอริยสัจ 4 โดยใช้กรณีตัวอย่างสูงกว่าก่อนได้รับการสอนแบบอริยสัจ 4 และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของระพีพรรณ ดวงใจ (2550) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยวิธีสอนแบบอริยสัจ 4 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตามหลักอริยสัจ 4 ตามวิธีการวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วยกำหนดยุทธศาสตร์ (ขั้นทุกข์) การตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย) การทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) การวิเคราะห์ข้อมูล (ขั้นมรรค) และ

การสรุปผล (ขั้นสรุป) เหมาะสมกับการนำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

1. องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 พบว่า ได้แผนการสอนที่ใช้ในการสอนที่มีประสิทธิภาพในการเรียนเพิ่มขึ้น นักเรียนเข้าใจ ไม่เบื่อหน่ายและเกิดความรู้พร้อมคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต อีกทั้งเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนมีความสนใจในทางประวัติศาสตร์มากขึ้น ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความสุข ตามศักยภาพของตนอันจะนำไปสู่แนวทางในการแก้ปัญหาการเรียนรู้ รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวังหินวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 อุทัยธานี มีประสิทธิภาพและตอบสนองจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สามารถนำไปใช้ช่วยเสริมสร้าง พัฒนาผู้เรียนให้มีบทบาทในการคิดวิเคราะห์ กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ กระบวนการสอนดังกล่าว ช่วยให้นักเรียนพัฒนาผู้เรียน ด้านการมีทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ลงมือปฏิบัติ แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง นำมาซึ่งคำตอบ ผลลัพธ์อย่างมีกระบวนการเรียนรู้ และเกิดองค์ความรู้ใหม่ หลักการสอนแบบอริยสัจ 4 เป็นกระบวนการของการใช้ความคิดหรือใช้ปัญญาให้รู้วิเคราะห์ รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นวิธีการกระทำกับความคิดเป็น การกระทำที่สัมพันธ์กันอย่างชัดเจน มีเหตุผล สามารถอธิบายตามขั้นตอนของปัญหาตาม กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4

2. องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 พบว่า การจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 เป็นกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีแบบแผนในรูปแบบ P-D-C-A ตามขั้นตอนอย่างมีระบบ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้และเข้าใจกระบวนการคิดวิเคราะห์ด้วยตนเอง ด้วยวิธีแห่งปัญญา โดยใช้กิจกรรมการสอนที่มีสิ่งเร้า ความสนใจ กระตุ้นให้เกิดความต้องการสนใจเรียนรู้ สำรวจ ทดสอบเพื่อหาคำตอบอย่างมีระบบ ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบของการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 แสดงว่าจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบอริยสัจ 4 สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐ เขตพื้นที่การศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีนโยบายสนับสนุนให้มีการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 เพื่อเป็นการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในทุกระดับชั้น และบูรณาการใช้ในกิจกรรมรายวิชาอื่นเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยใช้วิธีการสอนแบบอริยสัจ 4
2. คณะครูในโรงเรียนควรนำหลักอริยสัจ 4 ไปใช้ในกระบวนการวิจัยเพื่อให้เกิดเป็น กรอบแนวคิดในการวางแผนการพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบเชื่อมโยงกันตามหลักความเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน
3. คณะกรรมการสถานศึกษาควรใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาทางด้านการศึกษาร่วมกัน โดยเน้นการสำรวจปัญหาจากด้านต่างๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาสถานศึกษา และผู้เรียนแล้วระดมความคิดเพื่อวางแผนการแก้ปัญหาร่วมกันอย่างสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพปัญหาทุกด้าน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. โรงเรียนควรนำแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตย มาประยุกต์ใช้กำหนดนโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันทั้งผู้บริหาร คณะครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน
2. ครูควรประยุกต์วิธีแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตยมาจัดการกิจกรรมเพื่อเรียนรู้ได้อย่างชัดเจนและสามารถนำกิจกรรมมาพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น
3. ผู้เรียนควรศึกษาการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ 4 รายวิชาประวัติศาสตร์ เรื่อง พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ไทยสมัยประชาธิปไตยเป็นแนวทางในการพัฒนาผลการเรียนรู้ของตนเองนำมาแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความมั่นคงในการดำเนินชีวิตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2557). *บทความ: ปัญหาของการเรียนประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- จำเนียร กิ่งแก้ว. (2559). ผลของการสอนแบบอริยสัจสี่ที่มีต่อความสามารถในการคิดอย่างมี
 วิจารณ์ญาณและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ของ
 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านป่าช้า จังหวัดอุบลราชธานี. (วิทยานิพนธ์
 ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). สู่การศึกษาแนวพุทธ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ :
 กระทรวงศึกษาธิการ.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580). (2561, ตุลาคม 13). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 135 ตอนที่
 135ก, หน้า 5-8.
- ระพีพรรณ ดวงใจ. (2550). ผลการสอนแบบอริยสัจสี่ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และทักษะการคิด
 แบบเห็นคุณค่าและทางออก เรื่อง หลักธรรมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ของ
 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพินายวิทยา จังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์
 ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมถวิล วิจิตรวรรณ และคณะ. (2556). การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : เจริญดี
 มั่นคงการพิมพ์.
- สุภาพร วงศ์ชาติ. (2560). การนำหลักพุทธปรัชญาเรื่องอริยสัจ 4 มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ รายวิชา
 สังคมศึกษาของครูในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3.
 (วิทยานิพนธ์พุทธศาสนาและปรัชญามหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
 มกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด.
- อัญไอรินทร์ ราชวงศ์. (2558). ผลการจัดการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม
 ตามวิธีสอน แบบอริยสัจสี่ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์
 มหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

รูปแบบการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

Landscape Design Model of Temples to Promote Dhamma Practice

พระอธิการรัตนธรร นาถธมโม (เทพวรรณ)¹ พระศรีสมโพธิ² และศิริโรจน์ นามเสนา³

Phraatikan Ratthanathorn Nadhadhammo (Tappavon), Phrasrisombhot (Waranyu Sonchun)

and Sirirote Namsena

Received: September 04, 2022

Revised: May 10, 2023

Accepted: June 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวทางการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม 2) ศึกษาการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในประเทศไทย และ 3) นำเสนอรูปแบบการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิทัศน์ของวัดจำนวน 19 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวทางการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม พบว่า ในสมัยสุโขทัย เน้นการสร้างสถาปัตยกรรมอยู่ด้านหน้าวิหาร โดยมีลานประทักษิณคั่นเพื่อได้ใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมและบำเพ็ญการกุศล และในปัจจุบันวัดได้รับอิทธิพลจากยุโรป ทำให้รูปแบบของวัดนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนไปสู่รูปแบบ ที่เกิดจากการคิดปรับปรุงให้เข้าสู่ความเป็นารออกแบบในเชิงโมเดิร์น 2) การออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในประเทศไทย พบว่า มีลักษณะที่สอดคล้องกับธรรมชาติโดยมีลักษณะที่เป็นรูปธรรม สงบและวิเวก เป็นที่สมถะและมีเท่าที่จำเป็น และแผ่ขยายทางธรรม และ 3) การนำเสนอรูปแบบการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม พบว่า ควรออกแบบภูมิ

¹ คณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์; Sangha in Nakhonsawan Province

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: aimmla@gmail.com, Tel. 096-9919879

ทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ตามพระธรรมวินัยให้มีความเพียบพร้อมด้วยสัปปายะ 7 อย่าง คือ ที่อยู่เป็นสุขสบาย ที่เที่ยววิเวกเหมาะสม การพูดคุยที่เหมาะสม เป็นที่สบายกลัยามิตร เป็นที่คำนึงถึงการกินอาหาร ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมเป็นที่สบาย และเป็นพื้นที่ให้นั่ง ยืน เดิน ได้อย่างสะดวก

คำสำคัญ: รูปแบบ, การออกแบบภูมิทัศน์, ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the concept of landscape design of temples to promote Dharma practice; 2) to study the landscape design of temples to promote Dharma practice in Thailand; and 3) to present the model of landscape design of temples to promote Dhamma practice. It was a qualitative research by interviewing key informants, including 19 experts in the temple's landscape. Research tools were interview forms. Data were analyzed using content analysis techniques. The results of the research found that 1) the concept of landscape design of temples to promote Dhamma practice was found that in the Sukhothai period, emphasis was placed on building a stupa as the main Buddha image in front of Vihara separated by a Prathaksin courtyard to be used as a place to perform rituals and practice charity. At present, the temple has been influenced by Europe. As a result, the style of the temple has been changed to a style that was created from thinking and improving it into a modern design; 2) the landscape design of the temples to promote Dhamma practice in Thailand was found that the characteristics were consistent with nature by being concrete, calm and secluded, being humble and having only what was necessary and religious connotations; and 3) presenting a model for designing the landscape of temples to promote Dhamma practice found that the landscape of temples should be designed to promote Dhamma practice according to Dhamma and Vinaya to be complete with Sappaya 7, namely suitable abode, suitable resort, suitable speech, suitable person, suitable food, suitable climate, suitable posture.

Keywords: Model, Landscape Design, Promoting Dhamma Practice

บทนำ

ในอดีตวัดไทยเป็นที่พึ่งพิงทั้งทางกายและทางใจทางกาย เช่น วัดเป็นที่ร่มเย็นมีร่มไม้เป็นที่พักของคนเดินทางเป็นที่หย่อนใจของคนที่อยู่ในละแวกนั้นมีสิ่งก่อสร้างที่มาจากศรัทธา จึงมีความงดงามทางสถาปัตยกรรมและการตกแต่งเป็นที่เจริญหูเจริญตาทางใจ เช่น การที่ทางวัดเป็นที่พึ่งธรรมเป็นที่ศึกษาบวชเรียนของลูกหลานเป็นที่ถือศีลยามชรา นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งสมุนไพรข้าวของเครื่องใช้ในการจัดงานพิธีและแหล่งศึกษาหาความรู้ทางช่างและวิชาอื่นๆ และยังเป็นที่พักพิงกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้วัดไทยมีส่วนประกอบหลัก ได้แก่ ประตูด่านวัดกำแพงวัดโบสถ์วิหารศาลาการเปรียญเจดีย์เมรุศาลากุฏิ เป็นต้น ทั้งหมดนี้มีการวางแผนกำหนดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม เป็นภูมิทัศน์ตามประเพณีของพระพุทธศาสนาตามสภาพภูมิอากาศภูมิประเทศและประโยชน์ใช้สอยตามสภาพสังคมในสมัยนั้น ๆ โดยได้คำนึงถึงความสวยงามความเด่นชัดความเป็นปูชนียสถานวัดจึงเป็นที่เจริญศรัทธาของคนไทยในอดีต ในปัจจุบันที่สังคมได้เปลี่ยนแปลงไปการใช้พื้นที่และการก่อสร้างอาคารในวัด จึงขาดหลักการต่าง ๆ ดังกล่าวมีการใช้พื้นที่เพื่อหารายได้มากขึ้นในขณะที่ไม่มีการวางแผนจัดระเบียบการก่อสร้างที่คำนึงถึงภูมิทัศน์ของสถานที่ ก่อให้เกิดความเสียหายต่าง ๆ เช่น การก่อสร้างอาคารที่บดบังทัศนียภาพหรือสร้างความขัดแย้งแปลกแยกโดยรูปแบบสถาปัตยกรรม ทำให้พื้นที่วัดที่ใช้เพื่อการเจริญศรัทธาสูญหายไปมาก จึงน่าที่จะหาวิธีการจัดการให้วัดไทยในปัจจุบันยังคงรักษาหรือปรับปรุงแก้ไขภูมิทัศน์ด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ คำแนะนำเรื่องควรหรือไม่ควรในการก่อสร้างอาคารในวัด เพื่อเป็นแนวทางให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์เหล่านั้นไปสู่การปฏิบัติเพื่อไม่ให้วัดดูเสื่อมโทรมรุงรังไม่น่าเจริญศรัทธา (ชุดิมา สุกัณธสิริกุล, 2558)

แนวทางการออกแบบภูมิทัศน์ของวัด เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในปัจจุบันได้จัดพื้นที่ของวัดในการทำกิจกรรมภายในวัดอย่างชัดเจนอยู่แล้ว โดยแยกส่วนที่เป็นพุทธาวาส สังฆาวาสและส่วนสาธารณะที่ประชาชนเข้ามาใช้งานค่อนข้างชัดเจน มีพื้นที่ใกล้ชิดชุมชนทำให้ประชาชนเข้ามาใช้พื้นที่เป็นจำนวนมาก แต่ด้วยส่วนใหญ่มีปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เพียงพอต่อการใช้งานโดยทั่วไป เช่น ห้องน้ำมีจำนวนน้อยเมื่อมีผู้ใช้งานจำนวนมากจึงทำให้สภาพห้องน้ำสกปรก ลานจอดรถไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในพื้นที่ประกอบกับพื้นที่ไม่รองรับประชาชนที่เข้ามาทำบุญในช่วงวันพระและวันสำคัญทางศาสนาที่มีประชาชนจำนวนมากแต่การใช้พื้นที่ทำไม่ได้ไม่เต็มศักยภาพพื้นที่มีมากแต่ไม่มีส่วนให้ประชาชนใช้งานเช่น ที่นั่งพักมีจำนวนน้อย สภาพพื้นที่ของวัดค่อนข้าง

เสื่อมโทรม ยังไม่ได้รับการปรับปรุงฟื้นฟู จึงต้องจัดให้มีการออกแบบศาสนาสถานให้ประชาชนได้เข้ามาใช้งานพื้นที่ได้ทุกส่วนของพื้นที่ เช่น สถานที่ปฏิบัติธรรมลานกิจกรรมนันทนาการ สถานที่นั่งพัก สถานที่ถ่ายรูปสวย ๆ ส่วนการเรียนรู้ต้นไม้ในพุทธประวัติ ปรับปรุงห้องน้ำ มีที่ล้างจาน โรงครัวที่เก็บของเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย (พิริยา พิทยาวัฒน์ชัย, 2561)

ผู้วิจัยในฐานะที่เคยเป็นผู้อาศัยในที่พักสงฆ์ และปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนสถานะเป็นวัดโนนฤๅชี บ้านร่องคู ตำบลหนองบัว อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการหลักในการปรับเปลี่ยน ได้พบปัญหาการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดที่สร้างขึ้นอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับวัดอื่นๆ ที่มีปัญหาในการสร้างวัด เนื่องจาก ไม่มีรูปแบบภูมิทัศน์ที่ชัดเจนและเป็นหลักในการปฏิบัติ อีกทั้ง บางวัดมีพื้นที่ที่จำกัดทำให้ไม่สามารถสร้างได้ตามรูปแบบภูมิทัศน์ อีกทั้งยังต้องมีการรับฟังความคิดเห็น ตามศรัทธาของญาติโยม ทำให้การออกแบบภูมิทัศน์ของวัด เกิดความยุ่งยากเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นปัญหาของทุกวัดที่กำลังดำเนินการสร้างและปรับปรุงอยู่ในขณะนี้

จากที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ศึกษาการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในประเทศไทย และนำเสนอรูปแบบการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัด สามารถนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการจัดภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมให้เหมาะสม สวยงาม เป็นไปตามความต้องการของทุกฝ่ายต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม
2. เพื่อศึกษาการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในประเทศไทย
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็นกลุ่มบุคคลต่าง ๆ 3 กลุ่ม โดยมีรายละเอียดและจำนวนดังนี้ กลุ่มที่ 1 พระผู้มีประสบการณ์ด้านภูมิทัศน์ของวัด จำนวน 9 รูป กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีประสบการณ์เป็นผู้ประสานงานด้านภูมิทัศน์ของวัด จำนวน 2 คน กลุ่มที่ 3 เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิทัศน์ของวัด จำนวน 8 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น จำนวน 19 รูป/คน

ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ใช้วิจัยเชิงเอกสารเป็นหลัก โดยการรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการค้นคว้าและการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาและใช้เป็นฐานในการกำหนดตัวแปรที่จะนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยต่อไป

ขั้นที่ 2 ศึกษาการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในประเทศไทย ใช้วิจัยเชิงเอกสารเป็นหลัก และใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม

ขั้นที่ 3 นำเสนอรูปแบบการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ใช้วิจัยเชิงเอกสารเป็นหลัก และใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติม

การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลโดยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาแล้ว มาจัดเก็บให้เป็นระบบ ระเบียบ ให้ความหมายกับข้อมูล จัดหมวดหมู่ความหมายข้อมูล วิเคราะห์และสรุปรวบรวมความหมายข้อมูล ผู้วิจัยเลือกใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) คือ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันเพื่อเลือกเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นเรื่องเดียวกันไว้ ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี ผลการวิจัย และนำข้อมูลทั้งหมดมาพิจารณาแม้จะมาจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันทั้งเวลา สถานที่ และบุคคลก็ตาม เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

1. แนวคิดการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม พบว่า

1.1 วัดในสมัยพุทธกาล ให้ความสำคัญกับเจดีย์หรือสตูป เพราะยังคงสัญลักษณ์ในเชิงความหมายอันเป็นตัวแทนพระพุทธเจ้า

1.2 ในสมัยสุโขทัย เน้นการสร้างสตูปเป็นพระประธานอยู่ด้านหน้าวิหาร โดยมีลานประทักษิณคั่นเพื่อให้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมและ บำเพ็ญการกุศล

1.3 ในสมัยอยุธยา การวางผังในเขตพุทธาวาสได้เปลี่ยนแปลงไป โดยที่โบสถ์จะมีขนาดใหญ่ขึ้นจะสร้างใกล้กับวิหาร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในเชิงของการใช้สอย

1.4 ในสมัยรัตนโกสินทร์ เน้นความสำคัญของโบสถ์เป็นอันดับแรก วิหารเป็นอันดับที่สอง และเจดีย์เป็นอันดับสาม

1.5 ในปัจจุบันวัดได้รับอิทธิพลจากยุโรป ทำให้รูปแบบของวัดนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนไปสู่รูปแบบที่เกิดจากการคิดปรับปรุงให้เข้าสู่ความเป็นการออกแบบในเชิงโมเดิร์น โดยเป็นการเน้นไปที่การออกแบบที่เปลี่ยนระบบทางกายภาพ มากกว่าการใช้งานหรือสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ในยุคสมัยนั้น ๆ

2. การออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในประเทศไทย มีลักษณะที่สำคัญดังนี้

2.1 คุณลักษณะที่สอดคล้องกับธรรมชาติโดยมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมเช่น สัดส่วนของธรรมชาติ 95% ต้นไม้ใหญ่สูง 20-30 เมตรสัดส่วนอาคารไม่สูงเกินยอดไม้อาคารกระจายตัวแทรกไปกับธรรมชาติเปิดช่องที่นำธรรมชาติเข้ามาสู่ภายในตัวอาคารใช้วัสดุที่มาจากธรรมชาติ

2.2 คุณลักษณะที่ลักษณะที่สงบและวิเวกโดยมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมเช่น มีการแบ่งพื้นที่ใช้งานให้เป็นสัดส่วนมีป่าปลูกเป็นปราการธรรมชาติการเข้าถึงพื้นที่อย่างแยกคาง

2.3 คุณลักษณะที่สมถะและมีเท่าที่จำเป็นโดยมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมเช่น ใช้วัสดุที่คงทนบำรุงรักษาง่ายใช้พื้นที่อย่างยืดหยุ่นมีรูปแบบอาคารที่เรียบง่ายใช้พื้นที่ธรรมชาติให้มากที่สุด

2.4 คุณลักษณะที่แฝงนัยยะทางธรรมโดยมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมเช่น มีพระบรมสารีริกธาตุพระพุทธรูปมีรูปถ่ายพระสงฆ์ชื่อดังมีโครงกระดูกพระสงฆ์ชื่อดังมีภาพปริศนาธรรม

3. การนำเสนอรูปแบบการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม มีลักษณะที่สำคัญดังนี้ สอดคล้องกับธรรมชาติโดยมีสัดส่วนของธรรมชาติ อาคารกระจายตัวแทรกไปกับธรรมชาติ สงบและวิเวกโดยมีป่าปลูกเป็นปราการธรรมชาติ การเข้าถึงพื้นที่อย่างแยกคาง สมถะและมีเท่าที่จำเป็นโดยใช้วัสดุที่คงทนบำรุงรักษาง่าย แฝงนัยยะทางธรรมโดยการประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พระพุทธรูป รูปถ่ายหรือสรีระสังขารพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง หรือ ภาพปริศนาธรรม เป็นต้น ส่วนการบริหารงานจัดการเพื่อการพัฒนาวัดให้ความสมบูรณ์ตามพระธรรมวินัยให้มีความเพียบพร้อมด้วยสัปปายะ 7 อย่าง คือ

3.1 อาวาสสัปปายะที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำใหวัดเป็นที่ร่มรื่นร่มเย็นเป็นรมณียสถานเจริญตาสบายใจแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

3.2 โคจรสัปปายะที่เทียวบิณฑบาตเหมาะดี คือ มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป

3.3 ภัสสสัปปายะการพูดคุยที่เหมาะสม คือ พูดคุยกันเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม และพูดแต่พอประมาณ

3.4 บุคคลสัปายะบุคคลเป็นที่สบายเป็นกัลยามิตรทั้งบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด

3.5 โภชนสัปายะอาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหารการจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

3.6 อุตุสัปายะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมเป็นที่สบายไม่หนาวเกินไปไม่ร้อนเกินไปเป็นต้น

3.7 อิริยาปถสัปายะ เป็นพื้นที่ให้นั่ง ยืน เดิน ได้อย่างสะดวก

อภิปรายผลการวิจัย

1. แนวคิดการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม พบว่า วัดในสมัยพุทธกาล ให้ความสำคัญกับเจดีย์หรือสถูป เพราะยังคงสัญลักษณ์ในเชิงความหมายอันเป็นตัวแทนพระพุทธรเจ้า วัดในสมัยสุโขทัย เน้นการสร้างสถูปเป็นพระประธานอยู่ด้านหน้าวิหาร โดยมีลานประทักษิณคั่นเพื่อได้ใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมและบำเพ็ญการกุศล วัดในสมัยอยุธยา การวางผังในเขตพุทธาวาสได้เปลี่ยนแปลงไป โดยที่โบสถ์จะมีขนาดใหญ่ขึ้นจะสร้างใกล้กับวิหาร ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในเชิงของการใช้สอย ในสมัยรัตนโกสินทร์ เน้นความสำคัญของโบสถ์เป็นอันดับแรก วิหารเป็นอันดับที่สอง และเจดีย์เป็นอันดับสาม และวัดในปัจจุบันวัดได้รับอิทธิพลจากยุโรป ทำให้รูปแบบของวัดนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนไปสู่รูปแบบ ที่เกิดจากการคิดปรับปรุงให้เข้าสู่ความเป็นการออกแบบในเชิงโมเดิร์น โดยเป็นการเน้นไปที่การออกแบบที่เปลี่ยนระบบทางกายภาพ มากกว่าการใช้งานหรือสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ในยุคสมัยนั้น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษฎา อานโพธิ์ทอง (2553) พบว่า การออกแบบที่มุ่งเน้นในการหาความเป็นไปได้ของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่จะเกิดขึ้นเป็นหลักแต่สิ่งที่จะมีการเปลี่ยนแปลงตามมาก็คือ ผลกระทบต่อวัฒนธรรมและความคิดต่ออาคารทางศาสนา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนและควรระมัดระวังในการออกแบบสิ่งเหล่านี้จึงนำเรากลับไปหาคำถามเดิม ซึ่งเป็นคำถามหลักที่เป็นจุดเริ่มของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้คือ อะไรที่เป็นใจความสำคัญในอาคารพุทธสถาน สิ่งใดที่ไม่ใช่หรือสิ่งใดที่ควรเปลี่ยนแปลง ลดทอน หรือ ปรับปรุง สถาปัตยกรรมมีส่วนช่วยให้คนรับรู้ในความเป็นศาสนสถาน หรือความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนา นอกจากนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของสันทนา ภริมย์เกียรติ (2553) พบว่า 1) รูปแบบการวางผังบริเวณพุทธสถาน สมัยสุโขทัยรักษาระเบียบแบบแผนอย่างเคร่งครัด คือ วางอาคารแนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก หันหน้าไปทางทิศตะวันออก เป็นสำคัญได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดทางด้านศาสนา 2) อาคารหลักประธานของวัดและของแนวแกน แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

สถาปัตยกรรมประเภทสถูป-เจดีย์และสถาปัตยกรรมประเภทอาคาร 3) รูปแบบผังบริเวณพุทธสถาน สมัยสุโขทัยสามารถแบ่งกลุ่มได้เป็น 4 แบบใหญ่ๆ คือ กลุ่มผังบริเวณขนาดใหญ่พิเศษกลุ่มผังบริเวณ ขนาดใหญ่ กลุ่มผังบริเวณขนาดกลาง และกลุ่มผังบริเวณขนาดเล็ก และ4) มีพัฒนาการรูปแบบการ วางผังบริเวณแบบฉับพลันไม่ชัดเจนนัก และในการเปลี่ยนแปลงมีสาเหตุเกิดจากความเชื่อทางด้าน ศาสนามากกว่าทางด้านการเมืองการปกครอง และสอดคล้องกับงานวิจัยของพิริยา พิทยาวัฒน์ชัย (2561) พบว่า การปรับภูมิทัศน์ของวัดตามความจำเป็นแต่ละยุคสมัยมีการเสริมสร้างภูมิทัศน์ทั้ง สิ่งมีชีวิต และสิ่งไม่มีชีวิต โดยไม่ทำลายหรือบิดเบือนโครงสร้างภูมิทัศน์สถานเดิมแต่ส่งเสริมให้พุทธ ศิลป์หลักมีเอกภาพด้วยศาสตร์สมัยใหม่เช่น การออกแบบภูมิทัศน์ให้สะท้อนบรรยากาศเดิมของภูมิ ทัศน์สถานโดยยังคงรักษาพืชพรรณดั้งเดิมของวัด รูปแบบการใช้พุทธศิลป์และภูมิทัศน์สถานจึง ผสมผสานงานดั้งเดิมและงานสร้างใหม่โดยวัดยังรักษารูปแบบงานพุทธศิลป์ดั้งเดิมเอาไว้และ ปรับปรุงบำรุงรักษาภูมิทัศน์สถานให้สมสมัยและสะอาดสว่างสงบสอดคล้องกับหลักสัปปายะใน พระไตรปิฎก

2. การออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในประเทศไทย มีลักษณะที่ สำคัญดังนี้ มีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับธรรมชาติโดยมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมเช่น สัดส่วนของ ธรรมชาติ 95% ต้นไม้ใหญ่สูง 20-30 เมตรสัดส่วนอาคารไม่สูงเกินยอดไม้อาคารกระจายตัวแทรกไป กับธรรมชาติเปิดช่องที่นำธรรมชาติเข้ามาสู่ภายในตัวอาคารใช้วัสดุที่มาจากธรรมชาติ มีคุณลักษณะ ที่ลักษณะที่สงบและวิเวกโดยมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมเช่น มีการแบ่งพื้นที่ใช้งานให้เป็นสัดส่วนมีป่า ปลุกเป็นปราการธรรมชาติการเข้าถึงพื้นที่อย่างแยกคาง มีคุณลักษณะที่สมถะและมีเท่าที่จำเป็น โดยมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมเช่น ใช้วัสดุที่คงทนบำรุงรักษาง่ายใช้พื้นที่อย่างยืดหยุ่นมีรูปแบบอาคาร ที่เรียบง่ายใช้พื้นที่ธรรมชาติให้มากที่สุด และมีคุณลักษณะที่แฝงนัยยะทางธรรมโดยมีลักษณะที่เป็น รูปธรรมเช่น มีพระบรมสารีริกธาตุพระพุทธรูปมีรูปถ่ายพระสงฆ์ชื่อดังมีโครงกระดูกพระสงฆ์ชื่อดังมี ภาพปริศนาธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของวสุ โปษะนันท์ (2548) พบว่า การใช้พื้นที่เพื่อหา รายได้มากขึ้นในขณะที่ไม่มีการวางแผนจัดระเบียบการก่อสร้างที่คำนึงถึงภูมิทัศน์ของสถานที่ ก่อให้เกิดความเสียหายต่าง ๆ ทำให้พื้นที่วัดที่ใช้เพื่อการเจริญศรัทธาสูญหายไปมากจึงจำเป็นที่ จะต้องหาวิธีการจัดการให้วัดไทยในปัจจุบันยังคงรักษาหรือปรับปรุงแก้ไขภูมิทัศน์ด้วยการกำหนด หลักเกณฑ์ต่าง ๆ คำนวณเรื่องควรหรือไม่ควรในการก่อสร้างอาคารในวัดเพื่อเป็นแนวทางให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์เหล่านั้นไปสู่การปฏิบัติเพื่อไม่ให้วัดดูเสื่อมโทรม รกรุงรังไม่น่าเจริญศรัทธาทั้งนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการไว้เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสภาพ ภูมิทัศน์ของวัดไทยระหว่างในอดีตและในปัจจุบันเพื่อศึกษาเงื่อนไขที่สภาพภูมิทัศน์และสถาปัตย

กรรมภายในวัดก่อให้เกิดความเจริญศรัทธาในพระพุทธศาสนาและประมวลปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับวัดไทยในบริบทของแนวคิดทางพระพุทธศาสนาแนวทางในการอนุรักษ์ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของกรมศิลปากรซึ่งพัฒนามาจากการผสมผสานแนวทางสากลกับวัฒนธรรมประเพณีของไทยและความคิดเห็นของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันให้นำมาซึ่งหลักเกณฑ์และข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมของวัดไทยให้ยังคงความเจริญศรัทธาในปัจจุบันที่เน้นในเรื่องของการตระหนักในคุณค่าของสถานที่แห่งความเจริญศรัทธาปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วมีการควบคุมถือปฏิบัติอย่างจริงจังจึงมีการวางแผนจัดการในภาพรวมอย่างเป็นระบบ นอกจากนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของจารุพร นุแสงธา (2551) พบว่า ปัจจัยด้านการใช้พื้นที่ภายในวัด เพื่อรองรับประชากรที่เข้ามาดำเนินกิจกรรมมีอิทธิพลมากที่สุดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ส่วนปัจจัยอื่นมีอิทธิพลรองลงมาและมีแนวโน้มการเกิดขึ้นของอาคารสิ่งก่อสร้างในที่โล่งว่างที่รอการพัฒนา รวมถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานอาคารโดยพิจารณาจากความขาดแคลนพื้นที่รองรับกิจกรรมในส่วนปัญหาพื้นที่สีเขียวมีสัดส่วนไม่สอดคล้องกับแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนอย่างยั่งยืน ประชากรผู้ใช้พื้นที่มีความเห็นว่าวัดควรมีการจัดการพื้นที่สีเขียวให้ดีขึ้นโดยแนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืนในอนาคตควรเพิ่มพื้นที่สีเขียวในลักษณะของไม้ยืนต้นและไม้พุ่มรวมถึงการวางแผนการใช้พื้นที่ให้มีความยั่งยืนและสอดคล้องกับงานวิจัยของวุฒินันท์ กันทะเดียน (2560) พบว่า การพัฒนาพื้นที่ของวัดไทยควรจะเน้นไปทางกายภาพก่อนและสิ่งสำคัญคือควรมุ่งเน้นการร่วมมือกับชุมชน หรือประชาชน เพื่อสะท้อนความต้องการที่แท้จริง อย่างไรก็ตามควรยึดเป้าหมายเดียวกันคือมุ่งให้เป็นวัดสงบสงัด มีความร่มรื่น และเข้าถึงธรรมอันเป็นจุดมุ่งหมายของการสร้างวัด

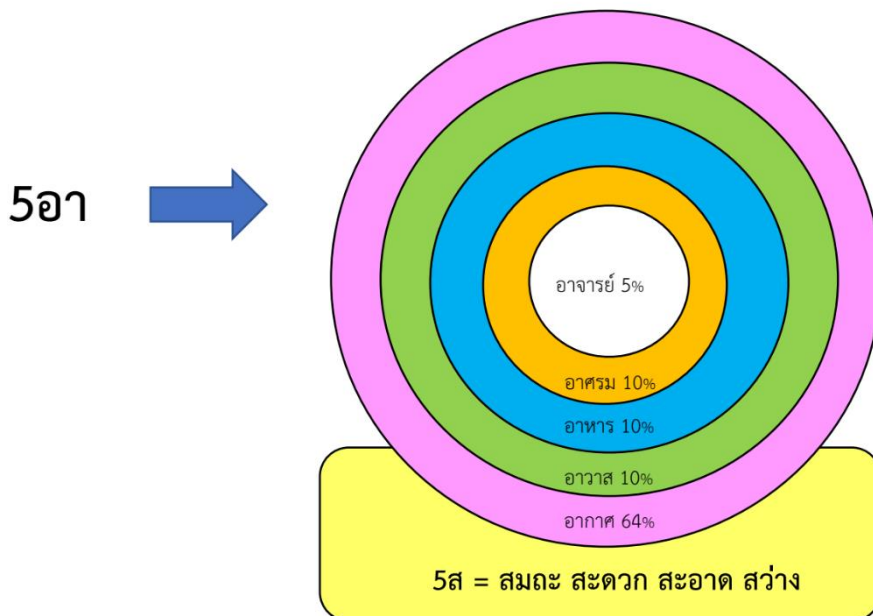
3. การนำเสนอรูปแบบการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ควรมีการบริหารงานจัดการเพื่อการพัฒนาวัดให้มีความสมบูรณ์ตามพระธรรมวินัยให้มีความเพียบพร้อมด้วยสัปปายะ 7 อย่างคือ อาวาสสัปปายะที่อยู่เป็นสุขสบายคือ ทำให้วัดเป็นที่ร่มรื่นร่มเย็นเป็นรมณียสถานเจริญตาสบายใจแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ โคจรสัปปายะที่เกี่ยวพันกับบาทเหมาะดีคือ มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป ภัตตสัปปายะการพูดคุยที่เหมาะสมคือ พูดคุยกันเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและพูดแต่พอประมาณ บุคคลสัปปายะบุคคลเป็นที่สบายเป็นกัลยามิตรทั้งบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด โภชนสัปปายะอาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหารการจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร อุตุสัปปายะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมเป็นที่สบายไม่หนาวเกินไปไม่ร้อนเกินไปเป็นต้น และ อิริยาปสัปปายะ เป็นพื้นที่ที่แห้ง เย็น เติบ ได้อย่างสะดวก สอดคล้องกับงานวิจัยของภคชาติ เตชะ

อานววิทย (2556) พบว่า ปัญหาสำคัญต่างๆในโลกปัจจุบัน หากค้นลึกลงไปจะพบว่ามิต้นตอมาจากความเสื่อมโทรมในมิติทางจิตวิญญาณที่ขาดศีลธรรมอันดีงามของมนุษย์ทั้งสิ้น คำถามที่สำคัญสำหรับสถาปนิก ก็คือผู้สร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมจะมีบทบาทอย่างไรได้บ้างเพื่อร่วมแก้วิกฤตการณ์นี้ ซึ่งหากพิจารณาบริบทของประเทศไทยซึ่งมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว ก็จะมีต้นตอสำคัญยิ่งในการศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมกับการพัฒนาทางจิตใจ นั่นคือหลักธรรมเรื่องความสัปปายะ 7 อันหมายถึง ปัจจัยภายนอก 7 ประการ ที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาจิตใจ อันได้แก่ บุคคล อิริยาบถ สถานที่ อากาศ การสื่อสาร อาหาร และที่ตั้งวัด โดยปัจจัยเรื่องสถานที่นั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถาปนิกโดยตรง การศึกษานี้จึงต่อยอด พัฒนาหลักธรรมดังกล่าวและนำมาประยุกต์ใช้กับการออกแบบสถาปัตยกรรมบนการปฏิบัติงานจริงโดยผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เป็นตัวแปรหนึ่งของการวิจัย นอกจากนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระวีระศักดิ์ ชยธมโม (สุวรรณวงศ์) (2560) พบว่า แนวคิดและทฤษฎีการจัดการวัดด้วยหลักสัปปายะนั้นหมายถึง การสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการศึกษาปฏิบัติ ปัจจัยที่เอื้อต่อการเป็นอยู่ดีและการที่จะพัฒนานั้น ช่วยให้ความเจริญตั้งมั่นไม่เสื่อมถอย เกื้อหนุนสิ่งสถานที่หรือบุคคลซึ่งเป็นที่สบายเหมาะสมกันเกื้อกูลโดยเฉพาะที่ช่วยเกื้อหนุนการบำเพ็ญและประคับประคองรักษาสติปัญญา มี 7 อย่าง คืออาวาสที่อยู่โคจรที่บิณฑบาตหรือแหล่งอาหารภัสสะเรื่องพูดคุยที่ส่งเสริมการปฏิบัติบุคคลผู้ที่อยู่ใกล้แล้วจิตผ่องใสสงบมั่นคงโภชนะอาหารอุดมภูมิและสภาพแวดล้อมอิริยาบถเพื่อให้อัศจรรย์เกิดความสงบและสันติสุข และสอดคล้องกับงานวิจัยของทวีชัย พลอามาตย์ (2564) พบว่า การพัฒนาสัปปายะสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมของสถาบันสติภาวนาเพื่อสันติภาพตามสมัยใหม่และพุทธศาสนาเถรวาท ประกอบด้วย 1) อาวาส สัปปายะ (ที่อยู่เป็นสุขสบาย) 2) อาหารสัปปายะ (อาหารเป็นที่สบาย) 3) บุคคลสัปปายะ (บุคคลเป็นที่สบาย) และ 4) ธรรมสัปปายะ (ธรรมเป็นที่สบาย) และโมเดลการพัฒนาสัปปายะสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมของสถาบันสติภาวนาเพื่อสันติภาพนั้นต้องประกอบด้วย สัปปายะ 4 ที่ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติได้รับภาวนา 4 คือ 1) กาย (ภาวนิตกาย) ผู้ที่มีกายพัฒนา กิน อยู่ ดูฟังเป็น 2) ศีล (ภาวนิตศีล) สามารถอยู่ มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น 3) จิต (ภาวนิตจิต) พัฒนาจิตที่ดีแล้ว 4) ปัญญา (ภาวนิตปัญญา) ปัญญาที่พัฒนาแล้วเพื่อให้เกิดความยั่งยืนพัฒนาสู่มิตินาคตให้เป็นศูนย์รวมของทุกวัยให้มีสติในการดำรงชีวิตในอนาคตต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม สามารถสรุปเป็น “รูปแบบ 5อา 5ส” คือ ในการออกแบบวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ควรยึดรูปแบบ 5อา ได้แก่

อา1 = อากาศ ตรงกับหลักอัฐสัปปายะ มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สีเขียวร่มรื่น 65% อา2 = อवास ตรงกับหลักอवासสัปปายะ เป็นพื้นที่พักอาศัยเพียงพอและเหมาะสมสำหรับผู้ปฏิบัติ 10% อา3 = อาหาร ตรงกับหลักอาหารสัปปายะ เป็นพื้นที่บริการอาหารหรือสวัสดิการ 10% อา4 = อาศรม ตรงกับหลักภัสสสัปปายะ เป็นพื้นที่สำหรับการสนทนาและศึกษาธรรมเป็นสัดส่วน 10% อา5 = อาจารย์ ตรงกับหลักบุคคลสัปปายะ เป็นที่พักของครูบาอาจารย์ที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ 5% โดยมีแนวคิด 5 ส เป็นฐานรองรับ คือ ส1 = สมณะ ส2 = สะดวก ส3 = สะอาด ส4 = สว่าง และ ส5 = สงบ ซึ่งสอดคล้องกับหลักโคจรสัปปายะ การอยู่ในพื้นที่เดินทางสะดวกสบาย และหลักอิริยาปถสัปปายะ มีพื้นที่ให้นั่ง ยืน เดิน ส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติธรรม ให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย

ภาพที่ 1 รูปแบบการออกแบบภูมิทัศน์ของวัดเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. คณะสงฆ์ควรมีความเข้มงวดกวดขันความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรให้อยู่ในศีลาจารวัตรที่งดงามด้วยมาตรการที่เข้มแข็งจริงจังและต่อเนื่อง

2. คณะสงฆ์ควรจัดให้มีการอบรมสมณวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่สาธุชนพุทธบริษัท เปิดโอกาสให้ญาติโยมสาธุชนทั่วไปได้มีโอกาสบำเพ็ญกุศลคุณความดีทั้งทางกุศลศีลกุศลและทั้งภวนากุศลไปด้วยกันและประการสำคัญ คือ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้นำลงมือศึกษาทั้งภาคปริยัติและอบรมทั้งภาคปฏิบัติภาวนาธรรมด้วยตนเองและทั้งชักนำพระภิกษุสามเณรและญาติโยมสาธุชนให้เห็นคุณค่าของการปฏิบัติธรรม

3. คณะสงฆ์ควรจัดบริเวณสถานที่ให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อยให้เป็นที่สงบร่มรื่นด้วยต้นไม้เป็นที่สัปปายะเหมาะแก่มาบำเพ็ญกุศลคุณความดี

4. คณะสงฆ์ควรจัดการสำนักปฏิบัติธรรมให้เป็นอารามเป็นที่รมณีสถานรื่นรมย์เจริญตาเจริญใจแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านอบรมจิตใจที่ตั้งสำนักปฏิบัติไม่ไกลไม่ไกลจากชุมชนเกินไปมีการแบ่งเขตพุทธาวาสสังฆาวาสชัดเจนเป็นสัดส่วนยิ่งในภาวะโลกร้อนด้วยแล้ว

5. คณะสงฆ์ควรมีการปลูกต้นไม้ให้ร่มเงาร่มรื่นดูเป็นธรรมชาตินับว่าเหมาะกับภาวะโลกร้อนส่วนบางสำนักปฏิบัติธรรมตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสมเป็นทุนเดิม เช่น ภูเขา ลำธาร สวนป่า

6. คณะสงฆ์ควรเน้นเรื่องความสะอาดหรือความเป็นระเบียบเรียบร้อยสม่ำเสมอเท่ากับว่าได้สร้างความสุขเพิ่มขึ้นแก่ผู้พบเห็นธรรมชาติมีความเป็นวิเวกที่ทำให้จิตใจของผู้คนมีความสงบเมื่อจิตสงบจิตจึงเป็นกุศลได้ง่ายเป็นสถานที่เอื้อให้เกิดการศึกษาและปฏิบัติธรรมให้เข้าถึงแก่นของพระพุทธศาสนา

7. คณะสงฆ์ควรมีการบริหารงานจัดการเพื่อการพัฒนาวัดให้ความสมบูรณ์ตามพระธรรมวินัยให้มีความเพียบพร้อมด้วยสัปปายะ7 อย่างคือ 1) อาวาสสัปปายะที่อยู่เป็นสุขสบายคือ ทำให้วัดเป็นที่ร่มรื่นรื่นรมย์เป็นรมณีสถานเจริญตาสบายใจแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ 2) โคจรสัปปายะที่เกี่ยวขพันบาทเหมาะดีคือ มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป 3) ภัตตสัปปายะการพุดคุยที่เหมาะสมคือ พุดคุยกันเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมและพุดแต่พอประมาณ 4) บุคคลสัปปายะบุคคลเป็นที่สบายเป็นกัลยามิตรทั้งบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด 5) โภชนสัปปายะอาหารเป็นที่สบายตาตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหารการจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร 6) อุตุสัปปายะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมเป็นที่สบายไม่หนาวเกินไปไม่ร้อนเกินไปเป็นต้น และ 7) อิริยาปถสัปปายะ เป็นพื้นที่ให้นั่งยืน เดิน ได้อย่างสะดวก

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา อานโพธิ์ทอง. (2553). วัด: การออกแบบพุทธสถานเชิงทดลอง. (วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จารุพร นุแสงดา. (2551). พัฒนาการรูปแบบและการออกแบบเชิงพื้นที่ของวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชุตินา สุคันธสิริกุล. (2558). แนวคิดพุทธจักรวาลวิทยาในการวางผังวัดอินทราวาสอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารปณิธาน*, 11(2), 94-115.
- ทวีชัย พลอามาตย์. (2564). การพัฒนาสัปปายะสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ของสถาบันสติภาวนาเพื่อสันติภาพ อำเภอปรังคฤ์ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร.*, 9(3), 1028-1039.
- พระวีระศักดิ์ ชยธมโม (สุวรรณวงศ์). (2560). *แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสัปปายะ7: กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พริยา พิทยาวัฒน์ชัย. (2561). วิเคราะห์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้วยการใช้พุทธศิลป์และภูมิทัศน์สถานของวัดเจติยภูมิอำเภอน้ำพองจังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 20(1), 63-74.
- ภคชาติ เตชะอำนวยวิทย์. (2556). การศึกษาการออกแบบสถาปัตยกรรมที่เอื้อให้เกิดความสัปปายะเพื่อนำไปออกแบบวัดป่าวิมุตตยาลัย. *วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 12(1), 15-26.
- วสุ โปษะนันท์. (2548). *การจัดการภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมของวัดไทยให้เกิดความเจริญศรีทธา: จากอดีตสู่ปัจจุบัน*. (รายงานการวิจัย). ศูนย์พุทธศาสนศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วุฒินันท์ กันทะเตียน. (2560). *ภูมิสถาปัตยกรรมของวัดไทยกับการเรียนรู้และการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

สันทนา ภิรมย์เกียรติ. (2553). *การวางแผนบริเวณพุทธสถานสมัยสุโขทัยบริเวณเมืองเก่าสุโขทัย*.
(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม). บัณฑิต
วิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียน ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

Academic Administration Model towards Excellence according to
Iddhipada 4 of Primary Schools under Phitsanulok Primary Educational
Service Area Office 2

สิทธิชัย แสนนิทา¹ ปฏิธรรม สำเนียง² และวรกฤต เกื่อนช้าง³
Sittichai Saenita, Patitham Sameng and Worakrit Thueanchang

Received: March 07, 2022

Revised: May 06, 2023

Accepted: June 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพบริหารงานวิชาการ 2) สร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 และ 3) ประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 การวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาสภาพบริหารงานวิชาการ ประชากร จำนวน 1,217 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 291 คน 2) การสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการฯ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน โดยการจัดสนทนากลุ่ม และ 3) การประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการฯ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา 4 ด้าน คือ ด้านความถูกต้อง เหมาะสมความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและเป็นประโยชน์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารงาน

¹ โรงเรียนไทรย้อยพิทยาคม; Sai Yoi Pittayakom School

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: sittichaisannita@gmail.com

วิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา ผลการดำเนินการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$, S.D.=.731) พิจารณารายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสื่อและการเรียนการสอน รองลงมา ได้แก่ ด้านประกันคุณภาพการศึกษา และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการวัดผลและประเมินผล 2) รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา ประกอบด้วย 6 รูปแบบคือ 1) ด้านหลักสูตรตามหลักอิทธิบาท 4 2) ด้านการเรียนการสอน ตามหลักอิทธิบาท 4 3) ด้านสื่อและการเรียนการสอน ตามหลักอิทธิบาท 4 4) ด้านการวัดผลและประเมินผลตามหลักอิทธิบาท 4 5) ด้านการนิเทศภายในตามหลักอิทธิบาท 4 6) ด้านประกันคุณภาพการศึกษา ตามหลักอิทธิบาท 4 และ 3) การประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา ด้านความถูกต้อง เหมาะสมความเป็นไปได้ ในการปฏิบัติและเป็นประโยชน์ ภาพรวมทั้ง 6 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในดีมาก ($\bar{X} = 4.63$, S.D.=.518)

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ, โรงเรียนประถมศึกษา, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the conditions of academic administration; 2) to create an academic administration model towards excellence according to Iddhipada 4; and 3) to evaluate an academic administration model towards excellence according to Iddhipada 4 of primary schools under Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 2. This research was divided into 3 steps: 1) in terms of studying the conditions of academic administration, there was population of 1,217 people, sample group of 291 people; 2) in the aspect of creating an academic administration model, there were 9 key informants by organizing group discussions; and 3) in evaluating academic administration models, there were 15 experts. The tool used was an evaluation form for academic administration towards excellence according to Iddhipada 4 of primary schools consisting of 4 aspects: correctness, appropriateness, possibility in practice and usefulness. Statistics used were mean and standard deviation. The results of the research found that 1) the conditions of academic administration of primary schools, overall performance results were at a high level ($\bar{X} = 3.90$, S.D.=.731). Considering each aspect, it was found

that the highest average was for media and teaching, followed by education quality assurance and the lowest average was measurement and evaluation; 2) academic administration model for excellence according to Iddhipada 4 of primary schools consisted of 6 models: 1) curriculum according to Iddhipada 4; 2) teaching according to Iddhipada 4; 3) media and teaching according to Iddhipada 4; 4) measurement and evaluation according to Iddhipada 4; 5) internal supervision according to Iddhipada 4; 6) education quality assurance according to Iddhipada 4; and 3) evaluation of the academic administration model towards excellence according to Iddhipada 4 of primary schools in terms of correctness, appropriateness, possibility in practice, and usefulness. Overall, all 6 aspects had an average of very good ($\bar{X}=4.63$, S.D.=.518).

Keywords: Academic Administration, Primary School, Iddhipada 4

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 กล่าวว่า การศึกษา คือ กระบวนการเรียนรู้เพื่อความรู้ความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ ซึ่งเป็นการกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมผู้เรียนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต (ราชกิจจานุเบกษา, 2545)

การพัฒนาความรู้ความก้าวหน้าของประเทศไทย การศึกษาถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดของการพัฒนา โดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษา การบริหารจัดการศึกษาที่มีคุณภาพของโรงเรียนต้องมีเป้าหมายชัดเจนในการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับนักเรียน ให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานมาตรฐานทางการศึกษาแห่งชาติและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานวิชาการซึ่งเป็นกระบวนการบริหารที่สำคัญที่สุดในโรงเรียน การบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศนั้น จะสามารถผลักดันผู้เรียนและสถานศึกษามีการพัฒนา พึ่งพาตนเองได้และสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันได้ โดยแนวทางการบริหารการจัดการโรงเรียนสู่คุณภาพ คือหลักการบริหารจัดการ วัตถุประสงค์ของโรงเรียน พันธกิจโรงเรียน กลยุทธ์ของโรงเรียน เงื่อนไขของความสำเร็จ คือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม และบริหารผลสำเร็จอย่างสมดุลและต่อเนื่อง หลักอิทธิบาท 4 หลักธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า เป็นหลักธรรมแห่ง

ความสำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารตามหลักวิธีพุทธ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการ ระบบการบริหารงานวิชาการเพื่อบ่มงู่ความเป็นเลิศ โดยยึดหลักพุทธธรรมทั้งหลักนิติธรรมและหลักคุณธรรมเพื่อเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์และนโยบายสู่การปฏิบัติการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดพิษณุโลก เขต 2 เพื่อบ่มงู่เน้นกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองสู่ความเป็นเลิศได้ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนจึงเป็นหัวใจสำคัญต่อการบริหารโรงเรียนเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้นักเรียนและโรงเรียนสามารถมีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนได้

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา รูปแบบการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลัก อิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 เพื่อพัฒนางานวิชาการและสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ โดยต้องการหาคำตอบว่า สภาพการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 เป็นอย่างไร รูปแบบการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 เป็นอย่างไรและการประเมินรูปแบบการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลัก อิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้และมีความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับใด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2
3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 การวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ประชากร จำนวน 1,217 คน กลุ่มตัวอย่างจากการเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970) จำนวน 291 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามสภาพการบริหารวิชาการ โดยหาความเที่ยงตรงและค่าความเชื่อมั่น การสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์การศึกษาสภาพการบริหารวิชาการมาสร้างรูปแบบ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน โดยการจัดสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้คือ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและ 3) การประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 จำนวน 4 ด้าน คือ ด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ในการปฏิบัติและด้านความเป็นประโยชน์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 จากกลุ่มตัวอย่าง ครูและผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ผลการดำเนินการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$, S.D.=.731) พิจารณารายด้านพบว่า ด้านสื่อและการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.96$, S.D.=.723) รองลงมา ได้แก่ ด้านประกันคุณภาพการศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$, S.D.=.757) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการวัดผลและประเมินผล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$, S.D.=.704)

2. รูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ประกอบด้วย 6 ด้านคือ ด้านที่ 1 ด้านหลักสูตรตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านที่ 2 ด้านการเรียนการสอน ตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านที่ 3 ด้านสื่อและการเรียนการสอน ตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านที่ 4 ด้านการวัดผลและประเมินผลตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านที่ 5 ด้านการนิเทศภายในตามหลักอิทธิบาท 4 และด้านที่ 6 ด้านประกันคุณภาพการศึกษา ตามหลักอิทธิบาท 4

3. การประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ด้านความถูกต้อง เหมาะสมความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและเป็นประโยชน์ ภาพรวมทั้ง 6 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในดีมาก ($\bar{X} = 4.63, S.D. = .518$)

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ผลการดำเนินการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณารายด้านพบว่า ด้านสื่อและการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก รองลงมา ได้แก่ ด้านประกันคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับมาก และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการวัดผลและประเมินผล อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เพราะโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ให้ความสำคัญการบริหารงานวิชาการซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของการบริหารงานในโรงเรียนทำให้ผลการศึกษาสภาพอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาด้านที่น้อยที่สุด คือ ด้านการวัดผลและประเมินผล อาจเป็นเพราะว่า โรงเรียนยังมีรูปแบบการวัดผลและประเมินผลที่ยังไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันและอาจยังมีความไม่ต่อเนื่องของระบบการประเมิน สอดคล้องกับงานวิจัยของประภาศิริ คุณาคำและคณะ (2559) พบว่า 1) สภาพปัจจุบันการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) สภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

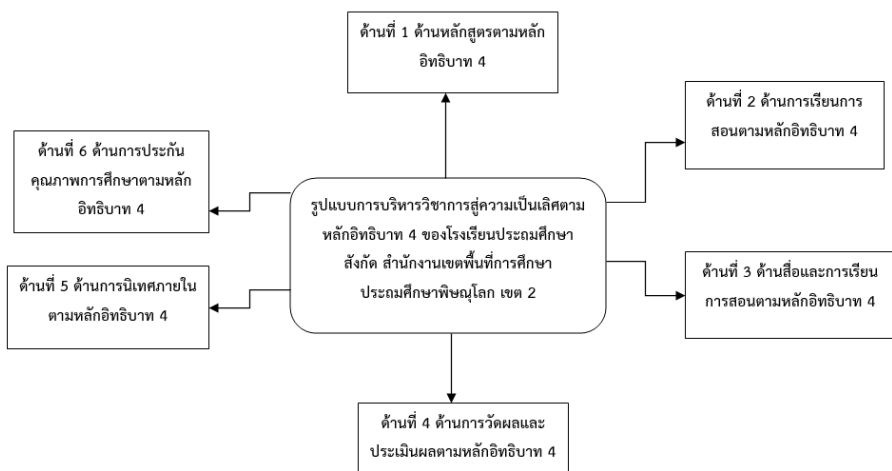
2. การสร้างรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ประกอบด้วย 6 รูปแบบคือ รูปแบบที่ 1 ด้านหลักสูตรตามหลักอิทธิบาท 4 รูปแบบที่ 2 ด้านการเรียนการสอน ตามหลักอิทธิบาท 4 รูปแบบที่ 3 ด้านสื่อและการเรียนการสอน ตามหลักอิทธิบาท 4 รูปแบบที่ 4 ด้านการวัดผลและประเมินผลตามหลักอิทธิบาท 4 รูปแบบที่ 5 ด้านการนิเทศภายในตามหลักอิทธิบาท 4 และรูปแบบที่ 6 ด้านประกันคุณภาพการศึกษา ตามหลักอิทธิบาท 4 ทั้งนี้เพราะรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ซึ่งประกอบไปด้วยหลักธรรมฉันท์ วิริยะ จิตตะและวิมังสา เมื่อนำมาบูรณาการกับหลักการบริหารวิชาการ 6 ด้าน จึงมีองค์ประกอบทางด้านหลักสูตร การเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและ

ประเมินผล การนิเทศภายในและการประกันคุณภาพการศึกษา จึงจะทำให้รูปแบบมีความครบถ้วน สมบูรณ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของชำนาญ บุญวงศ์ (2557) พบว่า ผลการสร้างและพัฒนาแบบ การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพโดยยึดหลักภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยกระบวนการบริหารวิชาการ ภาวะผู้นำ มีอิทธิพลตรง และส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ ในด้านการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษามี อิทธิพลทางอ้อมผ่านกระบวนการบริหารงานวิชาการและส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการที่มี ประสิทธิภาพ รวมทั้งภาวะผู้นำมีอิทธิพลตรงและส่งผลต่อการทำงานเป็นทีม

3. การประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักอิทธิบาท 4 ของ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 ภาพรวมทั้ง 6 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีและดีมาก ทั้งนี้เพราะรูปแบบการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศ ตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิษณุโลก เขต 2 มีเนื้อหาและรูปแบบที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักวิชาการ ซึ่งสามารถนำไปปรับ ใช้ได้จริงสามารถสร้างประโยชน์ให้กับผู้ที่สนใจได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุชาติ วิริยะ (2558) พบว่า การประเมินรูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม ความ เป็นไปได้และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

บทสรุปเชิงวิเคราะห์ของโมเดล

ด้านที่ 1 ด้านหลักสูตรตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารสถานศึกษาจัดให้มีการสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรในการดำเนินการด้านการพัฒนาหลักสูตรอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง เช่น การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการอบรมด้านหลักสูตร เป็นต้น มีสร้างความตระหนัก มีความใส่ใจแก่บุคลากรและชุมชนให้เห็นความสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างชัดเจนมีการกำหนดระบบโครงสร้างการบริหารงานด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาอย่างเป็นระบบที่เอื้อต่อการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

ด้านที่ 2 ด้านการเรียนการสอน ตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารสถานศึกษามีการจัดทำแผนงานเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ ขวัญและกำลังใจในการดำเนินการของครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนมีการกระตุ้น และสร้างความตระหนักในบทบาทและหน้าที่ครูอย่างชัดเจนมีการวางแผนและดำเนินการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบมีการส่งเสริม สนับสนุนให้มีการจัดการเรียนการสอนและพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างต่อเนื่อง

ด้านที่ 3 ด้านสื่อและการเรียนการสอน ตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารสถานศึกษามีการสร้าง ความตระหนัก สร้างความเข้าใจเพื่อให้บุคลากรเห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะในการผลิตและใช้สื่อเทคโนโลยี มีการสร้างความตระหนัก สร้างความเข้าใจเพื่อให้บุคลากรเห็นความสำคัญของการผลิตสื่อและการใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมมีการพัฒนาห้องสมุดเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้และเป็นศูนย์สื่อเทคโนโลยีอย่างชัดเจนมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่อยู่ในท้องถิ่น ชุมชน และแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง

ด้านที่ 4 ด้านการวัดผลและประเมินผลตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารสถานศึกษามีความตระหนักในการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูบุคลากรทางการศึกษาในการร่วมกันพัฒนาด้านการวัดและประเมินผลการศึกษาอย่างเหมาะสมมีการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษาแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษามีการกำหนดแนวทางการนำผลการประเมินมาพัฒนาการเรียนการสอนมีการกำหนดแนวทางการนิเทศเพื่อนำมาปรับปรุงเกี่ยวกับการวัดผล ประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียนอย่างชัดเจน

ด้านที่ 5 ด้านการนิเทศภายในตามหลักอิทธิบาท 4 ผู้บริหารสถานศึกษามีความตระหนัก และสร้างความเข้าใจ ถึงความสำคัญ ด้านการนิเทศภายในแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การ

จัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษา ภายในเขตพื้นที่การศึกษามีการวางแผนเตรียมความพร้อมในการนิเทศการศึกษาจัดระบบการนิเทศ งานวิชาการและการเรียนการสอนภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบมีการกำหนดแผนการ ดำเนินการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนในรูปแบบหลากหลายและเหมาะสม

ด้านที่ 6 ด้านประกันคุณภาพการศึกษา ตามหลักกฏธำบะ 4 ผู้บริหารสถานศึกษา มีความตระหนัก และสร้างความเข้าใจ ถึงความสำคัญ ในด้านการประกันคุณภาพการศึกษา ส่งเสริม และสนับสนุนครูและบุคลากรทางการศึกษาในด้านการประกันคุณภาพ มีการประชุมสัมมนาเพื่อ สร้างความตระหนักในเรื่องการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและมาตรฐานการศึกษาอย่างเป็น ระบบและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีการกำหนดนโยบายในการ พัฒนาส่งเสริมการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักพุทธธรรมภายในสถานศึกษา อย่าง เป็นระบบและต่อเนื่อง
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ควรมีการกำหนด นโยบายในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาในด้านการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลัก พุทธธรรม
3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 2 ควรนำผลการวิจัย ไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายที่จะส่งเสริมในด้านการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตาม หลักพุทธธรรมเชิงบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กำหนดรูปแบบการพัฒนาการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักพุทธ ธรรมให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละสถานศึกษาอย่างเหมาะสม
2. จัดทำโครงสร้างหลักสูตรในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาและผู้มี ส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการสู่ความเป็นเลิศตามหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา
3. กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์ ในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ สู่ความเป็นเลิศตามหลักพุทธธรรมในแผนปฏิบัติการในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- ชำนาญ บัญวงศ์. (2557). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพโดยยึดหลักภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ประภาศิริ คุณาคำและคณะ. (2559). รูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 10(2), 58-70.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 (3). (2545, 19 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 119 ตอนที่ 123ก, หน้า 16.
- สุชาติ วิริยะ. (2558). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานสำหรับงานเชื่อมทิกรอยเชื่อมชนท่ ที่สอดคล้องกับมาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB 089

Development of Blended Training Curriculum for TIG Pipe Butt Welding in
Consistent with Labor Standards and IIW-IAB 089 Requirements

ศิริพงศ์ ลัมภาพิวัฒน์¹ และชัยยศ ดำรงกิจโกศล²

Siripong Lumpapiwat and Chaiyot Damrongkijkosol

Received: February 10, 2023

Revised: May 07, 2023

Accepted: June 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานงานเชื่อมทิกรอยเชื่อมชนท่ตามมาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB 089 และ 2) ศึกษาผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานงานเชื่อมทิกรอยเชื่อมชนท่ตามมาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB 089 โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยแบ่งได้เป็น 3 ระยะดังนี้ 1) การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง 2) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม และ 3) การทดลองนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ช่างเชื่อมที่ผ่านมาตรฐานฝีมือแรงงานสาขาอาชีพช่างเชื่อมทิกรอยเชื่อมฟิลเล็ท และสาขาอาชีพช่างเชื่อมทิกรอยเชื่อมชนแผ่นที่ปฏิบัติงานในสถานประกอบการในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลจำนวน 15 คนได้จากการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ชุดฝึกอบรม แบบทดสอบด้านความรู้ระหว่างและหลังการฝึกอบรมแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 60 ข้อ แบบประเมินผลการปฏิบัติงานที่ใช้เกณฑ์ประเมินแบบ Rubric ที่แบ่งเป็น 4 ระดับ และแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อหลักสูตรฝึกอบรมผลการวิจัย พบว่า 1) หลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานงานเชื่อมทิกรอยเชื่อมชนท่ ประกอบด้วย

^{1,2} วิทยาลัยเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ; College of Industrial Technology, King Mongkut's University

Corresponding author, e-mail: chaiyot.d@cit.kmutnb.ac.th, Tel. 081-4580155

ชื่อหลักสูตร วัตถุประสงค์การฝึกอบรม ชุดฝึกอบรมทั้งออนไลน์และออฟไลน์ และระยะเวลาในการฝึกอบรม ซึ่งหัวข้อในการฝึกอบรมได้แก่ ความรู้พื้นฐานในงานเชื่อมอาร์ก ความปลอดภัยในการปฏิบัติงานเชื่อมทิก วัสดุและชนิดรอยต่อสำหรับงานเชื่อมทิก การเชื่อมทิกตามมาตรฐานฝีมือแรงงานและมาตรฐานการเชื่อมสากล IIW-IAB089 ในท่าเชื่อม PA PC PH และ H-L045 และการตรวจสอบความสมบูรณ์ของรอยเชื่อมทิก และ 2) หลักสูตรฝึกอบรมประกอบหลักสูตรฝึกอบรมมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ E_1/E_2 เท่ากับ 85.44/82.61 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ และผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนนในการปฏิบัติงานเฉลี่ยร้อยละ 80.21 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 ตามมาตรฐานกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม, การเรียนรู้แบบผสมผสาน, งานเชื่อมทิก

Abstract

The objectives of this research article were 1) to develop Blended Training Curriculum for TIG Pipe Butt Welding in consistent with Labor Standards and IIW-IAB 089 Requirements; 2) to study the results of using Blended Training Curriculum for TIG Pipe Butt Welding in consistent with Labor Standards and IIW-IAB 089 Requirements. The research process can be divided into 3 phases as follows: 1) study of relevant documents, 2) development of the training curriculum, and 3) trial implementation of the training curriculum. The research sample included welders who have passed the skill standards in the field of TIG welding, Fillet welding, and the occupational field of TIG welders, butt welding, working in establishments in Bangkok and surrounding areas, totaling 15 people, were obtained from purposive sampling. The tools used in the research included a training set, a knowledge test during and after training with 4 multiple choice answers, 60 questions, a performance evaluation form using rubrics divided into 4 levels, and a questionnaire of trainees' opinions on the training course. The results of the research found that 1) blended training course for TIG welding, pipe butt welding, consisted of course name, training objectives, both online and offline training packages and duration of training. The topics in the training included basic knowledge in arc welding, safety in TIG welding

operations, materials and joint types for TIG welding, TIG welding in accordance with labor standards and international welding standards IIW-IAB089 in the PA, PC, PH, and H-L045 welding positions and checking the integrity of TIG weld seams, and 2) the training curriculum that accompanied the training curriculum was effective according to the E_1/E_2 criterion equal to 86.34/82.61, which was higher than the set 80/80 criterion, and the trainees had an average performance score of 80.21%, higher than the set criterion of 70% according to the Department of Skill Development standards.

Keywords: Training Course Development, Blended Learning, TIG Welding

บทนำ

ประเทศไทยมีการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินการด้านต่าง ๆ ของประเทศ โดยในด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ นั้นมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต โดยในช่วงวัยแรงงานจะต้องยกระดับศักยภาพทักษะ และสมรรถนะแรงงานอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับความสามารถเฉพาะบุคคล และความต้องการของตลาดแรงงาน มีการทำงานตามหลักการทำงานที่มีคุณค่าเพื่อสร้างผลิตภาพเพิ่มให้กับประเทศ (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) โดยสาขาช่างเชื่อมเป็นสาขาหนึ่งที่มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมในประเทศ เนื่องจากงานในอุตสาหกรรมการผลิตหลายงานที่เกี่ยวข้องกับงานเชื่อม และมีความต้องการช่างเชื่อมที่มีทักษะในการเชื่อมที่เป็นไปตามมาตรฐานในระดับสากลเป็นจำนวนมาก (วิชาญ โชติกลาง, 2559)

กรมพัฒนาฝีมือแรงงานเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจในการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรภาคอุตสาหกรรมและบริการให้ตอบสนองความต้องการแต่ละสาขา สำหรับสาขางานเชื่อม นั้นสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน 1 สมุทรปราการ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ได้รับการอนุมัติให้เป็นหน่วยฝึกบุคลากรด้านการเชื่อมสากลจากสถาบันการเชื่อมแห่งประเทศไทย ภายใต้สถาบันการเชื่อมสากล (International Institute of Welding-IIW) เพื่อพัฒนาบุคลากรด้านงานเชื่อมให้มีสมรรถนะตรงตามมาตรฐานฝีมือแรงงานและมาตรฐานสากล โดยช่างเชื่อมที่มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมในไทย เนื่องจากการเชื่อมทิกเป็นกรรมวิธีที่ใช้ทักษะเป็นสำคัญและต้องการระดับคุณภาพงานที่สูง ซึ่งงานเชื่อมทิกสามารถเชื่อมโลหะบางได้ตั้งแต่ความหนา 0.005 นิ้ว ถึง 1/8 นิ้ว และสามารถเชื่อมโลหะได้หลากหลายชนิด ได้แก่ เหล็กกล้าคาร์บอน เหล็กกล้าผสม เหล็กกล้าไร้สนิม โลหะทนความ

ร้อน อลูมิเนียมผสม ทองแดงและทองแดงผสม เป็นต้น โดยกระบวนการเชื่อม ทิกได้รับการยอมรับว่าเป็นกระบวนการที่มีคุณภาพในงานเชื่อมสูงและถูกนำไปใช้ในอุตสาหกรรมหลายประเภท ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตเครื่องจักรประเภทอาหาร เครื่องดื่ม อากาศยาน ปีโตรเคมี น้ำมัน การซ่อมแซม ชิ้นส่วนของแก๊สเทอร์ไบน์และแม่พิมพ์ เป็นต้น (ประภาศ เมืองจันทร์บุรี, มุหามัด เต๊ะยอ และจรัญ ธรรมใจ, 2560)

การฝึกอบรมเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะที่ต้องการ เพราะว่าการฝึกอบรมนั้นมีการกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดอย่างแน่นอน และมีการกำหนดวัตถุประสงค์การฝึกอบรม รวมถึงมีกระบวนการฝึกอบรมเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งสามารถวัดและประเมินผลได้จากการปฏิบัติงานหรือผลงานหลังจากได้รับการฝึกอบรม (จันทิมา หิรัญอ่อน, 2560) ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเป็นปัจจัยที่สำคัญของกระบวนการฝึกอบรม อย่างไรก็ตามการฝึกอบรมทางด้านช่างหรือบุคลากรในอุตสาหกรรม นอกจากต้องออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมให้มีเนื้อหาเพื่อพัฒนาบุคลากรให้มี ความรู้ ทักษะ เจตคติเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการฝึกอบรมแล้วยังต้องพิจารณาไปถึงมาตรฐานอาชีพ มาตรฐานฝีมือแรงงาน ความต้องการของภาคอุตสาหกรรมด้วยเช่นกัน (ชัยยศ ดำรงกิจโกศล และอัศครัตน์ พูลกระจำง, 2565) อย่างไรก็ตามด้วยสถานการณ์ระบาดของโควิด 19 ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของคนทั่วโลก และทำให้การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงเป็นการเรียนรู้แบบใหม่ (New-Normal Learning) โดยการเรียนรู้แบบผสมผสานหรือที่เรียกว่า Blended Learning เป็นการผสมผสานวิธีการเรียนรู้หลายรูปแบบเข้าด้วยกัน เช่น การเรียนรู้ผ่านเครือข่ายออนไลน์ร่วมกับการเรียนรู้แบบเผชิญหน้า ซึ่งการเรียนรู้ในรูปแบบผสมผสานดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ที่คำนึงถึงผู้เรียน สภาพแวดล้อม เนื้อหา สถานการณ์ (กุลธิดา พุ่งคาโน, 2564) ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเรียนรู้เนื้อหาบางส่วนเช่นการเรียนรู้ในภาคทฤษฎี รวมถึงการทำแบบฝึกหัดผ่านระบบออนไลน์และสามารถทบทวนเนื้อหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องมารวมตัวกัน สามารถช่วยป้องกันการแพร่และรับเชื้อโควิด 19 ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามในภาคปฏิบัติเนื่องจากการฝึกปฏิบัติงานเชื่อมโลหะต้องปฏิบัติงานกับเครื่องมือ อุปกรณ์ที่มีความอันตราย เช่น เครื่องเชื่อมไฟฟ้า ดังนั้นเพื่อความปลอดภัยในการปฏิบัติงานจึงจำเป็นต้องเข้ามารับฝึกปฏิบัติงานเชื่อมด้วยรูปแบบการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้า

ด้วยที่มาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงร่วมกับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน 1 สมุทรปราการ บูรณาการร่วมกันในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมตามมาตรฐานฝีมือแรงงานของประเทศไทยที่เป็นข้อกำหนดทางวิชาการที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดความรู้ความสามารถและทัศนคติในการทำงานของผู้ประกอบอาชีพในสาขาอาชีพช่างเชื่อมทิก (กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน, 2558) และ

ข้อกำหนด IIW-IAB 089 ที่เป็นมาตรฐานสากลในงานเชื่อมโลหะ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติในการฝึกอบรม การสอบ และการทดสอบคุณสมบัติของช่างเชื่อม ทั้งในด้านทฤษฎีและปฏิบัติ (International Authorization Board, 2014) เพื่อนำไปใช้พัฒนาช่างเชื่อมของประเทศให้มีสมรรถนะตรงตาม มาตรฐานของประเทศไทยและสากลต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานงานเชื่อมทิกรอยเชื่อมชนท่ตาม มาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB 089
2. เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานงานเชื่อมทิกรอยเชื่อมชนท่ตาม มาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB 089

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยแบ่งได้เป็น 3 ระยะดังนี้ 1) การศึกษา เอกสารที่เกี่ยวข้อง 2) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม และ 3) การทดลองนำหลักสูตรฝึกอบรมไปใช้ โดยมีรายละเอียดการดำเนินการดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นการศึกษามาตรฐานฝีมือแรงงานของ ประเทศไทยและข้อกำหนด IIW-IAB 089 ที่เกี่ยวข้องกับงานเชื่อมทิกรอยเชื่อมชนท่ เพื่อตรวจสอบ ความรู้ ทักษะ เจตคติของมาตรฐานทั้งสองมาตรฐานว่าตรงกันหรือแตกต่างกันอย่างไร และนำไป เป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมต่อไป

ระยะที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

1. การประชุมเชิงปฏิบัติการของคณะทำงานเพื่อจัดทำร่างหลักสูตรฝึกอบรม เป็นการ ประชุมร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมงานเชื่อม เพื่อกำหนดหัวข้อ และจัดทำร่าง หลักสูตรฝึกอบรม

2. การประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบและรับรองหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อ ตรวจสอบร่างหลักสูตร

3. การรับฟังความคิดเห็นผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอผลการจัดหลักสูตรฝึกอบรม

ระยะที่ 3 การทดลองนำหลักสูตรไปใช้ การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมช่างเชื่อมทิกรอย เชื่อมชนท่ที่สอดคล้องกับข้อกำหนด IIW-IAB 089 มีแบบแผนการวิจัยที่ใช้ในการทดลองเป็น แบบ One Group Post-test Design

กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย สามารถแบ่งตามขั้นตอนการวิจัยได้ดังนี้

1. การประชุมกลุ่มเชิงปฏิบัติการของคณะทำงานเพื่อจัดทำร่างหลักสูตรฝึกอบรม มีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 20 คน ประกอบด้วย ผู้ประกอบอาชีพช่างเชื่อม นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญด้านสมรรถนะและงานเชื่อมจากสถาบันการศึกษา สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน องค์กรคุณวุฒิวิชาชีพ โดยเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี

2. การประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบและรับรองหลักสูตรฝึกอบรม มีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 10 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรฝึกอบรมและผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านสมรรถนะงานเชื่อม โดยเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานจากสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานและองค์กรคุณวุฒิวิชาชีพ และมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี

3. การรับฟังความคิดเห็นผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำเสนอผลการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรม มีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 70 คนจากผู้ที่อยู่ในอุตสาหกรรมงานเชื่อม ได้แก่ตัวแทนสถานประกอบการ ผู้ประกอบอาชีพช่างเชื่อมในเขตพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑลและมีประสบการณ์ไม่น้อยกว่า 5 ปี

4. การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คนได้จากการสุ่มแบบเจาะจง โดยเป็นช่างเชื่อมที่ผ่านการทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงานสาขาอาชีพช่างเชื่อมทิกรอยเชื่อมฟิลเล็ทและสาขาอาชีพช่างเชื่อมทิกรอยเชื่อมชนแผ่นมาก่อน และปฏิบัติงานในสถานประกอบการในเขตพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนการประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบและรับรองหลักสูตรฝึกอบรม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินร่างหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งแบบประเมินร่างหลักสูตรฝึกอบรมมีค่าดัชนีความสอดคล้องของวัตถุประสงค์การวิจัยกับข้อความถามของแบบประเมินร่างหลักสูตรฝึกอบรมจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 ทุกรายการ

ขั้นตอนการรับฟังความคิดเห็นผู้ที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบรับฟังความคิดเห็น ซึ่งแบบรับฟังความคิดเห็นมีค่าดัชนีความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ของหลักสูตรฝึกอบรมกับข้อความถามของแบบรับฟังความคิดเห็นจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน อยู่ระหว่าง 0.8-1.00 ทุกรายการ

ขั้นตอนการนำหลักสูตรฝึกอบรมไปทดลองใช้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. ชุดฝึกอบรมประกอบด้วย บทเรียนออนไลน์และแบบฝึกหัดออนไลน์ สำหรับการเรียนรู้ในภาคทฤษฎี และชุดฝึกอบรมที่ประกอบด้วยใบเนื้อหา แบบฝึกหัด ใบลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงาน และแผนการฝึกอบรมตามรูปแบบ MIAP ซึ่งชุดฝึกอบรมผ่านการประเมินความ

สอดคล้องของหลักสูตรฝึกอบรมโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พบว่า ความสอดคล้องของ
วัตถุประสงค์การฝึกอบรมกับหัวข้อการฝึกอบรม และความสอดคล้องของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
กับเนื้อหาในชุดฝึกอบรม มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.80-1.00 ทุกรายการ

2. แบบทดสอบด้านความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรมเป็นแบบทดสอบแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 60 ข้อ โดยแบบทดสอบมีค่าดัชนีความสอดคล้องของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมกับแบบทดสอบจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และจากการนำทดลองใช้กับกลุ่มใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 15 คน พบว่าแบบทดสอบมีความเชื่อมั่นตามวิธี KR-20 สูงกว่า 0.70 ทุกข้อ และมีค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.32-0.79 มีค่าอำนาจการจำแนกอยู่ระหว่าง 0.35-0.84

3. แบบประเมินผลการปฏิบัติงาน เป็นแบบประเมินการฝึกทักษะการปฏิบัติตามใบงานที่ผู้วิจัยจัดเตรียมไว้ โดยเป็นแบบประเมินที่ใช้เกณฑ์ประเมินแบบ Rubric ที่แบ่งเป็น 4 ระดับ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมกับแบบประเมินผลการปฏิบัติงานจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ระหว่าง 0.80-1.00 ทุกรายการ

4. แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อหลักสูตรฝึกอบรม โดยประเมินหลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรม ลักษณะแบบสอบถามจะแบ่งระดับความคิดเห็นเป็นคะแนน 5 ระดับ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องของวัตถุประสงค์การฝึกอบรมกับแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อหลักสูตรฝึกอบรมจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และจากการวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบประเมินความเหมาะสมด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัคของแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อหลักสูตรฝึกอบรมพบว่ามีความน่าเชื่อถือเท่ากับ 0.76

การวิเคราะห์ผลข้อมูล

1. ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. การหาประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมตามเกณฑ์ E_1/E_2 สำหรับการประเมินภาคทฤษฎี โดยคะแนน E_1 เป็นคะแนนการทำให้แบบฝึกหัดระหว่างฝึกอบรม และ คะแนน E_2 เป็นคะแนนสำหรับการทำให้แบบทดสอบหลังการฝึกอบรม โดยกำหนดเกณฑ์ E_1/E_2 เท่ากับ 80/80 และในด้านการประเมินทักษะการปฏิบัติงานเชื่อมทิกรอยเชื่อมชนทอใช้วิธีการประเมินด้วยแบบประเมินภาคปฏิบัติโดยจะต้องมีคะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ตามมาตรฐานกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานงานเชื่อมทึกรอยเชื่อมชนท่อดตามมาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB 089 พบว่า จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ คณะทำงานและการประชุมร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องได้ข้อสรุปร่วมกันว่าหลักสูตรฝึกอบรมประกอบด้วย ชื่อหลักสูตร วัตถุประสงค์การฝึกอบรม ขุดฝึกอบรมทั้งออนไลน์และออฟไลน์ และ ระยะเวลาในการฝึกอบรม ซึ่งหัวข้อในการฝึกอบรมได้แก่ ความรู้พื้นฐานในงานเชื่อมอาร์ก ความปลอดภัยในการปฏิบัติงานเชื่อมทึกร วัสดุและชนิดรอยต่อสำหรับงานเชื่อมทึกร การเชื่อมทึกรตามมาตรฐานฝีมือแรงงานและมาตรฐานการเชื่อมสากล IIW-IAB089 ในท่าเชื่อม PA PC PH และ H-L045 และการตรวจสอบความสมบูรณ์ของรอยเชื่อมทึกร เนื่องจากหลักสูตรฝึกอบรมดังกล่าวเป็นหลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานซึ่งแบ่งการฝึกอบรมได้เป็นสองส่วนใหญ่ คือ การเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ (Online Learning) ใช้สำหรับการฝึกอบรมหัวข้อต่าง ๆ ด้านทฤษฎี ได้แก่ ความรู้พื้นฐานในงานเชื่อมอาร์ก หลักความปลอดภัยในการปฏิบัติงานเชื่อมทึกร วัสดุและชนิดรอยต่อสำหรับงานเชื่อม การตรวจสอบความสมบูรณ์ของรอยเชื่อมทึกร รวมถึงการทำแบบฝึกหัดที่เกี่ยวข้องผ่านระบบออนไลน์ ใช้ระยะเวลาในการฝึกอบรม 50 ชั่วโมง ขณะที่การเรียนรู้แบบเผชิญหน้า (Face to Face Learning) ใช้สำหรับการฝึกอบรมปฏิบัติในส่วนของการปฏิบัติงานเชื่อมทึกรในท่าเชื่อม PA PC PH และ H-L045 และการตรวจสอบความสมบูรณ์ของรอยเชื่อมทึกร รวมถึงการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทดลองฝึกปฏิบัติและเข้ารับการประเมินการปฏิบัติงานจริง ซึ่งมีระยะเวลาในการฝึกอบรม 100 ชั่วโมง โดยผลการวิพากษ์หลักสูตรจากการรับฟัง ความคิดเห็นและอภิปรายหลักสูตรฝึกอบรมร่วมกันจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบการ ผู้ประกอบอาชีพช่างเชื่อม และการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมงานเชื่อมทั้งหน่วยงานในภาครัฐ และเอกชน จำนวนผู้เข้าร่วม 70 คน พบว่า ในภาพรวมผู้เข้าประชุมเห็นด้วยกับหลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานงานเชื่อมรอยเชื่อมชนท่อดตามมาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB089 ร้อยละ 97.14 โดยผู้เข้าประชุมมีความเห็นให้ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาการฝึกอบรมเล็กน้อยและปรับระยะเวลาในการฝึกอบรมในส่วนของการฝึกปฏิบัติให้กระชับมากขึ้น

2. ผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานงานเชื่อมรอยเชื่อมชนท่อดตามมาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB089 พบว่าหลักสูตรฝึกอบรมมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ E_1/E_2 เท่ากับ 85.44/82.61 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 1 นอกจากนี้ ผลของการประเมินทักษะการปฏิบัติงานเชื่อมทึกรอยเชื่อมชนท่อดแสดงรายละเอียดไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ผลการหาประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรม

รายการ	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	จำนวน	ประสิทธิภาพ
คะแนนแบบฝึกหัดระหว่าง การฝึกอบรม (E_1)	125	106.80	15	85.44
คะแนนแบบทดสอบภายหลัง การฝึกอบรม (E_2)	125	103.26	15	82.61

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวน 15 คนมีคะแนนจากการทำแบบฝึกหัดระหว่างการฝึกอบรมเฉลี่ยเท่ากับ 106.80 คะแนน และมีคะแนนจากการทำแบบทดสอบหลังการฝึกอบรมเฉลี่ยเท่ากับ 103.26 คะแนน โดยหลักสูตรช่างเชื่อมรอยเชื่อมชนท่อดำมาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB089 ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 85.44/82.61 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80

ตารางที่ 2 ผลการประเมินทักษะด้านการปฏิบัติงานเชื่อมรอยเชื่อมชนท่อดำ

รายการ	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	จำนวน	ร้อยละ
คะแนนปฏิบัติงานเชื่อมรอย เชื่อมชนท่อดำในท่าเชื่อม PA PC PH และ H-L045	400	320.86	15	80.21

จากตารางที่ 2 พบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวน 15 คน มีคะแนนจากการปฏิบัติงานเชื่อมรอยเชื่อมชนท่อดำในท่าเชื่อม PA PC PH และ H-L045 เฉลี่ยเท่ากับ 320.86 หรือเท่ากับร้อยละ 80.21 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 ที่กำหนดไว้ตามแนวทางมาตรฐานกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความคิดเห็นในการฝึกอบรม

รายการ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
1. หลักสูตรในการฝึกอบรมมีความน่าสนใจ	4.60	0.51	มากที่สุด
2. หลักสูตรฝึกอบรมตรงตามความต้องการในการพัฒนา สมรรถนะงานเชื่อมของท่าน	4.67	0.49	มากที่สุด

รายการ	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความหมาย
3. หัวข้อในการฝึกอบรมครบถ้วน ครอบคลุมการเชื่อมทิกรอย เชื่อมชนท่อ	4.53	0.52	มากที่สุด
4. เนื้อหาในการฝึกอบรมมีประโยชน์ เหมาะสมกับการ นำไปใช้งานจริง	4.60	0.51	มากที่สุด
5. เอกสารประกอบการฝึกอบรมอ่านเข้าใจง่าย	4.40	0.51	มาก
6. สื่อในการฝึกอบรมมีความเหมาะสม เข้าใจง่าย	4.33	0.49	มาก
7. ระยะเวลาในการฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.20	0.68	มาก
8. วิทยากรในการฝึกอบรมใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอด เนื้อหาได้ดี เข้าใจง่าย	4.73	0.45	มากที่สุด
9. ท่านมีความรู้ ทักษะเพิ่มขึ้น สามารถนำไปใช้ในการ ปฏิบัติงานได้จริง	4.86	0.35	มากที่สุด
ภาพรวม	4.55	0.53	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 พบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวน 15 คนมีความคิดเห็นในภาพรวมว่า หลักสูตรช่างเชื่อมรอยเชื่อมชนท่อตามมาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB089 มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.53 โดยหัวข้อที่มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดได้แก่หัวข้อที่ 9 ท่านมีความรู้และทักษะเพิ่มขึ้น สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.86 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.35

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานสำหรับงานเชื่อมทิก รอยเชื่อมชนท่อที่สอดคล้องกับข้อกำหนด IIW-IAB 089 สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานงานเชื่อมทิกรอยเชื่อมชนท่อตาม มาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB 089 พบว่าหลักสูตรฝึกอบรมดังกล่าวมีประสิทธิภาพ E_1/E_2 เท่ากับ 85.44/82.61 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 เนื่องจากคณะทำงานในการพัฒนา หลักสูตรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในงานเชื่อมโลหะเป็นอย่างดี สอดคล้องกับชัยยศ ดำรงกิจ โกศล และอัศครัตน์ พูลกระจำง (2565) ที่พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้ขับชีรรถบรรทุกเพื่อการ ประหยัดพลังงานในธุรกิจการขนส่งสินค้าโดยมีการนำผู้ที่เกี่ยวข้องในธุรกิจการขนส่งสินค้ามาร่วมใน การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมด้วยวิธีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการคณะทำงาน จำนวน 11 คน เพื่อ

กำหนดหัวข้อ วัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม รวมถึงการจัดทำร่างหลักสูตรฝึกอบรมเช่นกัน โดยผู้วิจัยแบ่งการฝึกอบรมออกเป็นสองส่วนตามแนวทางการฝึกอบรมแบบผสมผสานเพื่อป้องกันการแพร่เชื้อโควิด คือ การฝึกอบรมผ่านระบบออนไลน์ (Online) สำหรับการฝึกอบรมในภาคทฤษฎี และการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้าที่เป็นการฝึกอบรมแบบออฟไลน์สำหรับการฝึกอบรมในภาคปฏิบัติ สอดคล้องกับกุลธิดา พุงคาโน (2564) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เป็นการเรียนการสอนที่มีการวางแผนการจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบเผชิญหน้าผสมผสานกับการเรียนการสอนในระบบออนไลน์ และเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ในปัจจุบัน ซึ่งการฝึกอบรมงานเชื่อมทึกรอยเชื่อมชนท่อกในภาคปฏิบัติที่เป็นการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้ามีความสำคัญเนื่องจากทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทดลองปฏิบัติงานจริง ทำให้เกิดการเรียนรู้ และได้รับประสบการณ์จริงในการปฏิบัติงานสอดคล้องกับพินผกา ปัญโญใหญ่ และพินนุช ลาเซอร์ (2564) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนในสาขาวิชาบางสาขาที่เน้นการฝึกปฏิบัติจำเป็นต้องมีการฝึกปฏิบัติจริงควบคู่การเรียนในภาคทฤษฎี โดยในการป้องกันการแพร่เชื้อโควิด 19 ผู้เข้ารับการอบรมและครูฝึกได้ปฏิบัติตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขตลอดเวลาของการฝึกอบรม สอดคล้องกับพินผกา ปัญโญใหญ่ และพินนุช ลาเซอร์ (2564) ที่ศึกษาการจัดการเรียนการสอนแบบผสมผสาน โดยแบ่งเป็นการเรียนภาคทฤษฎีในระบบออนไลน์ และการเรียนการสอนแบบตัวต่อตัวของนักเรียนพยาบาลและผู้สูงอายุ ซึ่งในการเรียนแบบตัวต่อตัวผู้เรียนและผู้สูงอายุจะปฏิบัติตามนโยบายสาธารณสุขอย่างเคร่งครัดเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากการติดเชื้อโควิด 19

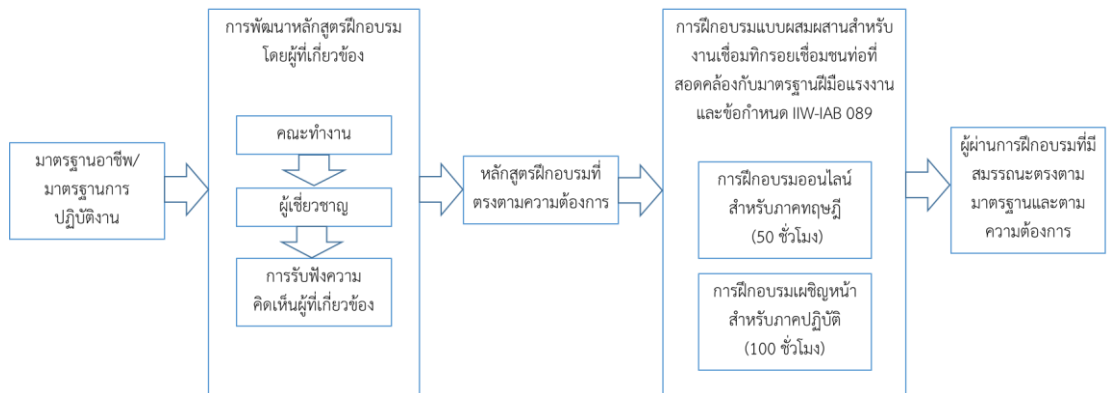
2. ผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานงานเชื่อมรอยเชื่อมชนท่อกตามมาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB089 พบว่าหลักสูตรฝึกอบรมมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ E_1/E_2 เท่ากับ 85.44/82.61 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ และผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนนในการปฏิบัติงานเฉลี่ยร้อยละ 80.21 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 70 ตามมาตรฐานกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เนื่องจากผู้วิจัยยังใช้แนวทางในการวิเคราะห์หัวข้อเรื่องและวิเคราะห์งานในการพัฒนาชุดฝึกอบรม ซึ่งสอดคล้องกับทวิวัฒน์ รื่นรวย, พิสิฐ เมธภัทร และไพโรจน์ สติรยากร (2561) ที่ทำการวิเคราะห์หัวข้อเรื่อง และวิเคราะห์งานก่อนนำไปกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมและนำไปพัฒนาเป็นชุดฝึกอบรมต่อไป นอกจากนี้ในการจัดการฝึกอบรมผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้แบบ MIAP ซึ่งทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีผลสัมฤทธิ์จากการฝึกอบรมที่สูงกว่าเกณฑ์ สอดคล้องกับรุจา แก้วเมืองฝางและคณะ (2564) ที่ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบ MIAP ในรายวิชาการพยาบาลมารดา ทารก และการผดุงครรภ์ 1 ทำให้ผลคะแนนก่อนเรียนด้านทฤษฎีหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

รวมถึงคะแนนความแตกต่างของทักษะหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่าระดับความคิดเห็นต่อหลักสูตรฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด เนื่องจากหลักสูตรฝึกอบรมดังกล่าวได้ผ่านกระบวนการพัฒนา การประเมิน และผ่านการรับฟังความคิดเห็นจากบุคลากรในดำเนินงานเชื่อมทั้งจากภาครัฐ และเอกชน ทำให้หลักสูตรฝึกอบรมมีสมรรถนะตรงตามความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม สอดคล้องกับชัยยศ ดำรงกิจโกศล และอัครรัตน์ พูลกระจำง (2565) ที่ได้นำหลักสูตรฝึกอบรมผู้ขับซึ่รถบรรทุกเพื่อการประหยัดพลังงานในธุรกิจการขนส่งสินค้าโดยมีการนำผู้ที่เกี่ยวข้องในธุรกิจการขนส่งสินค้ามาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมด้วยวิธีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการคณะทำงาน และนำไปประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ และนำไปผ่านการพิจารณาเพื่อรับฟังความคิดเห็น รวมถึงการใช้รูปแบบการจัดการฝึกอบรมแบบ MIAP ที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ โดยรูปแบบ MIAP แบ่งเป็น 4 กระบวนการได้แก่ Motivation (M) คือ การนำเข้าสู่บทเรียน Information (I) เป็นการถ่ายทอดเนื้อหาในภาคทฤษฎีหรือเป็นการสาธิตการปฏิบัติงานเพื่อถ่ายทอดวิธีการปฏิบัติงานในภาคปฏิบัติให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเข้าใจในเนื้อหาและวิธีการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง Application (A) เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้และทักษะที่เรียนรู้ไปใช้จริงเช่นการทำแบบฝึกหัดหรือการทดลองปฏิบัติงานจริง และ Progress (P) เป็นขั้นตอนการตรวจปรับปรุงผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่าตอบคำถามหรือปฏิบัติงานได้ถูกต้องหรือมีข้อควรปรับปรุงอย่างไร ซึ่งสอดคล้องกับรัชพล กลัดชื่น และกฤษ สีนธนะกุล (2562) ที่นำกระบวนการเรียนรู้แบบ MIAP ไปใช้ในการเรียนการสอนออนไลน์แบบผสมผสานตามแผนการสอนฐานสมรรถนะที่เน้นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ โดยมีความพึงพอใจของผู้เรียนในแนวทางการเรียนดังกล่าวในระดับมากเช่นกัน

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานงานเชื่อมทึกรอยเชื่อมชนท่อดตามมาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB 089 พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานได้ถูกพัฒนาขึ้นจากผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง และอ้างอิงมาตรฐานในการปฏิบัติงานเพื่อกำหนดหัวข้อในการฝึกอบรม โดยมีการประยุกต์ใช้วิธีการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended learning) เพื่อแบ่งการฝึกอบรมเป็นสองส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 เป็นการฝึกอบรมผ่านระบบออนไลน์ (Online) สำหรับการฝึกอบรมในภาคทฤษฎี และส่วนที่ 2 เป็นการฝึกอบรมแบบเผชิญหน้าซึ่งเป็นการฝึกอบรมแบบออฟไลน์ (Offline) โดยในการฝึกอบรมนี้ได้ประยุกต์ใช้แนวทางการฝึกอบรมแบบ

MIAP ที่มุ่งเน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้มีกิจกรรมในการปฏิบัติและมีการตรวจปรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่าปฏิบัติงานได้ถูกต้องหรือไม่เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้หลักสูตรฝึกอบรมมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด โดยองค์ความรู้จากการวิจัยได้ถูกสรุปดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมพัฒนาฝีมือแรงงานควรจัดให้มีการเทียบโอนประสบการณ์ด้านทักษะให้กับพนักงานที่ผ่านการปฏิบัติงานหรือผ่านทดสอบตามมาตรฐานข้อกำหนด IIW-IAB 089 เพื่อประหยัดเวลาการรับการฝึกอบรม และลดต้นทุนให้กับสถานประกอบการ
2. กรมพัฒนาฝีมือแรงงานควรศึกษาความเป็นไปได้ในการสร้างมาตรฐานงานเชื่อมดังกล่าวให้เป็นมาตรฐานหลักที่ใช้ในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อใช้เป็นมาตรฐานสากลในระดับภูมิภาค ซึ่งจะเปิดโอกาสให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างชาติในสาขาอาชีพงานเชื่อมที่มีทักษะ (Skilled Labor) เพื่อส่งเสริมอุตสาหกรรมงานเชื่อมและลดต้นทุนการผลิต ประเทศไทยสามารถส่งออกช่างฝีมือเพิ่มรายได้ประชากร หรือนำเข้าแรงงานต่างชาติเพื่อลดต้นทุนการผลิต

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กรมพัฒนาฝีมือแรงงานควรนำหลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานสำหรับงานเชื่อมที่กรอয়เชื่อมชนทอที่สอดคล้องกับมาตรฐานฝีมือแรงงานและข้อกำหนด IIW-IAB 089 ไปใช้

ฝึกอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากรทางด้านงานเชื่อมให้มีทักษะได้ตามมาตรฐานข้อกำหนด IIW-IAB 089 ต่อไป

2. หน่วยฝึกอบรมขององค์กรต่าง ๆ สามารถนำแนวทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมแบบผสมผสานสำหรับงานเชื่อมทึกรอยเชื่อมชนทอที่สอดคล้องกับมาตรฐานฝีมือแรงงาน และข้อกำหนด IIW-IAB 089 ไปใช้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานอาชีพในสาขางานต่าง ๆ ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน 1 สมุทรปราการ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน และได้รับความกรุณาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วยสถานประกอบการ ผู้ที่ประกอบอาชีพ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ผู้ควบคุมการใช้มาตรฐาน ที่มีความเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมงานเชื่อมที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าให้ข้อมูลจากทัศน คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ตลอดจนแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกัน อันเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาหลักสูตรในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาทุกภาคส่วน จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน. (2558). *คู่มือเตรียมทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงานแห่งชาติ กลุ่มสาขาอาชีพช่างอุตสาหกรรม สาขาอาชีพช่างเชื่อมทึกรระดับ 1 (ภาคความรู้)*. เข้าถึงได้จาก https://www.dsd.go.th/standard/Region/Doc_ShowDetails/8749
- กุลธิดา พุ่งคาโน. (2564). การเรียนรู้แบบผสมผสาน Blended Learning ในวิถี New Normal. *ครุศาสตร์สาร*, 15(1), 29-43.
- จันทิมา หิรัญอ่อน. (2562). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรช่างอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์. *วารสาร มทร. สุวรรณภูมิ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 4(1), 105-114.
- ชัยยศ ดำรงกิจโกศล และอัศครัตน์ พูลกระจำง. (2565). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้ขับขี่รถบรรทุกเพื่อการประหยัดพลังงานในธุรกิจการขนส่งสินค้า. *วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 13(1), 96-105.
- ทวีวัฒน์ รื่นรวย, พิสิฐ เมธาภัทร และไพโรจน์ สติระยากร. (2561) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมระบบประเมินคุณภาพและพัฒนาการสอนด้วยตนเองโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ. *วารสารวิชาการครุศาสตร์อุตสาหกรรม พระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 9(1), 151-160.

- ประกาศ เมืองจันทบุรี มุhammad เต๊ะยอ และจรัญ ธรรมใจ. (2560). ผลกระทบของกรรมวิธีการเชื่อมทิกประสิทธิภาพสูงโดยใช้แก๊สแอคทีฟเป็นแก๊สปกคลุมต่อรูปร่างของแนวเชื่อมเหล็กกล้าไร้สนิม 304. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์*, 9(2), 112-125.
- พิมพกา ปัญญาใหญ่ และพินุช ลาเซอร์. (2564). การออกแบบการเรียนรู้ในยุคโควิด-19 ให้มีประสิทธิภาพ ถอดบทเรียนการจัดการเรียนการสอนปฏิบัติการพยาบาลผู้สูงอายุในชุมชน. *วารสารการพยาบาลและสุขภาพ สสอท*, 3(3), 1-18.
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 (ฉบับที่ 1). (2561, ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก, หน้า 30-37.
- รัชพล กลัดชื่น และกฤษ สีนธนะกุล. (2562). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนออนไลน์แบบผสมผสานตามแผนการสอนฐานสมรรถนะด้วยกระบวนการ MIAP รายวิชาการสื่อสารข้อมูลและเครือข่าย. *วารสารวิจัยและนวัตกรรม สถาบันการอาชีวศึกษากรุงเทพมหานคร*, 2(2), 117-127.
- รุจา แก้วเมืองฝางและคณะ. (2564). ผลของการจัดการเรียนการสอนด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบ MIAP ต่อผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ทักษะการทำงานเป็นทีม และความพึงพอใจของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(8), 148-162.
- วิชาญ โชติกลาง. (2559). การสร้างและหาประสิทธิภาพชุดฝึกเชื่อมทิก เพื่อใช้ฝึกทักษะการเชื่อมในรายวิชางานเชื่อมอาร์กทั้งสแตนเลสกลุ่ม 1 (2103-2005). ใน *การประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 3 ก้าวสู่ทศวรรษที่ 2: บูรณาการงานวิจัย ใช้องค์ความรู้สู่ความยั่งยืน* (น. 252-260). นครราชสีมา : วิทยาลัยนครราชสีมา.
- International Authorization Board. (2014). *Minimum Requirements for the Education, Training, Examination and Qualification of Welding Personnel*. Retrieved from www.iiwelding.org

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผล ของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

Relationship Between Sustainable Leadership of School Administrators and
School Effectiveness under Bangkok Metropolitan Administration

พัชรภรณ์ สิทธิสิตย¹ และกัลยมน อินทุสุต²

Patcharaporn Sittisatit and Kanyamon Indusuta

Received: February 20, 2023

Revised: May 05, 2023

Accepted: June 10, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร 2) ประสิทธิภาพของสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2564 จำนวน 370 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Cohen และทำการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ค่าความเที่ยง เท่ากับ .97 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัย พบว่า 1) ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ประสิทธิภาพของสถานศึกษาตามการรับรู้ของครู โดยรวมอยู่ในระดับ

¹⁻² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง; Faculty of Education, Ramkhamhaeng University

Corresponding author, e-mail: baifern563sittisatit@gmail.com, Tel. 082-2745618

มาก และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำแบบยั่งยืน, ประสิทธิภาพของสถานศึกษา, สถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study sustainable leadership of school administrators according to the perception of teachers in the educational institutions under Bangkok Metropolitan Administration; 2) to study the effectiveness of schools according to the perception of teachers in the educational institutions under Bangkok Metropolitan Administration; and 3) to study the relationship between sustainable leadership of school administrators and the effectiveness of educational institutions under Bangkok Metropolitan Administration. This was a survey research. The sample group included teachers who practiced teaching in educational institutions under Bangkok Metropolitan Administration, academic year 2021, totaling 370 people. The sample was determined using a ready-made table of Cohen and stratified random sampling was done. The research tool was a 5-level rating scale questionnaire with a reliability of .97. Statistics used in data analysis were percentages, means, and standard deviations and analysis of relationships using the Pearson correlation coefficient. The results of the research found that 1) sustainable leadership of school administrators according to teachers' perceptions, overall, was at a high level; 2) the effectiveness of the educational institution according to teachers' perception, overall was at a high level; and 3) the relationship between sustainable leadership of school administrators and the effectiveness of the schools had a high level of relationship, statistically significant at the .01 level.

Keywords: Sustainable Leadership, School Effectiveness, Educational Institutions under Bangkok Metropolitan Administration

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกในทุก ๆ ด้าน ประเทศต่างๆ ทั่วโลก จึงพยายามพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครอง รวมถึงด้านการศึกษา ซึ่งเป็นกลไกหลักในการพัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถของประชากรในชาติ เพื่อนำไปสู่ การแข่งขันในเวทีโลก (ปรียานุช ศรีสุขคำ และคณะ, 2564) ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญด้าน การศึกษาในฐานะกลไกหลักในการพัฒนาประเทศมาโดยตลอด กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงาน เลขาธิการสภาการศึกษา (2560) จึงได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ฉบับนี้ขึ้น เพื่อวางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศ และการศึกษามีความสำคัญอย่าง ยิ่งในการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน และการที่จะพัฒนาคนให้มีความรู้และสามารถดำรงชีวิตใน สังคมได้อย่างมีความสุขนั้น ต้องพัฒนาที่การศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม (วิรัช บุญรักษ์ และวิเชียร รุ่งนัย, 2564)

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาประเทศไทยมีความพยายามปฏิรูปการศึกษา เพื่อยกระดับ คุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นยังไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้ง เป้าหมาย ไว้ เนื่องจากคุณภาพและประสิทธิภาพของการจัดการศึกษามักแปรปรวนไปตามผู้นำของ สถานศึกษาอยู่เสมอ โดยประสิทธิผลของการบริหารการศึกษาจะประสบความสำเร็จหรือความ ล้มเหลวหรือไม่นั้น ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญก็คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษานั้นเอง (สุนทรี พร อำพลพร, 2565) ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำของสถานศึกษาถือเป็นหัวใจสำคัญในการ พัฒนาปรับปรุงสถานศึกษาเป็นผู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสำเร็จ พร้อมทั้งต้องรักษา ระดับคุณภาพและบริการการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้คงอยู่และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (สุวิตรา บุญแจ้ง, 2563) ดังนั้น การมีภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิผล ของสถานศึกษา (ศุภมาส ภาสุระ และสุกัญญา แซ่มซ้อย, 2561)

สถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นสถานศึกษาที่อยู่ภายใต้นโยบาย และการกำกับ ดูแลของสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร ซึ่งโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร สามารถพิจารณา ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาประการหนึ่ง คือ คุณภาพของนักเรียนที่เป็นไปตามมาตรฐานของ หลักสูตร โดยพิจารณาคุณภาพของผู้เรียนจากผลการทดสอบ O-NET ที่ประเมินนักเรียนที่กำลัง ศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ผลคะแนนเฉลี่ย 5 ปี ย้อนหลังของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2559-2563 แสดงให้เห็นถึงผล คะแนนเฉลี่ยใน 4 รายวิชา ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ เมื่อ พิจารณาเป็นรายวิชา พบว่า คะแนนเฉลี่ยวิชาภาษาไทยสูงกว่าระดับประเทศทุกปีการศึกษาคิดเป็น

ร้อยละ 0.88, 1.99, 1.81, 2.15 และ 2.74 ตามลำดับ วิชาภาษาอังกฤษมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าระดับประเทศทุกปีการศึกษา ร้อยละ 0.65, 1.87, 0.48 และ 2.32 ตามลำดับ ยกเว้นปี 2559 ที่มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศ ร้อยละ 0.55 สำหรับวิชาคณิตศาสตร์ พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศในปี 2559, 2561 และ 2563 ร้อยละ 0.06, 0.07 และ 0.56 ตามลำดับ ยกเว้นปี 2560 และ 2562 พบว่า คะแนนเฉลี่ยสูงกว่าระดับประเทศ ร้อยละ 0.29 และ 0.33 ตามลำดับ ส่วนวิชาวิทยาศาสตร์ พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยระดับคะแนนต่ำกว่าระดับประเทศ ในปี 2560, 2562 และ 2563 ร้อยละ 1.05, 3.2 และ 0.03 ตามลำดับ ยกเว้นปี 2559 และ 2561 พบว่า มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าระดับประเทศ ร้อยละ 1.38 และ 3.6 ตามลำดับ และผลคะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ผลคะแนนเฉลี่ย 5 ปี ย้อนหลังมีคะแนนเฉลี่ยระดับคะแนนต่ำกว่าระดับประเทศในทุกรายวิชา จากผลคะแนนดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผลคะแนนเฉลี่ย 5 ปี ย้อนหลังของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 คะแนนเฉลี่ยวิชาคณิตศาสตร์ และวิชาวิทยาศาสตร์แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของคะแนนที่มีทั้งสูงและต่ำกว่าระดับประเทศอย่างชัดเจน ทำให้เห็นถึงความสามารถในการรักษาระดับคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครยังไม่ต่อเนื่อง เกิดจากสถานศึกษามีการปรับเปลี่ยนผู้บริหารสถานศึกษาตามกำหนดระยะเวลา ส่งผลให้นโยบายของสถานศึกษาไม่ต่อเนื่อง ทำให้แนวทางในการปฏิบัติงานขาดความยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารคนใหม่ขาดความเชื่อมโยงในการนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้เพื่อการบริหารจัดการศึกษา การดำเนินการและพัฒนาสถานศึกษารวมทั้งสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เช่น สมรรถนะและคุณภาพครู และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นเหล่านี้ล้วนเชื่อมโยงไปยังการบริหารสถานศึกษา ดังนั้นในการขับเคลื่อนการส่งเสริมและพัฒนาที่ยั่งยืน จึงจำเป็นต้องมีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่สามารถบริหารสถานศึกษา โดยอาศัยภาวะผู้นำแบบยั่งยืน ซึ่งภาวะผู้นำแบบยั่งยืน เป็นภาวะผู้นำที่จะรักษาและพัฒนาการเรียนรู้ในเชิงลึกที่แผ่ขยายและยั่งยืนสำหรับทุกคน ในวิถีทางที่สร้างผลประโยชน์หรือไม่สร้างผลเสียให้กับผู้อื่นไม่ว่าจะในปัจจุบันหรือในอนาคตก็ตาม เพราะการบริหารสถานศึกษาไม่ใช่เพียงแค่การมองหาผู้นำที่ถูกต้องหรือการฝึกอบรมให้ผู้นำเหล่านั้นมีสมรรถนะ แต่เป็นการสร้างระบบและสภาพแวดล้อมของความเป็นภาวะผู้นำแบบยั่งยืน ทำให้ผู้นำสามารถนำสถานศึกษาไปสู่การพัฒนาและการประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนทุกคนในสถานศึกษา (Hargreaves, A., 2007) จะทำให้การพัฒนาสถานศึกษาเป็นไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน แม้สถานศึกษาจะต้องมีการปรับเปลี่ยนผู้บริหารคนใหม่ก็ตาม

จากความสำคัญและปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น คุณภาพผู้เรียน คุณภาพของครู และคุณภาพของการบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นสิ่งที่สะท้อนประสิทธิผลของสถานศึกษาที่เกิดจากภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาและคุณภาพมาตรฐานการบริหารจัดการศึกษา นำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษอย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากร ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร การศึกษา 2564 จำนวน 13,541 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2564 จำนวน 370 คน ซึ่งได้จากการใช้ตารางสำเร็จรูปของ Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018) และทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) โดยการใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ตามกลุ่มเขต และการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) โดยการเทียบสัดส่วน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่ ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 12 เรื่อง แล้วคัดเลือกด้านที่มีความถี่สูงสุด จำนวน 4 ด้าน คือ 1) ด้านความลุ่มลึกในองค์ความรู้ (Depth Knowledge) 2) ด้าน

การกระจายภาวะผู้นำ (Distributed Leadership) 3) ด้านความหลากหลาย (Diversity) และ 4) ด้านความพร้อมด้านทรัพยากร (Resourceful)

2. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ผู้วิจัยนำแนวคิดของฮอยและมิสเกล (Hoy, W. K. & Miskel, C. G., 1991) ได้แก่ 4 ด้าน คือ 1) ความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง 2) ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีเจตคติทางบวก 3) ความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา และ 4) ความสามารถในการแก้ปัญหาในสถานศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) มาตรฐานประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 1 ฉบับ ประกอบด้วย ตอนที่ 1 สถานภาพของครูผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ระดับการศึกษา วิทยฐานะ และกลุ่มเขต เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ตอนที่ 2 แบบสอบถามการรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตอนที่ 3 แบบสอบถามการรับรู้ของครูที่มีต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร และตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ โดยแบบสอบถามในตอนที่ 2 และตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert, R., 1967)

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาบทความทางวิชาการ และบทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างข้อคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนิยามศัพท์เฉพาะ ดำเนินการสร้างแบบสอบถามแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

2. ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน โดยเลือกข้อคำถามที่มี IOC ตั้งแต่ .60-1.00 ถ้าข้อคำถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า .60 นำไปปรับปรุงหรือตัดทิ้งตามความเหมาะสม แล้วนำแบบสอบถามไปปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

3. นำแบบสอบถามทดลองใช้ (Try-out) กับครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 30 คน และเมื่อได้ข้อมูลจึงนำไปหาคุณภาพด้านความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) เท่ากับ .97

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยดำเนินการขอหนังสือขออนุญาตจากสำนักงานบัณฑิตศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงไปยังสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานครที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้วิจัยจัดส่งหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล พร้อม QR CODE แบบสอบถามผ่าน Google Form ส่งไปยังผู้อำนวยการสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามกลับจำนวน 370 คน คิดเป็นร้อยละ 100

3. นำข้อมูลของครูผู้ตอบแบบสอบถามจาก Google Form มาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมทางสถิติต่อไป

สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient)

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับการรับรู้ของครูที่มีต่อภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหาร สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวม ($\bar{X} = 4.01$) และรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการกระจายภาวะผู้นำ ($\bar{X} = 4.06$) ด้านความลุ่มลึกในองค์ความรู้ ($\bar{X} = 4.02$) ด้านความพร้อมด้านทรัพยากร ($\bar{X} = 4.00$) และด้านความหลากหลาย ($\bar{X} = 3.95$)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร

ด้าน	ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา	n = 370		ระดับ	อันดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
1	ด้านความลุ่มลึกในองค์ความรู้	4.02	0.75	มาก	2
2	ด้านการกระจายภาวะผู้นำ	4.06	0.78	มาก	1
3	ด้านความหลากหลาย	3.95	0.78	มาก	4
4	ด้านความพร้อมด้านทรัพยากร	4.00	0.78	มาก	3
รวม		4.01	0.72	มาก	

2. ระดับการรับรู้ของครูที่มีต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.22$) ความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีเจตคติทางบวก ($\bar{X} = 4.20$) ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ($\bar{X} = 4.19$) และด้านความสามารถในการแก้ปัญหาในสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.03$) ตามค่าเฉลี่ยที่ปรากฏดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ด้าน	ประสิทธิผลของสถานศึกษา	n = 370		ระดับ	อันดับ
		$\bar{X}$	S.D.		
1.	ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง	4.19	0.59	มาก	3
2.	ด้านความสามารถในการพัฒนานักเรียนให้มีเจตคติทางบวก	4.20	0.61	มาก	2
3.	ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา	4.22	0.57	มาก	1
4.	ด้านความสามารถในการแก้ปัญหาในสถานศึกษา	4.03	0.80	มาก	4
รวม		4.01	0.72	มาก	

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษามีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($r_{xy} = .838$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย ดังผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร

ภาวะผู้นำแบบยั่งยืน	ประสิทธิผลของสถานศึกษา				
	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_{tot}
X_1	.554**	.636**	.674**	.808**	.756**
X_2	.533**	.679**	.669**	.803**	.759**
X_3	.595**	.694**	.711**	.842**	.802**
X_4	.617**	.700**	.738**	.842**	.816**
X_{tot}	.931**	.902**	.961**	.945**	.838**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

อภิปรายผลการวิจัย

1. ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร มีการบูรณาการระหว่างความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ทักษะประสบการณ์ที่สะสมมา ทำให้มีความรอบรู้ ความชำนาญ และความเชี่ยวชาญในหน้าที่การบริหารสถานศึกษา และมีความสามารถในการแสวงหาทรัพยากรทางการศึกษาที่มีหลากหลาย พร้อมทั้งมีเทคนิคในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อนำไปสู่การบริหารงานในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิผล รวมถึงมีการเปิดโอกาสให้ครูสามารถแสดงออกถึงภาวะผู้นำร่วม โดยมีการผสมผสานความหลากหลายของครูในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการทำงานร่วมกันนำไปสู่วัฒนธรรมการทำงานที่ดีขององค์กร พร้อมทั้งส่งเสริม สนับสนุน และให้ครูพัฒนาตนเอง มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความสามารถ และทักษะที่หลากหลายเหล่านั้นร่วมกัน เพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์และนำไปแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงาน เพื่อการพัฒนาและการรักษาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับแนวคิดของ Hargreaves, A. (2007) อธิบายว่า ภาวะผู้นำแบบยั่งยืน เป็นภาวะผู้นำที่รักษาและพัฒนาการเรียนรู้ในเชิงลึกที่แผ่ขยายและยั่งยืนสำหรับทุกคนในวิถีทางที่มีสร้างผลประโยชน์ไม่ว่าจะในปัจจุบันหรือในอนาคตก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Çayak, S. (2021) พบว่า ระดับตามการรับรู้ของครูในเมืองอิสตันบูล ประเทศสาธารณรัฐตุรกี ที่มีต่อภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.15$) สอดคล้องกับการศึกษาของวิไลภรณ์ เตชะ (2561) พบว่า ระดับภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$) สอดคล้องกับการศึกษาของศุภมาส ภาสุระ และสุกัญญา แซ่มซ้อย (2561) พบว่า สมรรถนะของผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 2 อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับการศึกษาของลดารชา วิชญปริดการ และศิปปัย สุวรรณมณี (2562) พบว่า ภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$) และยังสอดคล้องกับการศึกษาของภาวิณี วัฒนพรหม (2565) พบว่า ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดกำแพงเพชร อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.31$)

2. ประสิทธิภาพของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของครูโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประสิทธิภาพของสถานศึกษา คือ ตัวบ่งชี้ของการจัดการศึกษามีคุณภาพ ดังนั้นสถานศึกษาจึงมุ่งพัฒนาประสิทธิภาพของสถานศึกษาในทุก ๆ ด้าน อีกทั้งนโยบายของสำนักงานการศึกษา มุ่งเน้นการขับเคลื่อนและส่งเสริมการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมี

คุณภาพไปสู่ผลผลิต คือ นักเรียน เพื่อพัฒนาสู่อัตลักษณ์ผู้เรียนแห่งมหานครที่พร้อมด้วยคุณธรรม ซึ่งผู้บริหารในฐานะผู้นำมีการส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย นโยบายที่ใช้ในการวางแผน กำหนดกลยุทธ์ ในการดำเนินงานในสถานศึกษา จึงทำให้ครูให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปตามที่กำหนดไว้ รวมถึงผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการแก้ปัญหาในการบริหารจัดการในสถานศึกษาเป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีการพัฒนาครูอยู่เสมอ พร้อมทั้งแสวงหานวัตกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีโครงการพัฒนา นักเรียนให้มีเจตคติทางบวกและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เหมาะสมกับวัย ตลอดจนพัฒนาให้ นักเรียนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม สังคมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ทำให้นักเรียนสามารถเข้าศึกษาต่อในชั้นระดับสูงขึ้น เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง ชุมชน และสถาบัน การศึกษาอื่น ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (1991) กล่าวว่า สถานศึกษาจะมีประสิทธิผล ถ้าผลการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ตั้งไว้บรรลุตามเป้าหมายหรือเกินเป้าที่ตั้งไว้ และประสิทธิผลของโรงเรียน หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถใช้ภาวะผู้นำเป็นศูนย์รวมในการจัดการศึกษาทำให้ครูและนักเรียนเกิดความพึงพอใจเป็นผลทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนมีประสิทธิผลสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กวิสรา ชูทอง (2560) พบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 7 จังหวัดปราจีนบุรี โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.83$) สอดคล้องกับการศึกษาของนิรันดร์ สุโดด (2561) พบว่า ประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงาน การศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) และยังสอดคล้องกับการศึกษาของขวัญ ฤทัย ภูสาระ (2562) พบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 1 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.03$)

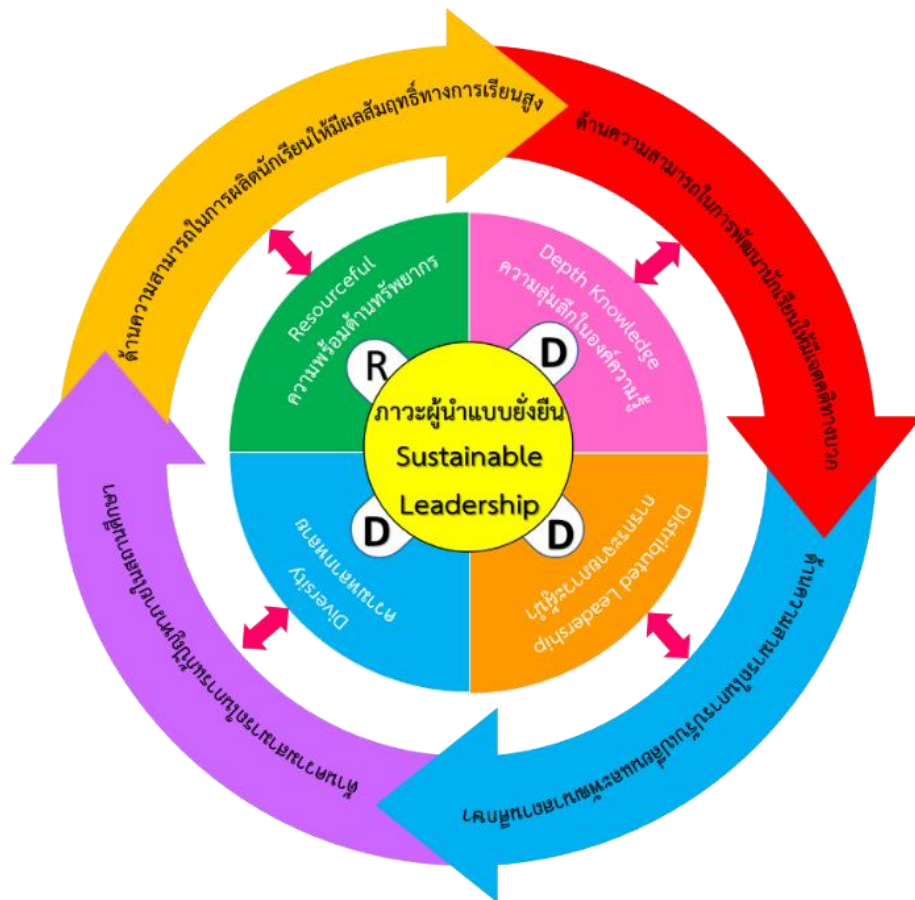
3. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ทั้งนี้อาจเป็น เพราะผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ให้ความสำคัญว่าผู้บริหารสถานศึกษาส่งผล โดยตรงต่อคุณภาพการจัดการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นบุคคลสำคัญในการบริหารจัดการสถานศึกษา เป็นกลไกหลักในขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่ผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยมีการวางแผนในการเตรียมความพร้อมตนเองและครูในสถานศึกษาอยู่เสมอ เพื่อรองรับสถานการณ์ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารสถานศึกษา พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง โดยใช้ความมุ่งมั่นในองค์ความรู้ การเป็นผู้ที่มีความรอบรู้และมีความรู้ที่

หลากหลาย รวมทั้งตัวผู้บริหารเองมีความตื่นตัวในการพัฒนาตนเอง ใฝ่หาความรู้อยู่ตลอดเวลา เพื่อนำเทคนิควิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการ รวมถึงวิธีการถ่ายทอดภาวะผู้นำนั้นให้สามารถคงอยู่กับตนเองและสถานศึกษาที่ดำรงตำแหน่งต่อไป เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการดำเนินงานของสถานศึกษา ตลอดจนมีการกระจายภาวะผู้นำและสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของบุคลากรในสถานศึกษาและชุมชน ปรับเปลี่ยนระบบและโครงสร้างขององค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง สนับสนุนและพัฒนาครูที่เป็นกำลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลง ให้ปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง อยู่เสมอ รวมทั้งมีการสร้างวัฒนธรรมองค์การในการทำงาน ให้กับบุคลากรในสถานศึกษา โดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ที่จะเกิดขึ้นในระยะยาวและคงอยู่ แม้ว่าจะเปลี่ยนผู้บริหารสถานศึกษาก็ตาม จึงทำให้สถานศึกษาสามารถรักษาคุณภาพและผู้บริหารสถานศึกษาความสามารถในการบริหารการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งจะส่งผลให้ประสิทธิผลโรงเรียนดีขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของอินทร์แปลงอบอุ้น และกนกอร สมปราษฎ์ (2560) พบว่า ภาวะผู้นำโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 4.08$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาวะผู้นำแบบยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวสันต์ ศักดิ์ดาศักดิ์ (2565) พบว่า ความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนกับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ($r_{xy} = .862$) และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และยังสอดคล้องกับการศึกษาของสุวิตรา บุญแจ้ง (2563) พบว่า ความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารกับประสิทธิผลของสถานศึกษามีความสัมพันธ์ในระดับสูง ($r_{xy} = .626$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของสถานศึกษา ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำแบบยั่งยืน เพราะการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่มีอิทธิพลกับบุคลากร โดยต้องพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้ เป็นผู้มีความลุ่มลึกในองค์ความรู้อย่างถ่องแท้ในหน้าที่และใฝ่หาความรู้ให้ตนเองอยู่เสมอ เพื่อถ่ายทอดกลยุทธ์ในการทำงานให้แก่บุคลากรให้เกิดความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจในการปฏิบัติงาน มีการบริหารงานแบบกระจายอำนาจให้แก่บุคลากรอย่างเท่าเทียมกัน และให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษา มีวิธีการดึงศักยภาพสูงสุดของบุคลากรในทีมงานให้สามารถบรรลุตามเป้าหมาย ทั้งด้านการทำงานและส่วนตัว นำไปสู่การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นการ

พัฒนาผู้เรียนในด้านความรู้ ทักษะชีวิตและด้านเจตคติ ทำให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และให้ความสำคัญการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาทั้งในด้านบุคลากร (Man) ด้านงบประมาณ (Money) ด้านทรัพยากร (Materials) และด้านการบริหารจัดการ (Management) เป็นหลักการสำคัญของผู้บริหารที่จะต้องทำให้สถานศึกษาเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลลัพธ์เกิดกับผู้เรียนมากที่สุด สามารถรักษาระดับคุณภาพการศึกษาให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผลการวิจัยระดับด้านภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการพัฒนาในด้านการมีความหลากหลาย เพื่อเข้าใจ

ถึงความหลากหลายของครูแต่ละคนในสถานศึกษา ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องเรียนรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูมีการพัฒนาตนเองด้วยวิธีการที่หลากหลาย และนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างวัฒนธรรมขององค์กร นำไปสู่การดำเนินงานที่เกิดประโยชน์แก่สถานศึกษาในด้านต่าง ๆ และทำให้เกิดความเป็นเลิศของสถานศึกษาหลายรูปแบบ

2. ผลการวิจัยระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการพัฒนาในด้านการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา เพื่อการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาของสถานศึกษาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสมกับสถานการณ์ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความสามารถในการบูรณาการความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่ผ่านมา และควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ และแก้ปัญหาในสถานศึกษา

3. ผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบยั่งยืนกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการพัฒนาในด้านการมีการกระจายภาวะผู้นำกับความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน และจำเป็นต้องมีวิธีการส่งเสริม และสนับสนุนให้ครูมีส่วนร่วมในการแสวงหาวิธีการ หรือนวัตกรรม ในการจัดการเรียนการสอน และดำเนินการต่าง ๆ ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาเรียนทำให้โรงเรียนมีความก้าวหน้าและประสบความสำเร็จทุกด้านเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กวิสรา ชูทอง. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7 จังหวัดปราจีนบุรี. (งานนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ขวัญฤทัย ภูสาระ. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

- นิรันดร์ สู่โดด. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลของโรงเรียนเอกชน (ประเภทสามัญศึกษา) สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัดสงขลา. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ปริญญ์ ศรีสุขคำและคณะ. (2564). อิทธิพลของภาวะผู้นำเหนือผู้นำที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. วารสารสหศาสตร์คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 21(2), 162-176.
- ภาวิณี วัฒนพรหม. (2565). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบยั่งยืนตามหลักสัปปุริสธรรมของผู้บริหารโรงเรียนเอกชน จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(3), 179-192.
- ลดารชา วิชญปริดากร และศิลป์ชัย สุวรรณมณี. (2562). ภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 3. ใน รายงานการประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10 (น. 1109). สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- วสันต์ ศักดิ์ดาคักดี. (2565). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืน กับประสิทธิภาพการบริหารงานวิชาการโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นนทบุรี (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- วิรัช บุญรักษ์ และวิเชียร รุ้ยนียง. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 21. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 18(83), 72-83.
- วิไลภรณ์ เตชะ. (2561). โมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้นภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- ศุภมาส ภาสุระ และสุกัญญา แซ่ม้อย. (2561). การศึกษาระดับสมรรถนะภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา, 13(3), 377-387.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพฯ : พรินทวนกราฟฟิค.

- สุนทรีพร อำพลพร. (2564). สังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสาร มจร บาลีศึกษาศาสตร์*, 7(3), 194-207.
- สุวิตรา บุญแจ้ง. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำที่ยั่งยืนของสถานศึกษา กับประสิทธิผลโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. (การศึกษา ค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อินทร์แปลง อ่อน และกนกอร สมปราชญ์. (2560). ภาวะผู้นำโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการพัฒนาวิชาชีพครู ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25. *วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ฉบับบัณฑิตศึกษา) สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(2), 25-35.
- Çayak, S. (2021). The Effect of Sustainable Leadership Behaviors of School Principals on Teachers Organizational Commitment and Job Satisfaction. *Discourse and Communication for Sustainable Education, Discourse and Communication for Sustainable Education*, 12(1), 102-120.
- Cohen, L., Manion, L, & Morrison, K. (2018). *Research methods in education*. (8th ed.). New York : Routledge.
- Hargreaves, A. (2007). Sustainable leadership and development in education: creating the future, conserving the past. *European Journal of Education*, 42(2), 223-233.
- Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (1991). *Education administration: Theory research and practice*. (4th ed.). New York : McGraw-Hill.
- Likert, R. (1967). *The Method of Constructing and Attitude Scale*. New York : Wiley & Son.

องค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Components of Leadership in Learning Management of Teachers at
Educational Opportunity Expansion Schools under the Primary Educational
Service Area Office in the Northeastern Region

จักรพงษ์ แสนสุริวงศ์¹ วณิกา ฉลากบาง² และวาโร เฟื่องสวัสดิ์³

Jukkamong Saensuriwong, Wannika Chalakbang and Waro Phengsawat

Received: January 17, 2023

Revised: May 01, 2023

Accepted: May 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ดำเนินการใน 4 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จำนวน 18 แหล่ง เพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร โดยการสังเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง จำนวน 18 แหล่ง 2) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน 3) สัมภาษณ์ครูดีเด่น จำนวน 2 คน เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเพิ่มเติม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 คือ แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และสร้างแบบสรุปเพื่อเปรียบเทียบกับผลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและ

¹⁻³ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร; Sakon Nakhon Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: jukkamongpao.140837@gmail.com, Tel. 092-2926512

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 4) ยืนยันองค์ประกอบของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมของพฤติกรรมบ่งชี้ภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการยืนยันของผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา มี 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู 2) ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร 3) ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ 4) ความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 5) การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง 6) ความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 7) การมีคุณธรรมและจริยธรรม

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้, ภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครู, โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

Abstract

The purposes of this research article were to study the elements of leadership in learning management of teachers at the Educational Opportunity Expansion School under the Primary Educational Service Area Office in the Northeastern Region. This was a mixed methods research. There were 4 steps in the process: 1) studying documents and research related to the learning management leadership of teachers at the Educational Opportunity Extension School, totaling 18 sources in order to synthesize the elements of learning management leadership of teachers at the Educational Opportunity Extension School. The tool used in the research was a document study form. Data were analyzed from document study by synthesizing the content and analyzing from 18 related documents, 2) interviewing 5 experts, 3) interviewing 2 outstanding teachers in order to obtain the elements of leadership in learning management for teachers at the Educational Opportunity Extension School. The research instrument used in steps 2 and 3 was an open-ended interview form. Data were analyzed by content analysis and a summary was created

to compare with the results from the study of related documents and research, 4) confirming the elements of leadership in learning management of teachers at the Educational Opportunity Extension School by 5 experts. In this step, the researcher analyzed the data by checking the content validity and appropriateness of the behaviors indicating leadership in learning management of teachers at the Educational Opportunity Expanded School from the study of documents and research related to the leadership component of learning management for teachers at the Educational Opportunity Extension School from interviews with experts and confirmation of experts. The results of the research found that the learning management leadership components of teachers at the Educational Opportunity Expansion School had 7 components, namely 1) self-development and fellow teachers, 2) ability to develop curriculum, 3) learning management ability, 4) ability to measure and evaluate learning outcomes, 5) being a leader of change, 6) being able to exchange knowledge, and 7) having morality and ethics.

Keywords: Learning Management Leadership, Teachers' Learning Management Leadership, Educational Opportunity Expansion Schools

บทนำ

ปัญหาการจัดการเรียนรู้มีอยู่หลายปัญหา เช่น ปัญหาที่เกิดจากผู้เรียน ประกอบด้วย ด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ได้แก่ ความรู้และทักษะพื้นฐาน ที่จำเป็นต่อการเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เจตคติต่อการเรียนหรือรายวิชาต่าง ๆ ความรับผิดชอบ วินัยในการเรียน รูปแบบการเรียน ความถนัด ตลอดจนทักษะในการทำงาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับตัวผู้สอน เช่น ความพร้อมในการสอน ความรู้ความสามารถในเนื้อหาวิชา เทคนิคการสอน ทักษะการใช้เทคโนโลยีในการสอน การทดลองใช้นวัตกรรมหรือรูปแบบการสอน การวัดและประเมินผล การเรียนการสอน เป็นต้น ดังนั้นเพื่อการแก้ปัญหา ครูจำเป็นต้องออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เป็นระบบ ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ จุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ ความสำเร็จในการออกแบบการจัดการเรียนรู้จึงขึ้นอยู่กับ “ความสอดคล้อง” (Congruence) ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่จะต้องช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกัน สามารถทำงาน

อย่างสอดคล้องกันอย่างมีเป้าหมาย เพื่อแก้ปัญหาหรือเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา โดยเฉพาะการทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์ (เฉลิมลาภ ทองอาจ, 2555)

ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ครูในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนรู้และมีหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาตนเองหรือได้รับการพัฒนาให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมทั้งด้านความรู้ ด้านพฤติกรรมและด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ นอกจากคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้น ครูที่ดีจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ด้านภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ (อนัตตา ชาวนา, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของนิตยา พรหมพินิจ (2558) ที่ว่าครูเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่สำคัญยิ่งในการที่จะดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์และทักษะที่จำเป็น ภารกิจที่สำคัญยิ่งของผู้ประกอบวิชาชีพครู คือ การสอน โดยปกติการสอนเป็นกระบวนการที่ผสมผสานระหว่าง “ศาสตร์และศิลป์” ซึ่งต้องอาศัยองค์ประกอบทางจิตพิสัย (Subjective Factors) และบางส่วนต้องอาศัยข้อมูลทางวัตถุพิสัย (Objective Data) (ยนต์ ชุ่มจิต, 2553)

ภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครู เป็นการพัฒนาครูให้สร้างองค์ความรู้ขึ้นเอง ครูต้องคิดและสร้างสิ่งใหม่ขึ้นในโรงเรียนและในชุมชน ครูต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งมีความสามารถด้านการวิจัย บทบาทสำคัญของครูในการทำกิจกรรมทางการศึกษา นอกจากจะทำตามแนวทางของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว ยังต้องคิดและทำขึ้นเองภายในโรงเรียนและท้องถิ่นของตนเอง ทั้งหลักสูตรการสอนและกิจกรรมของโรงเรียน ด้วยเหตุนี้ครูจึงจำเป็นต้องปรับตัว พัฒนา และส่งเสริมความก้าวหน้าของตนเอง สอดคล้องกับฐิติมา ไชยมหา (2556) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ครูจะต้องมีภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ เพราะครูที่มีภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ จะปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับบทบาทและตำแหน่งหน้าที่การงานของตนและจะต้องมีการพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ครูต้องเป็นผู้บริหารชั้นเรียนด้วยประสบการณ์อันชำนาญ ซึ่งจะส่งผลให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถพัฒนาวิชาชีพให้เป็นที่ยอมรับและเป็นครูผู้นำแห่งการเรียนรู้

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนหลายระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนประถมศึกษานั้นประสบความสำเร็จในด้านการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้นักเรียนได้เรียนหนังสือ แต่เป็นการเรียนบนความขาดแคลนกว่านักเรียนระดับชั้นเรียนเดียวกันที่เรียนอยู่ในเมืองหรือโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ ซึ่งคุณภาพการศึกษายังไม่สามารถรับรองได้

ทั้งคุณภาพของสื่อ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการและครู นอกจากนี้ ผลจากการทดสอบระดับชาติ พบว่า คุณภาพผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น สาเหตุเกิดจากหลายปัจจัย ปัจจัยหลัก คือ ครู ซึ่งโรงเรียนจำนวนหนึ่งขาดแคลนครู บางแห่งไม่มีครูสอนเฉพาะวิชาหรืออาจเกิดจากหลักสูตรการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เน้นการท่องจำ ไม่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ทำให้ผู้เรียนเบื่อการเรียน ไม่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่เน้นการฝึกภาคปฏิบัติและไม่เน้นการฝึกให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา ปัญหาที่เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ ตัวครูที่ขาดภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

จะเห็นได้ว่าปัญหาคุณภาพการศึกษาในปัจจุบัน โดยเฉพาะผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมีแนวโน้มลดต่ำลง ส่วนหนึ่งเกิดจากคุณภาพของครูที่ไม่มีภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ ซึ่งจากรายงานการวิจัยเรื่องการประเมินผลตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูง คือ ภาวะผู้นำในการจัดการเรียนรู้และคุณลักษณะของครู แสดงว่าการที่ครูมีภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้และคุณลักษณะของความเป็นครูที่ดี ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและคุณลักษณะของนักเรียน ซึ่งก็คือคุณภาพของการศึกษา โดยโรงเรียนที่ครูมีภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้และพฤติกรรมด้านลักษณะนิสัยดี นักเรียนโรงเรียนนั้นก็เป็นคนดี เป็นการยืนยันความเชื่อที่ว่าอยากให้นักเรียนเป็นคนอย่างไรครูต้องทำเป็นตัวอย่าง อีกทั้งตัวแปรด้านคุณลักษณะของครูยังส่งผลผ่านทางองค์ประกอบด้านกระบวนการเรียนการสอน แสดงว่า นอกจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ของครูแล้ว คุณลักษณะที่เกี่ยวกับตัวครูโดยตรงก็ยังมีสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน จะเห็นได้ว่าปัญหาที่กล่าวมาโดยเฉพาะปัญหาด้านภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูหรือคุณลักษณะของครูในด้านความเป็นผู้นำทางการสอนส่งผลต่อสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณภาพทางการศึกษาโดยรวม

ฉะนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาตนเองและโรงเรียน เพื่อส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอน และพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทางด้านวิชาการ (จารุภัทร บุญส่ง, 2556) หากมีการพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการด้านการเรียนการสอนก็จะสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้ รวมทั้งงานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูมีน้อย และยังไม่ปรากฏตัวบ่งชี้ที่ชัดเจน จึงอาจทำให้การปฏิรูปการศึกษาเกิดปัญหาได้ จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยในฐานะที่เป็นครูผู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนจึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำดังกล่าว โดยผลการวิจัยสามารถนำมาใช้เพื่อยืนยัน

องค์ประกอบและพัฒนาแนวทางในการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาระบบการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) มีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัย 2) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 3) สัมภาษณ์ครูดีเด่น (Case Study) และ 4) ยืนยันองค์ประกอบของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี (Document Study)

1) ศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูตามแนวคิดของนักวิชาการ 18 แหล่ง ทั้งจากแนวคิดของนักการศึกษาต่างประเทศและจากแนวคิดของนักการศึกษาไทย โดยแนวคิดของนักการศึกษาต่างประเทศ ได้แก่ แนวคิดของ Krug, S. E. (1992); Katzenmeyer, M. & Moller, G. (2001); Suranna, Keith J. & Moss, D. M. (2002); York-Barr, J. & Duke, K. (2004); Richardson, A. & Mackenzie, S. (2006); Fansher, H. (2011) และแนวคิดของนักการศึกษาไทย ได้แก่ อาภารัตน์ ราชพัฒน์ (2554); จิตติมา ไชยมหา (2556); จารุภัทร บุญส่ง (2556); รัชฎาพร พิมพ์ชัย (2556); รังสรรค์ สุธารมย์ (2556); อนัดดา ขาวนา (2556); ศิริพร กุลสานต์ (2557); สุคนธ์ สินธพานนท์ (2558); อีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์ (2559); ประภาดา คนคล่อง (2560); ทิศนา แหมมณี (2560)

2) สังเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยการแจกแจงความถี่จากหลายแหล่งข้อมูล และสรุปผลโดยใช้เกณฑ์ค่าความถี่ตั้งแต่ 4 ขึ้นไป ซึ่งเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 30 ของความถี่ทั้งหมด

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเพิ่มเติม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นที่ 2 คือ แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และสร้างแบบสรุปเพื่อเปรียบเทียบกับผลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 สัมภาษณ์ครูดีเด่น (Case Study) จำนวน 2 คน เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์

ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเพิ่มเติม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นที่ 3 คือ แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และสร้างแบบสรุปเพื่อเปรียบเทียบกับผลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 4 ยืนยันองค์ประกอบของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมของพฤติกรรมบ่งชี้ภาวะผู้นำ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบภาวะผู้นำ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการยืนยันของผู้ทรงคุณวุฒิ

สรุปผลการวิจัย

ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งได้จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีของนักวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารสู่ตารางสังเคราะห์องค์ประกอบโดยแสดงในรูปความถี่ และเลือกองค์ประกอบที่มีความถี่ตั้งแต่ 4 ขึ้นไป ซึ่งเท่ากับหรือมากกว่าร้อยละ 30 ของความถี่ทั้งหมด มาเป็นองค์ประกอบของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าองค์ประกอบบางตัวมีความหมายเหมือนกัน แต่นักวิชาการเรียกชื่อต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงรวมองค์ประกอบที่มีความหมายเหมือนกัน แต่เรียกชื่อแตกต่างกันแล้วตั้งชื่อใหม่ที่เป็นกลาง หรือเลือกใช้ชื่อขององค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง ดังนี้

1. การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู องค์ประกอบที่มีความหมายเหมือนกัน มีดังนี้ 1) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู 2) การพัฒนาตนเองสู่ครูมืออาชีพ 3) การพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ 4) มีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองให้เกิดการเรียนรู้ 5) การพัฒนาวิชาชีพครูให้กับเพื่อนร่วมงาน และ 6) เป็นผู้หมั่นฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ รวมความถี่ 7 หรือร้อยละ 58.33

2. ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร องค์ประกอบที่มีความหมายเหมือนกัน มีดังนี้ 1) การจัดการหลักสูตรและการสอน 2) การเข้าใจ หลักสูตรสถานศึกษา 3) การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน 4) การสร้างและเข้าใจหลักสูตร 5) การเข้าใจและพัฒนาหลักสูตร 6) เป็นผู้พัฒนาหลักสูตร และ 7) เป็นผู้ประสานงานและจัดการงานเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่น รวมความถี่ 7 หรือร้อยละ 58.33

3. ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบที่มีความหมายเหมือนกัน มีดังนี้ 1)

การเป็นแบบอย่างทางการสอน 2) ความรู้ความสามารถในการสอน 3) การใช้กลยุทธ์ในการจัดการเรียนการสอน 4) การมีทักษะในการจัดการเรียนการสอน 5) การเป็นแบบอย่างในการจัดการเรียนรู้ และ 6) การมีทักษะการสอนแบบมืออาชีพ รวมความถี่ 6 หรือร้อยละ 50

4. ความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ องค์ประกอบที่มีความหมายเหมือนกัน มีดังนี้ 1) การวัดผลและประเมินผล 2) ความรู้ความสามารถในการวัดและประเมินผล และ 3) การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน รวมความถี่ 4 หรือร้อยละ 33.33

5. การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบที่มีความหมายเหมือนกัน มีดังนี้ 1) การเป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง และ 2) การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และ 3) การมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ รวมความถี่ 4 หรือร้อยละ 33.33

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ร้อยละ 30 ขึ้นไป (ความถี่ตั้งแต่ 4) ในการคัดสรรองค์ประกอบได้ 5 องค์ประกอบ คือ 1) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู 2) ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร 3) ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ 4) ความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และ 5) การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ผลจากการที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน และสัมภาษณ์ครูดีเด่น (Case Study) จำนวน 2 คน เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเพิ่มเติม โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และสร้างแบบสรุปเพื่อเปรียบเทียบกับผลที่ได้จากการศึกษาและสังเคราะห์เอกสาร พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 คน และครูดีเด่น (Case Study) คิดเป็นร้อยละ 100 เห็นด้วยกับองค์ประกอบที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารทั้ง 5 องค์ประกอบ และได้ องค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาเพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและการสัมภาษณ์ครูดีเด่น (Case Study) อีก 2 องค์ประกอบ คือ 1) ความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) การมีคุณธรรมและจริยธรรม

โดยสรุป องค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู 2) ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร 3) ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ 4) ความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 5) การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง 6) ความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 7) การมีคุณธรรมและจริยธรรม

โดยสรุปผลองค์ประกอบ นิยามปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 องค์ประกอบ นิยามปฏิบัติการ และตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
1. การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู	การที่ครูแสดงพฤติกรรมการพัฒนาตนเองและเพื่อนครู ตระหนักและเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเอง ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำในการพัฒนาวิชาชีพครูและเพื่อนร่วมอาชีพ	1. มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ
		2. มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการปฏิบัติงาน
		3. ทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เพื่อนครู
		4. คอยให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมเพื่อนครูในการพัฒนาตนเอง
		5. แนะนำและให้คำปรึกษาเพื่อครูในการทำงานอยู่เสมอ
		6. สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนครู
2. ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร	การที่ครูแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร สามารถวิเคราะห์หลักสูตรและประเมินผลหลักสูตร รวมทั้งการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของหลักสูตร	1. มีความเข้าใจขั้นตอนกระบวนการสร้างหลักสูตร
		2. เข้าใจโครงสร้างของหลักสูตร
		3. มีการประเมินผลหลักสูตรเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาต่อไป
		4. มีการกำหนดเกณฑ์ประเมินผลหลักสูตรอย่างชัดเจน
		5. มีการกำกับ นิเทศ ติดตาม การใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ
		6. ดำเนินการจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับหลักสูตร
3. ความสามารถในการจัดการเรียนรู้	การที่ครูแสดงพฤติกรรมด้านความรู้ความสามารถในการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้อย่างหลากหลายรวมทั้งการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมในรายวิชาที่สอนอยู่เสมอ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักเรียนและจัดบรรยากาศที่เหมาะสมกับการเรียนรู้	1. ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้เหมาะสมกับวัยและระดับชั้น
		2. มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
		3. จัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย
		4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการและความสามารถ
		5. แสวงหาความรู้เพิ่มเติมในรายวิชาที่สอน
		6. กระตุ้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงตามความถนัดและความสนใจของตนเอง
		7. จัดสภาพแวดล้อมที่ดี เพื่อส่งเสริมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา
4. ความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	การที่ครูแสดงพฤติกรรมด้านความรู้ความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ สามารถออกแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ครอบคลุมผลการ	1. มีการกำหนดเป้าหมายการวัดและประเมินผลที่ชัดเจน
		2. ออกแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ครอบคลุมทุกด้าน

องค์ประกอบ	นิยามปฏิบัติการ	ตัวบ่งชี้
	เรียนรู้ทุกด้าน สร้างและวิเคราะห์เครื่องมือที่ใช้วัดผลด้วยวิธีการที่ถูกต้อง จัดการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง มีรูปแบบวิธีการที่ชัดเจน และนำผลการวัดและประเมินมาใช้เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาต่อไป	3. วิเคราะห์หลักสูตรเพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายในการวัดและประเมินผล
		4. สร้างเครื่องมือที่มีความหลากหลาย
		5. จัดการวัดและประเมินผลนักเรียนให้เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชา
		6. นำผลการวัดและประเมินมาพัฒนาปรับปรุงอยู่เสมอ
5. การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง	การที่ครูแสดงพฤติกรรมและความสนใจในสถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้ต่าง ๆ สามารถปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลงตนเอง เพื่อให้ทันกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนไปสู่ความสำเร็จ	1. เป็นผู้ทันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ อยู่เสมอ
		2. มีการพัฒนาความรู้ ความสามารถและศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ
		3. มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ในการพัฒนางานและพัฒนาตนเอง
		4. กระตุ้น จูงใจเพื่อนครูให้มีการเรียนรู้และให้ความร่วมมือในการพัฒนานักเรียนและโรงเรียน
		5. มีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรให้ไปสู่ความสำเร็จ
6. ความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	การที่ครูแสดงพฤติกรรมด้านการถ่ายทอดและรับความรู้และประสบการณ์ระหว่างบุคคลหรือสมาชิกกลุ่มที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน โดยมีสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร ความไว้วางใจ เชื่อใจ ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก	1. มีทักษะในการถ่ายทอดและรับความรู้ ประสบการณ์ระหว่างบุคคลหรือสมาชิกกลุ่ม
		2. มีความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก
		3. มีความสามารถในการเลือกสถานที่ในการสนทนาหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้
		4. มีความสามารถในการสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร
7. การมีคุณธรรมและจริยธรรม	การที่ครูแสดงพฤติกรรมหรือประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบอันดีงามทั้งทางกาย วาจาและใจ เช่น ความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อ ความกตัญญู ความ پاکเพียร ความเห็นอกเห็นใจ	1. การมีความรักความศรัทธาในวิชาชีพครู
		2. มีความรัก ความเมตตาและปรารถนาดีต่อผู้เรียน
		3. การมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับความเป็นครู
		4. ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในวงการการศึกษา
		5. มีความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อ ความกตัญญู และความ پاکเพียร

จากการยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยนำองค์ประกอบที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารทั้งหมด 18 แหล่ง สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน และสัมภาษณ์ครูดีเด่น (Case Study) จำนวน 2 คน เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ

อีกจำนวน 5 คน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ผลการวิเคราะห์ดังแสดงตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาส (ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน)

ข้อที่	องค์ประกอบ	ความเหมาะสม		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู	4.70	0.29	มากที่สุด
2	ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร	4.76	0.14	มากที่สุด
3	ความสามารถในการจัดการเรียนรู้	4.77	0.21	มากที่สุด
4	ความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้	4.76	0.22	มากที่สุด
5	การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง	4.68	0.22	มากที่สุด
6	ความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้	4.68	0.22	มากที่สุด
7	การมีคุณธรรมและจริยธรรม	4.52	0.17	มากที่สุด
	รวม	4.70	0.09	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 ผลการยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา พบว่า ความเหมาะสมขององค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.70$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.77$) ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร ($\bar{X} = 4.76$) ความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.76$) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู ($\bar{X} = 4.70$) การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ($\bar{X} = 4.68$) ความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.68$) และการมีคุณธรรมและจริยธรรม ($\bar{X} = 4.52$)

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาขององค์ประกอบของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในครั้งนี้ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 18 แหล่ง การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน การสัมภาษณ์ครูดีเด่น (Case Study) จำนวน 2 คน และยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิอีก 5 คน เพื่อให้ได้องค์ประกอบของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาที่มีความ

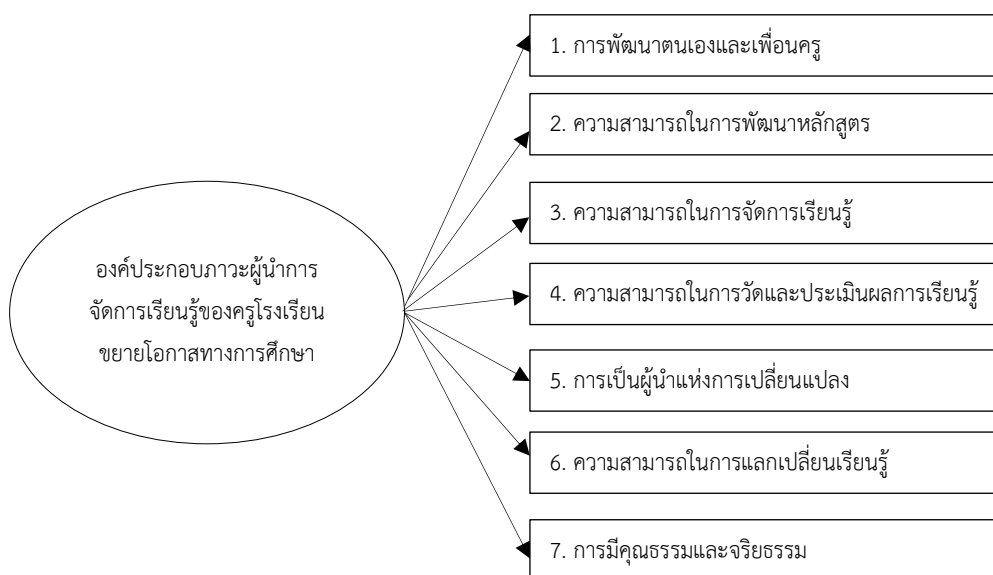
สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครู โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ 39 ตัวบ่งชี้ คือ 1) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 6 ตัว ได้แก่ มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการปฏิบัติงาน ทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เพื่อนครู คอยให้ความช่วยเหลือส่งเสริมเพื่อนครูในการพัฒนาตนเอง แนะนำและให้คำปรึกษาเพื่อครูในการทำงานอยู่เสมอ สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนครู 2) ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 6 ตัว ได้แก่ มีความเข้าใจขั้นตอนกระบวนการสร้างหลักสูตร เข้าใจโครงสร้างของหลักสูตร มีการประเมินผลหลักสูตรเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาต่อไป มีการกำหนดเกณฑ์ประเมินผลหลักสูตรอย่างชัดเจน มีการกำกับนิเทศ ติดตาม การใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ ดำเนินการจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับหลักสูตร 3) ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 7 ตัว ได้แก่ ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้เหมาะสมกับวัยและระดับชั้น มีการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการและความสามารถ แสวงหาความรู้เพิ่มเติมในรายวิชาที่สอน กระตุ้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงตามความถนัดและความสนใจของตนเอง จัดสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อส่งเสริมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา 4) ความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 6 ตัว ได้แก่ มีการกำหนดเป้าหมายการวัดและประเมินผลที่ชัดเจน ออกแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ครอบคลุมทุกด้าน วิเคราะห์หลักสูตรเพื่อกำหนดจุดมุ่งหมายในการวัดและประเมินผล สร้างเครื่องมือที่มีความหลากหลาย จัดการวัดและประเมินผลนักเรียนให้เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชานำผลการวัดและประเมินมาพัฒนาปรับปรุงอยู่เสมอ 5) การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 5 ตัว ได้แก่ เป็นผู้ทันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ อยู่เสมอ มีการพัฒนาความรู้ความสามารถและศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ในการพัฒนางานและพัฒนาตนเอง กระตุ้น จูงใจเพื่อนครูให้มีการเรียนรู้และให้ความร่วมมือในการพัฒนานักเรียนและโรงเรียน มีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรให้ไปสู่ความสำเร็จ 6) ความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 4 ตัว ได้แก่ มีทักษะในการถ่ายทอดและรับความรู้ประสบการณ์ระหว่างบุคคลหรือสมาชิกกลุ่ม มีความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิก มีความสามารถในการเลือกสถานที่ในการสนทนาหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความสามารถในการสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร 7) การมีคุณธรรมและจริยธรรม ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 5

ตัว ได้แก่ การมีความรักความศรัทธาในวิชาชีพครู มีความรักความเมตตาและปรารถนาดีต่อผู้เรียน การมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับความเป็นครู ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีในทางการศึกษา มีความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อ ความกตัญญู และความพากเพียร ซึ่งผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน และการสัมภาษณ์ครูดีเด่น (Case Study) จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิและครูดีเด่นมีความเห็นสอดคล้องตรงกันกับผลที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 18 แหล่ง โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่าองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษานั้น ต้องมีความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้รวมถึงการมีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบเพิ่มเติมที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยที่ออกมาเช่นนี้เนื่องมาจากผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูอย่างหลากหลายและรัดกุม ดังนั้น ผลการวิจัยจึงทำให้ได้องค์ประกอบของภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เป็นไปตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะนอกจากที่ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยยังทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ที่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้และมีประสบการณ์ในการบริหารหรือจัดการเรียนรู้ในบริบทของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อีกทั้งยังทำการสัมภาษณ์ครูดีเด่น (Case Study) จำนวน 2 คน ซึ่งเป็นครูที่มีผลงานด้านการจัดการเรียนรู้เชิงประจักษ์ ระดับชาติ ทำให้ได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องและครอบคลุม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอารัตน์ ราชพัฒน์ (2554) ได้จำแนกองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูออกเป็น 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู 2) การเป็นแบบอย่างทางการสอน 3) การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และ 4) การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง สอดคล้องกับผลการวิจัยของฐิติมา ไชยมหา (2556) จำแนกองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครู ออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) การเข้าใจหลักสูตรสถานศึกษา 2) ความรู้ความสามารถในการสอน 3) ความรู้ความสามารถในการวัดและประเมินผล 4) การพัฒนาตนเองสู่ครูมืออาชีพ และ 5) คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ สอดคล้องกับผลวิจัยของจารุภัทร บุญส่ง (2556) ที่พบว่า ภาวะผู้นำทางการสอนมีองค์ประกอบแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ด้านการกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายการเรียนรู้ 2) ด้านการบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน 3) ด้านการพัฒนานักเรียน และ 4) ด้านการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของรัชฎาพร พิมพิชัย (2556) ที่ได้จำแนกองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ออกเป็น 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การสร้างและเข้าใจหลักสูตร 2) การกำหนดเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ 3) การใช้กลยุทธ์ในการ

จัดการเรียนการสอน 4) การมีทักษะในการจัดการเรียนการสอน และ 5) การวัดและประเมินผล สอดคล้องกับรังสรรค์ สุทาร์มย์ (2556) ที่ได้จำแนกองค์ประกอบ ภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ ออกเป็น 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การบริหารจัดการเรียนรู้ 2) การเป็นบุคคลแห่งการเปลี่ยนแปลง 3) การเป็นแบบอย่างในการจัดการเรียนรู้ และ 4) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของอนันตา ขาวนา (2556) ได้จำแนกภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ ดังนี้ 1) การจัดการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการสอน 3) การจัดการเรียนรู้แบบ บูรณาการ 4) การพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ และ 5) การวัดและประเมินผลการ เรียนรู้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของศิริพร กุลสานต์ (2557) ที่ได้จำแนกองค์ประกอบของภาวะผู้นำ การจัดการเรียนรู้ออกเป็น 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การเข้าใจและพัฒนาหลักสูตร 2) กระบวนการ จัดการเรียนรู้ 3) การเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง และ 4) การมีบุคลิกลักษณะที่เหมาะสมกับความ เป็นครู และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุคนธ์ สิ้นธพานนท์ (2558) ที่ได้จำแนกองค์ประกอบ ภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ของครูออกเป็น 9 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) มีคุณธรรม จริยธรรม 2) มี ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ 3) มีความรู้ความเข้าใจในเทคโนโลยี 4) มีความสามารถในการ พัฒนาหลักสูตร 5) มีวิสัยทัศน์ เข้าใจการเปลี่ยนแปลง 6) มีทักษะในการจัดการเรียนการสอนที่ หลากหลาย 7) มีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ 8) มีความสามารถวัดและ ประเมินผล และ 9) มีคุณลักษณะของผู้นำที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้องค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การพัฒนาตนเองและเพื่อนครู 2) ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร 3) ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ 4) ความสามารถในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ 5) การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง 6) ความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 7) การมีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งทั้ง 7 องค์ประกอบดังกล่าวล้วนมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับครูเพราะทั้ง 7 องค์ประกอบนี้ถือว่าเป็นองค์ประกอบหรือปัจจัยที่สำคัญที่ครูควรได้รับการพัฒนาหรือทำให้เกิดขึ้นภายในตัวครูเพื่อที่จะเป็นที่ยืนยันว่าครูท่านนั้นเป็นครูที่มีภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ ซึ่งหากครูขาดคุณลักษณะหรือขาดการพัฒนาในองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งย่อมมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริมองค์ประกอบนั้นเพื่อให้เป็นครูที่มีภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน คุณภาพของการศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถนำองค์ประกอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาทั้ง 7 องค์ประกอบ ไปสร้างหลักสูตรฝึกอบรมภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูได้
2. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ ไปเป็นกรอบในการตรวจสอบภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาได้
3. จากผลการยืนยันองค์ประกอบ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรมีการส่งเสริมความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของครู เพื่อให้ครูมีภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ครูผู้สอนควรนำผลการวิจัยไปเป็นกรอบในการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของตนเอง
2. ครูผู้สอนสามารถศึกษาแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยนำกรอบแนวคิดจากผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

3. ผู้บริหารควรนำผลการวิจัยไปเป็นกรอบในการพัฒนาภาวะผู้นำการจัดการเรียนรู้ของครูในสังกัดหรือสถานศึกษาของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- จารุภัทร บุญส่ง. (2556). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำทางการสอนของหัวหน้ากลุ่มสาระ การเรียนรู้ภาษาไทยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (ดุขฎิณิพนธ์ครุศาสตรดุขฎิณิบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- เฉลิมลาภ ทองอาจ. (2555). การสอนอย่างเป็นกระบวนการ. *วารสารวิชาการ*, 15(1), 3-5.
- ฐิติมา ไชยมหา. (2556). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูด้านการจัดการเรียนรู้โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (ดุขฎิณิพนธ์ครุศาสตรดุขฎิณิบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ทิตนา แคมมณี. (2560). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระเกียรติ เจริญเศรษฐศิลป์. (2559). เรื่องการศึกษาไทย 4.0 ในบริบทการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. ใน *การประชุมทางวิชาการของคุรุสภา ประจำปี 2559 (28 สิงหาคม 2559)*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ประชุมวายุภักษ์ โรงแรมเซ็นทราศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์ แจ้งวัฒนะ.
- นิตยา พรหมพินิจ. (2558). การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรม การบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ประภาดา คนคล่อง. (2560). การพัฒนาภาวะผู้นำครูเพื่อการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21: กรณีโรงเรียนอนุบาลคำชะอี. (ดุขฎิณิพนธ์ครุศาสตรดุขฎิณิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษาและภาวะผู้นำ). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ยนต์ ชุ่มจิต. (2553). *ความเป็นครู*. กรุงเทพฯ : บริษัท โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์ จำกัด.

- รังสรรค์ สุทรมย์. (2556). *การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำครูด้านการบริหารจัดการเรียนรู้ โรงเรียนประถมศึกษา ในเขตตรวจราชการที่ 11 สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (ดุชนิพนธ์ครุศาสตรดุชนิพนธ์ิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการ บริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- รัชฎาพร พิมพ์พิชัย. (2556). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูด้านการจัดการเรียนการสอน ใน โรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (ดุชนิพนธ์ครุศาสตรดุชนิพนธ์ิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา). คณะ ครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ศิริพร กุลสานต์. (2557). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนขยาย โอกาสทางการศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (ดุชนิพนธ์ครุศาสตรดุชนิพนธ์ิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏ สกลนคร.
- สุนันท์ สินธพานนท์. (2558). *การจัดการเรียนรู้ของครูยุคใหม่เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษ ที่ 21*. กรุงเทพฯ : 9119 เทคนิคพรินต์.
- อนันตดา ขาวนา. (2556). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำครูด้านการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการ ที่ 11*. (ดุชนิพนธ์ครุศา สตรดุชนิพนธ์ิต สาขาวิชาภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- อาภารัตน์ ราชพัฒน์. (2554). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุชนิพนธ์ิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Fansher, H. (2011). *21st Century Learning Environments: Building a Better School*. Canada : Springbank Community High School.
- Katzenmeyer, M. & Moller, G. (2001). *Awakening the sleeping giant: Helping teachers develop as leaders*. Thousand Oaks, CA : Corwin Press.
- Krug, S. E. (1992). Instructional Leadership A Constructivist Perspective. *Educational Administration Quarterly*, 28, 430-443.
- Richardson, A. & Mackenzie, S. (2006). Identified the characteristics and responsibilities of teacher leaders. *Journal of Staff Development*, 26(3), 54-59.

- Suranna, K.J. & Moss, D.M. (2002). *Exploring Teacher Leadership in the Context of Teacher Preparation*. (Reports Research). Paper presented at the 83rd Annual American Educational Research Association Meeting, New Orleans, LA.
- York-Barr, J. & Duke, K. (2004). What do we know about teacher leadership? Findings from two decades of scholarship. *Review of Educational Research*, 74(3), 255-316.

แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน

Guideline to Create Participation of Elderly in The Community

อรรณพ นิยมเดชา¹ และสุเมษย์ หนกหลัง²

Annop Niyomdecha and Sumate Noklang

Received: December 29, 2022

Revised: April 30, 2023

Accepted: June 10, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน และ 2) บูรณาการและสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยเทคนิคการจัดหมวดหมู่ความรู้โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน จำนวน 50 ฉบับ ผลการวิจัย พบว่า 1) ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน มี 4 ประการ คือ รู้เท่าทันการนิยามความหมายผู้สูงอายุตามแนวคิดสมัยใหม่ กระบวนการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ มโนธรรมสำนึกต่อการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ และทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสาร 2) กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ประกอบด้วย 5 แนวทาง คือ การทำความเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน การกระตุ้นให้ผู้สูงอายุรู้ในความสามารถของตนเอง การเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนกับผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถ และการสร้างบทบาทให้ผู้สูงอายุในชุมชน

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, ชุมชน, ผู้สูงอายุ, พลังชุมชน

¹⁻² มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ; Srinakharinwirot University

Corresponding author, e-mail: annop.swu@g.swu.ac.th

Abstract

The objectives of this research article were 1) to analyze knowledge related to creating participation of the elderly in the community; and 2) to integrate and synthesize the theoretical framework regarding guidelines to create the participation of the elderly in the community. It was a document analysis research. Data were analyzed using knowledge categorization techniques by collecting data from 50 documents and research studies related to guidelines for creating participation of the elderly in the community. The results of the research found that 1) knowledge related to creating participation of the elderly in the community consisted of 4 aspects: knowledge of the definition of the elderly according to modern concepts, the process of building self-empowerment of the elderly, conscientiousness towards the self-empowerment of the elderly and communication practice theory; 2) the theoretical framework for creating participation of the elderly in the community consisted of 5 approaches: understanding the needs of the elderly in the community, stimulating the elderly to know their own abilities, opening a space for the exchange of ideas between the community and the elderly, encouraging the elderly to show their abilities and creating roles for the elderly in the community.

Keywords: Participation, Community, Elderly, Community Power

บทนำ

คำว่า “ผู้สูงอายุ” ถูกนำมาใช้ในการกำหนดกฎเกณฑ์และช่วงอายุในการทำงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งนำไปสู่ภาวะการเกษียณอายุเมื่อถึงช่วงเวลาที่กำหนดขึ้น โดยมีการคาดการณ์ว่าจะส่งผลให้ประเทศไทยจะมีวัยแรงงานลดจำนวนลงเหลือ 61% ในปีพ.ศ. 2570 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562) จากการที่ผู้สูงอายุออกจากตลาดแรงงานที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนผ่านของบุคลากรเข้าสู่วัยเกษียณส่งผลต่อสภาพเศรษฐกิจโดยรวมเนื่องจากการขาดช่วงของกำลังคนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ทั้งภาคอุตสาหกรรม ภาคธุรกิจ ภาคการผลิต และภาคการเกษตร ยังส่งผลต่อตัวผู้เข้าสู่วัยเกษียณอายุเองด้วยที่ต้องขาดรายได้ในการดำรงชีวิต (สุวิษา เป้าอารีย์, 2559) ซึ่งแท้จริงแล้วมีกลุ่มผู้สูงอายุจำนวนมากที่ยังคงต้องการใช้ศักยภาพของตนเองและ

เชื่อว่าพวกเขาจะสามารถอยู่ในตลาดแรงงานได้ โดยได้รับการสนับสนุนจากนโยบายภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคมที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดการให้คุณค่าของผู้สูงอายุ เพื่อการเปิดพื้นที่ให้กลุ่มผู้สูงอายุได้กลับมาใช้ศักยภาพและความสามารถในการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพ ซึ่งมีผลทำให้กลุ่มผู้สูงอายุมีพลังในตนเองมากขึ้น (เบญจวรรณ อุปัชฌาย์ และสุรุดิ ปัดไธสง, 2558; สโรชพันธุ์ สุภาวรรณ, 2559; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562) ขณะเดียวกันยังมีผู้สูงอายุอีกจำนวนมากที่ไม่สยบยอมต่อโครงสร้างที่บอกว่าผู้สูงอายุไร้สมรรถภาพหรือการทำงานของสูงอายุต้องอยู่ในตลาดแรงงานในระบบเท่านั้น คนกลุ่มนี้ยังมีแนวคิดในการประกอบอาชีพอิสระ ไม่ว่าจะเป็นการทำธุรกิจด้วยตัวเอง หรือการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพ ดังที่เราจะเห็นได้จากการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุหลายชุมชนในประเทศไทยที่รวมกลุ่มเพื่อใช้ศักยภาพของตนเองจนกลายเป็นกลุ่มสำคัญที่สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชนให้เติบโต และสร้างรายได้เพื่อขับเคลื่อนชุมชนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Avendano, M. & Cylus, J., 2019) ด้วยความสำคัญดังกล่าวภาครัฐได้เตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุโดยได้กำหนดนโยบาย แผนงาน และมาตรการต่าง ๆ เช่น กลยุทธ์การขับเคลื่อนประเทศด้วยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การขยายอายุเกษียณเพื่อช่วยเหลือผลกระทบต่อการชะลอตัวของเศรษฐกิจ หรือการสนับสนุนให้บริษัทจ้างงานผู้สูงอายุที่จะช่วยสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับผู้สูงอายุ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2561) ดังนั้นแนวทางการส่งเสริมผู้สูงอายุให้สามารถใช้ศักยภาพของตนเองและดำรงชีวิตจึงไม่ใช่เพียงการเข้าอยู่ในตลาดแรงงาน แต่เป็นการสนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้สูงอายุ

การมีส่วนร่วมเป็นการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้เข้าร่วมที่มีเป้าหมายร่วมกัน โดยลักษณะสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมคือประโยชน์ในด้านการจัดการต่อปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารของสังคมยุคใหม่ที่เน้นปัจจัยในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งเน้นการตัดสินใจร่วมกัน อันไม่ควรเป็นการตัดสินใจของคนกลุ่มน้อย แต่ต้องเป็นไปตามระเบียบของสังคม (Creighton, J. L., 2005) โดยกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมนำไปสู่การเพิ่มโอกาสการเข้าถึงกิจกรรมทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ เป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ส่งเสริมและผลักดันให้ผู้สูงอายุได้มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและใจที่ดีและรับรู้ถึงความสามารถของตนทำให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ส่งผลดีต่อคุณภาพของสังคมผู้สูงอายุในการเสริมสร้างพลังทางสังคม (Social Empowerment) (สถาบันพระปกเกล้า, 2553)

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงเกิดแนวคิดศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อสนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพและสามารถปรับเปลี่ยนตนเองด้วยการใช้ศักยภาพที่เกิดขึ้นจากพลังในตัวเองของผู้สูงอายุเอง เพื่อสื่อให้เห็นถึงแนวคิดที่แสดงถึงศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน
2. เพื่อบูรณาการและสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ประกอบด้วยวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน จำนวน 50 ฉบับ ประกอบด้วย 4 แนวคิด คือ รู้เท่าทันการนิยามความหมายผู้สูงอายุตามแนวคิดสมัยใหม่ กระบวนการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ มโนธรรมสำนึกต่อการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ และทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสาร
2. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยในครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากความรู้ในเอกสารที่ปรากฏซึ่งแสดงถึงนัยสำคัญต่อการแสดงออกถึงปรากฏการณ์ (Phenomena) ในแนวคิด (Concept) หรือทฤษฎี (Theory) เนื้อหาโดยพิจารณาจากหัวข้อและข้อความที่ปรากฏ ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ต่อมานำความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน โดยใช้แนวคิดการตรวจสอบข้อมูลด้วยหลักการพื้นฐานการจัดหมวดหมู่ความรู้ (Classification of Knowledge) สำหรับการวิเคราะห์และตรวจสอบความซ้ำซ้อน เพื่อจัดกลุ่มเนื้อหาความรู้สำหรับการพิจารณา ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ร่วมกับวิธีการของ Thematic Analysis โดยนำข้อมูลมาอ่านอย่างละเอียดเพื่อทำความเข้าใจและตั้งดัชนี (Theme) จัดระบบจำแนกหมวดหมู่ดัชนี (Sub Theme) และนำมาสู่การตีความหมาย (Braun, V. & Clarke, V., 2012)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์เนื้อหาความรู้ในเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยมีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน และ 2) เพื่อบูรณาการและสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ความรู้ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดในการวิเคราะห์ประกอบด้วยแนวคิดกระบวนการปลูกมโนธรรมสำนึก (Conscientization) และทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสาร (Theory of Communicative Action) (Freire, P., 2012; Freire, P. & Macedo, D, 2014; ชิดชงค์ ส.นันทนาเนตร, 2560) โดยวิเคราะห์ได้ 4 ประการ คือ การรู้เท่าทันการนิยามความหมายผู้สูงอายุตามแนวคิดสมัยใหม่ กระบวนการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ มโนธรรมสำนึกต่อการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ และทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสาร ดังนี้

1.1 การรู้เท่าทันการนิยามความหมายผู้สูงอายุตามแนวคิดสมัยใหม่ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการนิยามความหมายโดยชุดความรู้ตามแนวคิดสมัยใหม่ พบว่า คำจำกัดความบุคคลเป็นผู้สูงอายุตามแนวคิดโครงสร้างสังคมสมัยใหม่ที่แสดงถึงสถานะของบุคคลที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ซึ่งหมายถึงสถานะของบุคคลที่มีความอ่อนแอทางร่างกายและจิตใจ มีความเจ็บป่วยหรือความพิการเกิดร่วมด้วย คำจำกัดความเหล่านี้ล้าแล้วแต่ถูกผลิตจากโครงสร้างทางสังคมที่อยู่ภายใต้กระบวนการทัศน์ตามกระแสหลัก (Grand Narrative) ในด้านการเสื่อมถอยของสุขภาพ รายได้เฉลี่ย และโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้น ส่งผลให้แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพของผู้สูงอายุถูกกดทับให้เบียดขับออกจากสังคมกลายเป็นคนไร้ศักยภาพที่ต้องได้รับการดูแลแบบพิเศษอยู่เสมอ ผู้สูงอายุจึงถูกลดทอนด้วยโครงสร้างทางสังคมให้ลดคุณค่าและศักยภาพของตนเอง เรียกว่า เป็นการนิยามความหมายของผู้สูงอายุอย่างเหมารวมในทางลบ (Negative Stereotype) เพื่อให้ง่ายต่อการควบคุมเนื้อตัวร่างกาย การใช้เทคโนโลยีทางอำนาจ เช่น กฎหมาย หรือนโยบายการดูแล รวมไปถึงการได้รับการสงเคราะห์ จนส่งผลให้วิธีคิดลักษณะนี้มีอิทธิพลต่อความเชื่อของตัวผู้สูงอายุเองและคนในสังคม ที่แม้ว่าผู้สูงอายุจะได้รับการยกย่องและเป็นที่เคารพนับถือสำหรับคนรุ่นใหม่ แต่คนไทยยังยึดติดกับกรอบความคิดเดิมที่ว่าผู้สูงอายุมักจะประสบกับภาวะถดถอยทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุจึงไม่ควรทำงานหนัก แต่ควรจะได้พักผ่อนอยู่กับบ้านเพื่อให้ลูกหลานดูแลมากกว่า อัตลักษณ์ทางสังคมที่ถูกกำหนดขึ้นเหล่านี้กลับสอดคล้องกับอัตลักษณ์ที่แท้จริงที่ผู้สูงอายุให้ความหมาย

กับตนเองในปัจจุบัน โดยจะเห็นว่าผู้สูงอายุจำนวนมากในปัจจุบันที่อาศัยทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางสังคมในรูปแบบของเครือข่ายชมรมมาเป็นตัวขับเคลื่อนการต่อรองอัตลักษณ์ใหม่ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุที่สร้างประโยชน์ให้แก่สังคมในชนบท โดยเฉพาะชมรมผู้สูงอายุที่มีการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุได้อาศัยทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และทุนทางสัญลักษณ์ในการดำเนินกิจกรรมที่มีคุณค่าต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม

1.2 กระบวนการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ พบว่า โครงสร้างทางสังคมที่ถูกผลิตขึ้นให้เกิดความชอบธรรมผ่านชุดความรู้ (Knowledge) ผู้เชี่ยวชาญ (Expert) และสถาบัน (Institution) หลอมรวมจนทำให้วาทกรรมเข้มแข็งจนสามารถส่งผลให้บุคคล เช่น ผู้สูงอายุ เกิดตัวตนและรับเอาวาทกรรมนั้นจนทำให้ตัวตนเป็นเครื่องมือของความรู้ (Object of Knowledge) ขณะเดียวกันก็ย่อมมีการต่อต้านเกิดขึ้นควบคู่กันเสมอจากกลุ่มบุคคลที่ไม่ได้ยอมรับภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม ไม่ยอมรับตัวตนที่ถูกให้ความหมายและผลิตซ้ำจนกลายเป็นอำนาจเข้าครอบงำบุคคลจึงพยายามแสวงหาทางเลือกใหม่ในการดำรงชีวิตและดำรงอัตลักษณ์แห่งตัวตนของผู้สูงอายุ (Self-Identities) มนุษย์ต่างมีตัวตนที่ไม่ได้เกิดจากการยอมรับความหมายตามอำนาจกระแสหลักเท่านั้น มนุษย์จึงสามารถสร้างความหมายให้กับตัวเองได้ และการสร้างความหมายใหม่ให้กับตนเองก็คือการสร้างตัวตนใหม่ ด้วยการแสวงหาความจริง (Investigation) และการทำความเข้าใจ (Understanding) สถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การมีมโนธรรมสำนึกในการตระหนักรู้ว่าตนเองตระหนักรู้เรื่องใดเพื่อการรับรู้สิ่งใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม

กระบวนการที่สำคัญที่นำไปสู่การสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน โดยสามารถสร้างการยอมรับในคุณค่าของสังคมและวัฒนธรรมภายในชุมชนได้ และบางครั้งสามารถเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานของชุมชนที่ไม่พึงปรารถนา เป็นวิธีการที่สามารถสร้างประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง เป็นการระดมเอาพลังความคิด พลังกาย พลังใจ และทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนออกมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุช่วยให้การปฏิบัติการทางสังคม (Social Action) เป็นไปอย่างสงบสันติก่อให้เกิดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่มีระเบียบระบบและเป็นที่ยอมรับทุกฝ่ายในชุมชน จุดเน้นของกระบวนการนี้ คือ การทำให้คนมีความตระหนักและลุกขึ้นมาสร้างความเปลี่ยนแปลงเพื่อตนเอง และสร้างความเท่าเทียมกันในสังคมให้เกิดขึ้น ดังนั้น อัตลักษณ์ความเป็นตัวตนที่แท้จริงของผู้สูงอายุจะถูกสร้างขึ้นเป็นอัตลักษณ์ใหม่ด้วยความเชื่อที่มีต่อศักยภาพของตนเองอันเกิดขึ้นจากความตระหนักรู้ในตนเองที่เกิดจากความเข้าใจอย่างถ่องแท้ด้วยการวิพากษ์ร่วมกัน และสามารถสื่อสารสะท้อนอัตลักษณ์ของตนออกมาเพื่อสร้างการรับรู้ของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุได้อย่างมีพลัง

1.3 มโนธรรมสำนึกต่อการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ “มโนธรรมสำนึก” (Conscientization) หมายถึง ความกระตือรือร้นในการที่จะเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับตนเองในด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสังคม สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ กระบวนการปลุกมโนธรรมสำนึก (Conscientization) เป็นกระบวนการที่ผู้สูงอายุถูกกระตุ้นให้แสวงหาความจริงเกี่ยวกับตนเอง และตระหนักรู้ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นเหล่านั้นผ่านกระบวนการสะท้อนคิดหรือวิพากษ์อดีตและการกระทำ (Reflection and Action) โดยมีแนวคิดว่าจะสามารถพัฒนามโนธรรมสำนึกด้วยกระบวนการที่ทำให้สามารถเกิดการวิเคราะห์ได้อย่างสมเหตุสมผล และหลังจากเกิดการตระหนักรู้แล้วบุคคลสามารถนำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ โดยระดับมโนธรรมสำนึกของมนุษย์ประกอบไปด้วย ขั้นที่ 1 Magical Consciousness เป็นระดับมโนธรรมสำนึกที่คนอยู่ภายใต้อำนาจเร้นลับหรือเวทย์มนต์ เช่น ภายใต้ความเชื่อต่าง ๆ หรือพระเจ้า ขั้นที่ 2 Transitive Stage ระยะของการเริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อคนเรียนรู้ความจริงต่าง ๆ ในโลกมากขึ้น เริ่มรู้สึกว่ามีพลังอำนาจเหนือสถานการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น และขั้นที่ 3 Critical Consciousness หรือ Critically Transitive Consciousness โดยในขั้นนี้บุคคลจะมีมโนธรรมสำนึก มีวิจารณญาณ มีเหตุผล มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ เพื่อหาคำตอบของสิ่งที่เกิดขึ้น โดยจะใช้ความคิดในการพิจารณาตัดสินเพื่อทำความเข้าใจสาเหตุของปัญหา และหาทางพิสูจน์ในสิ่งที่ค้นพบ

กระบวนการปลุกมโนธรรมสำนึกจึงเป็นกระบวนการที่สามารถทำให้ผู้สูงอายุเกิดการตระหนักรู้ในตนเองและสามารถสร้างพลังในตนเองได้ โดยเป็นการทำให้เกิดความเข้าใจคน สิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยการที่ผู้สูงอายุตั้งตนเองออกจากสถานการณ์นั้น ๆ และมองอยู่อย่างห่าง ๆ เพื่อให้หลุดพ้นจากประสบการณ์เดิมที่ตนเคยถูกครอบงำหรือถูกสร้างมาแต่อดีต คือ การที่ผู้สูงอายุสามารถศึกษาสภาพความเป็นมาเป็นไปต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล และสามารถพัฒนาตนเองให้เกิดระดับมโนธรรมสำนึกที่มีวิจารณญาณและสามารถคิดอย่างวิพากษ์วิจารณ์ได้

1.4 ทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสาร การสร้างพลังในชุมชน (Community Empowerment) เป็นแนวคิดหลักในการศึกษา “แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน” จากฐานคิดที่ว่า บนความแตกต่างและหลากหลายของวิถีชีวิตของคนในชุมชน เรายังพบว่า ความเป็นชุมชนยังแฝงไปด้วยตัวตน มีพื้นที่ มีประเด็น มีเป้าหมาย มีระบบพลัง และมีคุณค่า ตามแนวคิดของ Jurgen Habermas กล่าวถึงการสร้างพลังในชุมชนด้วยการเปิดพื้นที่สาธารณะ โดยการพูดคุยอย่างมีสิทธิเสรีภาพ Habermas พัฒนาประเด็นและสร้างทฤษฎีที่มีอิทธิพลในด้านการเปิดพื้นที่สาธารณะเป็นอย่างมาก นั่นคือ The Theory of Communicative Action หรือทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสาร โดยมีความเชื่อว่าเป็นสังคมยังมีการครอบงำและมีสาเหตุมาจากมนุษย์ใช้

เหตุผลเป็นเครื่องมือในการควบคุมคนอื่นเพื่อบรรลุเป้าหมายของตนเอง ดังนั้นการปฏิบัติการทางการสื่อสารจึงเสนอให้มนุษย์ใช้เหตุผลสื่อสารกันเพื่อให้มีเป้าหมายเดียวกัน คือ การสร้างความเข้าใจร่วมกัน โดยทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสารประกอบด้วย 4 ประการ คือ การสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน (Consensus) การนำไปสู่การหลอมรวม (Integration) ความเป็นหนึ่งเดียว (Solidarity) และการปลดปล่อยให้เป็นอิสระจากอำนาจ (Emancipation) ในการเปิดพื้นที่

จากการวิเคราะห์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนประกอบด้วย รู้เท่าทันการนิยามความหมายผู้สูงอายุตามแนวคิดสมัยใหม่ กระบวนการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ มโนธรรมสำนึกต่อการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ และทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสาร โดยผู้วิจัยได้นำเสนอในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปการวิเคราะห์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน

การรู้เท่าทันการนิยามความหมายผู้สูงอายุตามแนวคิดสมัยใหม่	กระบวนการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ	มโนธรรมสำนึกต่อการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ	ทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสาร
การนิยามความหมายผู้สูงอายุตามแนวคิดสมัยใหม่ - การนิยามความหมายโดยชุดความรู้ตามแนวคิดสมัยใหม่ - การไม่สยบยอมต่อเกณฑ์อายุ 60 ปี - การต่อรองกับตลาดแรงงาน - การต่อรองกับชุดความรู้ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิต - การรวมกลุ่มเพื่ออำนาจในการต่อสู้ต่อรองกับโครงสร้างทางสังคม	พลังที่เริ่มต้นจากตนเอง (Self-Empowerment) - อัตลักษณ์แห่งตัวตนของผู้สูงอายุ - จิตสำนึกในตนเอง - การมองเห็นคุณค่าในตนเอง - การสร้างความหมายใหม่ให้กับตนเอง - การปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ของตนเอง	มโนธรรมสำนึกต่อการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ - Magical Consciousness ระดับมโนธรรมสำนึกที่คนอยู่ภายใต้อำนาจเร้นลับ - Transitive Stage ช่วงของการเปลี่ยนแปลงเบื้องต้นของบุคคล - Critical Consciousness มีวิจารณ์ญาณ มีเหตุผล มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ เพื่อหาคำตอบของสิ่งที่เกิดขึ้น	ทฤษฎีการปฏิบัติการทางการสื่อสาร - Consensus การสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน - Integration การหลอมรวมกัน - Solidarity การเป็นหนึ่งเดียว - Emancipation ความเท่าเทียมกันของมวลมนุษยชาติ

2. การบูรณาการและสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในวัตถุประสงค์ที่ 1 ผู้วิจัยได้นำการวิเคราะห์ดังกล่าวมาบูรณาการแนวคิดและสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนประกอบด้วย 5 แนวทางตามแนวคิดกระบวนการปลุกมโนธรรมสำนึก (Conscientization) และทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสาร (Theory of Communicative Action) (Freire, P., 2012; Freire, P. & Macedo, D, 2014; ชิตชงค์ ส.นันทนาเนตร, 2560) คือ การทำความเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน การกระตุ้นให้ผู้สูงอายุรู้ในความสามารถของตนเอง การเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนกับผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถ และการสร้างบทบาทให้ผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

2.1 การทำความเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยพบว่า กระบวนการสำคัญที่จะทำให้กลุ่มผู้สูงอายุมีความเข้าใจความต้องการของตนเอง เกิดขึ้นจากการทำความเข้าใจนิยามความหมายเกี่ยวกับตนเองของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะแนวคิดที่เกิดขึ้นจากชุดความรู้ตามแนวคิดสมัยใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุ การเข้าใจตัวตนของตนเอง การมองเห็นคุณค่าของตนเอง เมื่อเข้าใจความต้องการของตนเองแล้วจึงเกิดการต่อรองต่อแนวคิดสมัยใหม่จนสามารถสร้างความหมายใหม่ให้กับตนเอง รวมถึงการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ที่มีเกี่ยวกับตนเองโดยไม่อยู่ภายใต้แนวคิดสมัยใหม่ได้ กระบวนการสร้างความหมายใหม่ของผู้สูงอายุเป็นกระบวนการปลุกมโนธรรมสำนึก (Conscientization) ที่บุคคลหรือกลุ่มคนที่ต้องการสร้างความหมายให้กับตัวเองใหม่ด้วยการเสาะแสวงหาความจริงเกี่ยวกับตนเองผ่านการสะท้อนคิด และวิพากษ์ข้อดีรวมทั้งการกระทำที่ผ่านมาของตนเอง (Action Reflection) อย่างมีวิจารณ์ญาณ มีเหตุมีผล มีความสามารถคิดวิเคราะห์ เพื่อหาคำตอบของสิ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการในขั้น Critical Consciousness ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนามโนธรรมสำนึกที่สามารถวิเคราะห์ได้อย่างมีเหตุผล และสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยตัวเองได้

2.2 การกระตุ้นให้ผู้สูงอายุรู้ในความสามารถของตนเอง เป็นกระบวนการที่สนับสนุนกลุ่มผู้สูงอายุที่มีพยายามในการทำกายและต่อรองต่อวาทกรรมอัตลักษณ์ที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสังคมด้วยแนวทางต่าง ๆ เช่น การลดอายุด้วยการคงความแข็งแรงของร่างกาย การบริหารร่างกาย การยืดหยุ่น การทำศัลยกรรม การหลบซ่อนความชราภายใต้หน้ากาก ความหนุ่มสาว และการมองคนอื่นที่ต่ำกว่า ทั้งหมดนี้เป็นการพยายาม ต่อสู้กับอำนาจของวาทกรรมโดยผู้สูงอายุและ

เป็นความพยายามสร้างอัตลักษณ์ใหม่ นิยามความหมายใหม่ให้กับตนเอง นอกจากนั้นยังได้รับการสนับสนุนจากการปรับเปลี่ยนของนโยบายภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรภาคสังคมที่สนับสนุนแนวคิดด้านอัตลักษณ์ใหม่ของผู้สูงอายุ เป็นการสนับสนุนการเปิดพื้นที่ให้กลุ่มผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพในการผลิตสร้างตัวตนใหม่ขึ้นมาเพื่อแสดงศักยภาพของตัวเองอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นพื้นฐานของอัตบุคคลที่สามารถรู้คิดได้ด้วยตนเอง (Subjectivity) อันสะท้อนให้เห็นถึงปฏิบัติการของอิสรภาพที่บุคคลค้นพบได้ในตนเอง การกระตุ้นให้ผู้สูงอายุรู้ในความสามารถของตนเอง เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ และเป็นเครื่องที่ตอกย้ำการให้ความหมายใหม่ของผู้สูงอายุให้เกิดความยั่งยืนมากขึ้น เพราะเมื่อผู้สูงอายุมีการวิพากษ์เกี่ยวกับความสามารถของตนเอง และถูกกระตุ้นให้เกิดการรับรู้ความสามารถจากการสะท้อนของคนในชุมชน ถือเป็นการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน (Consensus) ของผู้สูงอายุและคนในชุมชนเกี่ยวกับความสามารถและคุณค่าของผู้สูงอายุได้

2.3 การเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนกับผู้สูงอายุ เป็นกระบวนการในเชิงการปฏิบัติการทางการสื่อสาร (Habermasian Critique of Communication Action) ที่สนับสนุนให้กลุ่มผู้สูงอายุและคนในชุมชนเกิดการวิพากษ์เพื่อนำไปสู่การให้ความหมายต่อตนเองและประสบการณ์การต่อรองกับโครงสร้างทางสังคมจนสามารถสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ และศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จของการเสริมพลังให้แก่ชุมชนโดยกลุ่มผู้สูงอายุที่มีพลังในตนเองผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยการ Dialogue เพื่อการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน (Consensus) การนำไปสู่การหลอมรวม (Integration) ความเป็นหนึ่งเดียว (Solidarity) และการปลดปล่อยให้เป็นอิสระจากอำนาจ (Emancipation) ของผู้สูงอายุ กระบวนการเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนกับผู้สูงอายุ จะนำไปสู่การสร้างมโนธรรมสำนึกต่อการสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ และนำไปสู่การต่อสู้ต่อรองกับแนวคิดสมัยใหม่ เช่น การต่อรองกับชุดความรู้ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิต การไม่สยบยอมต่อเกณฑ์อายุ 60 ปี และสามารถสนับสนุนซึ่งกันและกันได้

2.4 การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถ เมื่อผู้สูงอายุยอมรับความสามารถของตนเอง และมีความเข้าใจตรงกันระหว่างคนในชุมชนและกลุ่มผู้สูงอายุแล้ว การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถเป็นกระบวนการที่จะทำให้ผู้สูงอายุเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง รวมทั้งใช้ความสามารถในการยกระดับการทำงานซึ่งเป็นการใช้ความสามารถของกลุ่มผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถ เป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยเพิ่มทักษะที่เป็นไปตามความต้องการของตนเองในด้านการใช้ชีวิตและอาชีพได้ดีขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะของการต่อรองกับตลาดแรงงานที่จำกัดความสามารถของผู้สูงอายุ นอกจากนั้นชุมชนยังสามารถสนับสนุน

กลุ่มผู้สูงอายุด้วยการจัดหางานหรือสนับสนุนอาชีพให้เหมาะสมกับแรงงานที่จะช่วยเพิ่มความสามารถในการหารายได้และยกระดับผลผลิตภาพของแรงงานในระยะยาว ซึ่งสามารถทำได้ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ หากแต่จะเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” ที่ถูกนำเสนอด้วยการมองเห็นคุณค่าที่เกิดขึ้นจากศักยภาพ และความสามารถของผู้สูงอายุเหล่านั้น เพื่อจะเป็นโอกาสให้พวกเขาได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่และมีศักดิ์ศรี และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและประเทศต่อไป การที่ผู้วิจัยได้ทำการบูรณาการแนวคิดและสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาความสุขของเด็กจำแนกได้ 5 แนวทาง ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอโดยสรุปดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สรุปกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน

2.5 การสร้างบทบาทให้ผู้สูงอายุในชุมชน เมื่อผู้สูงอายุเข้าใจตนเอง มีอัตลักษณ์แห่งตัวตนใหม่ของผู้สูงอายุ จนสามารถสร้างความหมายใหม่ รวมถึงมีพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับโดยชุมชนแล้ว สิ่งที่จะทำให้กลุ่มผู้สูงอายุเกิดความยั่งยืนในความเชื่อและการเห็นคุณค่าของตนเองจนสามารถใช้ในการขับเคลื่อนชีวิตของตนเองได้ดี ชุมชนสามารถสนับสนุนผู้สูงอายุด้วยการสร้างบทบาทในชุมชนด้วยกระบวนการรวมกลุ่ม ซึ่งการรวมกลุ่มผู้สูงอายุที่เน้นการรวมตัวกันเพื่อสร้างความเข้มแข็ง หรือสนับสนุนศักยภาพของผู้สูงอายุมากขึ้น กระบวนการดังกล่าวส่งเสริมให้ผู้สูงอายุและชุมชนได้สื่อสารถึงอัตลักษณ์ใหม่ที่ผู้สูงอายุสร้างขึ้นผ่านวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ เช่น การมีบทบาททางสังคมในชุมชน การเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตและการทำงาน การเป็นที่ยอมรับของ

คนในชุมชน ตลอดจนการได้รับรางวัลที่แสดงถึงควมมีคุณค่าด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานองค์กรภายนอกชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลความรู้ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน พบว่า ประเด็นที่ 1 ผู้สูงอายุมีแนวคิดในการให้ความหมายของตนเองในลักษณะของการมองเห็นคุณค่า ความสามารถ และใช้ศักยภาพของตนเองในการดำเนินชีวิตและการทำงานได้ดี ซึ่งเกิดขึ้นได้จากการที่ผู้สูงอายุเกิดการตระหนักรู้ในตัวตนและความต้องการของตนเองเพื่อต่อรองกับแนวคิดของผู้สูงอายุตามแนวคิดโครงสร้างทางสังคมแบบสมัยใหม่ที่ผลิตซ้ำทำให้ผู้สูงอายุกลายเป็นคนไร้ความสามารถ สูการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณค่าผ่านการแสดงออกเชิงวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับการศึกษาของเบญจมาศ ยศเสนา (2559) พบว่า “การเห็นคุณค่าผู้สูงอายุ” คือ การที่ผู้สูงอายุมีคุณค่าต่อตนเองหรือสังคมมากน้อยเพียงใดเกิดจากทัศนคติของบุคคลที่มีต่อผู้สูงอายุ โดยเกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ความเชื่อ ความรู้สึก และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่ส่งผลให้เกิดการเห็นคุณค่าในระดับที่แตกต่างกันในสังคมไทย ประเด็นที่ 2 กระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การสร้างพลังในตนเองของผู้สูงอายุ คือ กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุมองเห็นตระหนักในคุณค่าของตนเอง ได้รับการยอมรับในคุณค่าจากชุมชนได้ ดังที่ Creighton, J. L. (2005) กล่าวถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมว่านอกจากจะเป็นกระบวนการที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของผู้เข้าร่วมที่มีเป้าหมายร่วมกันแล้ว กระบวนการดังกล่าวยังส่งผลให้ผู้เข้าร่วมเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง อันเกิดขึ้นจากการสื่อสารแลกเปลี่ยนกันในกระบวนการโดยไม่มีการตัดสิน เกิดความรู้สึกการถูกยอมรับในคุณค่าและความสามารถจากทั้งตนเองและสังคม และประเด็นที่ 3 มโนธรรมสำนึกต่อการสร้างพลังในตนเองและแนวคิดตามทฤษฎีปฏิบัติการทางการสื่อสาร เป็นกระบวนการที่สามารถทำให้ผู้สูงอายุเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง สามารถสร้างพลังในตนเองและนำไปสู่การสร้างพลังในชุมชนได้ การเห็นคุณค่าผู้สูงอายุในระดับสังคม นับได้ว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา จากคนรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่ง ทำให้มีการสืบทอดขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ ของแต่ละสังคมให้มีความยั่งยืน เป็นการสนับสนุนบทบาทของผู้สูงอายุที่สำคัญที่มีต่อสังคมได้อีกด้วย โดยกระบวนการสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุมองเห็นคุณค่าของตนเอง และสามารถส่งต่อพลังสู่ชุมชนได้ เกิดจากการตื่นรู้ด้วยการยอมรับความรู้สึกและมีอิสระในการคิดนำไปสู่การตัดสินใจเลือกทางเลือกให้กับตนเองได้

ทำให้ผู้สูงอายุต้องการเปิดพื้นที่เพื่อส่งเสียงของตนเอง เปิดพื้นที่เพื่อแสดงศักยภาพ และยอมรับความสามารถของตัวเองด้วยการวิพากษ์เชิงสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการเสวนา (Dialogue) แบบมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเพื่อสร้างการรับรู้ของสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุได้อย่างมีพลัง (Freire, P., 2012; เณริกา เกิดนาศาร, 2563) สอดคล้องกับแนวคิดของประโยชน์ สงกลิ่น (2561) กล่าวถึงการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาพลังให้แก่ชุมชนจึงให้ความสนใจมีการศึกษามุมมองของการวิพากษ์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุผ่านการกระทำเชิงการสื่อสาร โดยผู้สูงอายุรวมกลุ่มเพื่อวิพากษ์อุดมการณ์ที่คนทั่วไปในสังคมยึดถืออยู่ นำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์เหล่านั้นอย่างยั่งยืน

2. แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน พบว่า แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนประกอบไปด้วย การทำความเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน การกระตุ้นให้ผู้สูงอายุรู้ในความสามารถของตนเอง การเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนกับผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถ และการสร้างบทบาทให้ผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งส่งผลให้เกิดการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ โดยกิจกรรมดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มผู้สูงอายุสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ต่าง ๆ ของตนเองที่สร้างคุณค่าและเป็นประโยชน์ให้กับสังคมได้ เป็นไปในทิศทางเดียวกับการศึกษาเกี่ยวกับวาทกรรมเรื่องการเสริมพลังในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ของ Koulaouzide, G.A. (2017); Daniele, L. (2017) ที่กล่าวถึงวิธีการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่แบบกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยการดำเนินโครงการระยะยาวในการเรียนรู้ สามารถทำให้ผู้ใหญ่ใช้ประสบการณ์ตนเอง ประสบการณ์ปัญหา เปิดโอกาสให้ผู้ใหญ่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดี และสนับสนุนให้เป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจไปสู่การปลดปล่อยได้เป็นอย่างดี และสอดคล้องกับการศึกษาของอรรถรา ธรรมาธิกุล (2558) ที่กล่าวถึงการรวมกลุ่มของประชาชนเป็นลักษณะการจัดประสบการณ์ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นให้เกิดการเรียนรู้การทำงานซึ่งกันและกัน และมีการสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกันแก้ปัญหา วิเคราะห์ปัญหาร่วมกันเสริมกำลังใจให้แก่กัน ตลอดจนได้รับการเสริมความรู้ในเรื่องที่สนใจร่วมกันจนเกิดกระบวนการเชื่อมโยงขยายเป็นเครือข่ายแพร่ขยายออกไป

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่องนี้ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ แนวคิดการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน ไม่ได้เพียงแค่โครงการจัดตั้ง หรือการวางนโยบายของภาครัฐเกี่ยวกับการทำงานกับผู้สูงอายุ หากแต่เป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุเอง ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน

กล่าวคือ การทำความเข้าใจความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน การกระตุ้นให้ผู้สูงอายุรู้ในความสามารถของตนเอง การเปิดพื้นที่ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชุมชนกับผู้สูงอายุ การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถ และการสร้างบทบาทให้ผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งการดำเนินการตาม 5 ขั้นตอนนี้จะส่งผลให้เกิดอัตลักษณ์แห่งตัวตนของผู้สูงอายุ การสร้างจิตสำนึกในตนเอง การมองเห็นคุณค่าในตนเอง การสร้างความหมายใหม่ให้กับตนเอง และการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ของตนเอง เมื่อผู้สูงอายุเกิดกระบวนการทัศนใหม่ที่มีต่อตนเองตามการประกอบสร้างดังกล่าวข้างต้น จึงส่งผลให้เกิดพลังในตนเองของผู้สูงอายุได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย “แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การกำหนดนโยบายส่งเสริมการดูแลผู้สูงอายุ นอกจากจะเน้นไปในเชิงการดูแลสุขภาพ และการใช้ชีวิต หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรภาคเอกชนควรสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าในตนเองด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจตนเอง รับรู้ในความสามารถ และมีบทบาทที่สำคัญในชุมชนที่ทำให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าของตัวเองได้
2. นโยบายการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน ควรเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายแบบบูรณาการของทุกภาคส่วน เช่น กรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ รวมทั้งหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านตลาดแรงงาน เพื่อส่งเสริมการใช้ความสามารถของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมผู้สูงอายุสามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อสร้างคุณค่าให้กับกลุ่มผู้สูงอายุเอง และสร้างพลังเชิงวิถีชีวิต การทำงาน หรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์อื่น ๆ ในสังคมต่อไปได้ เช่น โครงการส่งเสริมการมีอาชีพด้วยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ หรือกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมสุขภาพในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ชิตขงค์ ส.นันทนาเนตร. (2560). *ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ฉบับปรับปรุง*. นครปฐม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- เนริกา เกิดนาสาร. (2563). รูปแบบการศึกษาตามแนวคิดเปาโล แฟร์เร่ เพื่อพัฒนาศักยภาพและ
การรู้หนังสือของผู้ต้องขังสตรีในเรือนจำเขต 9. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาดลอดชีวิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เบญจวรรณ อุปษฌาย์ และสุรวุฒิ ปัดไธสง. (2558). นักสิ่งแวดล้อมที่รู้คิด: สิ่งประดิษฐ์สร้างทางการ
ปกครองเพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 11(2), 24-
43.
- เบญจมาศ ยศเสนา. (2559). การเห็นคุณค่าผู้สูงอายุ. *วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน
(มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 9(1), 1-14.
- ประโยชน์ ส่งกลิ่น. (2561). นโยบายสาธารณะแนวการตีความ. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2553). *คุณภาพสังคมกับคุณภาพประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ : สถาบัน
พระปกเกล้า.
- สโรชพันธุ์ สุภาวรรณ. (2559). ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันกับการต่อรองอัตลักษณ์ของผู้สูงอายุ.
วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2(2), 34-58.
- สุวิชา เป้าอารีย์. (2559). *ภาวะทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุไทย ปี 2559*. ศูนย์สำรวจความคิดเห็น
“นิด้าโพล” สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (อัดสำเนา)
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). *คาดการณ์วัยแรงงาน ปี 2570*. กองสถิติพยากรณ์สำนักงานสถิติ
แห่งชาติ. (อัดสำเนา)
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2561). *การเตรียมการเพื่อรองรับสังคม ผู้สูงอายุของรัฐบาลพลเอก
ประยุทธ์ จันทร์ โอชา*. สลค.สาร (พฤษภาคม-สิงหาคม).
- อรรครา ธรรมาธิกุล. (2558). *การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชน*.
(วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.
- Avendano, M. & Cylus, J. (2019). *The economics of healthy and active ageing series: Working at Older Ages*. World Health Organization Regional Office for Europe. Copenhagen : Denmark.
- Braun, V., & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher (Eds.), *APA handbook of research methods in psychology*, 2, 57-71.

- Creighton, J. L. (2005). *The Public Participation Handbook: Making Better Decisions through Citizen Involvement*. San Francisco : Jossey Bass Publisher.
- Daniele, L. (2017). *Discourses on Empowerment in Adult Learning: A View on Renewed Learning*. *IAFOR Journal of Education*, 5(2), 49-64.
- Freire, P. & Macedo, D. (2014). *Pedagogy of the Oppressed Paulo Freire*. Kindle Edition, 30th Anniversary Edition : Bloomsbury Academic.
- Freire, P. (2012). *Pedagogy of the oppressed*. Translated by Myra Bergman Ramos. New York : Continuum International Publishing Group.
- Koulaouzides, G.A. (2017). *Critical Reflection and Empowerment in adult Education Practice*. Rotterdam, Zuid-Holland, The Netherlands : Sense Publishers.

การสื่อสารทางการเมืองของสหภาพโซเวียตและผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาในประเทศช่วงทศวรรษที่ 1920-1930

Soviet Union Political Communication and Its Impact on Buddhism in the Country during the 1920s-1930s

ปริตต์ อรุณโอษฐ์¹

Parit Aroonoast

Received: January 08, 2023

Revised: June 08, 2023

Accepted: June 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาททางการเมืองของสหภาพโซเวียตในช่วงทศวรรษที่ 1920-1930 และ 2) ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของสหภาพโซเวียตเพื่อต่อต้านพุทธศาสนาในประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว บทความเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลโดยเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลผ่านการพรรณนาความ และตอบให้ตรงตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัย พบว่า ในระหว่างทศวรรษที่ 1920-1930 พุทธศาสนามีความสำคัญต่อสหภาพโซเวียตในหลายลักษณะ โดยในช่วงแรกพุทธศาสนายังไม่ได้รับกระแสต่อต้านและถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสนับสนุนการปฏิวัติในภูมิภาคตะวันออกไกล แต่ในภายหลังพุทธศาสนาถูกจัดเป็นภัยคุกคามและสิ่งที่ต้องถูกกำจัดให้หมดไปจากสหภาพโซเวียตเช่นเดียวกับศาสนาอื่น ทั้งนี้กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของสหภาพโซเวียตในการต่อต้านพุทธศาสนาประกอบด้วย 1) ผู้ส่งสาร: หน่วยงานภายใต้ชื่อ “สหภาพนักต่อสู้เทวนิยม” 2) สาร: ประกอบไปด้วยสารที่ระบุถึงพุทธศาสนาในฐานะสิ่งที่ขัดขวางความเจริญก้าวหน้า สารที่กล่าวโจมตีไปยังบุคคลที่เกี่ยวข้องทางศาสนา สารที่เชื่อมโยงพุทธศาสนากับความเป็นศัตรูทั้งในและ

¹ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; Thammasat University

จากนอกประเทศ 3) สื่อหรือช่องทาง: สื่อสิ่งพิมพ์ในรูปวารสาร หนังสือพิมพ์ โปสเตอร์ทางการเมือง รวมถึงการจัดบรรยายและการประชุมวิชาการเพื่อการต่อต้านศาสนาพุทธศาสนา 4) ผู้รับสาร: ประชาชนชาวโซเวียตที่นับถือพุทธศาสนาในเมืองบูเรียเทีย เมืองคัลมียเคีย และเมืองตูวา 5) ผลกระทบ: ในภาพรวมยังไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากไม่สามารถเปลี่ยนความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่นได้ให้เข้าเป็นสมาชิกในหน่วยงานของรัฐและเลิกนับถือศาสนาได้ 6) ผลย้อนกลับ: การตระหนักถึงความล้มเหลวในการผลักดันกระแสการต่อต้านพุทธศาสนาในเมืองพุทธต่าง ๆ ในโซเวียตของพรรคคอมมิวนิสต์และสหภาพนักต่อสู้เทวนิยม ผลการศึกษาสามารถใช้เป็นกรณีศึกษาถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับอุดมการณ์ทางการเมืองได้

คำสำคัญ: สหภาพโซเวียต, พุทธศาสนา, ลามะ, โฆษณาชวนเชื่อ, รัสเซีย

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the political role of Buddhism in Soviet Union during the 1920s-1930s; and 2) to study and analyze the political communication process of Soviet Union against Buddhism in the country during that period. This was a qualitative research by gathering information through related documents and research, analyzing and synthesizing data through descriptions and answering them according to the objectives. The results of the research found that during the 1920s-1930s, Buddhism was important to the Soviet Union in many ways. At first, Buddhism did not receive any resistance and was used as a tool to support revolution in the Far East. But Buddhism was later considered a threat and had to be eradicated from Soviet Union like other religions. In this regard, the political communication process of Soviet Union in opposition to Buddhism consisted of 1) sender: agency under the name “Union of Atheist Fighters”; 2) message: it contained messages that identified Buddhism as something that impeded progress. Message that attacked people involved in religion linking Buddhism with hostility both inside and outside the country; 3) media or channels: printed media in the form of journals, newspapers, political posters including the organization of lectures and academic conferences for opposing Buddhism; 4) receiver: Soviet

citizens who believed in Buddhism in Buriatia, Kalmykia and Tuva; 5) feedback: overall, it was not successful because it was not possible to change the beliefs of local people to become members of government agencies and to stop practicing religion; 6) feedback: recognizing the failure of the Communist Party and the Atheist Fighter Union to drive anti-Buddhist sentiment in Buddhist cities in the Soviet Union. The results of the study can be used as a case study for studying the history of the relationship between religion and political ideology.

Keywords: Soviet Union, Buddhism, Lama, Propaganda, Russia

บทนำ

พุทธศาสนามีบทบาทสำคัญกับชีวิตมนุษย์ในหลากหลายสังคมทั่วโลก ในตลอดระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ส่งผลถึงการก่อร่างสร้างเอกลักษณ์ ลักษณะเฉพาะประจำชาติ ตลอดจนตัวตนของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น ๆ ได้ เนื่องจากหลักคำสอนต่าง ๆ มีผลให้ผู้ศรัทธายึดถือปฏิบัติเพื่อการดำรงชีวิต มีผลผูกพันถึงการประพฤติและปฏิบัติตนทั้งต่อตนเองและสังคมบนพื้นฐานของหัวใจของพุทธศาสนาในการยกเว้นการทำชั่ว การทำความดี และการทำให้บริสุทธิ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541) ภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐและผู้นำของสังคม พุทธศาสนาสามารถอยู่ร่วมกับผู้คนและได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในหลายสังคมมาอย่างยาวนานดังกรณีในประเทศไทย อินเดีย และอีกหลากหลายประเทศในภูมิภาคเอเชีย อย่างไรก็ตามพุทธศาสนาต่างเผชิญกับความท้าทายที่สามารถส่งผลถึงภาพลักษณ์ในการรับรู้ของประชาชนทั้งในและนอกประเทศ ตลอดจนส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงจนสามารถรื้อถอนความศรัทธาเดิมที่มีอยู่ของผู้คนได้โดยมีปัจจัยทางการเมืองเป็นต้นแรงที่สำคัญ หนึ่งในกรณีดังกล่าว คือ ความขัดแย้งกันระหว่างอุดมการณ์ทางการเมืองและพุทธศาสนาที่สะท้อนได้ชัดเจนในยุคสมัยสหภาพโซเวียต

สหภาพโซเวียตเป็นรัฐที่ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของภูมิภาคยูเรเชีย ก่อตั้งภายหลังการล่มสลายของจักรวรรดิรัสเซียในยุคของซาร์นิโคลัสที่ 2 ซึ่งเป็นซาร์องค์สุดท้าย โดยทำการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในช่วงปี ค.ศ. 1917 เน้นการบริหารประเทศในรูปแบบพรรคการเมืองเดียว คือ พรรคคอมมิวนิสต์ ในสหภาพโซเวียตประกอบไปด้วยหลายสาธารณรัฐ แต่สาธารณรัฐที่ใหญ่ที่สุด คือ สหพันธ์สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตรัสเซียที่มีเมืองหลวงคือกรุงมอสโก ปฏิเสธไม่ได้ว่าภายใต้การบริหารงานหลักของพรรคคอมมิวนิสต์สหภาพโซเวียตยึดถือลัทธิคอมมิวนิสต์และลัทธิ

มาร์กซ์-เลนิน เป็นตัวขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงสังคมโดยมีเป้าหมายสำคัญคือการกำจัดชนชั้นนายทุนจากระบบทุนนิยมและให้การสนับสนุนแรงงานชนชั้นกรรมาชีพเพื่อเข้ามาับบทบาทหลักในสังคม และหนึ่งในภารกิจที่สำคัญในการบรรลุถึงสังคมแบบคอมมิวนิสต์คือการกำจัดบทบาททางศาสนาในสังคมของตน สอดคล้องกับคำกล่าวในงานเขียนของคาร์ล มาร์กซ์ ผู้ที่เป็นต้นตำรับแนวความคิดคอมมิวนิสต์ที่ว่า “ศาสนา คือ ฝิ่นของประชาชน” หรือ “เมื่อลัทธิคอมมิวนิสต์ได้เริ่มต้นขึ้น ลัทธิเทวนิยมก็ได้เริ่มต้นเช่นกัน” (Marx Engels Archive, 1932) ข้อความต่าง ๆ ข้างต้นสะท้อนถึงแนวความคิดที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายของรัฐโซเวียตช่วงแรกในหลายช่วงเวลาภายใต้การนำของเลนินและสตาลิน โดยศาสนาคือสิ่งที่ป็นอุปสรรคต่อพรรคและต้องถูกลดบทบาทไปจากสังคม อุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวจึงเป็นความท้าทายต่อการดำรงอยู่ของศาสนาต่าง ๆ ในสหภาพโซเวียต รวมถึงพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่มีจำนวนประชากรนับถือไม่สูงเมื่อเทียบกับศาสนาคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์ โดยในทศวรรษที่ 1930 พุทธศาสนามีจำนวนผู้นับถือประมาณ 6 หมื่นคน ในขณะที่คริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์มีผู้นับถือ 17 ล้านคน (Трикстер, 2021) ทั้งนี้หนึ่งในแนวทางดำเนินนโยบายที่มีต่อศาสนาคือการสื่อสารทางการเมืองผ่านช่องทางต่าง ๆ ไปยังประชาชนชาวโซเวียต

การสื่อสารทางการเมืองเป็นแนวคิดและทฤษฎีทางวิชาการที่มีลักษณะของความเป็นสหวิทยาการเพื่อศึกษาถึงการสื่อสารที่มีเป้าประสงค์ทางการเมือง กิจกรรมของการสื่อสารทางการเมืองเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นครอบคลุมทั้งในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว (พัททล เสวตวรรณ และพระครูอุทัยกิจพิพัฒน์, 2565) เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความคิดเห็น ตลอดจนทัศนคติทางการเมืองในระหว่างบุคคล อีกทั้งยังครอบคลุมถึงกิจกรรมของภาครัฐเพื่อเป้าหมายในการให้ประชาชนของตนรับรู้ถึงนโยบายที่จะกระทบถึงตัวประชาชนตั้งแต่สองคนขึ้นไป (ธัญญา ไยทอง, 2548) ในการนิยามความหมายของการสื่อสารทางการเมืองโดยส่วนใหญ่ครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ภาครัฐและประชาชน สอดคล้องกับมุมมองของ มานูเอล ปาเรซี ไมกัส (Manuel Paresi Maicas) ที่ได้กล่าวถึงบทบาทของความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองและบริบททางสังคม ได้แก่ รัฐบาล พรรคการเมือง และกลุ่มบุคคล โดยมีการโน้มน้าวใจเพื่อนำไปสู่อำนาจ ผลประโยชน์ทางการเมืองผ่านรูปแบบของข่าวเหตุการณ์ต่าง ๆ การโฆษณาชวนเชื่อ หรือการเบี่ยงเบนข้อเท็จจริง (นันทนา นันทวโรภาส, 2558) ช่องทางต่าง ๆ ที่ผู้ส่งสารใช้เพื่อเป้าประสงค์ทางการเมืองในบางครั้งถูกเรียกว่าสื่อซึ่งจะมีความหลากหลายตามแต่ละยุคสมัย ในแนวคิดด้านกระบวนการสื่อสารทางการเมืองตามมุมมองของเรย์ โรเบิร์ต (Ray Robert) ได้แบ่งองค์ประกอบเป็น 4 ประการ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ หรือช่องทาง และผู้รับสาร (Berio, D. K., 1960 อ้างถึงในยุทธพร อิศรชัย, 2559) ในขณะที่เอเวอร์

เรทท์ เอ็ม โรเจอร์ (Everett M. Rogers) ได้จัดองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารเป็น 6 ประการ ได้แก่ 1) ผู้ส่งสาร 2) สาร 3) สื่อหรือช่องทาง 4) ผู้รับสาร 5) ผลกระทบ และ 6) ผลย้อนกลับ (Rogers, E. M., 1973, อ้างถึงในยุทธร อิสระชัย, 2559) โดยในงานวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นศึกษากระบวนการสื่อสารทางการเมืองของสหภาพโซเวียตที่มีต่อการต่อต้านพุทธศาสนาผ่าน 6 องค์ประกอบตามแนวคิดของเอเวอร์เรทท์ เอ็ม โรเจอร์เป็นสำคัญ

แม้ว่าพุทธศาสนาจะมีความแตกต่างจากศาสนาหลักอื่น ๆ ในสังคมของสหภาพโซเวียต ไม่ว่าจะเป็นคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์และอิสลาม โดยเฉพาะในเรื่องการนับถือพระเจ้า แต่รัฐบาลของโซเวียตก็มีมุมมองเชิงลบและมีท่าทีในเชิงระแวดระวังศาสนาดังกล่าวในหลาย ๆ ช่วงเวลา ทั้งนี้เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในศาสนาที่ขับเคลื่อนการดำรงชีวิตของผู้นับถือนั้น อีกทั้งในช่วงแรกของการตั้งรัฐโซเวียตพุทธศาสนาสามารถดึงดูดผู้คนให้มาสนับสนุนการปกครองระบบซาร์และต่อต้านรัฐบาลของพรรคคอมมิวนิสต์ได้ หลายประการข้างต้นสามารถเป็นอุปสรรคต่อการผลักดันอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ของประเทศในภาพรวม จึงเป็นโจทย์ที่สำคัญของภาครัฐในการกระตุ้นผู้คนให้เข้าสู่สังคมที่ไร้ศาสนา โดยเฉพาะความท้าทายหลังการเปลี่ยนระบอบการปกครองใหม่ในทศวรรษที่ 1920-1930 ของสหภาพโซเวียต นำมาสู่ปัญหาของการวิจัยว่าสหภาพโซเวียตมีแนวทางการสื่อสารทางการเมืองที่มีต่อประเด็นด้านพุทธศาสนาอย่างไรในช่วงเวลาดังกล่าว ทั้งนี้สาเหตุของการวิจัยในช่วงเวลานี้เนื่องจากเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนผ่านบทบาททางการเมืองครั้งสำคัญของภาครัฐโดยมีปัจจัยความเชื่อความศรัทธาของผู้คนที่มิต่อรัฐเป็นเรื่องเดิมพันความสำเร็จของการปกครองประเทศ ภาครัฐโซเวียตจะมีแนวทางในการประนีประนอมผลประโยชน์ในด้านความเชื่อของชาวพุทธอย่างไรเพื่อไม่ให้เกิดกระแสการต่อต้านในช่วงแรก และมีแนวทางไปสู่การผลักดันอุดมการณ์ของตนพร้อมกับกำจัดบทบาทของพุทธศาสนาอย่างไรในช่วงเวลาต่อมา การศึกษาวิจัยในประเด็นนี้จึงสามารถช่วยเปิดมุมมองถึงการรับรู้พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของพุทธศาสนาในสหภาพโซเวียต การรับมือกับความท้าทายจากปัจจัยต่าง ๆ โดยเฉพาะในทางการเมืองและการดำรงไว้ซึ่งพลังของความศรัทธาของผู้คนที่มิต่อพุทธศาสนาศาสนาที่ตนนับถือ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาททางการเมืองของพุทธศาสนาในสหภาพโซเวียตในช่วงทศวรรษที่ 1920-1930
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของสหภาพโซเวียตเพื่อต่อต้านพุทธศาสนาในประเทศในทศวรรษที่ 1920-1930

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาในดินแดนสหภาพโซเวียตช่วงทศวรรษที่ 1920-1930 จากแหล่งข้อมูลวิจัยในภาษารัสเซียเป็นหลักในสื่ออิเล็กทรอนิกส์
2. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร มีการใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนาเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของพุทธศาสนาในสหภาพโซเวียตช่วงทศวรรษที่ 1920-1930 ตลอดจนการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารทางการเมืองผ่านองค์ประกอบทั้ง 6 ส่วน ตามแนวคิดการสื่อสารทางการเมืองของเอเวอร์เรทท์ เอ็ม โรเจอร์ ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ผู้ส่งสาร 2) สาร 3) สื่อหรือช่องทาง 4) ผู้รับสาร 5) ผลกระทบ และ 6) ผลย้อนกลับ (Rogers, E. M., 1973, อ้างถึงในยุทธพร อิศรชัย, 2559)
3. สรุปและอภิปรายผลการศึกษาและการให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

สรุปผลการวิจัย

1. บทบาททางการเมืองของพุทธศาสนาในสหภาพโซเวียตในช่วงทศวรรษที่ 1920-1930 มีการเปลี่ยนแปลงในหลากหลายลักษณะ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านมุมมองของชาวพุทธท้องถิ่นที่มีต่อระบอบอำนาจใหม่ (การเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียต) ตลอดจนแรงกดดันทางการเมืองและนโยบายของผู้นำสหภาพโซเวียตในขณะนั้น ในช่วงแรกพุทธศาสนายังคงมีบทบาทหลักต่อการเคารพและความศรัทธาของผู้คน โดยยังไม่ได้รับการต่อต้านจากรัฐบาลกลาง ทั้งนี้รัฐบาลกลางโซเวียตได้ให้ช่วงเวลาผู้คนที่ท้องถิ่นที่นับถือพุทธศาสนาเพื่อการปรับตัวและเปลี่ยนผ่านไปสู่การเป็นผู้ที่ไม่นับถือศาสนา อีกทั้งยังเห็นประโยชน์จากชาวพุทธในการเป็นกำลังสำคัญเพื่อการปฏิวัติในภูมิภาคตะวันออกบริเวณใกล้เคียงเนื่องจากผู้คนที่นับถือพุทธศาสนามักกระจายตัวอยู่ในภูมิภาคเอเชียและตะวันออกไกลของประเทศ อาทิ จีน มองโกเลีย แต่ในช่วงเวลาต่อมาพุทธศาสนามีบทบาทในฐานะภัยคุกคามทางศาสนาที่เป็นอุปสรรคต่ออุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่พรรคคอมมิวนิสต์ยึดถือ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความศรัทธาในพุทธศาสนาได้อยู่คู่กับผู้คนที่ท้องถิ่นจากหลายเมืองในดินแดนของรัสเซีย ก่อนการถือกำเนิดขึ้นของสหภาพโซเวียต พุทธศาสนาในดินแดนของรัสเซียเป็นพุทธศาสนาแบบทิเบตหรือพุทธศาสนานิกายวัชรยาน (นิกายเกลูปา) เชื่อมโยงดินแดนของทางใต้รัสเซียในทวีปเอเชีย

ที่ใกล้ชิดกับดินแดนทิเบต จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ พุทธศาสนาปรากฏขึ้นในรัสเซียในช่วงศตวรรษที่ 17 หลังจากที่ชาวคัลมียเคียรับสัญชาติรัสเซีย และในกลางศตวรรษดังกล่าวพุทธศาสนาได้แพร่ขยายไปยังผู้คนท้องถิ่นในเมืองบูเรียเตีย (Buryatia) พระนางแคทเธอรีนที่ 2 แห่งจักรวรรดิรัสเซียได้แต่งตั้งตำแหน่ง “ปาติโต ฮัมโบ-ลามะ” (Pandito Hambo Lama) หรือสังฆนายกพุทธศาสนาขึ้นในเขตไซบีเรียตะวันออกของประเทศ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ถึงการยอมรับพุทธศาสนาในจักรวรรดิรัสเซียอย่างเป็นทางการ ต่อในปี ค.ศ. 1914 ดินแดนตูวา (Tuvan) ซึ่งเป็นดินแดนแห่งพุทธศาสนาได้เข้ามาอยู่ภายใต้การอารักขาของจักรวรรดิรัสเซีย จึงอาจกล่าวได้ว่าดินแดนหลักทางพุทธศาสนาในรัสเซียประกอบไปด้วยสามเมืองมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน อันได้แก่ สาธารณรัฐบูเรียเตีย (Republic of Buryatia) สาธารณรัฐคัลมียเคีย (Republic of Kalmykia) และสาธารณรัฐตูวา (Tuvan Republic)

ในช่วงหลังจากการปฏิวัติเข้าสู่สหภาพโซเวียตซึ่งมีนัยยะถึงการเข้าสู่ระบอบการปกครองและอุดมการณ์ทางการเมืองแบบใหม่ พุทธศาสนายังคงเป็นศาสนาที่ได้รับการต่อต้านซ้ำกว่าศาสนาคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์และอิสลาม พุทธศาสนาภายใต้การนำของฮัมโบ-ลามะอักวานโดชียเยฟ (Agvan Dorzhiev) เน้นการประนีประนอมและแสดงถึงความภักดีของบรรดาชาวพุทธที่มีต่อรัฐบาลกลางของสหภาพโซเวียต โดยโน้มน้าวให้เห็นถึงความสำคัญของพุทธว่าไม่ได้เป็นศาสนาแต่เป็นหลักคำสอนในทางปรัชญาที่ไม่ได้ต่อต้านความเป็นวิทยาศาสตร์และลัทธิคอมมิวนิสต์ อีกทั้งยังอยู่บนรากฐานของการใช้เหตุผลและไม่มีความเชื่อในเรื่องพระเจ้า (Скрыникова, Т. Д., 2003) อย่างไรก็ตามในช่วงต้นทศวรรษที่ 1920 พบความไม่สอดคล้องกันในมุมมองทั้งทางศาสนาและทางการเมืองของบรรดาลามะ โดยสามารถแบ่งได้เป็นสองกลุ่มหลัก คือ 1 กลุ่มอนุรักษนิยมผู้คัดค้านการปฏิรูปแนวความคิดทางศาสนา และ 2 กลุ่มหัวก้าวหน้าที่เน้นปรับปรุงและปฏิรูปทางความคิดให้สอดคล้องกับยุคสมัย กลุ่มอนุรักษนิยมไม่ยอมรับต่ออำนาจของรัฐบาลโซเวียต ในขณะที่กลุ่มหัวก้าวหน้าเน้นการประนีประนอมและปรับตัวเข้าหารัฐบาลกลาง จึงถูกกล่าวหาจากลามะกลุ่มอนุรักษนิยมว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ (Синицин, Ф. Л., 2014)

การผลักดันการปฏิรูปศาสนาและการยกระดับสถานะของพุทธศาสนาในบริบทของสหภาพโซเวียตของลามะกลุ่มก้าวหน้าไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ทั้งนี้เนื่องจากความขัดแย้งและความเห็นต่างทางความคิดกับบรรดาลามะกลุ่มอนุรักษนิยม และอีกหนึ่งในข้อสังเกตที่สำคัญ คือ จำนวนลามะกลุ่มอนุรักษนิยมมีสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มหัวก้าวหน้าทั้งในเมืองบูเรียเตียและคัลมียเคีย โดยในเมืองบูเรียเตียคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 31 ต่อร้อยละ 18.5 ในขณะที่เมืองคัลมียเคียมีสัดส่วนร้อยละ 60 ต่อร้อยละ 40 (Всесоюзный съезд буддистов (обновленцев), 1927)

นอกจากนี้ความล้มเหลวของความพยายามให้พุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับและกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโซเวียตมีสาเหตุหลักมาจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลกลางโดยเฉพาะภายใต้การนำของสตาลินในช่วงปลายทศวรรษที่ 1920 ถึงต้นทศวรรษที่ 1930 ที่ต้องการกำจัดและทำลายศาสนาต่าง ๆ รวมถึงพุทธศาสนาให้หมดไป จึงอาจกล่าวได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวพุทธศาสนาได้เปลี่ยนสถานะเป็นภัยคุกคามของรัฐ

ในทศวรรษที่ 1930 พุทธศาสนาและผู้ศรัทธาเริ่มกลายเป็นเป้าโจมตีของทางการโซเวียต เฉกเช่นเดียวกับศาสนาอื่นที่ได้รับการกำจัดก่อนหน้านี้ พุทธศาสนาถูกลดบทบาทความสำคัญอย่างเป็นทางการในฐานะศาสนาแห่งคำสอนและสิ่งที่หล่อหลอมจิตใจของชาวพุทธ ดังจะเห็นได้จากกรณีการปราบปรามเชิงรูปธรรมผ่านการสั่งปิดวัดอารามของชาวพุทธในเมืองบูเรียเตีย มีการขับไล่ลามะออกจากอารามหรือวัดซึ่งถือเป็นครั้งแรก ๆ ที่ผู้คนชาวบูเรียเตียหลายคนใช้ชีวิตแบบไร้ที่พึ่งทางศาสนา รัฐบาลโซเวียตใช้มาตรการเพื่อปราบปรามสงฆ์หรือลามะตามลำดับชั้น ความอาวุโส และความมั่งคั่ง กล่าวคือ กลุ่มที่หนึ่ง ลามะมีตำแหน่งสูงและมีฐานะร่ำรวยจะถูกจับและต้องโทษประหารชีวิตหรือไม่ก็ถูกส่งตัวไปยังค่ายกักกันแรงงานกูลัค กลุ่มที่สอง ลามะที่มีตำแหน่งระดับกลางหรือลามะอาวุโสจะถูกส่งตัวไปยังค่ายกักกันแรงงานกูลัคโดยจะไม่ต้องโทษถึงประหารชีวิต และกลุ่มที่สาม ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด คือ ลามะหนุ่มและสามเณรถูกบังคับให้ออกจากวัด ดำเนินชีวิตแบบฆราวาสโดยมีนโยบายถึงการรับสถานะใหม่ในการเป็นพลเมืองชาวโซเวียตที่ไร้ซึ่งศาสนา อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงของนโยบายภาครัฐในการผ่อนปรนการปราบปรามและต่อต้านพุทธศาสนาถูกนำมาใช้ในช่วงหลังทศวรรษที่ 1930-ช่วงต้นทศวรรษที่ 1940 ซึ่งสอดคล้องกับช่วงเวลาของสงครามโลกครั้งที่สอง อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากภัยคุกคามจากศัตรูภายนอกประเทศ ผู้นำประเทศในยุคสตาลินมีความต้องการนำศาสนามาเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมกำลังใจและการหลอมรวมเป็นหนึ่งในประชาชนในประเทศในการทำสงครามกับศัตรูภายนอกเป็นสำคัญในเวลาต่อมา

2. กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของภาครัฐสหภาพโซเวียตเพื่อการต่อต้านพุทธศาสนาในประเทศช่วงทศวรรษที่ 1920-1930 สามารถวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดของเอเวอร์เรทท์ เอ็ม โรเจอร์ที่ได้แบ่งองค์ประกอบเป็น 6 ส่วนดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ผู้ส่งสาร: กลไกการต่อต้านพุทธศาสนาผ่านการโฆษณาชวนเชื่อประกอบขึ้นจากผู้ส่งสารหลักคือหน่วยงานภายใต้ชื่อสหภาพนักต่อสู้เอเทนิสม (League of Militant Atheists) ซึ่งเป็นหน่วยงานย่อยของคณะกรรมการเพื่อการดำเนินการตามกฎหมายในการแบ่งแยกคริสตจักรออกจากรัฐ ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลกลางของโซเวียต หน่วยงานดังกล่าวมีช่วงเวลาปฏิบัติตามภารกิจในการต่อต้านศาสนาทุกประเภทในช่วงปี ค.ศ. 1925-1941 (Kishkina, A., 2014)

2.2. สาร: ในเนื้อหาของสารมีเป้าประสงค์สำหรับการต่อต้านพุทธศาสนาผ่านโฆษณาชวนเชื่อโดยพุ่งเป้าไปที่การลดความน่าเชื่อถือของพุทธศาสนาและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 การกล่าวถึงพุทธศาสนาในฐานะสิ่งที่ขัดขวางความเจริญก้าวหน้า โดยทางการเน้นนำเสนอผลเสียของการมีพุทธศาสนาว่าจะสามารถนำไปสู่ความล้มเหลว ชีวตที่ยากลำบาก ความเจ็บป่วย และหนทางของความเสื่อม มีการกล่าวถึงกรณีชาวบูเรียเทียและชาวคัลมียเคียที่อาศัยอยู่ในสังคมของพุทธศาสนาและมีสถานะของความเป็นทาสจนกระทั่งการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในเดือนตุลาคม หรือกรณีของประเพณีแลกรรยาในสังคมพุทธศาสนาของบูเรียเทียที่ถือเป็นการลดคุณค่าของผู้หญิง แม้ว่าในความเป็นจริงประเด็นดังกล่าวมาจากการคดธรรมนิยมท้องถิ่นของผู้คนมากกว่าตัวพุทธศาสนาก็ตาม (Синицин, Ф. Л, 2012б) โดยสามารถตีความได้ว่าสหภาพโซเวียตภายใต้อุดมการณ์แบบคอมมิวนิสต์จะนำสังคมไปสู่สิ่งที่ตรงกันข้าม กล่าวคือ ความเจริญ การอยู่บนรากฐานของความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยไม่มีศาสนาเป็นอุปสรรค และผู้คนจะมีอารยะและทุกเพศจะได้รับเกียรติมากขึ้น

ประเด็นที่ 2 การกล่าวโจมตีไปยังบุคคลที่เกี่ยวข้องทางศาสนา โดยเกิดขึ้นในหลายกรณี ได้แก่ การกล่าวโจมตีฮัมโบ-ลามะอักวาน โดซียเยฟ และภิกษุคนอื่น ๆ ว่ามีความพยายามในการประจบประแจงเอาใจเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยพยายามเชิญระบบการบริหารงานของโซเวียตเพื่อหวังรักษาผลประโยชน์ส่วนตน และแม้ว่าโดซียเยฟจะเสียชีวิตไป หน่วยงานของรัฐยังคงมีการเผยแพร่เนื้อหาเพื่อมุ่งโจมตีตัวผู้นำทางศาสนาท่านดังกล่าวต่อไป เช่น การกล่าวหาว่าโดซียเยฟตัวแทนของหน่วยสืบราชการลับของญี่ปุ่น (Синицин, Ф. Л, 2012б) ลามะและภิกษุท่านอื่น ๆ ได้รับการกล่าวหาว่ามีการประพฤติผิด เช่น การเล่นพนัน การกินดอกเบี๋ย เป็นต้น มีการโจมตีไปที่วิถีชีวิตของลามะไม่ว่าจะเป็นการได้จำวัดบนเตียงขนาดใหญ่ การได้สวมใส่เครื่องนุ่งห่มที่มีราคาแพง การโจมตีไปยังลามะทางการแพทย์แบบทิเบตว่าเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับลัทธิลोकวง และในทางกลับกันมีการเน้นข้อดีของแพทย์แบบโซเวียตที่สามารถรักษาคนไข้ได้โดยวิธีการที่ทันสมัยต่างจากลามะทางการแพทย์ที่ไม่สามารถรักษาคนไข้ได้จากการสวดมนต์ การกล่าวโจมตีกล่าวหาลามะว่ามีส่วนในการทำให้ผู้ศรัทธาในท้องถิ่นได้รับอันตรายจากปัญหาทางสุขอนามัย กล่าวคือ การห้ามรักษาความสะอาด และการมีสุขอนามัยส่วนบุคคลเป็นการทำบาป ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1920 ลามะและภิกษุถูกกล่าวหาว่ามีแนวคิดต่อต้านนโยบายรวมของภาครัฐทั้งในเขตบูเรียเทียและคัลมียเคีย อาทิ ลามะในบูเรียเทียประกาศไม่ให้ผู้คนเข้าร่วมโครงการนารัฐเพราะจะทำให้เกิดโรคภัย หรือ

ลามะในคัลมียเคีย ถูกกล่าวหาว่าได้สร้างความหวาดกลัวให้กับผู้คนโดยเชื่อมโยงการเข้าร่วมนารวมกับการทำบาปหรือการทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์โกรธเคือง

ประเด็นที่ 3 การเชื่อมโยงพุทธศาสนากับความเป็นศัตรูทั้งในและจากนอกประเทศ กล่าวคือ หน่วยงานของโซเวียตเน้นการย้อนประวัติศาสตร์ความขัดแย้งในช่วงก่อนเปลี่ยนผ่านการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ว่าปาดิโต ฮัมโบ-ลามะ หรือสังฆนายกพุทธศาสนานามว่าอืทีเกโลฟ (Dashi-Dorzho Itigilov) ได้ให้การช่วยเหลือแก่ฝ่ายระบอบซาร์เพื่อขยายอิทธิพลของจักรวรรดิรัสเซียไปยังดินแดนมองโกเลีย หรือการที่พุทธศาสนาแบบทิเบตในประเทศได้ให้การรับใช้จักรวรรดิญี่ปุ่น การเปรียบเทียบกับพุทธศาสนาเป็นเครื่องมืออันทรงพลังของมหาอำนาจจักรวรรดินิยมและผู้ที่ยึดมั่นในกษัตริย์ อาทิ มีการกล่าวถึงความเชื่อมโยงขององค์ดาไลลามะที่ 13 กับมหาอำนาจจักรวรรดินิยมทางตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งสหราชอาณาจักร แม้ว่าในความเป็นจริงองค์ดาไลลามะไม่เข้ากับอำนาจของฝ่ายใด มีการกล่าวถึงพระพุทธรูปในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการต่อต้านการปฏิวัติ โดยลามะถูกกล่าวหาว่าได้ทำหน้าที่สวดส่องกลุ่มคนที่มีแนวคิดปฏิบัติและส่งเสริมให้กับทหารขาวหรือกองกำลังที่ให้การสนับสนุนระบอบซาร์ การกล่าวถึงความเชื่อมโยงระหว่างลามะแบบทิเบตกับพวกชาตินิยมและผู้ที่ทำให้เกิดลัทธิฟาสซิสต์ในบูเรียตียและคัลมียเคีย การกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ญี่ปุ่นที่ไม่ศรัทธาต่อคำสอนของตน ดังกรณี คำสอนการห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต แต่ในขณะเดียวกันพระสงฆ์ของญี่ปุ่นกลับอวยพรให้ชาวญี่ปุ่นสังหารประชาชนชาวรัสเซียให้สำเร็จ (Синицин, Ф. Л., 2012б)

2.3. สื่อหรือช่องทาง: สหภาพนักต่อสู้เพื่อเอกราชซึ่งเป็นหน่วยงานหลักรวมถึงหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อการต่อต้านพุทธศาสนาในประเทศ ใช้ช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูลผ่านสื่อโฆษณาชวนเชื่อประเภทสื่อสิ่งพิมพ์หลายลักษณะ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์จากส่วนกลาง คือ หนังสือพิมพ์ “Bezbozhnik” (Безбожник) วารสาร “Bezbozhnik u Stanka” (Безбожник у станка) วารสาร “Antireligioznik” (Антирелигиозник) สื่อสิ่งพิมพ์ท้องถิ่น คือ วารสาร “Erdem ba shazhan” (Эрдэм ба шажан: Наука и религия) หนังสือพิมพ์ “Uur” (Уур: Заря) หนังสือพิมพ์ “Shene baydal” (Шэнэ байдал: Новая жизнь) วารสาร “The voice of the Buryat-Mongol” (Голос бурят-монгола) ซึ่งปรากฏทั้งในภาษารัสเซียและภาษาท้องถิ่น (Балдано, М.Н. & Соболева, А.Н., 2014) นอกจากนี้ยังมีการทำโปสเตอร์ทางการเมืองเพื่อโฆษณาชวนเชื่อ ตลอดจนการจัดบรรยายและการประชุมวิชาการด้านการต่อต้านศาสนาต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมถึงพุทธศาสนา

2.4. ผู้รับสาร: การนำเสนอโฆษณาชวนเชื่อเพื่อการต่อต้านพุทธศาสนาผู้รับสารหลักคือประชาชนชาวโซเวียตที่นับถือพุทธศาสนาโดยเน้นไปยังเมืองหลัก ๆ ที่มีจำนวนชาวพุทธจำนวนมากในสหภาพโซเวียตอันได้แก่ เมืองบูเรียเตีย เมืองคัลมียเคีย และเมืองตูวา อย่างไรก็ตามในเมืองใหญ่อ่างเช่นตปีเตอร์เบิร์กซึ่งเป็นเมืองหลวงในยุคจักรวรรดิรัสเซียก็มีวัดสำหรับพุทธศาสนาในช่วงเวลาดังกล่าวแล้ว ผู้รับสารจึงครอบคลุมชาวพุทธที่อยู่ในเมืองใหญ่ด้วยเช่นกัน

2.5. ผลกระทบ: ในด้านผลกระทบจากการสื่อสารทางการเมืองของทางการโซเวียตในการต่อต้านพุทธศาสนาผ่านโฆษณาชวนเชื่อพบถึงผลลัพธ์บางส่วนที่ทำให้ประชาชนชาวพุทธกลายเป็นผู้ที่ไม่นับถือศาสนาใดและกลายเป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียต อย่างไรก็ตามก็ติดกรณดังกล่าวหากประเมินในภาพรวมแล้วยังถือเป็นส่วนน้อย ตัวชี้วัดที่สำคัญของการไม่ประสบความสำเร็จคือการเพิ่มเข้ามาเป็นสมาชิกของสหภาพนักต่อสู้เทวนิยมในระดับท้องถิ่นเพื่อต่อต้านพุทธศาสนามีค่อนข้างจำกัด ดังจะพบได้จากตัวเลขการเข้าเป็นสมาชิกของคนท้องถิ่นในหน่วยงานดังกล่าวในเมืองบูเรียเตียที่แม้ว่ามีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละปีจากปี ค.ศ. 1928 มีจำนวนราว 3,000 คน ไปสู่ปี ค.ศ. 1938 มีจำนวนประมาณ 13,000 คน แต่เมื่อเทียบกับประชากรชาวบูเรียเตียทั้งหมด สมาชิกของสหภาพนักต่อสู้เทวนิยมมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 6.2 ในขณะที่สมาชิกที่เป็นคนท้องถิ่นและเข้าร่วมเป็นสมาชิกกับหน่วยงานดังกล่าวในเมืองคัลมียเคียช่วงปี ค.ศ. 1929 มีจำนวนประมาณ 500 คนโดยคิดเป็นสัดส่วนต่อประชากรชาวคัลมียเคียเพียงร้อยละ 0.3 (Синицин, Ф. Л., 2012a) จึงอาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเป้าหมายในการต่อต้านพุทธศาสนายังไม่ประสบผลในแง่ของการรับรู้ของผู้คนในท้องถิ่นเพื่อเปลี่ยนจากความเชื่อความศรัทธาไปสู่บุคคลที่ไร้ศาสนาและเป็นพลเมืองในอุดมคติของทางการ

2.6. ผลย้อนกลับ: การศึกษาผลย้อนกลับเป็นการเปลี่ยนสถานะจากผู้ส่งสารกลายเป็นผู้รับสารเพื่อรับรู้ถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการดำเนินนโยบายสำหรับการสื่อสารทางการเมือง ในกรณีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการด้านการสื่อสารทางการเมืองเพื่อการต่อต้านพุทธศาสนาในหลายเมืองแห่งพุทธศาสนา คือ สหภาพนักต่อสู้เทวนิยมได้ประชุมหารือร่วมพรรคคอมมิวนิสต์และตระหนักถึงผลลัพธ์ที่ไม่สามารถปลูกกระแสการต่อต้านพุทธศาสนาตลอดจนการสร้างการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ในสังคมของผู้ที่นับถือพุทธศาสนาเป็นสังคมที่ผู้คนไร้ซึ่งศาสนาในเมืองบูเรียเตียและคัลมียเคียได้ สิ่งที่ประสบความสำเร็จในเชิงรูปธรรมมีเพียงการกำจัดศาสนวัตถุและศาสนสถาน ได้แก่ การสั่งปิดอารามหรือวัด การเผาทำลายหนังสือและวัตถุทางศาสนาต่าง ๆ ตลอดจนการบังคับให้ลามะที่หนุ่มเป็นฆราวาส นโยบายดังกล่าวยังคงไม่สามารถสร้างผลกระทบต่อการเปลี่ยนสังคมพุทธเป็นสังคมที่ไร้ศาสนาเพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์ได้

อย่างยั่งยืน ความพยายามในการปลุกกระแสต่อต้านพุทธศาสนาในเมืองบุรีรัมย์ในเวลาต่อมายังคงประสบความล้มเหลว ในขณะที่บทบาทของหน่วยงานย่อย ๆ ต่าง ๆ ของสหภาพนักต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนในเมืองศีลขันธ์กลับมีน้อยลงและไม่ปรากฏการทำงานที่เป็นรูปธรรม (Дорджиева, Г. Ш., 2001)

อภิปรายผลการวิจัย

1. พุทธศาสนาเป็นหนึ่งในศาสนาที่มีบทบาทสำคัญทางการเมืองในยุคสมัยของสหภาพโซเวียตช่วงทศวรรษที่ 1920-1930 อย่างปฏิเสธไม่ได้ ลักษณะดังกล่าวมีความแตกต่างจากในยุคสมัยของจักรวรรดิรัสเซียที่ซาร์ในฐานะผู้ปกครองยังคงให้สิทธิในการนับถือศาสนาในเมืองท้องถิ่นของตน อาทิ กรณีของเมืองบุรีรัมย์ การปรากฏความเชื่อมโยงระหว่างการเมืองกับพุทธศาสนาในสหภาพโซเวียตช่วงเวลาดังกล่าวซึ่งแม้ว่าจะเป็นศาสนาที่ผู้คนส่วนน้อยนับถือเมื่อเทียบกับคริสต์ นิกายออร์ทอดอกซ์และอิสลาม เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่พุทธศาสนาอยู่ในการรับรู้ของผู้คนว่าเป็นหนึ่งในศาสนาที่มีรากฐานมาจากความเชื่อความศรัทธา โดยตัวศาสนาเองในมุมมองเชิงอุดมการณ์ตามลัทธิมาร์กซ์-เลนินถือเป็นปรีชาญาณและเป็นหนึ่งในอุปสรรคต่อการผลักดันสังคมเพื่อประโยชน์ของชนชั้นกรรมาชีพและโลกในอุดมคติของคอมมิวนิสต์ เนื่องจากศาสนาถูกมองว่าเป็นสิ่งที่มอมเมาประชาชนทำให้สามารถหลอกลวงความทุกข์ยากจากการถูกกดขี่และครอบงำจากผู้ที่อยู่เหนือกว่า หรือชนชั้นปกครองในสังคม อีกทั้งในบริบทของโซเวียตศาสนายังสามารถเป็นเครื่องมือในการต่อต้านการปฏิวัติและสิ่งที่คอยสนับสนุนการกลับมาของระบอบซาร์ได้ พุทธศาสนาในสหภาพโซเวียตช่วงดังกล่าวจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

พุทธศาสนาในช่วงแรกหลังจากการขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งสหภาพโซเวียตยังไม่ได้รับการต่อต้านชัดเจนทั้งนี้เนื่องจากทางการเล็งเห็นถึงโอกาสในการใช้เวลาเปลี่ยนผ่านความเชื่อความศรัทธาของผู้คนไปสู่ชาวโซเวียตที่ไม่นับถือศาสนา อีกทั้งยังเล็งเห็นถึงโอกาสในการใช้ประโยชน์จากผู้คนจากเมืองพุทธ อาทิ เมืองบุรีรัมย์ เมืองตูวา เพื่อเป้าหมายในการปฏิวัติในภูมิภาคตะวันออกไกลจากความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์ ดังนั้นพุทธศาสนาจึงสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อประโยชน์ของภาครัฐได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของนนทวุฒิ ราชกาวิ (2557) ที่กล่าวถึงบทบาทของพุทธศาสนาในบริบทของสังคมไทยที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างอุดมการณ์ชาตินิยมเพื่อการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ต่อมาหลังจากการเริ่มนโยบายต่อต้านพุทธศาสนา ส่งผลให้ผู้นำทางพุทธศาสนานำการปรับตัวทางการเมืองโดยการประนีประนอมกับรัฐบาลโซเวียตซึ่งเผชิญกับอุปสรรคสำคัญสองประการที่ทำให้พุทธศาสนาไม่สามารถเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

โซเวียตได้ ประการแรก ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างฝ่ายลามะกลุ่มอนุรักษนิยมที่ไม่ยอมรับต่ออำนาจรัฐของโซเวียตและฝ่ายลามะหัวก้าวหน้าที่ยพยายามปรับตัวเข้าหาและยอมรับในอำนาจของโซเวียตเพื่อความอยู่รอดดำรงณิของของฮัมโบ-ลามะอักวาน โคชีเยฟ ประการที่สอง การปรับเปลี่ยนท่าทีของผู้นำในพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องการผลักดันแนวนโยบายในการต่อต้านพุทธศาสนา

ด้วยเหตุผลประการที่สองส่งผลให้ในช่วงทศวรรษที่ 1930 ภายใต้การนำของสตาลินมีการปรามปรามกลไกทางพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรม แต่ในช่วงท้ายของทศวรรษดังกล่าวกลับเปลี่ยนท่าทีเพราะต้องการให้พุทธศาสนาเป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญในการหล่อหลอมจิตใจของผู้คนเพื่อรับมือกับภัยของศัตรูทางการเมืองในสงครามโลกครั้งที่ 2 การปรับเปลี่ยนสถานะทางการเมืองภายใต้อุดมการณ์คอมมิวนิสต์และการปรับตัวของพุทธศาสนามีลักษณะที่ไม่คงที่ตามบริบทของสถานการณ์นั้น ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของวาสนา วงศ์สุววัฒน์ (2564) ที่กล่าวถึงบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์จีนและขบวนการทางสังคมแนวพุทธ ทั้งนี้เป็นที่สังเกตได้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนมีนโยบายทางศาสนาที่ปรับเปลี่ยนอยู่ในหลายครั้งโดยมีปัจจัยทางความมั่นคงของชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง พุทธศาสนาในหลายกรณีจึงสามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบททางสังคมได้

2. กระบวนการสื่อสารทางการเมืองของสหภาพโซเวียตเพื่อการต่อต้านพุทธศาสนาในประเทศช่วงทศวรรษที่ 1920-1930 พบใน 6 องค์ประกอบที่สำคัญตามแนวคิดของ Everett M. Rogers (1975) ได้แก่ 1) ผู้ส่งสาร: สหภาพนักต่อสู้เทวนิยม (League of Militant Atheists) หน่วยงานย่อยของคณะกรรมการเพื่อการดำเนินการตามกฎหมายในการแบ่งแยกคริสตจักรออกจากรัฐ 2) สาร: เนื้อหาของสารกล่าวถึงประเด็นหลัก ๆ ได้แก่ สารระบุถึงพุทธศาสนาในฐานะสิ่งที่ขัดขวางความเจริญก้าวหน้าและสามารถนำไปสู่ความล้าหลัง ชีวิตที่ยากลำบาก ความเจ็บป่วย และหนทางของความเสื่อม สารที่กล่าวโจมตีไปยังบุคคลที่เกี่ยวข้องทางศาสนา โดยเฉพาะประเด็นด้านการลดความน่าเชื่อถือของลามะและผู้นำทางศาสนา เช่น พฤติกรรมที่แสดงความโลภ การทุจริต การเล่นการพนัน การเป็นสายลับให้กับชาวต่างชาติ เป็นต้น สารที่เชื่อมโยงพุทธศาสนากับความเป็นศัตรูทั้งในและจากนอกประเทศ โดยเปรียบพุทธศาสนาเป็นเครื่องมืออันทรนงพลังของมหาอำนาจจักรวรรดินิยมและผู้ที่ยึดมั่นในกษัตริย์ เครื่องมือในการต่อต้านการปฏิวัติ 3) สื่อหรือช่องทาง: สื่อสิ่งพิมพ์ในรูปวารสารและหนังสือพิมพ์ทั้งจากส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นในภาษารัสเซียและภาษาท้องถิ่นนั้น ๆ การทำโปสเตอร์ทางการเมือง รวมถึงการจัดบรรยายและการประชุมวิชาการด้านการต่อต้านศาสนาพุทธศาสนา 4) ผู้รับสาร: ประชาชนชาวโซเวียตที่นับถือพุทธศาสนาโดยเน้นไปยังเมืองบูเรียเตีย เมืองคัลมียเคีย และเมืองตูวา 5) ผลกระทบ: ในภาพรวมยังไม่ประสบความสำเร็จ

เนื่องจากไม่สามารถเปลี่ยนความเชื่อของผู้คนในท้องถิ่นได้ให้เข้าเป็นสมาชิกในหน่วยงานของรัฐและเลิกนับถือศาสนาได้ 6) ผลย้อนกลับ: การตระหนักถึงความล้มเหลวในการผลักดันกระแสการต่อต้านพุทธศาสนาในเมืองพุทธต่าง ๆ ในโซเวียตของพรรคคอมมิวนิสต์และสหภาพนักต่อสู้เทวนิยม

อาจกล่าวได้ว่าองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารทางการเมืองของเอเวอร์เรทท์ เอ็ม โรเจอร์ตามที่พิจารณาในบริบทของการสื่อสารทางการเมืองของสหภาพโซเวียตเพื่อการต่อต้านพุทธศาสนาสอดคล้องกับแนวคิดของการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองของฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Lasswell, H. D., 1948) ที่ได้พิจารณาถึงขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ จากจุดเริ่มต้นไปสู่จุดหมายปลายทาง ได้แก่ ใคร (Who) สื่อสารอะไร (Says What) ผ่านช่องทางใด (in Which Channel) ไปยังบุคคลใด (to Whom) และเกิดผลเช่นไร (With What Effect) โดยนักวิชาการเน้นย้ำถึงผลกระทบที่มักจะเกิดขึ้นโดยเสมอ และจากกรณีของการสื่อสารทางการเมืองของสหภาพโซเวียตมักมีลักษณะที่แตกต่างจากโลกเสรีนิยมเพราะความแตกต่างในด้านอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นตัวแปรสำคัญของการตัดสินใจในการดำเนินการต่าง ๆ โดยสอดคล้องกับทฤษฎีสื่อสารการเมืองของซีเบิร์ต ปีเตอร์สัน และชรัมม์ (Siebert, F. S., Peterson, T. & Schramm W., 1963) ที่ว่าประเทศที่มีการเมืองการปกครองแบบใดก็มักจะมีรูปแบบตามแนวคิดทฤษฎีนั้น ๆ โดยการสื่อสารของสหภาพโซเวียตอยู่ภายใต้ทฤษฎีเบ็ดเสร็จนิยม สื่อจะเป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างความสำเร็จเน้นการเสนอข่าว มุมมองความคิดเห็นที่สอดคล้องกับอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ในขณะที่โลกเสรีมักอยู่ภายใต้กรอบของทฤษฎีสื่อมวลชนประชาธิปไตยที่สามารถเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับสื่อมวลชน สามารถตรวจสอบรัฐบาลผ่านสื่อได้

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาด้านการสื่อสารทางการเมืองของสหภาพโซเวียตเพื่อการต่อต้านพระพุทธรูปศาสนาในประเทศช่วงทศวรรษที่ 1920-1930 พบถึงประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาในฐานะส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวพุทธกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่สะท้อนให้เห็นว่าศาสนาอาจไม่ใช่สิ่งที่เป็นอุปสรรคกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์โดยสมบูรณ์ตามหลักการ กรณีศึกษาของสหภาพโซเวียตทำให้เห็นถึงนโยบายที่ไม่คงที่ของพรรคคอมมิวนิสต์ที่มีต่อศาสนา แม้ในบางช่วงเวลาทางการจะมีนโยบายในการปราบปรามศาสนาอย่างเข้มงวด แต่ก็มีมีการปรับเปลี่ยนท่าทีตามบริบทและความเหมาะสมกับสถานการณ์ซึ่งสอดคล้องกับการแปรผันนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่มีต่อศาสนาในดินแดนของตน อย่างไรก็ตามสิ่งที่น่าเป็นปราชัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนท่าทีในการสื่อสารทางการเมืองของภาครัฐ คือ อำนาจของความศรัทธาที่ผู้คนมีต่อศาสนาที่ตนนับถือ จากกรณีชาว

พุทธสหภาพโซเวียตที่ต้องเผชิญและสามารถรับมือกับความท้าทายทางการเมืองในยุคสมัยสหภาพโซเวียต เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า การมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การต้องการความสงบในจิตใจ ความรอดพ้นในทางจิตใจ หลักการสันติวิธี เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ศรัทธาชาวพุทธ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของศาสนาที่มีต่อมนุษย์ และเป็นสิ่งที่มนุษย์มากมายไม่ยอมที่จะสละทิ้งไว้เบื้องหลัง แม้ว่าจะมีแรงกดดันหรือการถูกบังคับจากปัจจัยภายนอกก็ตาม

นอกจากนี้การศึกษาในเรื่องดังกล่าวยังสามารถเป็นกรณีศึกษาเพื่อเข้าใจถึงองค์ความรู้ด้านแนวความคิดสื่อสารทางการเมืองของภาครัฐซึ่งในหลากหลายกรณีไม่สัมฤทธิ์ผลตามที่รัฐในฐานะผู้ส่งสารตั้งเป้าหมายไว้ ดังกรณีของหน่วยงานรัฐโซเวียตในการสื่อสารเพื่อกำจัดบทบาททางศาสนา แม้ว่าจะอยู่ในระบอบการปกครองแบบเบ็ดเสร็จและมีอำนาจหลักเพียงหนึ่งเดียวในการบริการจัดการต่าง ๆ แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าการได้รับการสนับสนุนจากผู้คนถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของรัฐเช่นเดียวกัน การสื่อสารหลักเพื่อทำลายบทบาททางพุทธศาสนาจึงไม่สามารถกระทำผ่านการบังคับ การโฆษณาชวนเชื่อเพื่อทำลายภาพลักษณ์ทางศาสนา และการกำจัดลักษณะทางกายภาพทางศาสนาได้เพียงเท่านั้น แต่ต้องอาศัยการสื่อสารเพื่อเรียกความเชื่อมั่นและความศรัทธาของผู้คนที่มีความเชื่อและอุดมการณ์ที่สามารถนำประโยชน์มาสู่ผู้คนในฐานะปัจเจกและสังคมส่วนรวมได้ เนื่องจากหัวใจสำคัญของการเข้าถึงประสิทธิภาพของการสื่อสารคือการได้รับความเชื่อถือและความศรัทธาของผู้คนที่มีความเชื่อ และหากในท้ายที่สุดรัฐตระหนักว่าประชาชนในบางสังคมไม่สามารถอยู่โดยไร้ซึ่งความศรัทธาที่มีต่อศาสนาได้ ควรมีการสื่อสารอุดมการณ์ทางการเมืองที่สามารถผสมผสานและปรับตัวเข้ากับความเชื่อท้องถิ่นของผู้คนอย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานและสถาบันการศึกษาด้านพุทธศาสนาในประเทศไทยควรมีแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันทางพุทธศาสนาในรัสเซียทั้งในเมืองใหญ่ (อาทิ เซนต์ปีเตอร์สเบิร์ก) และเมืองพุทธในภูมิภาคเอเชีย (อาทิ สาธารณรัฐบูเรียตียา)
2. องค์กรทางพุทธศาสนาในประเทศไทยควรมีแนวทางในการพัฒนากลไกความร่วมมือทางพุทธศาสนากับเมืองพุทธของรัสเซียในปัจจุบันอันประกอบไปด้วยสาธารณรัฐบูเรียตียา (Republic of Buryatia) สาธารณรัฐคัลมียเคีย (Republic of Kalmykia) และสาธารณรัฐตูวา (Tuvan Republic)

เอกสารอ้างอิง

- ธัญญา ไยทอง. (2548). *กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมืองของสาขาพรรคประชาธิปัตย์*. (วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นนทวุฒิ ราชกาวิ. (2557). ความเชื่อแบบพุทธไทยในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2508-2519. *วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์*, 1(2), 101-139.
- นันทนา นันทโรภาส. (2558). *สื่อสารการเมือง: ทฤษฎีและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ : แมสมีเดีย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). *แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา*. เข้าถึงได้จาก https://www.tungsong.com/e_Library/data/แก่นแท้พุทธศาสนา.htm
- พิททล เสวตวรรณ และพระครูอุทัยกิจพิพัฒน์. (2565). การสื่อสารทางการเมืองของนักการเมือง. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 8(2), 377-389.
- ยุทธพร อิศรัชย์. (2559). *แนวความคิดการสื่อสารทางการเมือง*. เอกสารประกอบการสอน หน่วยที่ 8. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วาสนา วงศ์สุรวัฒน์. (2564). พัฒนธรรมกับการปฏิวัติ: ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์จีนกับขบวนการทางสังคมแนวพุทธ. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 21(1). 238-268.
- Berio, D. K. (1960). *The Process of Communication*. New York : Holt, Rihehart and Winston, Inc.
- Kishkina, A. (2021). *Антирелигиозная пропаганда на страницах журнала «Безбожник»*. Retrieved from <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/124999/120382071.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lasswell, H. D. (1948). *The Structure and Functional of Communication in Society. The Communication of Ideals*. New York : Harper and Row Publishers.
- Marx Engels Archive. (1932). *Karl Marx: Economic and Philosophic Manuscripts of 1844*. Retrieved from <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1844/manuscripts/comm.htm>
- Rogers, E. M. (1973). *Communication Strategies for Family Planning*. New York : Free Press.

- Siebert, F. S., Peterson, T & Schramm W. (1963). *Four Theories of the Press: The Authoritarian, Libertarian, Social Responsibility, and Soviet Communist Concepts of What the Press Should Be and Do*. Illinois : University of Illinois Press.
- Балдано, М.Н. & Соболева, А.Н. (2014). Деятельность союза воинствующих безбожников в Бурят-монгольской АССР. *Современные проблемы науки и образования*, 4, 1-8.
- Всесоюзный съезд буддистов (обновленцев). (1927). *Антирелигиозник*, 3, 48-49.
- Дорджиева, Г. Ш. (2001). *Буддийская церковь в Калмыкии в конце XIX - первой половине XX века*. М.: ИРИ РАН.
- Синицин, Ф. Л. (2014). *Буддизм в СССР: попытка обновления в 1920-х гг.* Retrieved from https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/37857/1/978-5-7741-0224-2_2014_56.pdf
- Синицын, Ф. Л. (2012а). Антибуддийская деятельность Союза воинствующих безбожников (1925-1941). *Информационная безопасность регионов*, 1(20), 153-157.
- Синицын, Ф. Л. (2012б). Антибуддийская пропаганда в СССР в 1925-1946 гг.. *Вопросы истории*, 7, 65-76.
- Скрыникова, Т. Д. (2003). Традиционная культура и в самоидентификации Бурят. *Религия и идентичность в России*, 121-153.
- Трикстер. (2021). *Сколько верующих было в СССР в 1937 году?*. Retrieved from <https://dzen.ru/media/trickster/skolko-veruiuscih-bylo-v-sssr-v-1937-godu-61910ee49380933c07f23acd>

รูปแบบการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา

Primary School Personnel Management Model under the Uthai Thani
Primary Educational Service Area Office 2 according to Tisikkha

นิรชา อภิชาติ¹ วรกฤต เถื่อนช้าง² และธานี เกสทอง³

Niracha Apichat, Worakrit Thuenchang and Thanee Kestong

Received: December 23, 2022

Revised: April 30, 2023

Accepted: May 29, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคล โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 2) สร้างรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา และ 3) ประเมินรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา วิธีดำเนินการวิจัย เป็นวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคล กลุ่มตัวอย่าง 291 คน 2) การสร้างรูปแบบการบริหารงานบุคคล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน โดยการจัดสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้คือ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา 3) การประเมินรูปแบบการบริหารงานบุคคล ผู้เชี่ยวชาญประเมินรูปแบบ จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมิน 4 ด้าน ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและความเป็นประโยชน์ สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพการบริหารงานบุคคล โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับ

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Niracha2910@gmail.com

ปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการพัฒนาบุคลากร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวัดผลการปฏิบัติงานของบุคลากร 2) ผลการสร้างรูปแบบ พบว่า มี 4 รูปแบบ ได้แก่ การวางแผนงานบุคลากร ด้านศีล สมาธิและปัญญา การพัฒนาบุคลากร ด้านศีล สมาธิและปัญญา การจํารักรักษาบุคลากร ด้านศีล สมาธิและปัญญา และ การวัดผลการปฏิบัติของบุคลากร ด้านศีล สมาธิและปัญญา และ 3) ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า ภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การบริหารงานบุคคล, การพัฒนา, การวางแผน, หลักไตรสิกขา

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the conditions of personnel management in primary schools under the Uthai Thani Primary Educational Service Area Office 2; 2) to create a primary school personnel management model under the Uthai Thani Primary Educational Service Area Office 2 according to Tisikkha; and 3) to evaluate the personnel management model of primary schools under the Uthai Thani Primary Educational Service Area office 2 according to Tisikkha. It was a mixed methods research. It was divided into 3 steps: 1) studying the conditions of personnel management with a sample group of 291 people; 2) creating a human resource management model with 9 key informants by organizing group discussions. The tools used were group discussion recording form using content analysis; 3) evaluating the personnel management model. There were 15 experts to evaluate the model. The tool used was a 4-aspect evaluation form: correctness, appropriateness, feasibility for practice, and usefulness. Statistics used were mean and standard deviation. The results of the research found that 1) in terms of conditions of personnel management, overall, every aspect was at a moderate level. When considering each aspect, it was found that personnel development had the highest average and the lowest average was in the aspect of measuring personnel performance; 2) the results of creating the format found that there were 4 formats, including personnel planning in morality, concentration and wisdom; personnel

development in morality, concentration and wisdom; maintaining personnel in morality, concentration and wisdom and measuring the performance of personnel in morality, concentration and wisdom; and 3) the results of the form evaluation found that the overall of all 4 areas had the highest average level.

Keywords: Personnel Management, Development, Planning, Tisikkha

บทนำ

ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความเจริญเติบโตของชาติ ความเป็นธรรมและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ความมั่นคงทางพลังงานและอาหาร ความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของชาติ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ประสานสอดคล้องกันด้านความมั่นคงในประชาคมอาเซียนและประชาคมโลกอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมาตราที่ 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการสถานศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

ประเทศไทยต้องเผชิญกับความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 ทั้งในส่วนที่เป็นแรงกดดันภายนอก จากกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และแรงกดดันจากภายใน จากสภาวะการณ์และการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างประชากร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษา ซึ่งเป็นกลไกหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ระบบการศึกษาจึงต้องปรับเปลี่ยนให้สนองและรองรับความท้าทายดังกล่าว นอกจากนี้ระบบการศึกษาเองก็มีปัญหาหลายประการที่เกิดจากระบบ คุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษา กฎ ระเบียบ และการบริหารจัดการที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการดำเนินการจัดการศึกษาที่ไม่สนองตอบเป้าหมายการพัฒนาของประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) กระแสโลกาภิวัตน์สะท้อนถึงพลวัตของการ

เปลี่ยนแปลง ที่มีผลกระทบต่อโลกอย่างรวดเร็วและรุนแรงอย่างเห็นได้ชัด เพื่อให้สามารถก้าวทันโลกยุคใหม่โดยการปรับเปลี่ยนอย่างเหมาะสม จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการสถานศึกษาทั้งหมดหรือบางส่วน เพื่อความคล่องตัวและการพัฒนาอย่างยั่งยืน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 มีโรงเรียนในสังกัดทั้งสิ้น 124 โรงเรียน โรงเรียนส่วนใหญ่ ประสบปัญหาขาดแคลนอัตรากำลังข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กล่าวคือ โรงเรียนประถมศึกษา ได้รับผลกระทบในการขาดอัตรากำลัง ขาดครูผู้สอนทำให้การบริหารจัดการ การบริหารงานบุคคลของสถานศึกษาขาดประสิทธิภาพ รวมถึงความแตกต่างทั้งสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม นอกจากนี้แนวโน้มการลาออกจากข้าราชการครู ของครูบรรจุใหม่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน การศึกษาที่เชื่อมโยงระหว่างหลักสูตร ในทางพุทธศาสนากับหลักการบริหารนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสถานศึกษาตามแนววิถีพุทธ หลักไตรสิกขา คือ หลักการ 3 องค์ประกอบ เพื่อการบรรลุเป้าหมายของดุลยภาพของชีวิต ประกอบด้วย ศีล การฝึกระเบียบปฏิบัติ เพื่อให้เกิดวาจาชอบ การกระทำชอบและการประกอบอาชีพชอบ เป็นแนวทางและกรอบที่กำกับการกระทำหรือการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ สมาธิ การฝึกอบรมจิตสำนึกเพื่อให้เกิดความเพียรชอบ การระลึกรู้ชอบและมีจิตสำนึกที่ชอบ เพื่อความสมดุลทั้งทางจิตและทางกาย ปัญญา การศึกษาหาความรู้ เป็นวิธีการอบรมศึกษาเพื่อให้เกิดวิชาความรู้และปัญญา ซึ่งจะยังผลให้เกิดมีทัศนนะ ความเชื่อ ค่านิยมที่ถูกต้อง ปัญญาเป็นตัวควบคุมกำหนดการรับสิ่งต่าง ๆ เข้าสู่ชีวิต ดังนั้น การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการและประยุกต์ใช้เพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมให้ ผู้บริหารสถานศึกษาตลอดจนครูและบุคลากรทางการศึกษา มีความประพฤติที่ดีงามทั้งทางด้านกายและทางใจ การเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรมและสามารถบริหารจัดการงานต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ ผู้บริหารที่มีคุณธรรมจริยธรรม จะสามารถนำพาสถานศึกษาและผู้ใต้บังคับบัญชาให้ประสบผลสำเร็จเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืนได้ ผู้วิจัยคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา จะสามารถแก้ไขและพัฒนาการบริหารงานบุคคลให้มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคล โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2

2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา

3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคล โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 รวมทั้งสิ้น 1,170 คน ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 291 คน ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) โดยทำการเทียบสัดส่วนและเก็บข้อมูลโดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือการวิจัย แบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึง ผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้คำนวณค่าทางสถิติเพื่องานวิจัย วิเคราะห์หาคุณภาพของแบบสอบถาม หาค่าความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)

ตอนที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม จำนวน 9 รูปหรือคน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ด้านพระพุทธศาสนา 2) ด้านการบริหารสถานศึกษา 3) ด้านการบริหารการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เครื่องมือที่ใช้คือ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม การเก็บรวบรวมข้อมูล ขอหนังสือจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อเรียนเชิญมาร่วมประชุมสนทนากลุ่มดำเนินการประชุมสนทนากลุ่มที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ ดำเนินการสรุปข้อมูลจากการสนทนากลุ่มแล้ววิเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำรูปแบบที่ได้นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้และความถูกต้อง การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ตอนที่ 3 เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้เชี่ยวชาญที่คัดเลือกโดยวิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบประเมินที่ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ การเก็บรวบรวมข้อมูล ขอนหนังสืออนุญาตจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์ เพื่อส่งถึงผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 15 คน ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์และรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา โดยการส่งด้วยตนเองถึงผู้เชี่ยวชาญนัดวัน เวลา และสถานที่ ที่จะทำการประเมินและการเก็บเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปที่ใช้คำนวณค่าทางสถิติเพื่องานวิจัยและนำเสนอเชิงพรรณนา สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคล โรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 พบว่า ผลการประเมินโดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.11$, S.D.=.77) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการพัฒนาบุคลากร ($\bar{X} = 3.36$, S.D.=.79) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการวางแผนงานบุคลากร ($\bar{X} = 3.32$, S.D.=.69) ด้านธำรงรักษาบุคลากร ($\bar{X} = 2.92$, S.D.=.81) และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวัดผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ($\bar{X} = 2.85$, S.D.=.77)

2. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา พบว่า มี 4 รูปแบบ ได้แก่ การวางแผนงานบุคลากร ด้านศีล สมาธิและปัญญา การพัฒนาบุคลากร ศีล สมาธิและปัญญา การธำรงรักษาบุคลากร ด้านศีล สมาธิและปัญญา และการวัดผลการปฏิบัติของบุคลากรด้านศีล สมาธิและปัญญา

3. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา พบว่า ภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. สภาพการบริหารงานบุคคล โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 พบว่า โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการพัฒนาบุคลากร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา ได้แก่ ด้านการวางแผนงานบุคลากร ด้านธำรงรักษาบุคลากร และค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านวัดผลการปฏิบัติงานของบุคลากร ทั้งนี้เพราะปัจจัยในด้านขนาดของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ที่ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีข้อจำกัดหลายอย่างทั้งในเรื่องของบุคลากรที่ไม่เพียงพอและงบประมาณที่มีจำกัดทำให้การบริหารงานบุคคลบริหารได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพทำให้ผลการประเมินสภาพการบริหารงานบุคคลทั้ง 4 ด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาชัยวัฒน์ จตุตมโล (พรมสนธิ) (2560) พบว่า สภาพเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 4 มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) การสรรหาบุคลากร 2) การจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงาน 3) การธำรงรักษาบุคลากร 4) การพัฒนาบุคลากร 5) การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรโดยภาพรวม 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของชรินทร์ทิพย์ แสนสินนต์ (2564) พบว่า สภาพปัจจุบันการบริหารงานบุคคลโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์การบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา มี 5 ด้าน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากและความต้องการจำเป็นในการพัฒนา คือ ด้านการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ด้านการออกจากราชการ ด้านการสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง ด้านวินัยและการรักษาวินัย ด้านการวางแผนอัตรากำลัง และการกำหนดตำแหน่ง

2. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา พบว่า มี 4 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ 1 การวางแผนงานบุคลากร ด้านศีล สมาธิและปัญญา รูปแบบที่ 2 การพัฒนาบุคลากร ด้านศีล สมาธิและปัญญา รูปแบบที่ 3 การธำรงรักษาบุคลากร ด้านศีล สมาธิและปัญญา และรูปแบบที่ 4 การวัดผลการปฏิบัติของบุคลากรด้านศีล สมาธิและปัญญา ทั้งนี้เพราะรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิและปัญญา นั้นผู้บริหารควรมีการบริหารงานบุคคลที่ครอบคลุมทั้ง 3 ด้านกล่าวคือ ด้านศีล ผู้บริหารมีการบริหารงานบุคคลโดยปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ แนวปฏิบัติ ประกาศ คำสั่ง กฎหมาย จรรยาบรรณวิชาชีพของทางราชการ อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมต่อบุคลากรทางด้านร่างกาย ด้านสมาธิ ผู้บริหารมีการบริหารงานบุคคลโดย

การวางแผน พัฒนา อํารงรักษาและการวัดผลการปฏิบัติงานของบุคลากรทางด้านจิตใจ และด้านปัญญา ผู้บริหารมีการบริหารงานบุคคลโดยการวางแผน พัฒนา อํารงรักษาและการวัดผลการปฏิบัติงานของบุคลากรทางด้านวิชา ความรู้และความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพของบุคลากร สอดคล้องกับงานวิจัยของมนัสชล แพ้โธสง (2561) พบว่า การบริหารงานบุคคลที่มีประสิทธิภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์มีองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน กระบวนการดำเนินงานอย่างถูกต้องทันเวลา ทันสมัย และมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ โดยดำเนินการอย่างคุ้มค่าในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลใน 5 ด้าน คือ การวางแผนอัตรากำลัง การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การพัฒนาบุคลากร การประเมินผล การปฏิบัติงาน และการวินัยและนิติการ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเอมรินทร์ จันทรบุญนาค (2561) พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารงานบุคคลสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ประกอบด้วย หลักการบริหารงานบุคคล ขอบข่ายการบริหารงานบุคคล องค์ประกอบความเป็นเลิศของบุคคลและวิธีการบริหารงานบุคคลสู่ความเป็นเลิศ คือ การวิเคราะห์องค์การ การวางแผน การสื่อสารความเข้าใจ การปฏิบัติการ การปรับปรุงอย่างต่อเนื่องและการนำไปใช้

3. การประเมินรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 2 ตามหลักไตรสิกขา พบว่า ด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและความเป็นประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีและดีมากทุกด้าน ทั้งนี้เพราะ ผู้วิจัยได้ศึกษากรอบแนวคิดและทฤษฎีการบริหารงาน เพื่อนำมาสร้างรูปแบบการ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวมาสร้างเป็นกรอบการศึกษา ซึ่งกำหนดกรอบ 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 3 ได้แก่ การศึกษาสภาพการบริหารงานบุคคลออกเป็น 4 ด้านจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารและนำผลกรอบแนวคิดมาปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อกำหนดแนวทางในการสร้างแบบสอบถามในแต่ละด้านแต่ละประเด็น จากนั้นนำกรอบแนวคิดที่ได้มาเสนอผู้เชี่ยวชาญ ได้ตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาและวัตถุประสงค์พร้อมทั้งหาค่าความเชื่อมั่นทั้ง 4 ด้านก่อนไปเก็บตัวอย่าง และนำร่างรูปแบบดังกล่าวเข้าที่ประชุมกลุ่มโฟกัสกรุป โดยมีผู้เชี่ยวชาญ 9 รูปหรือคน ผู้เชี่ยวชาญได้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ด้านพระพุทธศาสนา 2) ด้านการบริหารสถานศึกษา 3) ด้านการบริหารการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเข้าใจลึกซึ้งและประสบการณ์สูง ได้เสนอข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ตามหลักวิชาการ จึงเป็นผลให้การประเมินรูปแบบการบริหารงานบุคคลโรงเรียนประถมศึกษา มีผลการประเมินในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมหวง ขุนพรหม (2559) พบว่า ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการ

บริหารงานบุคคลสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาของผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก รูปแบบการบริหารงานบุคคลสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอเสนอแนะองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ควรนำผลการวิจัยไปเป็นนโยบายปรับใช้เพื่อยกระดับการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนตามหลักพุทธธรรม
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ควรจัดให้มีหลักสูตรในการฝึกอบรมและพัฒนการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ในการวางแผนกำหนดกรอบอัตรากำลังและบทบาทหน้าที่ ให้เพียงพอต่อความต้องการ
2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อยกระดับการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียน
3. โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษายุทธยานี เขต 2 สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อยกระดับคุณภาพการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมในโรงเรียนได้

เอกสารอ้างอิง

- ชรินทร์ทิพย์ แสนสิมมัต. (2564). แนวทางการพัฒนการบริหารงานบุคคลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2. *วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำ*, 9(34), 254-263.
- พระมหาชัยวัฒน์ จตมโล (พรหมสนธิ). (2560). รูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธบริหารการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 4. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542, 19 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม116 ตอนที่ 74 ก, หน้า 4-12.
- มนัสชล แพไธสง. (2561). รูปแบบการบริหารงานบุคคลที่มีประสิทธิภาพของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. *วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา*, 12(3), 91-100.
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580. (2561, 13 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก, หน้า 4-5.

- สมหวง ขุนพรหม. (2559). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานบุคคลสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560-2579*. กรุงเทพฯ : บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- เอมรินทร์ จันทรบุญนาค. (2561). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานบุคคลสู่ความเป็นเลิศของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(3), 1041-1054.

**การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้น
ตัวแปรเดียว ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็น
ฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน (Gamification)**

Development of Mathematics Learning Achievement on Learning Unit of
Linear Equations of One Variable for Mathayomsukka 1 Students through
Problem-based Learning together with Gamification Techniques

รลินตา แก้วจาด¹ และศิริพร พึ่งเพชร²

Ralinta Kaeojat and Siriporn Phungphet

Received: March 13, 2023

Revised: May 02, 2023

Accepted: May 04, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์
ก่อนเรียนและหลังเรียน หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้
ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน 2) พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน กับเกณฑ์
ร้อยละ 60 โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน และ 3) ศึกษา
ระดับความพึงพอใจ ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน
ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน เป็นการวิจัยเชิงทดลอง กับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว โดยการทดสอบก่อน
เรียนและหลังเรียน แบบ One Group Pretest-Posttest Design กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 1/1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนปลูกปัญญา อำเภอมือง จังหวัด
นครราชสีมา จำนวน 28 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหา
เป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ 3)

¹⁻² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล; Faculty of Education Vongchavalitkul University

Corresponding author, e-mail: ralinta.k@gmail.com, Tel. 086-7184045

แบบประเมินความพึงพอใจ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t-test for Dependent และ t-test for One Sample ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ก่อนเรียน มีค่าเฉลี่ย 14.86 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน มีค่าเฉลี่ย 21.64 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน พบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) การพัฒนาสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์หลังเรียน หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว มีค่าเฉลี่ย 21.64 คะแนน จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 72.14 เมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างเกณฑ์ร้อยละ 60 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชันอยู่ที่ระดับมาก

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน, เกมมิฟิเคชัน, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

The objectives of this research article were 1) to compare mathematics learning achievement before studying and after studying on learning unit of linear equations of one variable by organizing problem-based learning together with Gamification techniques; 2) to develop learning achievement after studying with a criterion of 60% by organizing problem-based learning together with Gamification techniques; and 3) to study satisfaction levels of Mathayomsuksa 1 students by organizing problem-based learning together with Gamification techniques. It was an experimental research with a single sample group by pre-study and post-study testing, One Group Pretest-Posttest Design. The sample group consisted of 28 Mathayomsuksa 1/1 students, semester 2, academic Year 2022 at Plookpanya School, Mueang District, Nakhon Ratchasima Province. The research instrument was 1) problem-based learning management plan together with Gamification techniques, 2) mathematics learning achievement test, 3) satisfaction assessment form. Data were analyzed by using mean, percentage, standard deviation and test the hypothesis using t-test for Dependent and t-test for One Sample. The results of the research found that 1) mathematics learning achievement before studying had a mean of 14.86

and learning achievement after studying had a mean of 21.64 out of a full score of 30 points. It was found that learning achievement after studying was significantly higher than before studying, statistically at the .05 level; 2) development of mathematics learning achievement after studying learning unit of linear equations of one variable had an average of 21.64 points out of a total of 30 points, accounting for 72.14%. When comparing among the criteria of 60%, it was found that learning achievement after studying was significantly higher than the criteria at the .05 level; and 3) students were satisfied with problem-based learning together with Gamification techniques at a high level.

Keywords: Problem-based Learning Management, Gamification, Learning Achievement

บทนำ

โลกแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นโลกของการคิดค้น คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา โดยมีวิชาคณิตศาสตร์ เป็นทักษะพื้นฐานที่นำไปสู่กระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ ในการวางแผน ตัดสินใจแก้ปัญหา คณิตศาสตร์จึงเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการศึกษาวิทยาศาสตร์ ศาสตร์อื่น ๆ และ เทคโนโลยี ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษาคณิตศาสตร์จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ดังเห็นได้จากการปรับปรุงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 เป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับปรับปรุง 2560 เพื่อมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คณิตศาสตร์ ที่เน้นการเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการ มีทักษะสำคัญในการแก้ปัญหา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) และเพื่อเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านกาย จิตใจ สติปัญญาและอารมณ์ คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น จึงถือว่าคณิตศาสตร์เป็นศาสตร์ในการพัฒนาความคิด ความเป็นเหตุเป็นผล และคณิตศาสตร์ยังเป็นส่วนหนึ่งของทักษะในชีวิตประจำวัน (สุวรรณ สืบกลิ่น, 2564) ซึ่งการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ จะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด จึงขึ้นอยู่กับผู้เรียนและผู้สอน

การจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์จึงมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังมีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความคิดมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผลเป็นระบบมีแบบแผน

สามารถวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ได้อย่างถี่ถ้วนรอบคอบทำให้สามารถคาดการณ์วางแผน ตัดสินใจและแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) แต่ในการจัดการเรียนการสอน พบปัญหาผู้เรียนไม่ชอบคิดและขาดทักษะการแก้ปัญหาไม่สามารถประยุกต์ความรู้ไปใช้แก้ปัญหาได้ อีกทั้งผู้เรียนยังไม่สามารถนำคณิตศาสตร์ที่เรียน ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การเดินทาง การประเมินสถานการณ์ การตัดสินใจประเด็นปัญหา ฯลฯ ซึ่งความรู้คณิตศาสตร์สามารถเข้ามาช่วยทำให้การมองประเด็น การตั้งปัญหา หรือการแก้ปัญหามีความชัดเจนยิ่งขึ้น (สายชล มีทรัพย์, 2542) และจากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินำพื้นฐาน (O-NET) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในปีการศึกษา 2564 พบว่า คะแนนสอบวิชาคณิตศาสตร์ของโรงเรียนปลูกปัญญา มีคะแนนเฉลี่ย 23.07 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ, 2564) ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยน้อยกว่าคะแนนเฉลี่ยระดับประเทศ และสาเหตุส่วนใหญ่ที่ทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ต่ำกว่ามาตรฐานเกิดจาก 1) ด้านเนื้อหาวิชา โดยวิชาคณิตศาสตร์นั้นค่อนข้างเข้าใจยาก น่าเบื่อ และมีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนไม่สนใจ ไม่ให้ความสำคัญ และเกิดความไม่ชอบเรียนวิชาคณิตศาสตร์ 2) ด้านตัวผู้สอน โดยผู้สอนยังขาดทักษะด้านการสอน คณิตศาสตร์และขาดแรงจูงใจในการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน และ 3) ด้านตัวผู้เรียน โดยผู้เรียนต้องการการเรียนรู้ที่มีความท้าทาย ได้แข่งขัน และมีความสนุกสนาน (สุนทรี หมั่นวาจา, 2555) ดังนั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ในเนื้อหาเรื่องนี้จะต้องได้รับการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง

การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning) จึงเป็นนวัตกรรมจัดการการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่งที่ใช้ปัญหาหรือสถานการณ์กระตุ้นให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองร่วมกับการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้สอนเป็นผู้ช่วยเหลือเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาได้ (มนสภรณ์ วิฑูรเมธา, 2544) โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) กำหนดปัญหา ร่วมกับเกมมิฟิเคชัน ผู้เรียนสุ่มเลือกสถานการณ์ปัญหาจากการเล่นเกมมิฟิเคชัน และแบ่งกลุ่มผู้เรียนศึกษาสถานการณ์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ 2) วิเคราะห์ปัญหา ผู้เรียนค้นหา วิเคราะห์ข้อมูล ระดมสมองเพื่อหาหาทางแนวทางแก้ไขปัญหา 3) แก้ไขปัญหา ลงมือแก้ไขปัญหตามแนวทางที่ระบุไว้ในขั้นที่ 2 4) ทดสอบผลการแก้ไข ผู้เรียนแสดงวิธีการตรวจสอบผลการแก้ไขปัญหา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลการแก้ไข 5) สรุปและประยุกต์ความรู้ร่วมกับเกมมิฟิเคชัน เป็นการสรุปความรู้ของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากการแก้ไขสถานการณ์มาประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างเกมมิฟิเคชันจากสถานการณ์ปัญหาและนำเสนอ (จุฑามาศ สุกคนธา, 2560; Hmelo-Silver, C. E., 2004; Paharia, R., 2013) และเมื่อนำเกมมิฟิเคชัน ซึ่งเป็น

วิธีการสอนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ผ่านการเล่นเกม ตามกฎและกติกาที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันกำหนดไว้ จะสามารถช่วยให้ผู้เรียนสนุกสนาน และเพลิดเพลินในระหว่างการเรียนรู้ สามารถพัฒนาทักษะการคิดและการแก้ปัญหา อีกทั้งยังเป็นการท้าทายความสามารถของผู้เรียน ทำให้เกิดความกระตือรือร้น สร้างแรงจูงใจ และความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้ (วรวิสุทธิ์ ภิญโญยาง, 2556)

ดังนั้นการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน จะเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาการคิดแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน และสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของผู้เรียนได้ เนื่องจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว จะทำให้ผู้เรียนสนุกกับการแก้ไขปัญหาจากสถานการณ์ที่กำหนด และเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านเกมมิฟิเคชัน ที่จะสามารถช่วยให้ผู้เรียนคลายเครียด สนุกสนาน และเพลิดเพลินในระหว่างการเรียนรู้อีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ ก่อนเรียนและหลังเรียน หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน
2. เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 60 ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน
3. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจ ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยทดลองกับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มเดียว มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน แบบ One Group Pretest-Posttest Design (พิชิต ฤทธิ์จรูญ, 2548) ประกอบด้วย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปลูกปัญญา อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 2 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 48 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 โรงเรียนปลูกปัญญา อำเภอเมือง นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 รวมทั้งสิ้น 28 คน คัดเลือกจากวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน รายวิชาคณิตศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว จำนวน 4 แผน ทั้งหมด 8 ชั่วโมง

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ก่อนเรียนและหลังเรียน เป็นแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ (Multiple Choice) 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

3. แบบประเมินความพึงพอใจต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน ประกอบด้วยความพึงพอใจด้านการกิจกรรมจัดการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน การใช้สื่อ และการวัดและประเมินผล เป็นแบบประเมินมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 16 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานดังนี้

1. ขออนุญาตจากทางมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ถึงโรงเรียนปลูกปัญญา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ชี้แจงจุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การเรียนรู้

3. ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) กับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว

4. ดำเนินการจัดการเรียนรู้แก่กลุ่มตัวอย่าง ตามแผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน โดยผู้วิจัยดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ใช้เวลาตามแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 8 ชั่วโมง

5. ดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Posttest) กับผู้เรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว

6. ผู้เรียนทำแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

7. นำข้อมูลที่ได้จากการทดสอบไปวิเคราะห์ตามวิธีการทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมติฐานและสรุปผลการวิจัยเป็นลำดับถัดไป

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ดังนี้

1. วิเคราะห์คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน โดยใช้สถิติทดสอบ t-test for dependent

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน เทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 60 โดยใช้สถิติทดสอบ t-test for one sample

4 วิเคราะห์คะแนนแบบประเมินความพึงพอใจ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ก่อนเรียน หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว มีค่าเฉลี่ย 14.86 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว มีค่าเฉลี่ย 21.64 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. การพัฒนาสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์หลังเรียน หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว มีค่าเฉลี่ย 21.64 คะแนน จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 72.14 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเกณฑ์ร้อยละ 60 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชันอยู่ที่ระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน ทำให้ผู้เรียนสามารถเกิดกระบวนการเรียนรู้จากการใช้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา อภิปรายปัญหา หาแนวทางแก้ไขปัญหา และสามารถนำความรู้นั้นไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกมมิฟิเคชันที่สอดแทรกเข้าไปใน “ขั้นที่ 1 กำหนดปัญหา ร่วมกับเกมมิฟิเคชัน และขั้นที่ 5 สรุปและประยุกต์ความรู้ ร่วมกับเกมมิฟิเคชัน” ของการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ประกอบไปด้วยเกม 1) Gimgit 2) Wordwall 3) Kahoot ที่ผู้เรียนได้เล่น เพื่อดึงดูดให้ผู้เรียนสนใจในการเรียน สร้างความสนุกสนาน และสุม่เลือกสถานการณ์ปัญหา โดยเกมมิฟิเคชันจะเน้นให้ผู้เรียนมีโอกาใช้ทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นในระหว่างการทำกิจกรรม ภายใต้เรื่องราวของเกม และแทรกเงื่อนไขของเกมมิฟิเคชันต่าง ๆ อีกทั้งผู้เรียนยังได้มีโอกาสสร้างเกมมิฟิเคชันเป็นชิ้นงาน จากเว็บไซต์ที่ผู้เรียนสนใจ เพื่อเป็นการสรุปและประยุกต์ความรู้ผ่านเกมมิฟิเคชันในระหว่างการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับผลวิจัยของวรภมล วงศธร บุญรัตน์ (2557) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานสูงกว่าการจัดการเรียนการสอนตามคู่มือของ สสวท. อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และสอดคล้องกับผลวิจัยของสิทธิชัย สระตอมุขมัท (2561) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ หลังเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เกมมิฟิเคชันสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลวิจัยของธนรัชต์ ไชยรัชต์ (2564) พบว่า การใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดเกมมิฟิเคชันสามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ในวิชาคณิตศาสตร์เรื่องทฤษฎีบทพีทาโกรัสได้มากกว่าการสอนแบบปกติ โดยมีคะแนนเฉลี่ยการเรียนรู้ในวิชาคณิตศาสตร์ในเรื่องทฤษฎีบทพีทาโกรัส สูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.052

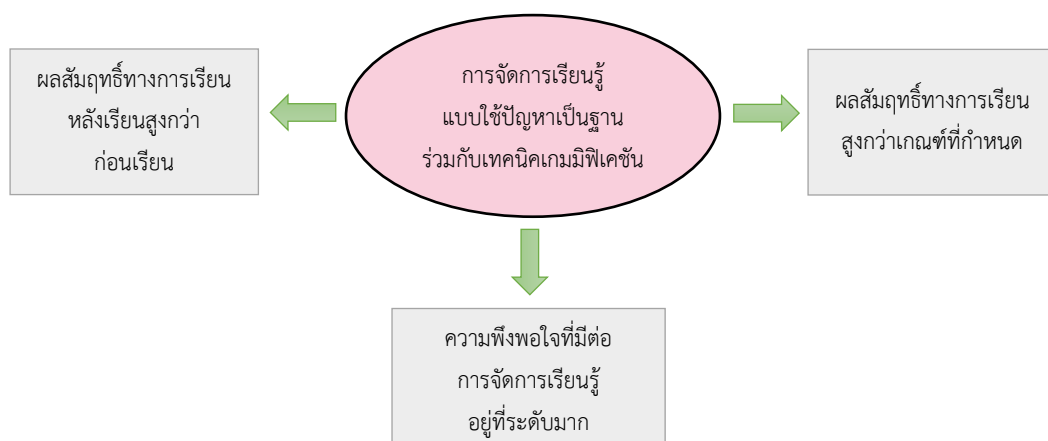
2. ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 60 ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นสถานการณ์กระตุ้นให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองร่วมกับการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้สอนเป็นผู้ช่วยเหลือเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถ

แก้ปัญหาได้เน้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการพัฒนากระบวนการคิดอย่างเป็นขั้นตอน ได้ศึกษา แก้ไข ปัญหา ทดสอบปัญหา และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ร่วมกับการใช้ เทคนิคเกมมิฟิเคชัน ประกอบการจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนสนุกสนาน ไม่เบื่อ และเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนดีขึ้น และสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 60 ซึ่ง สอดคล้องกับผลวิจัยของขจรศักดิ์ จำไทยสงค์ (2560) พบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คณิตศาสตร์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลวิจัยของ Maxfield, M. B. (2011) พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนมากกว่าการเรียนแบบทั่วไปที่มีอาจารย์บรรยาย และยังช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนให้เป็นไปตามเกณฑ์อีกด้วย

3. ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน ในภาพรวมอยู่ที่ระดับมาก ($\bar{X} = 4.25$, S.D. = 0.80) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานมีความน่าสนใจ และกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยสถานการณ์ปัญหาที่ผู้เรียนได้สัมผัสเลือกขึ้นมาจากการเล่นเกมมิฟิเคชัน จะเป็นเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันที่สามารถพบเจอได้ทั่ว ๆ ไป ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ สามารถตระหนักรู้ถึงปัญหา และแก้ไขปัญหาภายใต้บริบทที่เป็นจริง จนสามารถนำมาเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันได้ และเนื้อหา ใบงาน แบบทดสอบ ในบทเรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน ไม่ยากหรือง่ายจนเกินไป รวมถึงการใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชัน ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ มีส่วนร่วมในชั้นเรียน และทำให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนาน สามารถเรียนรู้ จดจำ เข้าใจ และนำข้อมูลที่ได้จากการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ไปใช้ได้เหมาะสม ทำให้เกิดความพึงพอใจที่ดีต่อการเรียน คณิตศาสตร์ สอดคล้องกับผลวิจัยของขจรศักดิ์ จำไทยสงค์ (2560) พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อ วิชาคณิตศาสตร์ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้สอนมีความพร้อมที่ดีในการสอน มีค่าเฉลี่ยสูงสุดรองลงมาคือ ผู้สอน สอนเข้าใจและเอาใจใส่ ผู้เรียน และผู้สอนทำให้การเรียนคณิตศาสตร์สนุกสนาน ตามลำดับ และ สอดคล้องกับผลวิจัย Chan, E. C. M. (2011) พบว่า ผู้เรียนทั้งสองห้องมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก ต่อการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานทั้งสามด้าน และ คะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีความสามารถสูงกับผู้เรียนที่คะแนนความสามารถไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ผู้เรียนที่มีความสามารถสูงมีคะแนนเฉลี่ยของ ความพึงพอใจสูงกว่าผู้เรียนที่คะแนนความสามารถในทุกด้าน

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ สมการเชิงเส้น ตัวแปรเดียว ของผู้เรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับ เทคนิคเกมมิฟิเคชัน ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และผู้เรียน ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนดังนี้ 1) กำหนดปัญหา ร่วมกับเกมมิฟิเคชัน 2) วิเคราะห์ปัญหา 3) แก้ไขปัญหา 4) ทดสอบผลแก้ไข และ 5) สรุปและประยุกต์ความรู้ ร่วมกับเกมมิฟิเคชัน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การนำวิธีการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน ผู้สอนควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การออกแบบเกมมิฟิเคชัน และอุปกรณ์เทคโนโลยีของสถานศึกษา ตลอดจนการวัดผลและประเมินผลที่เหมาะสมกับกับบริบทของผู้เรียน
2. สถานศึกษาควรจัดนิทรรศการแสดงผลงานของผู้เรียน ที่ได้จากการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ร่วมกับเทคนิคเกมมิฟิเคชัน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ขจรศักดิ์ จำไทยสงค์. (2560). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ โดยการใช้การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. (ปริญญาณิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์)*. คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- จุฑามาศ สุคนธา. (2560). *การศึกษาเปรียบเทียบผลการสอนแบบปัญหาเป็นฐานกับการสอนตามแนว ธรรมชาติเพื่อการพัฒนาความสามารถในการใช้ Linking Ideas ของนักศึกษา รายวิชา EBC332 สาขาวิชาภาษาอังกฤษสื่อสารธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีปทุม. (รายงานการวิจัย)*. คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ธนะรัชต์ ไชยรัชต์. (2564). *การใช้เกมมิฟิเคชันในการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์เพื่อส่งเสริมการรับรู้ ความสามารถ การมีเป้าหมายในการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ : กรณีศึกษาผู้เรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในเขตกรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการการเรียนรู้และนวัตกรรมการศึกษา)*. คณะวิทยาการการเรียนรู้ และศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิชิต ฤทธิ์เจริญ. (2548). *หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ : แฮสส์ ออฟ เคอร์มิสท์.
- มนสกรณ์ วิฑูรเมธา. (2544). *การเรียนการสอนแบบใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem-Based learning)*. วารสารรังสิต สารสนเทศ, 7(1), 57-69.
- วรกมล วงศธรบุญรัมย์. (2557). *การเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง โจทย์ปัญหาสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน กับ การจัดการเรียนรู้ตามคู่มือของ สสวท. ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ ศึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วรวิสุทธิ์ ภิญโญยาง. (2556). *Marketing idea: ไอเดียการพลิกโลก*. กรุงเทพฯ : กรุงเทพธุรกิจ.

- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2564). *สรุปผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินักเรียนขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2564*. เข้าถึงได้จาก www.onetresult.niets.or.th.
- สายชล มีทรัพย์. (2542). *การสอนคณิตศาสตร์ในระดับประถม*. สงขลา : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา.
- สิทธิชัย สระตอมูฮัมหมัด. (2561). *พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเกมมิฟิเคชัน เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง ระบบสมการเชิงเส้น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ธนบุรี. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการในโครงการวิจัยพัฒนานวัตกรรมแลกเปลี่ยน สพฐ. ปีงบประมาณ 2561*.
- สุนทรี หมั่นวาจา. (2555). *การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ตามรูปแบบการสอนแบบวัฏจักรการเรียนรู้ 5 ขั้น (5Es) ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทางคณิตศาสตร์ เรื่อง เศษส่วน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. วารสารศึกษาศาสตร์ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น, 7(1), 189-200*.
- สุวรรณ สิบกลิ่น. (2564). *การศึกษามูลค่าสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง อัตราส่วน โดยใช้วิธีการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ร่วมกับเกม ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนคงทองวิทยา. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- Chan, E. C. M. (2011). Primary 6 students' attitudes towards mathematical problem-solving in a problem-based learning setting. *The Mathematics Educator*, 13(1), 15-31.
- Hmelo-Silver, C. E. (2004). Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn?. *Educational Psychology Review*, 16(3), 235-266.
- Maxfield, M. B. (2011). *The effects of small group cooperation methods and question strategies on problem solving skills, achievement, and attitude during problem-based learning*. Kent State University.
- Paharia, R. (2013). *Loyalty 3.0: How big Data and gamification are revolutionizing customer and employee engagement*. New York : McGraw-Hill Education.

รูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ยั่งยืน

Activity Format of Playing Folk Music for the Elderly with Emphasis on Community Participation to Promote Sustainable Health

วิชญ์ บุญรอด¹และทิพรัตน์ สิทธีวงศ์²

Vich Boonrod and Tipparat Sittiwong

Received: December 24, 2022

Revised: April 29, 2023

Accepted: June 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมต่อยอดสู่การสร้างคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ และ 2) ประเมินความเหมาะสมของคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมและประเมินความพึงพอใจหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มอาสาสมัครในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีรายชื่ออยู่ในกลุ่มโรงเรียนผู้สูงอายุวัดพริก ตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 60 ราย โดยการคัดเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่ได้กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ประสบการณ์การใช้ดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ แบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ และแบบประเมินความพึงพอใจหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ ผลการวิจัย พบว่า 1) ได้รูปแบบกิจกรรมดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ ที่ตอบโจทย์กลุ่มผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ซึ่งมีกระบวนการในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมจากการศึกษาพฤติกรรม กิจกรรมทางสังคม บริบทพื้นที่ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศักยภาพและความต้องการทางด้านดนตรี รวมถึงการระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่มาปรับ

¹⁻² มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

Corresponding author, e-mail: vichb@nu.ac.th

ประยุกต์และผสมผสานกับการละเล่นพื้นบ้านของภาคกลางต่อยอดสู่การพัฒนาเป็นคู่มือกิจกรรมการละเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ 2) ผลจากการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการจัดกิจกรรมการละเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน มีความเหมาะสมมากที่สุด อยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.87 โดยการออกแบบคู่มือการจัดกิจกรรมการละเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุนี้ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ตัวอักษรมีขนาดใหญ่ สีเส้นสวยงาม และน่าดึงดูด ซึ่งสามารถนำไปใช้งานกับกลุ่มผู้สูงอายุได้จริง และผลการประเมินความพึงพอใจหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการละเล่นดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มอาสาสมัคร มีความพึงพอใจมากที่สุด อยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.83

คำสำคัญ: การละเล่นดนตรีพื้นบ้าน, ผู้สูงอายุ, การมีส่วนร่วม, ชุมชน, สุขภาพที่ยั่งยืน

Abstract

The purposes of this research article were 1) to develop a format for organizing folk music playing activities for the elderly with participation leading to the creation of a manual for organizing folk music playing activities for the elderly; and 2) to evaluate the appropriateness of the manual for organizing folk music playing activities for the elderly with participation and evaluating satisfaction after participating folk music playing activities for the elderly group. The group of volunteers in this research included 60 elderly who were listed in Wat Phrik Elderly School, Wat Phrik Subdistrict, Mueang District, Phitsanulok Province by purposive sampling according to the specified criteria. The research instrument was an interview form on experiences of using folk music among elderly people in the area, form for evaluating the appropriateness of folk music activities for the elderly and satisfaction assessment form after participating in folk music activities for the elderly. The results of the research found that 1) a music activity format for the elderly was obtained that truly met the needs of the elderly group. There was a process for developing activity format based on behavioral studies, social activities, context of living space, way of life, potential and needs in music including brainstorming the opinions of the elderly people groups in the area to adapt and combine with folk games of the

central region to develop into a manual for folk music playing activities for the elderly; 2) the results from evaluating the appropriateness of the manual for organizing folk music playing activities for the elderly by all 3 experts were the most appropriate at the average level of 4.87. In terms of designing this manual for organizing folk music playing activities for the elderly, the researcher has taken into account the use of language that was easy to understand, the letters were large, colorful and attractive, which can really be used by the elderly group and the results of the satisfaction assessment after participating in the local music playing activities of the volunteer group were most satisfied at the average level of 4.83.

Keywords: Folk Music Performance, Elderly, Participation, Community, Sustainable Health

บทนำ

โครงสร้างประชากรโลกเปลี่ยนไปสู่ “สังคมสูงอายุ” และคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ.2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด” จากการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุไทยในปัจจุบัน กำลังเผชิญกับปัญหาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านสุขภาพที่พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวเรื้อรังไม่น้อยกว่า 1 โรค ซึ่งโรคที่มักพบในผู้สูงอายุเรียงตามลำดับของความชุก ได้แก่ โรคความดันเลือดสูง (ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50) และรองลงมา คือ โรคเบาหวาน ซึ่งโรคเหล่านี้อาจเป็นผลมาจากพฤติกรรมตั้งแต่วัยสูงอายุ เช่น พฤติกรรมการรับประทานอาหารหรือพฤติกรรมในการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งผลกระทบจากภาวะแทรกซ้อนของโรคไม่ติดต่อเรื้อรังเหล่านี้รุนแรงถึงขั้นทำให้เสียชีวิตก่อนวัยอันควรหรือเกิดความพิการและไม่สามารถปฏิบัติกิจวัตรพื้นฐานได้ด้วยตนเอง ดังนั้น การเพิ่มจำนวนของประชากรผู้สูงอายุโดยไม่มีการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพจะส่งผลให้เกิดการเพิ่มขนาดของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นและจะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นในอนาคตอีกด้วย (สมบูรณ์ ศิริสรธริทธิ, 2559; วิสาชา ภูจินดา และยลดา พงศ์สุภา, 2561)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ช่วงวัยผู้สูงอายุเน้นการสร้างเสริมสุขภาพ พัฒนาสุขภาพ ให้ความรู้ในด้านการป้องกันโรคให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งจากข้อมูลการขึ้นทะเบียนสูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลวัดพริก ประจำปี 2565 มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทุกปี ปีละ 100 คนขึ้นไป ซึ่งมีผู้สูงอายุที่ขึ้นทะเบียน

รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจำนวน 1,761 คน และคนพิการจำนวน 366 คน ข้อมูลโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวัดพริก และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเสาหิน พบว่า มีประชากรผู้สูงอายุติดบ้านและติดเตียงจำนวน 85 คน ดังนั้นเพื่อลดปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นภายในและเป็นการลดภาระการพึ่งพิงของประชากรผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลวัดพริก จึงได้มีนโยบายในการส่งเสริมผู้สูงอายุ โดยให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงของสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งโรงเรียนผู้สูงอายุที่สมาชิกของโรงเรียนเห็นความสำคัญของการดูแลสุขภาพและตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยนเรศวรด้านการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ

ข้อมูลจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลวัดพริก พบว่า ผู้สูงอายุที่มาเรียนที่โรงเรียนผู้สูงอายุวัดพริกส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวเฉกเช่นเดียวกับผู้สูงอายุทั่วไป เช่น ความดันโลหิตสูง ไขมันในเลือดสูงและเบาหวาน รวมถึงผู้สูงอายุเหล่านี้ยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ที่ตนเองเป็นอยู่และหลักการปฏิบัติตัวที่เหมาะสมโดยส่วนใหญ่เข้าถึงข้อมูลทางสุขภาพแหล่งข้อมูลเดิม รวมถึงไม่สามารถวิเคราะห์ปัญหาสุขภาพของตนเอง ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะนำไปสู่การเพิ่มโอกาสในการเกิดภาวะแทรกซ้อนที่รุนแรงตามมาได้ ยังมีผลจากการศึกษาและวิจัย พบว่า ดนตรีสามารถเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือทางเลือกที่สามารถนำมาใช้ปรับพฤติกรรม อารมณ์ และเสริมสร้างสุขภาวะในเชิงบวกผ่านกิจกรรมหรือการละเล่นต่าง ๆ ได้ ดนตรีช่วยให้ผู้สูงอายุมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมมากขึ้น ลดความรู้สึกโดดเดี่ยว ลดความเครียด เสริมสร้างทักษะทางด้านดนตรีและยังเสริมสร้างความภูมิใจในศักยภาพของตนเองให้กับผู้สูงอายุ รวมถึงยังสามารถเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ (González-Ojea, Domínguez-Lloria & Pino-Juste, 2022; Koponen et al, 2023) มีผลงานวิจัยที่สนับสนุนของ Ray, K. D. & Mittelman, M. S. (2017) ที่ทำการศึกษาการใช้ดนตรีบำบัดกับกลุ่มผู้สูงอายุที่มีภาวะซึมเศร้า โดยไม่ใช้ยาปฏิชีวนะร่วม ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ดนตรีมีประสิทธิผลในเชิงบวกต่อการรักษาภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ และมีผลการศึกษาของ วิชญ์ บุญรอด (2565) ที่ได้ให้การสนับสนุนว่า ดนตรีมีผลทางด้านจิตใจ อารมณ์ มีประโยชน์ต่อการเยียวยาร่างกายและจิตวิญญาณของกลุ่มผู้สูงอายุในการปรับสุขภาวะให้มีความสุข สว่าง สร้างความรู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง มีสติรู้เท่าทันความคิด อารมณ์ความรู้สึก พฤติกรรม สามารถเข้าใจโลกและการดำรงชีวิตในบั้นปลายได้อย่างมีคุณภาพ รวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุ จัดเป็นกลุ่มที่รัฐและประชาชนทุกคนควรเล็งเห็นถึงความสำคัญ ด้วยความเชื่อของคนไทยที่ถือว่าผู้สูงอายุเป็นปูชนียบุคคล ผู้ซึ่งมีประสบการณ์และภูมิปัญญาที่หลากหลาย สามารถนำองค์ความรู้มาสืบทอด ต่อยอด และสานต่อเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ ให้แก่วงการการศึกษาต่อไปได้

จากข้อมูลทีกล่าวข้างต้นผู้วิจัยสรุปปัญหาการวิจัยได้ว่า ผู้สูงอายุในประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านสุขภาพ ส่วนใหญ่แล้วผู้สูงอายุมีโรคเรื้อรังไม่น้อยกว่าหนึ่งโรค ดังนั้นการเพิ่มจำนวนผู้สูงอายุโดยไม่มีการเตรียมความรู้ทางสุขภาพจะส่งผลให้เกิดปัญหาดังกล่าวและจะเพิ่มขึ้นเมื่อจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นในอนาคต ดังนั้นเพื่อลดปัญหาดังกล่าวในอนาคตผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญในการเพิ่มเครื่องมือที่เป็นทางเลือกในการใช้ดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ ผวนกับประสิทธิผลของดนตรีจากผลวิจัยที่สนับสนุนซึ่งพบว่า ดนตรีสามารถเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการดูแล เยียวยา ผู้สูงอายุและได้ผลในเชิงบวกนั้น ผู้วิจัยจึงได้พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ โดยการมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นของผู้สูงอายุในพื้นที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลุ่มผู้ดูแลผู้สูงอายุ และคนในชุมชน เพื่อออกแบบรูปแบบกิจกรรมดนตรีที่สามารถเสริมสร้างสุขภาวะที่ยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งในรูปแบบของกิจกรรมดนตรีจะประกอบไปด้วย กิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านที่ได้ปรับประยุกต์ผสมผสานกับการเล่นพื้นบ้านของภาคกลาง มาเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมดนตรีสำหรับผู้สูงอายุในครั้งนี้ ซึ่งยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาของไทย และเป็นการส่งเสริมการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เสริมสร้างความสุข และคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ รวมถึงการต่อยอดการสร้างคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ ที่จะเป็นอย่างหนึ่งเครื่องมือทางเลือกในการนำไปใช้เพื่อพัฒนาสุขภาวะที่ดีให้กับกลุ่มผู้สูงอายุได้ในระยะยาว และสามารถสร้างประโยชน์ด้านการเสริมสร้างศักยภาพในด้านจิตใจ อารมณ์ สุขภาพ และสังคมได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมต่อยอดสู่การสร้างคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ
2. เพื่อประเมินความเหมาะสมของคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมและประเมินความพึงพอใจหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มผู้สูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยจะแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ ประกอบด้วย ระยะที่ 1) ศึกษางานวิจัยที่สนับสนุนเกี่ยวกับการใช้ดนตรีในผู้สูงอายุ ประโยชน์ของดนตรีกับผู้สูงอายุ การใช้ดนตรีในผู้ป่วยหรือผู้สูงอายุที่มีภาวะต่าง ๆ และศึกษาพฤติกรรม กิจกรรมทางสังคม บริบทพื้นที่ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม และกิจกรรมของ

ชุมชน ความชื่นชอบของประเภทดนตรี ดนตรีท้องถิ่น และศักยภาพในการใช้ดนตรีของผู้สูงอายุ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา รวมถึงการระดมความคิดเห็นจากผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความต้องการและตอบโจทย์ นำสู่การพัฒนารูปแบบกิจกรรมดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 10 กิจกรรม เพื่อนำไปใช้จัดกิจกรรมดนตรีกับอาสาสมัครผู้สูงอายุ จำนวน 60 ราย ระยะที่ 2) สร้างคู่มือรูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อเผยแพร่ในรูปแบบของหนังสือ (Book) และหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-Book) และประเมินความเหมาะสมของคู่มือโดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วม รวมถึงการศึกษาความพึงพอใจหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านจากกลุ่มอาสาสมัครที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้

ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีรายชื่ออยู่ในกลุ่มโรงเรียนผู้สูงอายุวัดพริก ตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 819 ราย

กลุ่มตัวอย่าง (กลุ่มอาสาสมัคร) คือ ผู้สูงอายุที่มีรายชื่ออยู่ในกลุ่มโรงเรียนผู้สูงอายุวัดพริก ตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 60 ราย โดยการคัดเลือกแบบเจาะ ตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ดังนี้ 1) เป็นผู้สูงอายุที่มีรายชื่ออยู่ในกลุ่มโรงเรียนผู้สูงอายุวัดพริก ตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 2) มีอายุ 65 ปีขึ้นไป และ 3) สามารถเข้าร่วมกิจกรรมดนตรีหรือกิจกรรมประกอบจังหวะได้

สถานที่ทำการวิจัย คือ โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลวัดพริก องค์การบริหารส่วนตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบไปด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ประสบการณ์การใช้ดนตรีที่บ้านของกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ 2) แบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ และ 3) แบบประเมินความพึงพอใจหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ประสบการณ์การใช้ดนตรีที่บ้านของกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีแนวคำถามให้ผู้ให้ข้อมูลได้บรรยายคำตอบอย่างอิสระ ซึ่งจะมีคำถามทั้งหมด 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 สัมภาษณ์ประสบการณ์การใช้หรือการร่วมใช้ดนตรีที่บ้านในชุมชน และตอนที่ 2 ความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบกิจกรรมดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีแนวตัวอย่างคำถาม ดังนี้

“ท่านเคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมดนตรีที่บ้านในชุมชนหรือไม่
อย่างไรบ้าง”

“ท่านมีความคาดหวังต่อการสร้างรูปแบบกิจกรรมดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ
ให้แก่ชุมชนท่านอย่างไร”

“ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมดนตรีแบบกลุ่มอย่างไรและมีความ
ต้องการให้เป็นรูปแบบใด อย่างไร”

2. แบบประเมินความเหมาะสมของกิจกรรมดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความเหมาะสมของรูปแบบกิจกรรมดนตรีสำหรับผู้สูงอายุหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ด้านดนตรี และด้านพัฒนาชุมชน เป็นผู้ประเมินความเหมาะสมของคู่มือ ซึ่งแบบประเมินความเหมาะสมนี้ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ได้ผลค่าเฉลี่ย 0.8 - 1.00 จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถาม โดยแบบประเมินมีลักษณะเป็นตัวเลือก จำนวน 15 ข้อ รูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556)

3. แบบประเมินความพึงพอใจหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความพึงพอใจของอาสาสมัครหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมดนตรีที่บ้านของกลุ่มผู้สูงอายุ โดยแบบประเมินจะมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ มีจำนวนทั้งหมด 10 ข้อ และได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพแบบประเมินเพื่อพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถามจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ซึ่งผลการพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับค่าเฉลี่ย 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.95

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ระยะ ซึ่งกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 รวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ ในระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีแห่งกิจกรรม (Havighurst, R. J., 1961) ทฤษฎีผู้สูงอายุ ผนวกกับการศึกษาพฤติกรรม กิจกรรมทางสังคม บริบทพื้นที่ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม กิจกรรมของชุมชน การระดมความเห็น เพื่อศึกษาถึงความต้องการทางดนตรี ดนตรีในชีวิตและการเล่นท้องถิ่น และศักยภาพในการใช้ดนตรีจากผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อนำข้อมูลมาสังเคราะห์ในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ โดยผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและการวิเคราะห์

เชิงเนื้อหา นำสู่การพัฒนาารูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 10 กิจกรรม ซึ่งได้นำไปทดลองใช้จัดกิจกรรมดนตรีสำหรับผู้สูงอายุให้กับกลุ่มอาสาสมัคร จำนวน 60 ราย ที่เป็นอาสาสมัครในงานวิจัยนี้

ระยะที่ 2 สร้างคู่มือรูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ และ ประเมินความเหมาะสมของคู่มือ ในระยะที่ 2 ผู้วิจัยได้ทำการสร้างคู่มือรูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ โดยการยึดแนวทางจากการที่ได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งที่ 1 หลังจากนั้นเป็นการประเมินความเหมาะสมของคู่มือโดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน โดยใช้แบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ อย่างมีส่วนร่วม รวมถึงการศึกษาความพึงพอใจหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มผู้สูงอายุอาสาสมัคร

การวิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ระดมความคิดเห็น และศึกษาพฤติกรรม กิจกรรมทางสังคม บริบทพื้นที่ความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม และกิจกรรมของชุมชน ความชื่นชอบของประเภทดนตรี ดนตรีท้องถิ่น รวมถึงศักยภาพในการใช้ดนตรีของผู้สูงอายุ มาวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ (Constant Comparison) และสรุปข้อมูลด้วยวิธีการสรุปความในรูปแบบของการบรรยายเชื่อมโยงข้อมูลเหตุการณ์ ข้อค้นพบ และข้อสรุปย่อย ๆ จากการเปรียบเทียบประเภทของคำตอบเพื่อได้บทสรุปหลักในการต่อยอดเป็นกรอบแนวคิดสู่การพัฒนากิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุต่อไป รวมถึงการวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้การคำนวณค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ 1) ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมและ 2) ผลการประเมินความพึงพอใจหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มอาสาสมัคร

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาารูปแบบการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมต่อยอดสู่การพัฒนาคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า ได้รูปแบบกิจกรรมดนตรีสำหรับผู้สูงอายุ ที่เกิดจากกระบวนการศึกษาพฤติกรรม กิจกรรมทางสังคม บริบทพื้นที่ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศักยภาพ และความต้องการทางด้านกิจกรรมดนตรี เช่น การเลือกใช้กิจกรรมที่ง่ายต่อการเข้าถึง การปรับเปลี่ยนความซับซ้อนของกิจกรรมเพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถและศักยภาพของผู้สูงอายุ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเข้าร่วม

กิจกรรม รวมถึงการระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่มาปรับประยุกต์ผสมผสานกับการเล่นพื้นบ้านของภาคกลางต่อยอดสู่การพัฒนาเป็นคู่มือกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านที่ตอบโจทย์และมีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งรูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ ประกอบไปด้วย 10 กิจกรรม ได้แก่ 1) สามช่า พาเพลิน 2) รำวง สมานใจ 3) ล่องเรือหารัก 4) เพลงเรือร่วมใจ 5) ปิดตา ตีกลองยาว 6) เพลงพื้นบ้าน ประสานใจ 7) เจื้อยแจ้ว แชวหนุ่มสาว 8) เพื่อนพ้อง มาล้อมวงรำ 9) ร้องรำ คำเคี้ยว และ 10) ปุจฉาร้อง ทำนองรำ ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างรายละเอียดขั้นตอนของกิจกรรม ดังนี้

ตารางที่ 1 ตัวอย่างรายละเอียดขั้นตอนของกิจกรรมดนตรีสำหรับผู้สูงอายุที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

กิจกรรม	ขั้นตอนการจัดกิจกรรม
รำวง ผสานใจ	1. ผู้สอนทำการอธิบายรูปแบบของกิจกรรม และสาธิตรูปแบบของกิจกรรมเพื่อเป็นตัวอย่างให้กับกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เข้าใจในหลักการ วิธีการเล่น และประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ 2. ทำการแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นสองฝ่าย ให้มีจำนวนเท่า ๆ กัน

กิจกรรม	ขั้นตอนการจัดกิจกรรม
	3. ผู้สอนทำการสาธิตการรำวงท่ารำวงมาตรฐาน อาทิเช่น ท่าสอดสร้อยมาลา ท่าชักแป้ง ผัดหน้า ท่ารำส่าย ท่าและรำยุงฟ้อนหาง เพื่อให้กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมนำมาใช้รำในการเข้าร่วมกิจกรรมนี้ ท่าสอดสร้อยมาลา ท่าชักแป้งผัดหน้า ท่ารำส่าย ท่ารำยุงฟ้อนหาง 4. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคนแรกของแต่ละฝ่ายจะเป็นผู้ที่ถือลูกบอล

กิจกรรม	ขั้นตอนการจัดกิจกรรม
	5. เมื่อเริ่มเล่นกิจกรรมให้เปิดหรือบรรเลงเพลงร่ำวง เพื่อให้ผู้เล่นกิจกรรมทั้งสองฝ่ายได้ ฟ้อนรำไปตามจังหวะของบทเพลงเรื่อย ๆ 6. เมื่อผู้เล่นกิจกรรมฝ่ายใดถูกลูกบอลของอีกฝ่ายโยนใส่ ให้ผู้นั้นออกจากแถวไปนั่งปรบมือร้องรำทำเพลงและให้กำลังใจเพื่อนร่วมทีม 7. หากผู้เล่นกิจกรรมฝ่ายใดมีจำนวนสมาชิกเหลือมากที่สุด จะเป็นฝ่ายที่ชนะในกิจกรรมนี้ หมายเหตุ: ในขณะที่ทำกิจกรรม ร่ำวง โยนใจ ให้คณะทีมงานของผู้จัดกิจกรรม ได้บรรเลงเครื่องดนตรี (กลอง ฉิ่ง และฉาบ หรือเครื่องดนตรีสร้างจังหวะอื่น ๆ) หรือใช้การเปิดเพลง

กิจกรรม	ขั้นตอนการจัดกิจกรรม
	ในจังหวะว่าง เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศให้กับการประกอบกิจกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และการเลือกลูกบอลให้เลือกลูกบอลที่เบาหรือใช้ผ้า กระดาษ หรืออุปกรณ์ทดแทนที่ต้องคำนึงถึงกลุ่มผู้สูงอายุ

จากตาราง 1 แสดงถึงตัวอย่างของขั้นตอนการจัดกิจกรรมการละเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมจะใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมเป็นเวลา 40-45 นาที ซึ่งเป็นเวลาที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุตามข้อสนับสนุนจากองค์การอนามัยโลก (WHO) และหลังจากการทดลองใช้กิจกรรมดนตรีพื้นบ้านทั้ง 10 กิจกรรมกับกลุ่มอาสาสมัครแล้ว พบว่า อาสาสมัครได้รับความสนุกสนานและการได้กระตุ้นการเคลื่อนไหวไปกับกิจกรรม รวมถึงภายในกิจกรรมยังมีการสอดแทรกองค์ความรู้ทางด้านการละเล่นดนตรีพื้นบ้านให้อาสาสมัครได้ทราบถึงที่มาและวิธีการในการละเล่นดนตรีพื้นบ้านที่หลากหลายอีกด้วย

ภาพที่ 1 อาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมการละเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ

กิจกรรมการละเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นนี้ ได้เสริมสร้างทักษะทางด้านการละเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุที่เคยได้เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะ กระตุ้นการตอบสนองไหวพริบในการโต้ตอบทางกายภาพ สมาธิ และกระตุ้นการทำงานของระบบสมอง การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเป็นการส่งเสริมด้านสุขภาวะที่ดีในด้านอารมณ์ โดยกิจกรรมสามารถเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความผ่อนคลายและความสนุกสนานให้กับผู้สูงอายุ รวมถึงการรื้อฟื้นการละเล่นพื้นบ้านที่คุ้นเคยในประสบการณ์เดิมให้กับผู้สูงอายุอีกด้วย นำสู่การสร้างเป็นคู่มือการจัดกิจกรรมการละเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้

ผู้สูงอายุ ที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ผ่านข้อมูลการศึกษาความต้องการทางด้านดนตรีและระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ ในการออกแบบและพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านที่ตอบโจทย์และเหมาะสมกับกับกลุ่มผู้สูงอายุ

ภาพที่ 2 คู่มือกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ

ภาพที่ 3 QR CODE ลิงก์ไปยัง e-Book คู่มือกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ

2. ผลจากการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมและผลการศึกษาความพึงพอใจหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านของกลุ่มผู้สูงอายุ

ตารางที่ 2 ผลจากการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ

ความเหมาะสมของคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ	
ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
4.87	.28

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลจากการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน มีความเหมาะสมมากที่สุด อยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.87 มี และผู้เชี่ยวชาญยังได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ภายในคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุนี้ เป็นกิจกรรมที่พัฒนาจากการสังเคราะห์ข้อมูลจากความต้องการทางด้านดนตรีของผู้สูงอายุอย่างแท้จริง ทั้ง 10 กิจกรรมจึงเป็นกิจกรรมที่เหมาะสม ตอบโจทย์ และสร้างความเพลิดเพลิน ความสนุกสนานให้แก่กลุ่มอาสาสมัคร มีการสอดแทรกองค์ความรู้ทางด้านการการเล่นดนตรีพื้นบ้านให้กับกลุ่มอาสาสมัคร เพิ่มศักยภาพด้านการแสดงออก เสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ในหมู่คณะ เป็นกิจกรรมที่เข้าถึงได้ง่าย และยังเป็นกิจกรรมที่ฟื้นฟูและส่งเสริมการอนุรักษ์การเล่นพื้นบ้านให้สืบสานต่อไปอีกด้วย รวมถึงการออกแบบคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุนี้ มีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ตัวอักษรมีขนาดใหญ่ สีสดใสสวยงามและน่าดึงดูด ซึ่งสามารถนำไปใช้งานกับกลุ่มผู้สูงอายุได้จริง ไม่มีข้อจำกัดเรื่องเวลาในการใช้งาน และสามารถเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่นำเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มผู้สูงอายุ

ความพึงพอใจหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มผู้สูงอายุ	
ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
4.83	.06

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มอาสาสมัคร มีความพึงพอใจมากที่สุดหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านของกลุ่มอาสาสมัคร อยู่ในระดับค่าเฉลี่ย 4.83 โดยอาสาสมัครได้ให้ความเห็นว่า มีความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการร่วมพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านและมีความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากกิจกรรมนี้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและเหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุ สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง รวมถึงยังได้องค์ความรู้ในด้านทักษะดนตรีเพิ่มเติมจากการเข้าร่วมในกิจกรรมสามารถเรียนรู้และเข้าใจในการเล่นกิจกรรมโดยใช้ระยะเวลาอันสั้น ส่วนในเรื่องของระยะเวลาในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้ดูแลผู้สูงอายุ (Care Giver) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และนักกิจกรรมที่คอยสร้างกิจกรรมนันทนาการให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ ที่ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า คู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุนี้

จะสร้างประโยชน์ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุได้และจะนำไปต่อยอดในการพัฒนาจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพที่ดีให้กับกลุ่มผู้สูงอายุต่อไปได้

ภาพที่ 4 ผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ดูแลผู้สูงอายุ และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอประเด็นเพื่ออภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีส่วนร่วมต่อยอดสู่การพัฒนาคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ ที่เป็นเครื่องมือทางเลือกที่มีความเหมาะสมและตอบโจทย์กับกลุ่มผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน เกิดจากกระบวนการจากการศึกษาพฤติกรรม กิจกรรมทางสังคม บริบทพื้นที่ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศักยภาพ และความต้องการทางด้านดนตรีของกลุ่มผู้สูงอายุอย่างกลุ่มเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hunt, R. (2015) ที่มีแนวคิดที่ว่า การพัฒนางานที่มีประสิทธิภาพในการตอบโจทย์ชุมชน นักวิจัยจะต้องศึกษาถึงบริบทรากฐานวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และความต้องการในด้านต่าง ๆ อย่างกลุ่มเล็ก รวมถึงศึกษาการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม อารมณ์ จิตใจ และสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่สำคัญและทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้งาน ที่จะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

อย่างมีประสิทธิภาพ และการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบทางสังคมที่มีผลต่อการพัฒนางานในชุมชน เช่น โครงสร้างสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระบบการสื่อสาร รูปแบบการประสานงาน และนิเวศทางวัฒนธรรม การเข้าใจและศึกษาสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เห็นภาพรวมของชุมชนและตระหนักถึงปัญหาหรือความต้องการที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาสถานะสังคมในระยะยาว แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนในอนาคต จะช่วยให้สามารถพัฒนาแนวทางแก้ไขหรือนวัตกรรมที่สอดคล้องกับอนาคตที่คาดหวังได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน รวมถึงการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในบริบทรากฐานวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความต้องการทางสังคม จะสามารถสร้างสรรค์แนวทางการพัฒนางานที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้งานอีกด้วย โดยการนำความรู้และความเข้าใจที่ได้จากการศึกษาต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบ พัฒนา และปรับปรุงผลผลิตหรือกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของชุมชน (Varsi et al, 2023; Thanaboonpuang, P., Intana, J. & Khamthana, 2023) สอดคล้องกับการดำเนินการของโครงการวิจัยนี้ที่ได้ให้กลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นในการออกแบบรูปแบบกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าในการได้แสดงออกในความคิดเห็น ได้ถูกยอมรับจากสังคมและคนรอบข้าง รวมถึงยังเกิดความภาคภูมิใจในตนเองได้อีกด้วย ซึ่งการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงออกทางความคิดเห็นอย่างเต็มที่เป็นการดีทั้งกายภาพและประสบการณ์ของผู้สูงอายุออกมาได้ใช้พัฒนาสังคม (วิชณี คุปตะวาทีน และคณะ, 2561) หรือสามารถเป็นองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับกฎหมายให้กับคนรุ่นใหม่ได้ต่อยอดหรือประยุกต์ใช้สร้างสรรค์สิ่งที่สามารถสร้างประโยชน์ให้กับสังคมได้ รวมถึงกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นนี้ ได้เสริมสร้างทักษะการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุที่เคย การเคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะ กระตุ้นการตอบสนองไหวพริบในการโต้ตอบทางกายภาพ สมาธิ และกระตุ้นการทำงานของระบบสมอง การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม การสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งปัจจัยที่จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีในบั้นปลายชีวิต คือการที่กลุ่มผู้สูงอายุที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง (วิชญ์ บุญรอด, 2565)

2. ผลจากการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน ที่ได้ผลประเมินว่าคู่มือมีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ใช้งานมากที่สุด เนื่องจากกิจกรรมที่บรรจุอยู่ในคู่มือทั้งหมดเกิดจากการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้ใช้งานจริง กลุ่มผู้ดูแล และผู้คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนาสุขภาวะที่ดีของกลุ่มผู้สูงอายุและให้ความสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลการศึกษาของสมิตรา วิชา

และคณะ (2561) ที่พบว่า การสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน ต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ากิจกรรมทางสังคมอย่างต่อเนื่อง โดยที่กลุ่มผู้ดูแลที่มีความรู้ในการดูแลผู้สูงอายุอย่างเชี่ยวชาญจะต้องมีส่วนร่วมสำคัญในการออกแบบหรือพัฒนากิจกรรมให้กับกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนของตน เนื่องจากจะมีประสบการณ์หรือมีความคุ้นเคยกับกลุ่มผู้สูงอายุเป็นพิเศษ ซึ่งจะเป็นผู้ที่ให้ข้อมูลหรือทราบถึงข้อจำกัดได้ดีที่สุดในคู่มือการจัดกิจกรรมการละเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุได้สอดคล้องกับการละเล่นดนตรีที่บ้านเป็นแนวทางหลักของกิจกรรมทั้งหมด เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และการที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงกิจกรรมได้ง่าย มีปัจจัยจากกิจกรรมการละเล่นที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น เป็นการละเล่นที่ผู้สูงอายุมีความคุ้นเคยและมีประสบการณ์ในการละเล่นมาก่อนในอดีต ซึ่งแนวทางในการเลือกใช้ดนตรีหรือบทเพลงให้กลุ่มผู้สูงอายุได้เข้าถึงดนตรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรใช้ดนตรีหรือบทเพลงที่กลุ่มเป้าหมายนั้นคุ้นเคยหรือชื่นชอบมาเป็นตัวขับเคลื่อนในกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะสามารถกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเกิดแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้าถึงดนตรีได้โดยใช้ระยะเวลาสั้น (พิรัช สอนไย, 2563) รวมถึงยังสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือรื้อฟื้นความทรงจำในอดีตให้กับกลุ่มผู้สูงอายุได้อีกด้วย และในด้านการออกแบบคู่มือการจัดกิจกรรมการละเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุนี้ผู้วิจัยได้คำนึงถึงการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถตอบโจทย์ในการใช้งานกับกลุ่มผู้สูงอายุได้จริง สอดคล้องกับการศึกษาของ ปรียา สมพิช และนิษฐา หรุ่นเกษม (2563) ที่พบว่า การคำนึงถึงภาษาและขนาดตัวอักษร มีผลต่อการที่ผู้สูงอายุจะสามารถอ่านเนื้อหาได้ง่าย รวดเร็ว และถูกต้อง รวมถึงจะทำให้เข้าใจในสิ่งที่ผู้นำเสนอหรือเข้าใจในตัวสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้สูงอายุที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการละเล่นดนตรีที่บ้านในครั้งนี้ มีความพึงพอใจมากที่สุด ต่อการได้มีส่วนร่วมในการร่วมพัฒนารูปแบบกิจกรรมการละเล่นดนตรีที่บ้านและการได้เข้าร่วมในกิจกรรม เนื่องจากการที่ผู้สูงอายุยังคงมีกิจกรรมทางสังคมให้ได้เข้าร่วมในบั้นปลายชีวิต จะทำให้รู้สึกที่ตนเองยังมีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งตรงกับข้อสนับสนุนของรุจา รอดเข็ม (2562) ที่พบว่า ประโยชน์ของกิจกรรมทางสังคมในบั้นปลายชีวิตของผู้สูงอายุจะทำให้ศักยภาพในการเรียนรู้ดีขึ้น สามารถช่วยป้องกันภาวะสมองเสื่อมได้ และสามารถเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีทั้งทางกาย และสังคมได้ ซึ่งในการที่ได้พบปะหรือติดต่อกับผู้อื่น ๆ จะสามารถถอยห่างจากภาวะซึมเศร้าได้ เนื่องจากจะได้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน การได้เรียนรู้หรือทำทาสสิ่งใหม่ ๆ ร่วมกันกับผู้อื่น (Moreno-Morales et al, 2020; Ito et al, 2022) รวมถึงการประกอบกิจกรรมที่ทำให้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายได้เกิดการเคลื่อนไหว ส่งผลให้ระบบต่าง ๆ ของร่างกายมีสภาพสมบูรณ์ มีความแข็งแรง และเสริมสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น (กุลวดี โรจน์

ไพศาลกิจ, 2559) อีกทั้งกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านสามารถช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีชีวิตทักษะทางสังคมเพิ่มมากขึ้นและสามารถเรียนรู้การฝึกทักษะด้านดนตรี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เพลิดเพลินและสร้างความสุขได้ร่วมกัน รวมทั้งยังเป็นวิธีที่ผู้สูงอายุสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นได้ง่าย ทำให้ผู้สูงอายุมีโอกาสที่จะเรียนรู้และปรับปรุงศักยภาพของตนเองได้ (Phoasavadi, 2022) การเล่นดนตรียังสามารถช่วยเสริมสร้างสุขภาพทางจิตใจและร่างกาย เสริมสร้างการป้องกันภาวะสมองเสื่อมและภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอื่น ๆ นอกจากนี้กิจกรรมดนตรียังสามารถช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของร่างกายและสมอง ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมและเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตดีในบั้นปลายชีวิตได้อย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านสำหรับผู้สูงอายุ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ยั่งยืน คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านที่เหมาะสมและตอบโจทย์กับบริบทของกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเขียนเป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

ภาพที่ 5 แนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีที่บ้านที่เหมาะสมและตอบโจทย์กับบริบทของกลุ่มผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานท้องถิ่น องค์กรที่ให้การดูแลเกี่ยวกับกลุ่มผู้สูงอายุ หรือองค์กรที่ส่งเสริมสวัสดิการของผู้สูงอายุ ควรส่งเสริมการทำงานร่วมกันเพื่อพัฒนาและสนับสนุนกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่นั้น ๆ โดยการให้ความช่วยเหลือทางด้านทรัพยากรทั้งบุคคลและงบประมาณในการจัดกิจกรรมหรือการสนับสนุนการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะทางด้านดนตรีให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดอบรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุและผู้สนใจ การสร้างทีมงานหรือกลุ่มอาสาสมัครที่มีความเชี่ยวชาญในด้านดนตรีพื้นบ้าน และการเสริมสร้างความร่วมมือกับศิลปินหรือผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้าน รวมถึงการสนับสนุนการศึกษาและวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบ นวัตกรรม หรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่สร้างเป็นทางเลือกในการยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ และขับเคลื่อนการนำผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์เชิงนโยบาย การสร้างแนวปฏิบัติ แผนและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นให้เกิดผลลัพธ์และผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ที่สร้างประโยชน์ต่อสังคมและประเทศโดยรวม ที่จะสามารถตอบโจทย์และรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ที่ถือว่าเป็นกลุ่มสำคัญในยุทธศาสตร์ของชาติได้ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ ควรนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและนวัตกรรม ไปสร้างประโยชน์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก การส่งเสริมพัฒนาชุมชนในพื้นที่ ท้องถิ่น หรือการผลักดันไปสู่นโยบายที่ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง รวมถึงการนำผลงานที่เกิดจากการวิจัยและนวัตกรรม เช่น ผลิตภัณฑ์ใหม่ การพัฒนาหรือการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต การบริการ หรือรูปแบบกิจกรรมที่มีความเหมาะสมต่อบริบทผู้ใช้งาน ไปต่อยอดและสร้างประโยชน์ในการผลิตเชิงพาณิชย์ หรือการนำเอาเทคโนโลยีจากต่างประเทศมาประยุกต์พัฒนานวัตกรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม และเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการผลิตและบริการ หรือพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายที่นำไปสู่มาตรการที่สร้างมูลค่าเชิงเศรษฐกิจให้กับประเทศ

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี คณะผู้วิจัยโครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ยั่งยืน ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และมหาวิทยาลัยนเรศวร ที่ได้มอบทุนสนับสนุนการทำวิจัยให้แก่คณะทำงาน ได้พัฒนาคู่มือการจัดกิจกรรมการเล่นดนตรีพื้นบ้านสำหรับผู้สูงอายุ ที่เป็นอีกหนึ่งเครื่องมือทางเลือกที่มีความเหมาะสมและตอบโจทย์ต่อการนำไปใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีของกลุ่มผู้สูงอายุในระยะยาวอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ. (2559). ความสัมพันธ์ของกิจกรรมทางกายกับสุขภาวะทางจิต สังคม และจิตวิญญาณของผู้สูงอายุสามกลุ่มวัย. *วารสารศูนย์การศึกษาแพทยศาสตร์คลินิก โรงพยาบาลพระปกเกล้า*, 33(4), 300-313.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ปรียา สมพิช และนิษฐา หรุ่นเกษม. (2563). การพัฒนาสื่อที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนริมคลองลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 11(1), 124-140.
- พิภช สอนไย. (2563). การสร้างสรรค์บทเพลงเพื่อพัฒนาทักษะการตีตะเข้จากเพลงพื้นบ้านอีสาน. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*, 27(1), 1-21.
- รุจา รอดเข้ม. (2562). สังคมสูงวัย: กิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 9(2), 1-9.
- วิญญ์ บุญรอด. (2565). *ดนตรีกับผู้สูงอายุ*. พิษณุโลก : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิญญ์ บุญรอด. (2565). นวัตกรรมเครื่องดนตรี ประเภทเครื่องดีดและเครื่องตี เพื่อใช้จัดกิจกรรมดนตรีสำหรับผู้สูงอายุตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 19(1), 132-153.
- วิชณี คุปตะและคณะ. (2561). สังคมสูงวัยกับโลกสมัยใหม่. *วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ*, 4(ฉบับพิเศษ), 444-450.

- วิสาชา ภูจินดา และยลดา พงศ์สุภา. (2561). รูปแบบการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยผู้สูงอายุในชุมชนชนบท. *วารสารสาธารณสุขมหาวิทยาลัยบูรพา*, 13(1), 81-87.
- สมบูรณ์ ศิริสรธริรัญ. (2559). แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ. *วารสารการบริหารปกครอง*, 5(2), 59-74.
- สมิตรา วิชา, ศิริรัตน์ ศรีภัทรางกูร, เบญจพร เสาวภา, ธนฤช หมั่นก้อนแก้ว, สุภา ศรีรุ่งเรือง, ณัฏพันธ์ มานพ และณัฐกานต์ ตาบุตรวงศ์. (2561). การศึกษารูปแบบเครือข่ายบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้าน และกลุ่มติดเตียง ในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลอ่องห้า อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง. *วารสาร มฉก.วิชาการ*, 22(43-44), 70-85.
- González-Ojea, M. J., Domínguez-Lloria, S., & Pino-Juste, M. (2022). Can Music Therapy Improve the Quality of Life of Institutionalized Elderly People?. *Healthcare*, 10(2), 310. <https://doi.org/10.3390/healthcare10020310>
- Havighurst, R. J. (1961). Successful aging. *The Gerontologist*, 1, 8–13.
- Hunt, R. (2015). *Community-based Nursing*. (7th ed.). Philadelphia : Wolters Kluwer/Lippincott Williams & Wilkins.
- Ito, E., Nouchi, R., Dinet, J., Cheng, C. H., & Husebo, B. S. (2022). The Effect of Music-Based Intervention on General Cognitive and Executive Functions, and Episodic Memory in People with Mild Cognitive Impairment and Dementia: A Systematic Review and Meta-Analysis of Recent Randomized Controlled Trials. *Healthcare*, 10(8), 1462.
- Koponen, T., Löyttyniemi, E., Arve, S., & Rautava, P. (2023). Experienced Quality of Life and Cultural Activities in Elderly Care. *Ageing International*, 48(3), 452-464. <https://doi.org/10.1007/s12126-022-09483-9>
- Moreno-Morales, C., Calero, R., Moreno-Morales, P., & Pintado, C. (2020). Music Therapy in the Treatment of Dementia: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Frontiers in medicine*, 7, 160. <https://doi.org/10.3389/fmed.2020.00160>

- Phoasavadi, P. (2022). Smart Band Technology: A Music-Based Activity for the Thai Elderly. *Journal of Urban Culture Research*, 24, 258–271. <https://doi.org/10.14456/jucr.2022.16>
- Ray, K. D. & Mittelman, M. S. (2017). Music therapy: A nonpharmacological approach to the care of agitation and depressive symptoms for nursing home residents with dementia. *Dementia (London, England)*, 16(6), 689–710.
- Thanaboonpuang, P., Intana, J. & Khamthana, P. (2023). The Study of Needs and Factors Explaining for Participatory to Create Well-Being Based on New Normal Life of the Older Adult among Urban Community, Ratchaburi Province. *Journal of Nursing and Health Sciences*, 17(1), 1-13.
- Varsi, C., Andersen, L.F., Koksvik, G.T., Severinsen, F. & Paulsen, M.M. (2023). Intervention-related, contextual and personal factors affecting the implementation of an evidence-based digital system for prevention and treatment of malnutrition in elderly institutionalized patients: A qualitative study. *BMC Health Services Research*, 23(1), 245. <https://doi.org/10.1186/s12913-023-09227-8>

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

Development of Learning Achievement in Basic Accounting II on Financial Statements Using Davies' Practical Skills Learning Management Together with the Think-Pair-Share Technique of Mathayomsuksa 5 Students

นัฐยานัน เมธาก้องศิริกุล¹ และศิริพร พึ่งเพชร²

Nuttaya Methakongsirikun and Siriporn Phungphet

Received: March 13, 2023

Revised: April 28, 2023

Accepted: April 29, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงินของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด และ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิดกับเกณฑ์ร้อยละ 70 เป็นการศึกษาเชิงทดลองเบื้องต้น โดยออกแบบการทดลองแบบ One Group Pretest-Posttest Design กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนสีคิ้ว “สวัสดีผดุงวิทยา” อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 30 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่มเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง งบการเงิน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้

¹⁻² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล; Faculty of Education, Vongchavalitkul University

Corresponding author, e-mail: nuttaya_met@vu.ac.th, Tel. 092-5935444

แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง งบการเงิน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t-test Dependent Group และ t-test One Sample Group ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 15.667, p < .000$) โดยก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย 6.57 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.54 และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย 15.97 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.87 และ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 15.97 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 79.83 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 3.753, p < .001$)

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิส, การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด , ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

The purposes of this research article were 1) to compare learning achievement before and after studying Basic Accounting II of Mathayomsuksa 5 students using Davies' Practical Skills Learning Management together with the Think-Pair-Share Technique; and 2) to compare learning achievement after studying Basic Accounting II of Mathayomsuksa 5 students using Davies' Practical Skills Learning Management together with the Think-Pair-Share Technique with the 70 percent criteria. It was a pre-experimental research. The experiment was designed as a One Group Pretest-Posttest Design. The sample group was 30 students in Mathayomsuksa 5/2, semester 2, academic year 2022, at Sikhio Sawadphadungwittaya School, Sikhio District, Nakhon Ratchasima Province by cluster sampling. The tools used in the research were: 1) a learning management plan on financial statements using Davies' Practical Skills Learning Management together with the Think-Pair-Share Technique; 2) learning achievement test on financial statements. Data were analyzed using mean, percentage, standard deviation and hypothesis test was conducted using t-test Dependent Group and t-test One Sample Group. The results of the research found that 1) learning achievement after studying Basic Accounting II on Financial

Statements was significantly higher than before studying ($t = 15.667$, $p < .000$). Before studying, the mean was 6.57 points, standard deviation 2.54, and after studying, the mean was 15.97 points out of a full score of 20 points, standard deviation 2.8; 2) learning achievement after studying Basic Accounting II on Financial Statements had an average of 15.97 points out of a full score of 20 points, calculated as a percentage. 79.83, which was higher than the specified criteria of 70 percent with statistical significance ($t = 3.753$, $p < .001$).

Keywords: Davies' Practical Skills Learning Management, Think-Pair-Share Technique Learning, Learning Achievement

บทนำ

การจัดทำบัญชีเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในโลกธุรกิจ การประกอบกิจการธุรกิจทุกรูปแบบจำเป็นต้องมีการจัดทำบัญชี เพื่อให้ทราบถึงรายรับ-รายจ่ายที่เป็นตัวบ่งบอกผลกำไรขาดทุนของกิจการซึ่งถือเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จทางการค้า การจัดทำบัญชีจึงเป็นการควบคุมการเงินให้เป็นไปตามที่ประมาณการไว้ และใช้ข้อมูลในการวิเคราะห์เพื่อวางแผนการลงทุน รวมถึงใช้เป็นหลักฐานในการตรวจสอบข้อมูลทางการเงินของกิจการ (บริษัท เอ.เอ็ม.ที. แอคเคานท์แทนซี่ จำกัด, 2562) นักบัญชีจึงมีบทบาทในฐานะผู้เก็บรวบรวมข้อมูลและจัดทำรายงานทางการเงินที่ต้องอาศัยทักษะการคิดคำนวณ (Arithmetic) ทักษะการคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) และความซื่อสัตย์ (Compassion) ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (นิรุทธิ์ อุทาพิทย์, 2564) ประกอบกับในปัจจุบันเป็นโลกแห่งอาชีพธุรกิจอิสระจึงจำเป็นต้องเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเป็นผู้ประกอบการ โรงเรียนสีคิ้ว “สวัสดีผดุงวิทยา” จึงได้บรรจุวิชาบัญชีไว้ในหลักสูตรสถานศึกษา ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2552 (โรงเรียนสีคิ้ว “สวัสดีผดุงวิทยา”, 2552)

วิชาบัญชีเป็นส่วนหนึ่งของสาระการเรียนรู้การงานอาชีพซึ่งถือเป็นวิชาที่มีความสำคัญวิชาหนึ่ง เนื่องจากเป็นวิชาที่ช่วยในการพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล ทำงานอย่างเป็นระบบ มีลำดับขั้นตอน และมีความละเอียดรอบคอบ อย่างไรก็ตามวิชาบัญชีเป็นวิชาที่เน้นด้านความรู้ ความจำ ความเข้าใจ และการลงมือปฏิบัติ บทบาทของผู้เรียนในชั้นเรียนส่วนใหญ่จะทำหน้าที่เป็นผู้รับฟังและจดจำหลักการที่ผู้สอนถ่ายทอดเพื่อนำไปปฏิบัติตามอย่างถูกต้อง ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนเกิด

ความเบื่อหน่ายและขาดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ สอดคล้องกับรายงานการวัดและประเมินผลของฝ่ายบริหารวิชาการโรงเรียนสีคิ้ว “สวัสดีผดุงวิทยา” (2564) ที่กำหนดให้ผู้เรียน ร้อยละ 70 จากจำนวนผู้เรียนทั้งหมดที่เรียนในรายวิชาบัญชีเบื้องต้นต้องมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำ 65 คะแนน แต่จากการจัดการเรียนการสอน พบว่า ผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำมีเพียงร้อยละ 50 ซึ่งยังต่ำกว่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด สาเหตุของปัญหาดังกล่าวเกิดจากการจัดการเรียนการสอนที่มีผู้สอนเป็นศูนย์กลาง โดยผู้สอนจะบรรยายหลักการต่าง ๆ ให้ผู้เรียนฟังและปฏิบัติตาม ทำให้ผู้เรียนบางส่วนขาดความสนใจจนไม่สามารถเรียนรู้และปฏิบัติงานได้ ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนควรสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาบัญชีให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่ได้รับ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนที่เหมาะสมกับธรรมชาติของรายวิชาและช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสเป็นวิธีหนึ่งที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในวิชาบัญชี เนื่องจากผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยการฝึกปฏิบัติจะต้องเริ่มจากการฝึกปฏิบัติทักษะย่อยที่ละส่วนจนเกิดความชำนาญ แล้วจึงนำส่วนย่อยเหล่านั้นมาเชื่อมโยงเป็นทักษะ ซึ่งมีขั้นตอนการฝึกปฏิบัติ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ผู้สอนสาธิตการปฏิบัติทักษะในภาพรวม ผู้เรียนทำหน้าที่สังเกต ขั้นที่ 2 ผู้สอนสาธิตส่วนย่อยที่ละส่วนอย่างละเอียดและให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม ขั้นที่ 3 ผู้เรียนปฏิบัติส่วนย่อยด้วยตนเองโดยไม่มีการสาธิต ขั้นที่ 4 ผู้สอนแนะนำเทคนิควิธีการที่ทำให้ผู้เรียนปฏิบัติได้เร็วขึ้น และขั้นที่ 5 ผู้เรียนปฏิบัติส่วนย่อยทุกส่วนเพื่อเชื่อมโยงเป็นทักษะ (ทศนา แคมมณี, 2558) ขั้นตอนดังกล่าวจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่ได้เรียนรู้มากขึ้นและเกิดเป็นการเรียนรู้ที่คงทน (ณรงค์ กาญจนะ, 2553) และเพื่อให้การฝึกปฏิบัติมีประสิทธิภาพ การนำการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) มาใช้ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสในขั้นที่ 3 จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนรวมถึงกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยผู้เรียนจะได้ฝึกคิดด้วยตนเองและได้แลกเปลี่ยนความคิดกับผู้อื่นซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังได้ฝึกทักษะสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่เป็นทักษะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (สุคนธ์ สิ้นธพานนท์ และคณะ, 2545)

การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิดเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่องงบการเงิน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เนื่องจากรูปแบบดังกล่าวสามารถช่วยให้การฝึกปฏิบัติของผู้เรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียน มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้อีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิส ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิส ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิดกับเกณฑ์ร้อยละ 70

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น โดยออกแบบการทดลองแบบ One Group Pretest-Posttest Design ประกอบด้วย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 แผนการเรียนการงาน อาชีพทั่วไป โรงเรียนสีคิ้ว “สวัสดีผดุงวิทยา” อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 2 ห้อง รวมจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 64 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/2 โรงเรียนสีคิ้ว “สวัสดีผดุงวิทยา” อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 30 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling)

สมมติฐานการวิจัย

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิส ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิดสูงกว่าก่อนเรียน

2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิส ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิดสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. สร้างแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง งบการเงิน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิส ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด จำนวน 5 แผน ทั้งหมด 10 ชั่วโมง มีความเหมาะสมของแผนในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.81$)

2. สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง งบการเงิน เป็นแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ (Multiple Choice) 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ มีค่าความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 ค่าความยากง่าย (Difficulty) อยู่ระหว่าง 0.20-0.77 มีความเหมาะสมเนื่องจากมีค่าอยู่ระหว่าง 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) อยู่ระหว่าง 0.20-0.60 มีความเหมาะสมเนื่องจากมีค่า 0.20 ขึ้นไป (ไพศาล หวังพานิช, 2563)

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานดังนี้

1. ขออนุญาตจากทางมหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล ถึงโรงเรียนสีคิ้ว “สวัสดีผดุง-วิทยา” อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการทดสอบคุณภาพเครื่องมือและเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้วิจัยชี้แจงจุดประสงค์ของการวิจัย อธิบายวิธีการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

3. ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) กับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง งบการเงิน

4. ดำเนินการจัดการเรียนรู้กับกลุ่มตัวอย่าง ตามแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง งบการเงิน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด โดยผู้วิจัยดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ใช้เวลาตามแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 10 ชั่วโมง

5. ดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Posttest) กับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง งบการเงิน

6. นำข้อมูลที่ได้จากการทดสอบไปวิเคราะห์ตามวิธีการทางสถิติ เพื่อทดสอบสมมติฐานและสรุปผลการวิจัยเป็นลำดับถัดไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ดังนี้

1. วิเคราะห์คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงินก่อนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงินก่อนและหลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ

เทคนิคเพื่อนคู่คิด โดยใช้สถิติการทดสอบค่าที่แบบกลุ่มตัวอย่างสัมพันธ์กัน (t-test Dependent Group)

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน หลังเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด กับเกณฑ์ร้อยละ 70 โดยใช้สถิติการทดสอบค่าที่แบบกลุ่มตัวอย่างเดียว (t-test One Sample Group)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด พบว่า ค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน 6.57 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.54 และค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน 15.97 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.87

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิดกับเกณฑ์ร้อยละ 70 พบว่า ค่าเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเท่ากับ 15.57 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 79.83 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสีคิ้ว “สวัสดีผดุงวิทยา” สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิดสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบทักษะปฏิบัติของเดวิสช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การจัดทำงบการเงินจากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างเป็นลำดับขั้น โดยผู้สอนจะทำการสาธิตการจัดทำงบการเงิน

ในภาพรวมเพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นภาพ จากนั้นแบ่งกระบวนการจัดทำงบการเงินออกเป็นลำดับขั้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติด้วยตนเองไปทีละส่วน ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจที่คงทน และสามารถจัดทำงบการเงินตามขั้นตอนได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของภัทรภร ลิมเจริญ (2564) พบว่า การใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสในรายวิชาบัญชีเบื้องต้นทำให้ทักษะการปฏิบัติและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และการใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน รวมถึงได้แลกเปลี่ยนและช่วยเหลือกันในการจัดทำงบการเงินทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น ซึ่งส่งเสริมให้การฝึกปฏิบัติของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนและได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนจะทำให้ผู้เรียนมีความกล้าในการอธิบายและโต้แย้งในกรณีที่เกิดข้อสงสัยหรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ซึ่งเมื่อได้ข้อสรุปจากการอภิปรายร่วมกันจะทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Okolocha, C.C. & Nwaukwa, F. (2020) พบว่า การจัดการเรียนการสอนรายวิชาบัญชีการเงินของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบ Think-Pair-Share ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าการเรียนด้วยวิธีการสอนแบบธรรมดาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อนำการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิดมาใช้ร่วมกับการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสในขั้นที่ผู้เรียนต้องลงมือฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจะทำให้การฝึกปฏิบัติของผู้เรียนมีประสิทธิภาพและเกิดความรู้ที่คงทน ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองและได้แลกเปลี่ยนความคิดกับผู้อื่นในการคิดวิเคราะห์เพื่อช่วยกันมองหาข้อผิดพลาดจากการฝึกปฏิบัติและได้แก้ไขข้อผิดพลาดด้วยตนเอง นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้ดังกล่าวยังทำให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่น มั่นใจ และภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งถือเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ผู้เรียนสนใจในการเรียนรู้ ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น (สำนักงานเลขาธิการ, 2550)

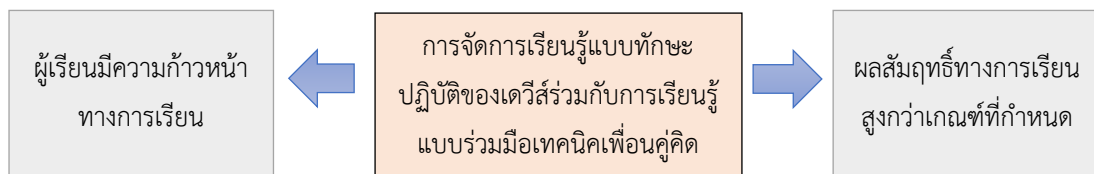
2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิดสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 2 โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดการเรียนรู้บัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนสีคิ้ว “สวสดีผดุงวิทยา” จำนวน 30 คน มี

ผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 83.33 และมีผู้เรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 16.66 แต่ทั้งนี้ผู้เรียนกลุ่มดังกล่าวมีความก้าวหน้าหลังได้รับการจัดการเรียนรู้ทั้งสิ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิดช่วยพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้รวมถึงการฝึกปฏิบัติการจัดการทางการเงินของผู้เรียน ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้เรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติและแก้ไขข้อผิดพลาดด้วยตนเองทำให้เข้าใจในสิ่งที่ได้เรียนรู้มากขึ้น รวมถึงผู้สอนสามารถประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนได้จากการทำกิจกรรมและการปฏิบัติงาน ทำให้สามารถแนะนำและชี้แนะเพิ่มเติมในส่วนที่ผู้เรียนยังมีสงสัยได้อย่างตรงจุด ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่คงทนมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของมลทิชา หมีนสีพรหม (2563) พบว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้เทคนิคเพื่อนคู่คิดในรายวิชาคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นวิชาที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติและฝึกฝนด้วยตนเอง ผู้เรียนมีทักษะการปฏิบัติสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 80 และผู้เรียนมีความพึงพอใจที่เรียนด้วยวิธีการสอนดังกล่าวโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$, S.D. = 0.38)

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนบัญชีเบื้องต้น 2 เรื่อง งบการเงิน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ได้องค์ความรู้ใหม่ คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิสร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด ที่ทำให้ผู้เรียนมีความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นที่ 1 ผู้สอนนำเข้าสู่บทเรียน โดยใช้การถามตอบเพื่อทบทวนความรู้
- ขั้นที่ 2 ผู้สอนสาธิตทักษะในภาพรวม ผู้เรียนทำหน้าที่สังเกต
- ขั้นที่ 3 ผู้สอนแบ่งทักษะเป็นส่วนย่อย และสาธิตส่วนย่อยทีละส่วน ผู้เรียนปฏิบัติตาม
- ขั้นที่ 4 ผู้เรียนจับคู่ฝึกปฏิบัติส่วนย่อยทีละส่วนด้วยตนเอง และนำเสนอหน้าชั้นเรียน
- ขั้นที่ 5 ผู้สอนแนะนำเทคนิควิธีการในการปฏิบัติทักษะ
- ขั้นที่ 6 ผู้เรียนแต่ละคนลงมือปฏิบัติทักษะด้วยตนเอง

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถานศึกษาควรมีการจัดกิจกรรม PLC ระหว่างผู้สอนที่สอนในรายวิชาที่เน้นการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ผู้สอนท่านอื่นได้นำแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิส ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด ไปปรับในรายวิชาตนเอง เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพัฒนากิจการการเรียนการสอน

2. กระทรวงศึกษาธิการ เขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหาร หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนให้มีการจัดอบรมเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนอยู่เสมอ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้สอนให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับผู้เรียน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผู้สอนในรายวิชาบัญชีควรนำการจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิส ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิด ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องอื่น ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างเป็นลำดับขั้นและยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในภาพรวม

2. ผู้สอนควรปรับเวลาการฝึกปฏิบัติของผู้เรียนให้เหมาะสมกับความยากง่ายของเนื้อหา ความสามารถของผู้เรียน และจำนวนชั่วโมงการสอน เพื่อให้การฝึกปฏิบัติของผู้เรียนมีประสิทธิภาพ

3. ผู้สอนควรมีการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบทักษะปฏิบัติของเดวิส ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิคเพื่อนคู่คิดกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาเทคนิคและวิธีการสอนของผู้สอน

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ กาญจนะ. (2553). *เทคนิคและทักษะการสอนเบื้องต้น เล่ม 2*. กรุงเทพฯ : จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- ทิตนา แคมมณี. (2558). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรุทธิ์ อุทาทิพย์. (2564). *ข้อสรุปการตรวจราชการของศึกษาธิการจังหวัด ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์*. เข้าถึงได้จาก <https://sp.moe.go.th>
- บริษัท เอ.เอ็ม.ที. แอคเคานท์แทนซี่ จำกัด. (2562). *ความสำคัญของการทำบัญชีอย่างมีประสิทธิภาพ*. เข้าถึงได้จาก <https://www.amtaccount.com/ความสำคัญของการทำบัญชี/>
- ไพศาล หวังพานิช. (2563). *การวัดและการประเมินผลการเรียน*. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- ภัทรกร ลิ้มเจริญ. (2564). รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติตามองค์ประกอบของทักษะร่วมกับชุดฝึกทักษะ เรื่อง การวิเคราะห์รายการค้า ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะปฏิบัติของนักศึกษา ระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระดับชั้นปีที่ 1. ใน *การประชุมมหาดไทยวิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 13* (น.2264-2276). สงขลา : มหาวิทยาลัยมหาดไทย.
- มลธิชา หมั่นสีพรหม. (2563). การพัฒนาทักษะปฏิบัติในรายวิชาคอมพิวเตอร์เพิ่มเติมตามแนวคิดของเดวิสร่วมกับเทคนิคเพื่อนคู่คิดสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่3. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, 16(2), 36-46.
- โรงเรียนสีคิ้ว “ส่วสดีมดุงวิทยา”. (2552). *หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสีคิ้ว “ส่วสดีมดุงวิทยา” ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2552*. (อวดสำเนา)
- โรงเรียนสีคิ้ว “ส่วสดีมดุงวิทยา”. (2564). *รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ประจำปีการศึกษา 2564*. (อวดสำเนา)
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *การจัดการเรียนรู้แบบประสบการณ์ที่เน้นการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ. (2545). *การจัดการเรียนรู้: เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

Okolocha, C.C. & Nwaukwa, F. (2020). Effect of Think-Pair-Share Instructional Strategy on Secondary School Students' Academic Achievement and Retention in Financial Accounting in Abia State. *ISJASSR*, 2(3), 52-66.

การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิดจังหวัดราชบุรี

Community Adaptation to the New Normal in the COVID Outbreak Situation in Ratchaburi Province

ยุทธจักร งามจิตต์¹

Yuthajuk Ngamkajit

Received: March 15, 2023

Revised: May 25, 2023

Accepted: June 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ติดตามพฤติกรรมการใช้ชีวิต การปรับตัว ความวิตกกังวล และการเรียนรู้ของประชาชน ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิดสู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในจังหวัดราชบุรี 2) พัฒนาระบบการสร้างการเรียนรู้ในการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในจังหวัดราชบุรี และ 3) หาแนวทางการวางมาตรการป้องกันร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดราชบุรี การวิจัยใช้แบบผสมผสาน เริ่มด้วยวิจัยเชิงปริมาณตามด้วยวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง คือ อ.สวนผึ้ง อ.บ้านโป่ง และอ.เมืองราชบุรี ประชากรและกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้นจำนวน 530 ตัวอย่าง ใช้แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเลือกแบบเฉพาะเจาะจงและใช้การแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง ทำการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปและสนับสนุนผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ผลการวิจัย พบว่า 1) พฤติกรรมการใช้ชีวิตการปรับตัวและความวิตกกังวลและการเรียนรู้ในด้านเศรษฐกิจรายได้ ค่าใช้จ่าย ภาระและการออมของครัวเรือนมีมากที่สุดเนื่องจากถูกลดเวลางานและไม่มีการทำงานนอกเวลาส่งผลให้รายได้ลดลงเป็นจำนวนมาก 2) กระบวนการสร้างการเรียนรู้ในการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ กรณีศึกษา “ตลาดโอปอย ตลาดชุมชนวิถีใหม่” มีทั้งสิ้น 4 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก คือ

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, Muban Chom Bueng Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: muk631@hotmail.com, Tel. 086-5908271

การแจ้งเรื่องสำคัญที่สุดก่อนเพื่อให้ประชาชนเข้าใจตรงกันมากที่สุด ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดเป้าหมายโดยการเปรียบเทียบกับพื้นที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ขั้นตอนที่ 3 การออกมาตรการและแบ่งหน้าที่ผู้รับผิดชอบตามความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลด้วยการใช้เทคโนโลยีใน 3) ความร่วมมือรูปแบบเครือข่ายระหว่างหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ภาคประชาชน และมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง คือการใช้ฐานข้อมูลระบบสารสนเทศในการค้นหากลุ่มเปราะบาง เช่น วิธีการควบคุมและป้องกันโควิดที่ถูกต้องให้กับกลุ่มผู้ไร้สัญชาติ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วและถูกต้องให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: การปรับตัว, ชุมชนวิถีใหม่, การแพร่ระบาดของโรคโควิด

Abstract

The purposes of this research article were 1) to follow up on lifestyle behavior, adjustment, and anxiety and learning of the people in the COVID Outbreak Situation in Ratchaburi Province; 2) to develop a process for creating learning in adapting of the new normal community in Ratchaburi province; and 3) to find guidelines for setting up joint preventive measures between Muban Chombueng Rajabhat University and related agencies in Ratchaburi Province. It was a mixed methods research by using a purposive sampling, namely Suan Phueng District, Ban Pong District, and Mueang Ratchaburi District. The population and sample totaled 530 samples using questionnaires to analyze the data with descriptive statistics. For qualitative research, it was a purposive sampling using semi-structured interviews. Data analysis was done from the interviews to analyze to draw conclusions and support the results of the quantitative analysis. The results of the research found that 1) lifestyle behavior, adjustment, anxiety and learning in terms of economics, income, expenses, burdens and savings of households were the highest due to reduced work hours and no part-time work resulting in a large decrease in income; 2) the process of creating learning in adapting to the new normal community in the case study of "O-poi Market, New Normal Community Market" had a total of 4 steps: The first step was to inform the most important

matters first so that the public had the most common understanding; Step 2 was to set goals by comparing them with other tourist areas; Step 3 was to issue measures and divide responsibilities among responsible persons according to their abilities and available resources; Step 4 was to evaluate from the use of technology; 3) cooperation in the form of a network between government agencies in the area, the public sector, and Muban Chom Bueng Rajabhat University were to the use of information system databases to search for vulnerable groups, such as the correct methods for controlling and preventing COVID for stateless groups, dissemination of fast and accurate information to the elderly group.

Keywords: Adaptation, New Normal Community, COVID Outbreak

บทนำ

การเกิดปัญหาโรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 เป็นปัญหาสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ทั้งในด้านการท่องเที่ยว ผลกระทบต่อภาคธุรกิจท้องถิ่น โดยข้อมูลของ UNESCO (World Economic Forum, 2020) พบว่า มีประชาชนหลายพันล้านคน ได้รับผลกระทบจากการเกิดโควิดซึ่งเป็นผลกระทบต่อเนื่องอย่างกว้างขวางและเกิดการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เด่นชัดที่สุด คือ การเข้าสู่วิถีชีวิตแบบ New Normal ที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน (Ursavaş, E. F., Karayurt, O., & İseri, O., 2014; Jacqueline, F., 2009) โดยการปรับเปลี่ยนทางพฤติกรรมในระยะแรกส่งผลโดยตรงต่อการหยุดชะงักของระบบเศรษฐกิจ คนตกงานจำนวนมาก ส่วนผลกระทบในระยะยาว ทำให้เกิดการสิ้นเปลืองงบประมาณจำนวนมาก และการใช้งบประมาณสำหรับการเตรียมความพร้อมป้องกันโควิดในทุกระดับ และต้องเตรียมเพื่อการเข้าสู่ชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) และการออกแบบชีวิตวิถีใหม่ ทั้งนี้คำว่าชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) ราชบัณฑิตยสภา (2563) โดยคณะกรรมการบัญญัติศัพท์นิเทศศาสตร์ ราชบัณฑิตยสภา ได้อธิบายคำนี้เอาไว้ว่า New Normal แปลว่า ความปกติใหม่ ฐานวิถีชีวิตใหม่ เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากเดิม เช่น การเว้นระยะห่าง และด้านสุขภาพอนามัย การเดินทาง กิจกรรมทางสังคมในสถานศึกษา การนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ตามบริบทและงบประมาณของสถาบันการเงินในรูปแบบใหม่ และการปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการแบบเดิม มาเป็นแบบผสมผสานและ

พัฒนาการเรียนรู้เพื่อสร้างแนวทางการดำเนินชีวิตแบบใหม่ เมื่อสถานการณ์คลี่คลายสิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อการจัดระเบียบและกฎเกณฑ์ที่ต้องปรับปรุงให้เข้ากับสถานการณ์ (Mayne, J., 2015)

สำหรับจังหวัดราชบุรีที่เป็นจังหวัดการเกษตรระดับประเทศได้รับผลกระทบอย่างหนักทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะพื้นที่อำเภอสวนผึ้งที่รายได้หลักมาจากภาคการท่องเที่ยวส่งผลให้รายได้ลดลงเป็นจำนวนมาก ส่วนพื้นที่อำเภอเมืองและอำเภอบ้านโป่งที่มีผู้ติดเชื้อโควิดเป็นจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดราชบุรี ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การสำรวจการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิดจังหวัดราชบุรี ซึ่งผลลัพธ์ของงานวิจัยจะเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตวิถีใหม่ในการดำเนินชีวิตรูปแบบใหม่ในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อติดตามพฤติกรรมการใช้ชีวิต การปรับตัว ความวิตกกังวล และการเรียนรู้ของประชาชน ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิดสู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในมิติเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศและด้านการศึกษาในจังหวัดราชบุรี
2. เพื่อพัฒนากระบวนการสร้างการเรียนรู้ในการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในจังหวัดราชบุรี โดยเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
3. เพื่อหาแนวทางการวางมาตรการป้องกันร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดราชบุรี

วิธีการดำเนินวิจัย

รูปแบบการวิจัย งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้เลือกที่จะนำวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เริ่มด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และตามด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาใช้ในการศึกษา เพื่อให้สามารถพรรณนาและอธิบายปรากฏการณ์ของประเด็นที่ศึกษาได้ตรงประเด็นกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ขณะเดียวกันก็สามารถอธิบายลักษณะความเป็นจริงและเหตุผลของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างตัวแปรของงานวิจัย ซึ่งทำให้งานวิจัยสามารถนำเสนอข้อมูลที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์มีความชัดเจนและหลากหลายมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ ศึกษาค้นคว้าในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การระบาดของโรคโควิดในช่วงระยะเวลาปี 2563 ของพื้นที่จังหวัดราชบุรี ทั้งนี้การวิจัยมุ่งเน้นศึกษาพฤติกรรมการใช้ชีวิต การปรับตัว ความเป็นอยู่ การเรียนรู้ของประชาชนและกระบวนการสร้างการเรียนรู้ในการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ เพื่อตอบคำถามงานวิจัยให้ครบถ้วน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษาและประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เริ่มด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนั้น จึงเลือกใช้เกณฑ์จากพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง จากเกณฑ์สำนักงานสถิติแห่งชาติที่ได้แบ่งกลุ่มของที่ได้รับผลกระทบจากการเกิดโรคระบาดของไวรัสโคโรนา 2 ด้าน ได้แก่ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ และผลกระทบด้านสังคม พิจารณาจากจำนวนผู้ได้รับเชื้อในพื้นที่และกลุ่มประชากรที่เกิดการปรับตัวในพื้นที่ประชากรหนาแน่น โดยการวิจัยได้ครั้งนี้ได้กำหนดให้พื้นที่ อำเภอสวนผึ้ง เป็นตัวแทนผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นพื้นที่ภาคธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้ผลกระทบทางเศรษฐกิจมากที่สุดจากการระบาดของไวรัสโคโรนาและให้อำเภอบ้านโป่งเป็นตัวแทนผลกระทบทางสังคม เนื่องจากจำนวนผู้ติดเชื้อในพื้นที่บ้านโป่งมีจำนวนสูงสุดในจังหวัดราชบุรีและมีผู้ติดเชื้อรายแรกของจังหวัด ส่วนอำเภอเมืองราชบุรีให้เป็นตัวแทนของทั้งผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมเนื่องจากเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและมีประชากรจำนวนมากที่สุดในจังหวัดราชบุรี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่อำเภอในการวิจัยเลือกใช้เกณฑ์จากพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง โดยการวิจัยได้ครั้งนี้ได้กำหนดให้พื้นที่อำเภอสวนผึ้งเป็นตัวแทนผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจเนื่องจากเป็นพื้นที่ภาคธุรกิจการท่องเที่ยวและบริการซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้ผลกระทบทางเศรษฐกิจมากที่สุดจากการระบาดของไวรัสโคโรนาและให้อำเภอบ้านโป่งเป็นตัวแทนผลกระทบทางสังคม เนื่องจากจำนวนผู้ติดเชื้อในพื้นที่บ้านโป่งมีจำนวนสูงสุดในจังหวัดราชบุรีและมีผู้ติดเชื้อรายแรกของจังหวัด ส่วนอำเภอเมืองราชบุรีให้เป็นตัวแทนของทั้งผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมเนื่องจากเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและมีประชากรจำนวนมากที่สุดในจังหวัดราชบุรี โดยประชากรในการวิจัยประชากร ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านโป่ง และอำเภอเมืองราชบุรี รวมทั้งสิ้นจำนวน 403,703 คน โดยจำนวนกลุ่มตัวอย่างมาจากการใช้สูตรการคำนวณของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) มาคำนวณจากกลุ่มประชากร (ยอมรับค่าคลาดเคลื่อนจากตัวอย่างร้อยละ 5) โดยใช้ครีวรีออนเป็นหน่วยนับเพื่อเป็นตัวแทนของประชากร

ทั้งหมด ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยเลือกตำบลที่มีประชากรมากที่สุดในแต่ละอำเภอ อำเภอละ 2 ตำบลโดยแบ่งออกเป็นในเขตเทศบาล 1 ตำบลและนอกเขตเทศบาล 1 ตำบล ดังนั้นจะได้ทั้งหมด 6 ตำบลที่เป็นตัวอย่าง ส่วนการสุ่มครัวเรือนใช้การสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ตามสัดส่วนครัวเรือนในแต่ละตำบลแบ่งออกเป็นครัวเรือนในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล เมื่อได้ครัวเรือนครบแล้วทำการเก็บแบบสอบถามจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้ที่สามารถให้ข้อมูลได้และมีอายุมากกว่า 20 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป รวมทั้งสิ้นจำนวน 530 ครัวเรือนต่อจังหวัด

2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง โดยเลือกเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การระบาดของโรคโควิดในช่วงระยะเวลาปี 2563-2564 ของพื้นที่จังหวัดราชบุรีจำนวน 22 คนประกอบไปด้วย 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 ระดับวางแผนและกำหนดมาตรการ ได้แก่ ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี แพทย์ประจำตำบล นายกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวนทั้งสิ้น 9 คน

กลุ่มที่ 2 ระดับปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัครป้องกันสาธารณสุข เจ้าหน้าที่สาธารณสุข พยาบาลวิชาชีพ เจ้าหน้าที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ใหญ่บ้าน และครู อาจารย์ จำนวนทั้งสิ้น 7 คน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ ญาติของผู้ที่ติดโควิดผู้ถูกให้ออกจากงานเพราะโควิดผู้ประกอบการจำนวนทั้งสิ้น 6 คน

การสร้างเครื่องมือ เครื่องมือวัด และการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ คือ การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเพื่อตอบวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่มีลักษณะปลายปิดและปลายเปิด แบ่งเป็น 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับภูมิหลังซึ่งเป็นลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับผลกระทบที่ครัวเรือนได้รับจากสถานการณ์โควิดส่วนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับการปรับตัวของสมาชิกในครัวเรือนจากสถานการณ์โควิดส่วนที่ 4 สรุปผลกระทบและความสามารถในการปรับตัวสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิดและส่วนที่ 5 แนวปฏิบัติวิถีใหม่ของครัวเรือน การสร้างความเชื่อมั่นและความต้องการในการป้องกันและแก้ไขปัญหาโควิดในครัวเรือน ประกอบไปด้วยคำถามปลายเปิด จำนวน 5 ข้อ

การวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) มีการวางแผนการสัมภาษณ์ไว้ก่อนล่วงหน้าเพื่อให้มีแนวคำถามที่ชัดเจน สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายใดก็ใช้แนวคำถามเดียวกันทั้งหมด

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามแบบมาตรวัดโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน มีระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ .96 และการวิจัยครั้งนี้ผ่านการพิจารณาอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ซึ่งคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ได้มีมติรับรองเลขที่ HE-138-2563 เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2563

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for Social Science) ในการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เช่น ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weighted Mean Score)

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จากคำถามแบบกึ่งโครงสร้างเพื่อรับทราบข้อมูลการตัดสินใจที่อยู่ในขอบเขตตามประเด็นที่ต้องการจะทราบ จากนั้นนำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ขั้นตอน คือ 1) การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล 2) จำแนกและจัดระบบข้อมูลด้วยการนำข้อมูลมาจัดเป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ 3) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความและสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย (Analytic Induction) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ผลแบบพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. การติดตามพฤติกรรมการใช้ชีวิต การปรับตัว ความวิตกกังวล และการเรียนรู้ของประชาชน ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิดสู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในมิติเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศและด้านการศึกษาในจังหวัดราชบุรี พบว่า

ด้านพฤติกรรม 1) พฤติกรรมด้านเศรษฐกิจรายได้ ค่าใช้จ่าย ภาระและการออมของครัวเรือนลดลงตามลำดับดังนี้ ด้านรายได้ของครัวเรือนลดลงมากที่สุดจำนวน 347 คน คิดเป็นร้อยละ 65.47 2) พฤติกรรมด้านสุขภาพ พบว่า มีการป้องกันการติดเชื้อและดูแลสุขภาพและความวิตกกังวล/ความเครียดของการแพร่ระบาดของโรคโควิดส่วนใหญ่ทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีการป้องกันการติดเชื้อและดูแลสุขภาพเพิ่มขึ้นสูงที่สุด จำนวน 481 คน คิดเป็นร้อยละ 90.75 3) พฤติกรรมด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม พบว่า การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของสมาชิกในครัวเรือนกับบุคคล

อื่นมีความสัมพันธ์แบบดีขึ้นสูงสุด จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 4.15 4) พฤติกรรมด้านการใช้เทคโนโลยี พบว่า สมาชิกในครัวเรือนเมื่อเทียบเสี่ยงต่อการรับข้อมูลข่าวสารเท็จจากสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ มากขึ้นสูงสุด จำนวน 273 คน คิดเป็นร้อยละ 51.51 5) พฤติกรรมด้านการศึกษาพบว่า นักเรียน/นักศึกษาต้องเรียนออนไลน์ เพิ่มมากขึ้นสูงสุด จำนวน 302 คน คิดเป็นร้อยละ 56.98

ด้านการปรับตัวของสมาชิกในครัวเรือนจากสถานการณ์โรคโควิดพบว่า การปรับตัวด้านเศรษฐกิจของสมาชิกในครัวเรือนไม่ได้ทำให้เกิดสร้างอาชีพใหม่แก่สมาชิกในครัวเรือนสูงสุดจำนวน 492 คนและวิธีการพัฒนาตนเองผ่านระบบออนไลน์สูงสุด จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 38.83 การใช้จ่ายใช้สอยเพื่ออุปโภค/บริโภคของครัวเรือน พบว่า การทำอาหารทานเองในครัวเรือนสูงสุด จำนวน 417 คน คิดเป็นร้อยละ 78.94 การปรับตัวด้านสุขภาพ พบว่า การสวมหน้ากากอนามัย/หน้ากากผ้าตลอดเวลาเมื่ออยู่กับผู้อื่นพฤติกรรมสวมหน้ากากอนามัย/หน้ากากผ้าตลอดเวลาเมื่ออยู่กับผู้อื่นที่ระดับความถี่ของการปฏิบัติในปัจจุบันเป็นประจําสูงสุด จำนวน 394 คน คิดเป็นร้อยละ 74.62 การปรับตัวด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมพบว่าวิธีการรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในครัวเรือนในการใช้โทรศัพท์ยังคงเป็นปกติสูงสุด จำนวน 320 คน คิดเป็นร้อยละ 60.61 ส่วนการปรับตัวด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า เรียนรู้การใช้อุปกรณ์สื่อสารด้วยตนเองมากที่สุดจำนวน 245 คิดเป็นร้อยละ 46.40 การปรับตัวด้านการศึกษา พบว่าสมาชิกในครัวเรือนคนในครอบครัวต้องแบ่งเวลาสอน/ดูแลลูกหลานมากที่สุดจำนวน 98 คิดเป็นร้อยละ 18.56

ด้านความวิตกกังวลของสมาชิกในครัวเรือนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิดในปัจจุบัน พบว่า ผลการศึกษาโดยภาพรวมประกอบด้วย 1) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ความวิตกกังวลที่จะถูกเลิกจ้าง/ไม่มีงานทำ (ทุกวัน) สูงที่สุด จำนวน 133 คนคิดเป็นร้อยละ 28.48 ตามลำดับ 2) ด้านสุขภาพ พบว่า วิตกกังวลว่าสุขภาพไม่แข็งแรงพอที่จะต่อสู้กับการติดโรคโควิด (ทุกวัน) สูงที่สุดจำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 32.12 ตามลำดับ 3) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมพบว่าวิตกกังวลว่า จะไม่มีใครให้ความช่วยเหลือที่เกิดจากผลกระทบโรคโควิด (ทุกวัน) สูงที่สุด จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 29.55 ตามลำดับ 4) ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า วิตกกังวลเพราะต้องเรียนรู้การใช้งานอุปกรณ์/เทคโนโลยีใหม่ ๆ (ทุกวัน) สูงที่สุด จำนวน 141 คนคิดเป็นร้อยละ 30.19 ตามลำดับ และ 5) ด้านการศึกษาพบว่ารู้สึกวุ่นวาย/เหนื่อยล้าในการเตรียมความพร้อมหรือควบคุม ดูแลสมาชิกในครัวเรือนเรื่องการเรียนในช่วงการแพร่ระบาดโรคโควิด (ทุกวัน) สูงที่สุด จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 25.91 และวิตกกังวลว่าจะไม่สามารถรับภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนได้ (ทุกวัน) สูงที่สุด จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 25.91 ตามลำดับ

2. พัฒนาระบบการสร้างการเรียนรู้ในการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยใช้กรณีศึกษา “ตลาดโอปอย ตลาดชุมชนวิถีใหม่” เป็นแนวปฏิบัติที่ดี ในการพัฒนาระบบการสร้างการเรียนรู้ในการสร้างความเชื่อมั่นต่อการป้องกันโควิดให้กับนักท่องเที่ยว โดยวิธีการแจ้งเรื่องสำคัญที่สุดก่อน การนำข้อมูลจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ มาเปรียบเทียบและนำแนวทางของสาธารณสุขอำเภอสวนผึ้งมาปรับใช้ให้เหมาะกับบริบทของชุมชน การใช้วิธีการมีส่วนร่วมแบบบวร+3 ออกตามความสามารถและทรัพยากรที่มี รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการแจ้งข้อมูล การประชุมและการพัฒนาวิธีการให้มีประสิทธิภาพสูงสุดในการประเมินผลเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยสามารถอธิบายเป็นรายละเอียดทั้งสิ้น 4 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนแรก การรับฟังปัญหาจากเดิมจะเริ่มจากการแจ้งเรื่องทั่วไปในชุมชนมีการเปลี่ยนเป็นการแจ้งเรื่องสำคัญที่สุดก่อนคือแนวทางการป้องกันโควิด-19 ของสาธารณสุขอำเภอสวนผึ้งเริ่มก่อนเนื่องจากต้องการให้ประชาชนเข้าใจตรงกันมากที่สุด รวมทั้งอธิบายสาเหตุที่นักท่องเที่ยวน้อยลงเพิ่มเติม โดยการประชุมจะมีผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนหมู่ 2 ท่ามะขาม วัดท่ามะขามและโรงเรียนท่ามะขาม รวมทั้งผู้ขายของในตลาดโอปอย มาประชุมเพื่อรับฟังหลังจากนั้นได้มีการให้ผู้ร่วมประชุมนำเสนอปัญหาที่เกี่ยวข้องกับโควิดโดยปัญหาที่มีการเสนอคือ 1) ตลาดไม่มีเทคโนโลยีที่ใช้คัดกรองและลดความเสี่ยงจากการสัมผัส 2) พื้นที่ของตลาดไม่สามารถคัดกรองนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง 3) ตลาดไม่มีอัตลักษณ์หรือภาพจำให้นักท่องเที่ยวประทับใจ 4) มีขยะตกค้างในพื้นที่ตลาด

ขั้นตอนที่ 2 คือการกำหนดเป้าหมาย โดยนำเป้าหมายและมาตรการของพื้นที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงมาเปรียบเทียบ ผลการประชุมได้กำหนดให้การป้องกันโรคโควิดให้กับนักท่องเที่ยวมีความสำคัญมากที่สุดและต้องใช้ภูมิปัญญาสร้างความประทับใจเพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว รวมทั้งทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงแนวปฏิบัติร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3 การออกมาตรการเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วม ได้มีระดมความคิดในการปรับเปลี่ยนวิธีการป้องกันโควิดของกระทรวงสาธารณสุขอำเภอสวนผึ้งให้สอดคล้องกับบริบทของตลาดโอปอย รวมทั้งแบ่งหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาตามความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ซึ่งสามารถออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มหมู่บ้าน/ชุมชน=ออกมาตรการมีผู้ใหญ่บ้านตัวแทนในหมู่บ้านหมู่ที่ 2 ท่ามะขามและผู้ขายของในตลาดได้นำปัญหาตลาดไม่มีเทคโนโลยีที่ใช้คัดกรองและลดความเสี่ยงจากการสัมผัสและพื้นที่ของตลาดไม่สามารถคัดกรองนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึงมาแก้ไขปัญหาด้วยการ

ออกมาตรการทั้งหมด 2 ข้อโดย 1) การใช้เทคโนโลยีลดการสัมผัส เช่น กำหนดให้ร้านต้องมีคิวอาร์โค้ดแทนแทนการรับเงินสด การแจ้งข้อมูลข่าวสารแบบออนไลน์แทนการแจ้งในห้องประชุม การใช้เครื่องสแกนความร้อนและเครื่องล้างมือแบบอัตโนมัติ 2) การควบคุมพื้นที่ที่สามารถป้องกันโรคโควิดได้ เช่น การออกแบบสถานที่ตลาดให้มีทางเข้าออกเพียงทางเดียวเพื่อสะดวกต่อการควบคุมและการจำกัดจำนวนคนในการเข้าออก การให้ผู้ขายตรวจ ATK ทุกวันศุกร์เย็น การสวมถุงมือและผ้าคลุมตลอดเวลา เตรียมเจลแอลกอฮอล์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักท่องเที่ยว

2. กลุ่มวัด/พระสงฆ์ = ออกของ (สถานที่ + ภูมิปัญญา) วัดป่าท่ามะขามได้นำปัญหาตลาดไม่มีอัตลักษณ์หรือภาพจำให้นักท่องเที่ยวประทับใจมาแก้ไข โดยออกแบบกิจกรรมทางศาสนาจากเดิมเป็นการเดินบิณฑบาตเปลี่ยนเป็นการบิณฑบาตแบบ New Normal หรือพระล่องแพ นอกจากนี้ยังสนับสนุนอุปกรณ์ไม้ไผ่ตกแต่งตลาด แพไม้ไผ่และจุดทำบุญสำหรับศาสนพิธีการออกแบบลายคังดั่ง ซึ่งเป็นการชูอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านของที่ระลึกและสร้างความประทับใจรวมทั้งป้องกันโควิดจากการสัมผัสให้กับนักท่องเที่ยว

3 โรงเรียนหรือสถานศึกษา = ออกแรง คือการให้นักเรียนในโรงเรียนท่ามะขามมาช่วย แก้ไขปัญหาขยะตกค้างในพื้นที่ตลาด โดยกำหนดให้ลูกหลานที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนทำหน้าที่ตั้งแต่การเก็บขยะ กวาดพื้นเพื่อรักษาความสะอาด รวมทั้งยื่นประจำจุดคัดกรองแนะนำตลาดเฝ้าระวังกับนักท่องเที่ยวเพื่อรักษาความสะอาดและลดการสัมผัสให้มากที่สุดเพื่อลดความเสี่ยงในการติดต่อโรคโควิด

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล โดยหลังจากดำเนินการทั้ง 3 กลุ่มจะต้องมีการประเมินผลในทุกวันจันทร์เช้า ผ่านระบบไลน์กลุ่มของชุมชนเช่นการรายงานจำนวนนักท่องเที่ยวจากเครื่องสแกน จำนวนขยะที่เก็บได้ จำนวนร้านค้าที่ตั้งขาย รวมทั้งเรื่องร้องเรียนที่ได้รับจากนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาวิธีการป้องกันโควิดและตลาดเฝ้าระวังและมีการนำเสนอวิธีการ หลังจากนั้นในวันศุกร์เย็นจะมีการประชุมผ่านระบบออนไลน์เพื่อ รายงานผู้ติดเชื้อโควิดในชุมชน ผลการตรวจ ATK ของผู้ขายของในตลาดและการตรวจสอบความพร้อมของเครื่องมือที่ใช้ในการป้องกันโควิดเพื่อให้การป้องกันโควิดมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. แนวทางการวางมาตรการป้องกันร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดราชบุรี มีการใช้ข้อมูลของมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงในการค้นหาและกำหนดวิธีการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางให้เหมาะสมซึ่งได้แก่ผู้มีรายได้น้อย กลุ่มคนชายแดน คนไร้สัญชาติ ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ผู้พิการ เป็นต้น โดยขั้นตอนการค้นหาจะใช้ระบบสารสนเทศ เช่น อาชีพ ความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย รายได้และสถานภาพทาง

สังคมมาวิเคราะห์เพื่อมาสร้างเกณฑ์และตัดสินใจกำหนดกลุ่มเปราะบางว่าเป็นใครและควรจะเป็นผู้ที่ใด รวมทั้งจัดลำดับความสำคัญของการช่วยเหลือ เพื่อช่วยลดการอคติประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งลดปัญหาทะเลาะเบาะแว้งจากการเลือกปฏิบัติ รวมทั้งลดความยุ่งยากและสร้างมาตรฐานการตัดสินใจให้มีประสิทธิภาพสูงสุด หลังจากค้นหากลุ่มเปราะบางจะมีการออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเปราะบางในแต่ละกลุ่ม ซึ่งจะเน้นไปที่การป้องกันโควิดและขยายไปเป็นการทำงานเชิงรุก โดยมาตรการป้องกันโควิดสำหรับกลุ่มเปราะบางจะมีหมด 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและผู้พิการ จะเน้นไปที่การช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ โดยในระยะสั้นจะช่วยเหลือวัสดุอุปกรณ์ในการป้องกันโควิดเช่น หน้ากากอนามัยและเจลแอลกอฮอล์ ที่ตรวจ ATK เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่าย ส่วนในระยะยาวจะให้ความรู้ในการประกอบอาชีพด้วยการอบรมระยะสั้นเพื่อพัฒนาอาชีพในอนาคต ส่วนกลุ่มคนชายแดนและกลุ่มผู้ไร้สัญชาติจะเน้นไปที่วิธีการควบคุมและป้องกันโควิดที่ถูกต้อง ในระยะสั้นจะใช้แผนภาพอธิบายวิธีการควบคุมและป้องกันโควิดเพื่อลดปัญหาด้านภาษาและสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน ส่วนในระยะยาวต้องมีการสร้างองค์ความรู้ในการป้องกันโควิดภายในชุมชน สำหรับกลุ่มผู้สูงอายุจะเน้นไปที่การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ในระยะสั้นใช้วิธีการแจ้งข่าวสารโดยตรงกับผู้สูงอายุด้วยการให้อสม.ไปแจ้งที่บ้านเพื่อให้เกิดความรวดเร็วและป้องกันข้อมูลผิดพลาด ส่วนในระยะยาวสอนวิธีการแยกข่าวจริงและข่าวปลอมเพื่อลดความตื่นตระหนกและวิธีการป้องกันโควิดที่ไม่เหมาะสม

อภิปรายผลการวิจัย

1. พฤติกรรมการใช้ชีวิต การปรับตัว ความวิตกกังวล และการเรียนรู้ของประชาชนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิดสู่การปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในมิติเศรษฐกิจ สุขภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสารสนเทศและด้านการศึกษาในจังหวัดราชบุรี พบว่า ประชาชนได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจมากกว่าผลกระทบด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากมีอัตราการลดการทำงานและการจ้างงานที่ลดลง ส่งผลให้รายได้น้อยลงตามไปด้วย การจับจ่ายสินค้าอุปโภค บริโภคทำได้แค่เพียงพอกับการดำรงชีวิตประจำวันโดยเฉพาะกลุ่มผู้ใช้แรงงานทั้งภาคเกษตรและภาคอุตสาหกรรม สอดคล้องกับทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Morgan, R. M. & Hunt, S. D., 1994) ที่ว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมหรือผลเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่วนใหญ่เกิดจากการรับรู้ถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เพราะถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สังคมมีความสัมพันธ์ที่ติดระหว่างกัน เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ที่สำคัญระหว่างกัน และความสามารถลดต้นทุนการดำเนินชีวิตซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการซื้อสินค้า ทั้งแรงงานภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการมี

รายจ่ายเพิ่มขึ้นมาก จากการซื้อของใช้ที่จำเป็นต่อการป้องกันโรคโควิดเช่น หน้ากากอนามัยและเจลล้างมือ ซึ่งส่งผลให้ต้องมีการพิจารณาเรื่องค่าใช้จ่ายในแต่ละวันอย่างละเอียด สอดคล้องกับแนวคิดของสุเทพ เชาวลิท (2548) ที่กล่าวถึงขั้นตอนของปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง (Stages in Reaction to Change) ที่อธิบายว่าผลกระทบทางเศรษฐกิจส่งผลให้เกิดการตกใจและชะงักงัน (Shock) มีความรู้สึกที่กำลังเกิดความไม่มั่นคง ไม่ปลอดภัยในสิ่งที่จะได้รับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น

2. พัฒนาระบบการสร้างการเรียนรู้ในการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยใช้กรณีศึกษา “ตลาดโอปอย ตลาดชุมชนวิถีใหม่” เป็นแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาระบบการสร้างการเรียนรู้ในการสร้างความเชื่อมั่นต่อการป้องกันโควิดให้กับนักท่องเที่ยว โดยมีทั้งสิ้น 4 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกคือการรับฟังปัญหาจากเดิมจะเริ่มจากการแจ้งเรื่องทั่วไปในชุมชนมีการเปลี่ยนเป็นการแจ้งเรื่องสำคัญที่สุดก่อนคือแนวทางการป้องกันโควิดของสาธารณสุขอำเภอสวนผึ้ง เริ่มก่อนเนื่องจากต้องการให้ประชาชนเข้าใจตรงกันมากที่สุด ขั้นตอนที่ 2 คือ การกำหนดเป้าหมาย โดยนำเป้าหมายและมาตรการของพื้นที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงมาเปรียบเทียบ ขั้นตอนที่ 3 การออกมาตรการเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วม ได้มีระดมความคิดในการปรับเปลี่ยนวิธีการป้องกันโควิดของกระทรวงสาธารณสุขอำเภอสวนผึ้งให้สอดคล้องกับบริบทของตลาดโอปอย รวมทั้งแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาตามความสามารถและทรัพยากรที่มีอยู่ซึ่งสามารถออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มหมู่บ้าน/ชุมชน=ออกมาตรการ 2) กลุ่มวัด/พระสงฆ์ = ออกของ(สถานที่ + ภูมิปัญญา) 3) กลุ่มโรงเรียนหรือสถานศึกษา = ออกแรง ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล ด้วยการใช้นวัตกรรมในการแจ้งข้อมูล การประชุมและการพัฒนาวิธีการให้มีประสิทธิภาพสูงสุดในการประเมินผลเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3. แนวทางการวางมาตรการป้องกันร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดราชบุรี พบว่า การใช้ข้อมูลระบบสารสนเทศของมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงในการค้นหาและกำหนดวิธีการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางให้เหมาะสมซึ่งได้แก่ผู้มีรายได้น้อย กลุ่มคนชายแดน คนไร้สัญชาติ ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ผู้พิการ เป็นต้น กลุ่มคนเหล่านี้คือผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโควิดและอยู่ในกลุ่มที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ สอดคล้องกับรายงานของ Thailand Development Research Institute (2020) ที่ว่า อัตราความยากจนของแรงงานนอกระบบเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10 เป็นร้อยละ 21 ส่วนหนึ่งเป็นเพราะแรงงานกลุ่มนี้ ไม่ได้เข้าระบบประกันสังคม” ส่วนกลุ่มที่มีอัตราความยากจนสูงสุด คือ คนพิการ และ/หรือเจ็บป่วยเรื้อรัง ความยากจนในกลุ่มนี้จะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 15 (ขึ้นจากร้อยละ 13 ในไตร

มาที่สองและจากร้อยละ 14 ก่อนวิกฤติโรคโควิด-19) ประชากรกลุ่มเปราะบางนี้จำเป็นต้องได้รับความคุ้มครองทางสังคมเต็มรูปแบบ ภาครัฐจึงเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องได้รับการดูแล โดยการค้นหาจะใช้ข้อมูลเช่นอาชีพ ความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย รายได้และสถานภาพทางสังคมมาวิเคราะห์เพื่อมาสร้างเกณฑ์และตัดสินใจกำหนดกลุ่มเปราะบางว่าเป็นใครและควรจะเป็นผู้ที่ใด สอดคล้องกับแนวคิดของ Ursavaş, E. F., Karayurt, O. & İseri, O., 2014; Jacqueline, F. (2009) ที่ว่า การใช้กระบวนการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลเพื่อใช้ในการตัดสินใจว่าบุคคลที่ควรได้รับการเปลี่ยนพฤติกรรมที่นั่นเป็นใคร เพื่อประเมินว่าจะทำให้บุคคลนั้นเกิดการพัฒนาให้สำเร็จได้อย่างไร รวมทั้งจัดลำดับความสำคัญของการช่วยเหลือ เพื่อช่วยลดการอคติประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งลดปัญหาทะเลาะเบาะแว้งจากการเลือกปฏิบัติ รวมทั้งลดความยุ่งยากและสร้างมาตรฐานการตัดสินใจให้มีประสิทธิภาพสูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดของ Yoddamnoen-Ettics, B. & Tungchonlathip, K. (2009) ที่ว่าการกำหนดกลุ่มเป้าหมายจำเป็นต้องมีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างดีเพราะการขาดฐานข้อมูล จะทำให้ไม่สามารถตรวจสอบคุณสมบัติและสิทธิประโยชน์ของบุคคลได้ส่งผลให้นโยบายหรือโครงการไม่ครอบคลุม สำหรับการกำหนดมาตรการช่วยเหลือจะเป็นการออกแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเปราะบางในแต่ละกลุ่ม ซึ่งจะเน้นไปที่การป้องกันโควิด-19 และขยายไปเป็นการทำงานเชิงรุก สอดคล้องกับแนวคิดของ Emerson, R.M. (1976) ที่ว่าข้อมูลที่เป็นประโยชน์จะช่วยให้การดำเนินงานสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมาตรการป้องกันโควิดสำหรับกลุ่มเปราะบางโดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้มีรายได้น้อยและผู้พิการ จะเน้นไปที่การช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ โดยในระยะสั้นจะช่วยเหลือวัสดุอุปกรณ์ในการป้องกันโควิด เช่น หน้ากากอนามัย และเจลแอลกอฮอล์ที่ตรวจ ATK เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่าย ส่วนในระยะยาวจะให้ความรู้ในการประกอบอาชีพด้วยการอบรมระยะสั้นเพื่อพัฒนาอาชีพในอนาคต สอดคล้องกับรายงานของ UNESCO (World Economic Forum, 2020) ที่ว่าการช่วยเหลือผู้ที่มีรายได้น้อยหรือไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้จากการแพร่ระบาดของโควิด จำเป็นอย่างยิ่ง คือ ช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองเพื่อเข้าสู่วิถีชีวิตใหม่ได้ในระยะยาว ส่วนกลุ่มคนชายแดนและกลุ่มผู้ไร้สัญชาติจะเน้นไปที่วิธีการควบคุมและป้องกันโควิด-19 ที่ถูกต้อง ในระยะสั้นจะใช้แผนภาพอธิบายวิธีการควบคุมและป้องกันโควิด-19 เพื่อลดปัญหาด้านภาษาและสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน ส่วนในระยะยาวต้องมีการสร้างองค์ความรู้ในการป้องกันโควิด-19 ภายในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ Liu, C. H. & Lee, T. (2016) ที่ว่าการความรู้และข้อมูลจะนำไปสู่การพัฒนาความสามารถการปรับตัวภายใต้สถานการณ์โควิดการพัฒนาศักยภาพตนเองให้ดียิ่งขึ้นสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุจะเน้นไปที่การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ในระยะสั้นใช้วิธีการแจ้ง

ข่าวสารโดยตรงกับผู้สูงอายุด้วยการให้ออม. ไปแจ้งที่บ้านเพื่อให้เกิดความรวดเร็วและป้องกันข้อมูลผิดพลาด ส่วนในระยะยาวสอนวิธีการแยกข้าวจริงและข้าวปลอมเพื่อลดความตื่นตระหนกและวิธีการป้องกันโควิดที่ไม่เหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่

กระบวนการค้นหาและช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 ต้องใช้ความร่วมมือรูปแบบเครือข่ายระหว่างหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ภาคประชาชน และมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง โดยใช้ฐานข้อมูลระบบสารสนเทศและความต้องการของประชาชนมาวางมาตรการ เพื่อให้การกำหนดวิธีการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เช่น การคัดแยก การกำหนดอาชีพเสริมหรือหลักสูตรระยะสั้น รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ เพื่อกลุ่มเปราะบางสามารถช่วยเหลือตนเองได้อย่างยั่งยืนภายใต้การแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งสามารถเขียนได้เป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 ตัวแบบแนวทางมาตรการป้องกันร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐในพื้นที่ และมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เพื่อให้เกิดความยั่งยืนภาครัฐควรช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการดูแลสุขภาพจิตอย่างรวดเร็วและทั่วถึงมากที่สุด โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น คนถูกเลิกจ้าง กลุ่มผู้สูงอายุและผู้มีรายได้น้อย
2. ภาครัฐและมหาวิทยาลัยในพื้นที่ควรมีการวิเคราะห์ข้อมูลหรือจัดทำ Big Data หรือเพื่อใช้ในการค้นหากลุ่มเปราะบาง ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการตัดสินใจเลือกกลุ่มที่ได้รับการเยียวยา เช่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา เรียกร้องปัญหาและอธิบายปัญหารวมทั้งให้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ เช่น การทดลองเรียนรู้วิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วย ตลอดจนการติดตามประเมินผลการตัดสินใจ เพื่อให้มาตรการมีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเปราะบางในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1. ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชน ควรมีลักษณะเป็นรูปแบบเครือข่าย เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือข้อเสนอ ที่จะนำไปสู่มาตรการและการนำไปปฏิบัติร่วมกันของทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างการเรียนรู้ในการปรับตัวของชุมชนวิถีใหม่ที่มีประสิทธิภาพ
2. ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มเปราะบางในจังหวัดราชบุรีโดยเฉพาะ แรงงานข้ามชาติ ผู้สูงอายุ ผู้มีรายได้น้อยที่ทำงานรับจ้าง ในอำเภอสวนผึ้งมีอัตราการรู้หนังสือที่น้อย ดังนั้นการเผยแพร่ข้อมูลโควิดในอำเภอสวนผึ้งควรจะเป็นการใช้แผนภาพเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากที่สุด

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติและสำเร็จได้ด้วยความเมตตาจากบุคคลหลายท่าน ซึ่งคณะผู้วิจัยขอกล่าวขอบคุณทางมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงที่มอบโอกาสให้กับทางทีมวิจัย ขอขอบคุณหน่วยงานในจังหวัดราชบุรีและผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ได้ให้ข้อมูลและความรู้ในการทำวิจัยนี้ให้ประสบผลสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

- ราชบัณฑิตยสภา. (2563). *ราชบัณฑิต: พจนานุกรมศัพท์นิเทศศาสตร์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- สุเทพ เชาวลิท. (2548). *การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่*. กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- Emerson, R.M. (1976). Power-Dependence Relations. *American Sociological Review*, 27(1), 31-41.
- Jacqueline, F. (2009). Using Roy Adaptation Model to guide research and/or practice: construction of conceptual-theoretical-empirical system of knowledge. *Aquichan*, 9(3), 297-306.
- Liu, C. H. & Lee, T. (2016). Service quality and price perception of service: Influence on word-of-mouth and revisit intention. *Journal of Air Transport Management*, 52, 42-54.
- Mayne, J. (2015). Useful Theory of Change Models. *Canadian Journal of Program Evaluation*, 30(2), 119-142.
- Morgan, R. M. & Hunt, S. D. (1994). The Commitment-Trust Theory of Relationship Marketing. *Journal of Marketing*, 58(3), 20-38.
- Thailand Development Research Institute. (2020). Turning COVID-19 Crisis into Opportunity to Restore Natural Resources in Tourist Attraction. TDRI Policy Series on Fighting Covid-19. Retrieved From <https://tdri.or.th/issue/covid-19>.
- Ursavaş, E. F., Karayurt, O. & İşeri, O., (2014). Nursing approach based on Roy Adaptation Model in patient Understanding breast conserving surgery for breast cancer. *J Breast Health*, 10(3), 134-140.
- World Economic Forum. (2020). *Shaping the Future of the New Economy and Society*. Retrieved from <https://www.weforum.org/platforms/shaping-the-future-of-the-neweconomy-and-society>.
- Yoddamnoen-Ettics, B. & Tungchonlathip, K. (2009). *Analyzing qualitative data: Data management interpretation and clarification*. Nakorn Pathom : Mahidol University.

การนิเทศภายในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเข็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2

Supervision within the Thung Son Khek Network Center School under the
Phetchabun Primary Educational Service Area Office 2

อภินันท์ โพธิ์กันทา¹ และจารุวรรณ นาตัน²
Aphinan Phokanta and Jaruwat Natun

Received: March 15, 2023

Revised: April 24, 2023

Accepted: May 19, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการนิเทศภายในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเข็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือวิจัยที่ใช้ คือ แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและครูในศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเข็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 จำนวน 132 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยผู้บริหารใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ แล้วใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า สภาพการนิเทศภายในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเข็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การวางแผนและการกำหนดทางเลือก อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา

¹⁻² มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม; Phibulsongkram Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: aphinan12@gmail.com, Tel. 090-8964147

คือ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การสร้างสื่อ เครื่องมือ และการพัฒนาวิธีการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$)

คำสำคัญ: การนิเทศภายในโรงเรียน, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา, ศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเหล็ก

Abstract

The purpose of this research article was to study the conditions of supervision within the Thung Son Khek Network Center School under the Phetchabun Primary Educational Service Area Office 2. This was a quantitative research. The research tool used was a questionnaire to collect data. The sample group included 132 administrators and teachers in the Thung Son Khek Network Center under the Phetchabun Primary Educational Service Area Office 2. The sample was administrators using the purposive sampling and the stratified sampling, then a simple random sampling was used. Sample size was determined using Krejcie and Morgan tables. Data were analyzed using statistical computer programs. Descriptive statistics included frequency, percentage, mean, and standard deviation. The research results found that the supervision conditions within the Thung Son Khek Network Center school under the Phetchabun Primary Educational Service Area Office 2, overall were at a high level ($\bar{X} = 4.43$). When considering each aspect, it was found that the aspect with the highest average was planning and determining options at the highest level ($\bar{X} = 4.57$). The next average aspect was the study of the current condition, problems and needs at a high level ($\bar{X} = 4.45$) and the aspect with the lowest average value was creating media, tools, and developing methods at a high level ($\bar{X} = 4.33$).

Keywords: Supervision Within School, Primary Educational Service Area Office, Thung Son Khek Network Center

บทนำ

การศึกษาถือได้ว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญสำหรับการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ การจัดการศึกษาจึงเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา ความรู้และด้านคุณธรรม โดยมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และสามารถที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งการพัฒนาคนคู่กับการปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่ต้องทำคู่กันไป ขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 นั้น การจัดการศึกษาจะต้องยึดหลักการว่าผู้เรียนทุกคนนั้นมีความสามารถที่จะเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด โดยกระบวนการจัดการศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้มีความเป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลกันทั้งด้านร่างกาย ด้านความรู้คุณธรรม มีจิตสำนึกที่ดีในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งมีเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อเพื่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

กระบวนการจัดการเรียนรู้จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตร และให้เป็นไปตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ การนิเทศการศึกษานั้นถือเป็นงานที่มีความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาในการพัฒนาการศึกษา การนิเทศถือเป็นหลักของการบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนามาตรฐานของการศึกษาและพัฒนาครู โดยมีสิ่งสำคัญ คือ ผู้นิเทศต้องมีความรู้ ประสบการณ์และทักษะในการนิเทศ ซึ่งต้องได้รับการส่งเสริม สนับสนุนขวัญ กำลังใจ และความร่วมมือ จากบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและผู้รับการนิเทศที่เป็นครูก็เช่นเดียวกันต้องการการดูแลเอาใจใส่ ขวัญ กำลังใจและการสนับสนุนจากผู้นิเทศ ในการนิเทศการศึกษานั้นต้องตั้งอยู่บนหลักการด้านวิชาการมีจุดมุ่งหมายชัดเจนเป็นประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความสามารถในเชิงสร้างสรรค์แสดงทั้งทางด้านความคิดเห็น และในด้านของการกระทำใช้หลักมนุษยสัมพันธ์รวมทั้งการให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นในที่สุด ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการให้ครูสามารถปฏิบัติงานคือ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูประสบความสำเร็จในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ในการทำงานเพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจให้ครูสามารถพัฒนาการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ นักเรียนเกิดการเรียนรู้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามความต้องการของหลักสูตรด้วย

เทคนิควิธีการที่หลากหลายเรียกว่า ครูมืออาชีพ สิ่งที่สำคัญที่ช่วยให้ผู้บริหารประสบความสำเร็จในการพัฒนาครูคือ การนิเทศภายในสถานศึกษา เป็นการดำเนินการภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องในสถานศึกษาร่วมมือกันเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน ทั้งในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2553) การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ให้แก่แก่นักเรียนในโรงเรียน สอดคล้องกับ รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ (2557) ที่ได้กล่าวถึง การนิเทศการศึกษาว่าเป็นความพยายามของผู้จัดการศึกษา ในการแนะนำครูหรือบุคลากรทางการศึกษา เพื่อปรับปรุงวิธีการจัดการเรียนการสอน ช่วยให้มีแนวทางวิชาชีพทางการศึกษาช่วยในการพัฒนาครู ช่วยในการเลือก และปรับปรุงวัสดุประสงค์ของการศึกษา ช่วยในการปรับปรุงสื่อ นวัตกรรม และเนื้อหาการสอน ปรับปรุงวิธีการสอนและการประเมินผลการสอน ที่ช่วยส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารโรงเรียน โดยผู้บริหารจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการให้บริการทางการศึกษาส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามความคาดหวัง การนิเทศจะเกิดผลดีได้ต้องอาศัยการประสานงานเกี่ยวข้องกับการนิเทศการศึกษา การกระตุ้นและชี้ช่องทางนำไปสู่ความงอกงามในการศึกษา การนิเทศภายในเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และพัฒนาการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรให้สามารถปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเองให้ดีขึ้น การนิเทศอย่างเป็นระบบและสม่ำเสมอ จะช่วยให้ผู้บริหารได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาในการจัดการเรียนรู้และการดำเนินงานรวมทั้งช่วยให้สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาการปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพ การสร้างความรู้ ให้เห็นแนวทางและการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศเป็นภารกิจที่สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารสถานศึกษาและ ผู้ร่วมบริหาร ต้องปฏิบัติการนิเทศภายในโรงเรียน เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ปรับปรุงสิ่งที่บกพร่องด้านวิชาการให้มีการพัฒนา และส่งเสริมให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ร่วมบริหาร เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับคุณครูและนักเรียน จึงย่อมทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ได้ดีกว่าบุคลากรภายนอก จึงทำให้การนิเทศสนองตอบความต้องการของบุคลากรในโรงเรียนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมที่สุดและมีความต่อเนื่องในการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 กำหนดว่า โรงเรียนจะต้องมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาทั้งระดับปฐมวัย และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ระดับปฐมวัยและ

การศึกษาขั้นพื้นฐาน ในปีการศึกษา 2564 มีการส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานประกันคุณภาพอย่างเป็นระบบ และทุกโรงเรียนจะได้รับการนิเทศ ติดตาม ส่งเสริมการนิเทศภายในโรงเรียน กลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา ได้ติดตามผลการนิเทศภายในของแต่ละโรงเรียนในสังกัดจากผลการดำเนินงานโครงการ ส่งเสริมความเข้มแข็งการนิเทศภายในของโรงเรียน โดย พบว่ามีโรงเรียนที่มีผลการติดตาม ตรวจสอบ และพัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาตามกฎหมายกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2561 ต่ำกว่าระดับดี ซึ่งต่ำกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2, 2564)

จากการวิเคราะห์ปัญหาในข้างต้น จะเห็นได้ว่าการนิเทศภายในโรงเรียนเป็นงานที่มีความสำคัญงานหนึ่งของการบริหารสถานศึกษาที่จะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และผู้วิจัยปฏิบัติงานสอนในสถานศึกษาศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเช็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 ที่มีผลการติดตามอยู่ในระดับที่ต่ำกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนด จึงมีความสนใจการศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนเพื่อใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษา ที่สามารถนำไปกำหนดแนวทางแก้ไข ปรับปรุง วางแผน และส่งเสริม สนับสนุนการนิเทศภายในของโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเช็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพการนิเทศภายในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเช็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประกอบด้วย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและครูในศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเช็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 จำนวน 6 โรงเรียน จำนวน 198 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 12 คน และครู จำนวน 186 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 5 พฤษภาคม 2565)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและครูในศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเช็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 จำนวน 6 โรงเรียน จำนวน 132 คน ได้มาจากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Kerjcie & Morgan อ้างถึงในบุญชม ศรีสะอาด, 2560) และกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดย

ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 12 คน และครู จำนวน 120 คน โดยผู้บริหารใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และครูใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) แล้วใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

เครื่องมือและการพัฒนาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามสภาพการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเชือก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 แบบสอบถามประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ตำแหน่งในสถานศึกษา และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนของโรงเรียนในศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเชือก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2

วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach's coefficient) โดยจะต้องมีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า 0.70 (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) แบบสอบถามฉบับนี้ ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.991

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยัง คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เพื่อดำเนินการออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

2. ผู้วิจัยดำเนินการส่งแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ทางระบบสำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ (E-Office) และออนไลน์ทาง Google Forms ซึ่งได้รับการตอบกลับร้อยละ 100 เป็นจำนวนทั้งหมด 132 ฉบับ

3. ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถาม ตรวจสอบความสมบูรณ์ แล้วนำมาใช้ในวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมารวมทั้งตรวจสอบการตอบแบบสอบถามแต่ละคน คัดเลือกเฉพาะผลการตอบที่มีความสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2. ผลการวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเชือก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 ข้อคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ใช้ในการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ ส่วนคำถามแบบสอบถามมาตราส่วน

ประมาณค่า (Rating Scale) ใช้การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายด้าน และรายข้อ ในการพิจารณาระดับค่าเฉลี่ย

สรุปผลการวิจัย

การนิเทศภายในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเชือก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การวางแผนและการกำหนดทางเลือก อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมาอยู่ในระดับมาก คือ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ($\bar{X} = 4.45$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การสร้างสื่อ เครื่องมือ และการพัฒนาวิธีการ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$) โดยพิจารณารายด้าน รายละเอียดมีดังนี้

1. ด้านการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.45$) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้บริหารและครูวิเคราะห์นโยบาย ของ สพฐ. และหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อนำมากำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษา ($\bar{X} = 4.62$) รองลงมา คือ ผู้บริหารและครูกำหนดจุดหมายในการดำเนินงานการนิเทศภายในของโรงเรียนที่ ชัดเจน ($\bar{X} = 4.58$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารและครูประชุมวางแผนการสำรวจสภาพ ปัจจุบัน ปัญหาและข้อจำกัดของโรงเรียนอย่างเป็นระบบ ($\bar{X} = 4.43$)

2. ด้านการวางแผนและการกำหนดทางเลือก ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารแต่งตั้งคณะกรรมการ รับผิดชอบโครงการนิเทศภายในของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.74$) รองลงมา คือ ผู้บริหารและครูจัดทำ แผนงานและปฏิทินการปฏิบัติงานนิเทศภายในของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.67$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารและครูวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการก่อน การวางแผนการนิเทศภายใน ($\bar{X} = 4.45$)

3. ด้านการสร้างสื่อ เครื่องมือ และการพัฒนาวิธีการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.33$) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ครูเลือกใช้สื่อที่มีความสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ของการนิเทศแต่ละครั้ง ($\bar{X} = 4.54$) รองลงมา คือ ครูจัดทำสื่อ และเครื่องมือที่ใช้ใน การนิเทศภายในโรงเรียน เช่น แบบสอบถามแบบสำรวจ แบบประเมิน เป็นต้น ($\bar{X} = 4.48$) และข้อ ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารให้บริการสื่อแก่ครู เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.11$)

4. ด้านการปฏิบัติการนิเทศ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$) เมื่อพิจารณาในรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นิเทศภายในของครูทุกคน ($\bar{X} = 4.58$) รองลงมา คือ ผู้บริหารใช้วิธีการนิเทศที่หลากหลาย ทั้งการนิเทศทางตรงและทางอ้อมกับครูในโรงเรียน ($\bar{X} = 4.56$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารนำคณะครูศึกษาดูงานการนิเทศภายใน ในหน่วยงานการศึกษาอื่น ๆ ($\bar{X} = 4.07$)

5. ด้านการประเมินผลและรายงานผล ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้บริหารและครูสรุปผลการประเมินเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาในครั้งต่อไป ($\bar{X} = 4.48$) รองลงมา คือ ผู้บริหารประเมินผลการปฏิบัติงานและให้ข้อมูลย้อนกลับให้กับผู้รับการนิเทศเพื่อทราบความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.46$) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารและครูเก็บรวบรวมข้อมูล สารสนเทศ เพื่อใช้ในการสรุปรายงานผลการนิเทศภายในอย่างเป็นระบบ ($\bar{X} = 4.33$)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการนิเทศภายในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเช็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องมาจากในปัจจุบันหน่วยงานต้นสังกัดให้ความสำคัญเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นเช่น จัดทำเผยแพร่เอกสาร หรือจัดประชุมสัมมนา ผู้บริหาร ครูวิชาการและครูผู้สอนให้มีความเข้าใจในการปฏิบัติการนิเทศเพิ่มมากขึ้น เช่น ให้ความรู้ สื่อการนิเทศ ส่วนผู้นิเทศส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลกลุ่มหลักของสถานศึกษา เช่น เป็นผู้บริหาร ครูวิชาการ หรือครูผู้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหมวดวิชาหรือครูซึ่งจะเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง และมีบทบาทสำคัญที่สุดที่จะผลักดันให้การนิเทศภายในโรงเรียนบรรลุผลโดยมุ่งให้การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา จากผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของกรรณิการ์ ฝากกระโดน (2556) พบว่า การนิเทศภายในของครูผู้สอนโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับนันท์นภัส โซรัมย์ (2558) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนในสังกัด สพป.บุรีรัมย์ เขต 2 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับเนตรนภา ราชแลนด์ (2561) พบว่า สภาพการนิเทศภายในของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับประภาภรณ์ พลรักษ์ (2560) พบว่า มีระดับการปฏิบัติการนิเทศโดยรวมและในรายด้านอยู่ในระดับมาก เพราะผู้บริหารมีความตระหนักถึงความสำคัญของการนิเทศภายใน และผู้บริหารมีความเชื่อว่าการประเมินผลเป็นกระบวนการสำคัญในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ใน

การพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาได้ ผู้บริหารควรมีการประเมินผลการนิเทศภายในเป็นระยะ ๆ และต่อเนื่อง เพื่อนำผลการประเมินผลทุกระยะมาปรับปรุงแก้ไข และปรับปรุงการดำเนินการนิเทศภายในให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับการวิจัยของ Grant, A.M. (2012) พบว่า การนิเทศภายในถูกมองว่า เป็นการใช้ทักษะอย่างมากในการชี้แนะที่สะท้อนออกมาถึงการพัฒนา การฝึกอบรม และการปฏิบัติซึ่ง จะได้ข้อมูลเชิงลึก และได้มุมมองของการนิเทศภายในที่ใหม่ ๆ ทำให้เกิดประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง และสอดคล้องกับ Nazaré, D.M. & Coimbra, C. T. (2013) พบว่า ครูตระหนักดีว่าการนิเทศและการประเมินผลมีหน้าที่แตกต่างกัน และจำเป็นจะต้องมีทั้งสองอย่างเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอน และส่งเสริมให้มีการพัฒนาของครูในโรงเรียน จึงเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การนิเทศที่เข้มแข็งจะสามารถส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีคุณภาพสูงและพัฒนาอาชีพให้มีประสิทธิภาพ

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยอันดับสูงสุด คือ ด้านการวางแผนและการกำหนดทางเลือก อาจเนื่องมาจาก ปัจจุบันสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 ได้มีการประชุมผู้บริหารโรงเรียนเป็นประจำทุกเดือน เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนได้รับทราบข้อราชการและนโยบายของ สพฐ.และหน่วยงานต้นสังกัด มีการนำไปวางแผนดำเนินงานในระดับโรงเรียน เพื่อให้มีความสอดคล้องกัน ผู้บริหารโรงเรียนจึงต้องมีการนำข้อมูลข่าวสารและความเคลื่อนไหวทางการศึกษาไปแจ้งให้ข้าราชการครูได้รับทราบ จึงต้องมีการประชุมชี้แจง และให้บุคลากรในโรงเรียนได้แสดงความคิดเห็น มีการวางแผนในการทำงาน พิจารณากำหนดแนวทางการจัดทำโครงการและปฏิทินในการปฏิบัติงานการเรียนการสอนและการนิเทศ การจัดตั้งบมีผลต่อการพัฒนาการประมาณการจัดทำสื่อและเครื่องมือที่จะใช้ในการนิเทศอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของวาสนา แป้งสี (2557) พบว่า ระดับการดำเนินงานการนิเทศภายในโรงเรียนมีด้านที่ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านที่ 2 การวางแผนและการกำหนดทางเลือก และในด้านที่ค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านที่ 3 การสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศ สอดคล้องกับงานวิจัยของพิริยา ทรัพย์หล้า (2563) พบว่า ในด้านการวางแผนและการกำหนดทางเลือก มีสภาพการดำเนินการนิเทศภายใน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพราะขั้นตอนการวางแผนเป็นขั้นตอนที่สำคัญผู้บริหารและหัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการจึงมีการประชุมกำหนดเป้าหมายของการนิเทศ วิเคราะห์ความสำคัญของปัญหา และนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อวางแผนการจัดการนิเทศภายในให้บรรลุตามเป้าหมายร่วมกัน และโรงเรียนได้มีการกำหนดปฏิทินในการนิเทศภายในไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับ Tahir, I. M., Ghani, N. A., Atek, E. S. & Manaf, Z. A. (2012) พบว่า คุณลักษณะที่สำคัญที่สุดของผู้บังคับบัญชา คือ ผู้บังคับบัญชาควร จะเป็นมิตรเข้าถึงได้และมีความยืดหยุ่นมีความรู้และไหวพริบ

และสนับสนุน ส่งเสริมให้ในเกิดการทำงานและวางแผนอย่างเป็นอิสระ และสอดคล้องกับการวิจัยของ MemduhoGLu, H.B. (2012) พบว่า มุมมองของครูและผู้บริหารในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษายังมองว่าการนิเทศการศึกษาด้านการเรียนการสอนต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบและแนวทางในการกำกับดูแล และการบูรณาการนิเทศการศึกษาอย่างถาวร โดยผู้รับการนิเทศมองว่าการนิเทศการศึกษาเป็นเรื่องที่สำคัญควรได้รับการพัฒนาให้สถานศึกษาควรให้ความสำคัญเพื่อเป็นการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไปและพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยเป็นอันดับสุดท้าย คือ การสร้างสื่อ เครื่องมือ และการพัฒนาวิธีการ โดยรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก อาจเนื่องมาจากผู้บริหารขาดการประชุมและสอบถามความต้องการของครูในการจัดซื้อสื่อการสอน โรงเรียนมีงบประมาณไม่เพียงพอในการจัดอบรมให้ความรู้ด้านการผลิตสื่อแก่ครู ส่งผลให้ครูขาดความรู้และทักษะในการผลิตสื่อ สื่อที่มีอยู่ล้าสมัย และไม่เพียงพอ ครูจึงใช้สื่อเดิม ๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูใช้สื่อที่ไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ของเนื้อหา ผู้บริหารและคณะกรรมการดำเนินการนิเทศภายในยังขาดเครื่องมือการนิเทศที่หลากหลาย และโรงเรียนยังขาดห้องเก็บรวบรวมสื่อและทะเบียนคุมสื่อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิริยา ทรัพย์หล้า (2563) พบว่า เมื่อพิจารณาในรายชั้นตอน การสร้างสื่อ เครื่องมือ และการพัฒนาวิธีการ มีสภาพการดำเนินงานการนิเทศภายในต่ำที่สุด สอดคล้องกับ วาสนา แป้งสี (2557) พบว่า ด้านการสร้างสื่อและเครื่องมือการนิเทศมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด สอดคล้องกับการวิจัยของ Pelling, N. J. (2013) พบว่า ประสบการณ์ และการจัดฝึกอบรมในงานด้านการนิเทศถูกระบุว่า คือ ตัวแปรที่มีนัยสำคัญมากต่อระดับของการพัฒนางานด้านการนิเทศ แต่สิ่งที่เกี่ยวเนื่องจากผลการวิจัยก็คือ ควรทำการศึกษาทฤษฎีในด้านการพัฒนานักนิเทศ รวมทั้ง การนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานพัฒนาเครื่องมือและวิธีการนิเทศของพวกเขาด้วยเช่นกัน และสอดคล้องกับ Ladbury, J. L. S. (2012) พบว่า ผลการศึกษาเชิงคุณภาพจากมุมมองของผู้ให้คำปรึกษา พบว่า การให้คำปรึกษาในโรงเรียนที่มีวิธีการที่ดี ช่วยให้เกิดการพัฒนาวิชาชีพ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกันกับผู้บังคับบัญชาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ช่วยกำหนดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้ให้คำปรึกษาจึงต้องตระหนักถึงกระบวนการพัฒนาของการให้คำปรึกษาในโรงเรียน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย การนิเทศภายในโรงเรียน ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการนิเทศ 2) การวางแผนและการกำหนดทางเลือกการนิเทศ 3) การสร้างสื่อ เครื่องมือ และการพัฒนาวิธีการนิเทศ 4) การปฏิบัติการนิเทศ

5) การประเมินผลและการรายงานผลการนิเทศ โดยการดำเนินการนิเทศภายในโรงเรียนที่บรรลุผลนั้น ผู้นิเทศภายในโรงเรียนส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลกลุ่มหลักของสถานศึกษาที่มีบทบาทในการผลักดันให้การนิเทศภายในเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และหน่วยงานต้นสังกัดให้ความสำคัญกับการนิเทศภายในโรงเรียน โดยมีการจัดทำเอกสารเผยแพร่หรือจัดประชุมสัมมนาผู้บริหาร ครูวิชาการและครูผู้สอนให้มีความเข้าใจในการปฏิบัติการณ์นิเทศ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัยการนิเทศภายในโรงเรียน ศูนย์เครือข่ายทุ่งสนเช็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2 สามารถนำไปกำหนดนโยบาย ดังนี้

1. ผู้บริหารควรมีการสนับสนุน ส่งเสริมการศึกษาลักษณะปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ โดยกำหนดให้คณะกรรมการนิเทศภายในโรงเรียน ให้ความสำคัญและนำปัญหาที่เกิดขึ้นมาร่วมกันวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

2. ผู้บริหารควรมีการสนับสนุน ส่งเสริมการวางแผนและการกำหนดทางเลือก ให้มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานการนิเทศภายในโรงเรียนเนื่องจากการปฏิบัติการณ์นิเทศเป็นสิ่งที่ต้อง

ดำเนินการอยู่ตลอดในทุกภาคเรียน ซึ่งอาจมีการชี้แจงข้อกำหนดหรือเกณฑ์การประเมินเป็นคำพูด แทนการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานนิเทศภายในโรงเรียน

3. ผู้บริหารควรมีการสนับสนุน ส่งเสริมการสร้างสื่อ เครื่องมือ และการพัฒนาวิธีการ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสื่อ เครื่องมือ และการพัฒนาวิธีการ เพื่อให้บริการสื่อแก่ครู ได้เลือกใช้สื่อที่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการนิเทศ สื่อ เครื่องมือ และการวิธีการนิเทศ ภายในโรงเรียน

4. ผู้บริหารควรมีการสนับสนุน ส่งเสริมการปฏิบัติการนิเทศ กำหนดให้มีการประชุมเตรียมความพร้อมก่อนการนิเทศภายในโรงเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นและเป็นช่องทางในการสื่อสาร ที่ครูนิเทศกับพวกครูผู้รับการนิเทศสามารถพูดคุยกันได้ ก่อนการนิเทศจะเกิดขึ้น

5. ผู้บริหารควรมีการสนับสนุน ส่งเสริมการประเมินผลและการรายงานผล โดยการกำหนดให้คณะกรรมการการนิเทศภายในโรงเรียนรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานการนิเทศ ภายในโรงเรียน และสามารถนำมาเป็นสารสนเทศที่สามารถช่วยในการตัดสินใจปรับปรุงหรือ พัฒนาการเรียนการสอนได้ และนำข้อมูลส่วนที่ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์มาวางแผนนิเทศภายใน โรงเรียนใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ ฝากกระโดน. (2556). ปัญหาการนิเทศภายในของครูผู้สอนอำเภอตาพระยาจังหวัดสระบุรี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- กระทรวงศึกษาธิการ (2562). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้องและพระราชบัญญัติ การศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2562. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- นันทน์ภัส โชรัม. (2558). สภาพและปัญหาการนิเทศภายในโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 2. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- เนตรนภา ราชแลนด์. (2561). การมีส่วนร่วมในการนิเทศภายในของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ. (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). วิทยาลัยการจัดการ : มหาวิทยาลัยพะเยา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

- ประภาภรณ์ พลรักษ์. (2560). *แนวทางการส่งเสริมกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). *การนิเทศการสอน*. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พริยา ทรัพย์หล้า. (2563). *แนวทางการดำเนินงานการนิเทศภายในของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดนครสวรรค์สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2557). *การนิเทศการศึกษา*. สงขลา : นำศิลป์โฆษณา.
- วาสนา แป้งสี. (2557). *การนิเทศภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2. (2564). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564*. เพชรบูรณ์ : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2.
- Grant, A. M. (2012). Australian coaches' views on coaching supervision: A study with implications for Australian coach education, training and practice. *International Journal of Evidence Based Coaching and Mentoring*, 10(2), 17-33.
- Ladbury, J. L. S. (2012). *School Counseling Supervision: A Qualitative Summary from the Perspective of School Counseling Site-Supervisors*. (Dissertation Doctor of Philosophy, Counselor Education and Supervision). Graduate Faculty : North Dakota State University.
- Memduhoğlu, H.B. (2012). The Issue of Education supervision in Turkey in the Views of Teachers, Administrators, Supervisors and Lecturers. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(1), 149-156.

- Nazaré, D.M. & Coimbra, C. T. (2013). Supervision and Evaluation: Teachers' Perspectives. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(5), 65-71.
- Pelling, N. J. (2013). *Supervisory Identity Development and Its Relationship to Supervisory Experience Counselling Experience and Training in Supervision*. (Dissertation Doctor of Philosophy, Counselor Education and Counseling Psychology). Graduate Faculty : Western Michigan University.
- Tahir, I. M., Ghani, N. A., Atek, E. S. & Manaf, Z. A. (2012). Effective supervision from research students' perspective. *International Journal of Education*, 4(2), 211-222.

แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ บนฐานเอกลักษณ์ชุมชนในเมืองรองของภาคเหนือตอนล่าง 2

Guidelines for Developing Community Leaders' Learning in Creative
Tourism Management based on Community Identity in Secondary Cities of
Lower-Northern 2

ธัญยธรณ์ ตันโน¹ ทักษ์ อุดมรัตน์² อัจฉรา ศรีพันธ์³ และชนัดดา ภูหงษ์ทอง⁴

Thanyathorn Tanno, Thak Udomrat, Atchara Sriphan and Chanadda Poohongthong

Received: February 01, 2023

Revised: April 20, 2023

Accepted: May 04, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันการเรียนรู้ และ 2) เสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนบนฐานเอกลักษณ์เมืองรองในกลุ่มภาคเหนือตอนล่างเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ แจกแบบสอบถามที่มีค่าความเที่ยงตรงมากกว่า 0.5 กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำชุมชน OTOP นวัตวิถี โดยการเปิดตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน จำนวน 120 คน จาก 3 พื้นที่จังหวัดพิจิตร คือ บ้านเขาโล้น บ้านโพธิ์ประทับช้าง และบ้านหนองจิกสี การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ ด้วยเทคนิค SWOT Analysis สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวหรือผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากหน่วยงานภายนอกที่ได้รับการยอมรับระดับประเทศ จำนวน 5 คน ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้ตามรูปแบบ KSAAM จำนวน 5 ด้าน 34 องค์ประกอบ พบว่า ภาพรวมระดับการ

¹⁻⁴ มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

Corresponding author, e-mail: Thanyathorn.tanno@gmail.com, Tel. 096-6396514

เรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้ง 3 หมู่บ้าน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.09$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับสูงสุด คือ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ รองลงมา คือ ด้านความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และด้านที่มีระดับต่ำสุด คือ ด้านทัศนคติต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และ 2) แนวทางพัฒนาการเรียนรู้ ผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ชุมชนในเมืองรองของภาคเหนือตอนล่าง 2 ต้องอาศัยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านการบริการ การสื่อสาร และการมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวพัฒนาความรู้ของผู้นำต้องเริ่มต้นด้วยกระบวนการคิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือทำและควบคุมดูแล และทักษะการปฏิบัติมีส่วนร่วมของผู้นำและบูรณาการร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: ผู้นำชุมชน, ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, เมืองรองภาคเหนือตอนล่าง 2, แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the current conditions of learning; and 2) to propose guidelines for developing Community Leaders' Learning in Creative Tourism Management based on Community Identity in Secondary Cities of Lower-Northern. It was a mixed methods research. It can be divided into 3 steps: Step 1 was a quantitative research by distributing questionnaires with a validity of more than 0.5 to a sample group of OTOP Nawatwithi community leaders by opening ready-made tables of Krejcy and Morgan, totaling 120 people from 3 areas in Phichit Province, namely Ban Khao Lon, Ban Pho Prathap Chang. and Ban Nong Chik Si. SWOT technique was used to analyze area potential. Statistics used in the research were mean and standard deviation; Step 2 was a qualitative research using observation and in-depth interviews with 5 tourism experts or people with experience in creative tourism management from outside agencies that were nationally recognized. Content analysis techniques were used. The results of the research found that 1) the current learning conditions of community leaders had important elements in learning according to the KSAAM model, 5 areas, 34 elements

found that the overall levels of learning of community leaders in creative tourism management both 3 villages were at a moderate level ($\bar{X}$ = 3.09). When considering each aspect, it was found that the aspect with the highest level was creative tourism management, followed by knowledge in creative tourism management and the aspect with the lowest level was attitude towards creative tourism management; and 2) guidelines for developing community leaders' learning in creative tourism management based on community identity in secondary cities of the lower northern region 2 required a form of organizing creative tourism in the areas of service, communication, and participation for tourism. Knowledge development of leaders must begin with the process of thinking, planning, deciding, taking action, supervising and leadership participation skills as well as integration with local tourism management network agencies appropriately.

Keywords: Community Leader, Creative Tourism, Secondary Cities in the Lower Northern Region 2, Learning Development Guidelines

บทนำ

ประเทศไทยเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวระดับโลก โดยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ทำให้เกิดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และวัฒนธรรม ส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยว ผ่านการพัฒนาสินค้าและบริการ ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ความงาม แพทย์แผนไทย การยกระดับมาตรฐานธุรกิจบริการด้านการส่งเสริมสุขภาพ การเสริมความงามสู่ตลาดระดับสูง การท่องเที่ยวทางน้ำ การท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค เพื่อขยายการท่องเที่ยวของไทยไปพร้อมกัน ซึ่งนับเป็นมูลค่ามากมายที่สามารถพัฒนาชุมชนให้น่าท่องเที่ยว เน้นการพัฒนาระดับท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ท้าทายประเทศไทยในการก้าวผ่านในทศวรรษแห่งการเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” กลุ่มจังหวัดและจังหวัดมีบทบาทสำคัญในการผลักดัน และขับเคลื่อนการทำงานในยุทธศาสตร์เชิงรุกในพื้นที่ เพื่อเสริมจุดเด่นในแต่ละกลุ่มจังหวัด ปัจจัยความสำเร็จในการทำงาน คือ กระบวนการมีส่วนร่วม การบูรณาการแผนงาน งบประมาณของทุก

ภาคี มีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง โดยต้องทำงานเชิงบูรณาการอย่างเข้มแข็งมีความเป็นมืออาชีพ รุกเข้าไปทำงานในพื้นที่ด้วยศาสตร์และศิลป์ การใช้ภูมิปัญญา นวัตกรรม เทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ ผสานกำลังร่วมกันให้เป็นพลังแผ่นดิน ร่วมสร้างพลังแห่งความร่วมมือร่วมใจ พลังความสามัคคี พลังการทำงานโดยมีเป้าหมายสูงสุดร่วมกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน มีเป้าหมายเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันภาคเกษตรพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงกับแผนปฏิรูปประเทศ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน มีตัวชี้วัดที่ 4.2 ต้องการยกอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น ซึ่งทำให้ประเทศไทยเป็น 1 ใน 37 อันดับแรกของโลกในการแข่งขันด้านการอบรมพนักงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Extent of Staff Training) สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนฯ 12 ตามยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาคเมือง และพื้นที่เศรษฐกิจเป้าหมาย การผลิตเกษตรปลอดภัย และเกษตรอินทรีย์ แหล่งอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สอดคล้องกับแผนพัฒนาภาคเหนือฯ ฉบับที่ 12 ให้เป็นฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์มูลค่าสูง มีฐานการผลิตเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ของภาคเหนือและเชื่อมโยงอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป การท่องเที่ยวและบริการเชิงสร้างสรรค์ เน้นเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานการเกษตรและฐานชุมชนที่เข้มแข็ง การพัฒนาขีดความสามารถทางการบริหารและการบริการสู่สากลมิใช่ต่างคนต่างทำในการกิจการปฏิบัติงานของตนซึ่งขาดการบูรณาการในการจัดการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพพร้อมเข้าสู่การแข่งขันในระดับภาคได้ (กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2, 2561)

การท่องเที่ยวที่จัดบนฐานเอกลักษณ์ชุมชนของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2 ประกอบด้วย จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดพิจิตร มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องของรายได้จากการท่องเที่ยว และจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น เช่น ข้อมูล ปี พ.ศ.2560 มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด จำนวน 4,128,298 คน รายได้จากการท่องเที่ยว จำนวนเงิน 7,684.99 ล้านบาท โดยจังหวัดนครสวรรค์ที่มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดพิจิตร และจังหวัดอุทัยธานี นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวไทย ต้องการประสบการณ์การเรียนรู้จากการเดินทางท่องเที่ยว และมีส่วนร่วมรักษาสังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ที่สร้างมูลค่าสูง เพื่อเพิ่มโอกาสการขยายตัว

ทางการเศรษฐกิจ การค้า การลงทุนและยกระดับการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งสร้างรายได้ที่สำคัญของกลุ่มจังหวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ คือ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในการจัดการท่องเที่ยวทั้งด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรองรับการท่องเที่ยว และบุคลากรด้านการท่องเที่ยวแบบเป็นองค์กรรวม และเครือข่ายการท่องเที่ยว รวมถึงพัฒนากระบวนการ ความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในกลุ่มจังหวัดใกล้เคียงที่มีศักยภาพโดยต้องสร้างเอกลักษณ์ในกลุ่มจังหวัด ซึ่งชุมชนท้องถิ่นถือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนต้องสามารถใช้อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืน คนในชุมชนต้องสามารถจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาได้อย่างเป็นระบบซึ่งจุดสำคัญหนึ่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ต้องเกิดการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยวต่อชุมชน อีกทั้งสร้างความภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง และนำมาเผยแพร่ เพื่อสร้างโอกาสในการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (ลาวรรณ เหมพิจิตร และภิราข รัตนันต์, 2561)

ปัจจัยความสำเร็จของการจัดการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชน คือ การมีผู้นำที่ดี (Good Leadership) “ผู้นำ” คือ คนที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้นำจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน ลักษณะของผู้นำจะมีความแตกต่างจากคนอื่น ๆ ในชุมชน มีประเด็นแนวทางการพัฒนาความสำเร็จของการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องมีผู้นำที่ดีเป็นปัจจัยที่สำคัญกว่าปัจจัยอื่น ๆ หากปล่อยให้ต่างคนต่างทำ ขาดการบูรณาการเครือข่าย แผนงานโครงการ การพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีจึงเป็นสิ่งจำเป็นยกเว้นเรื่องงบประมาณ ทั้งนี้เพราะคนที่จะต้องมาทำงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องเป็นคนที่เข้าใจถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว การสนับสนุนและส่งเสริม ตลอดจนความกระตือรือร้นของผู้นำซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ และได้รับการสนับสนุนจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยผู้นำในการขับเคลื่อนการทำงาน (ภูริวัจน์ เดชอุ่ม, 2556)

ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ชุมชนในเมืองรองภาคเหนือตอนล่าง 2 จึงเป็นสิ่งสำคัญที่พัฒนาขีดความสามารถให้ผู้นำชุมชนได้พัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ให้เกิดการตระหนักรู้ด้านการบริหารจัดการให้ท้องถิ่นและชุมชนจะเป็นตลาดการท่องเที่ยวที่สำคัญสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้ชุมชน ประเทศมีรายได้ยกระดับเศรษฐกิจและการแข่งขันของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์เมืองรองในกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง 2
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์เมืองรองในกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง 2

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี (Mixed Methods) ระหว่างวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 120 คน จากเกณฑ์ของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีของกรมพัฒนาชุมชนที่มีมติการพัฒนา จำนวน 3 ด้าน คือ (1) การบริหารจัดการชุมชน (2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ (3) การส่งเสริมการท่องเที่ยวและบริการ ซึ่งมีจุดเน้นด้านผู้นำชุมชนที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นในพื้นที่จังหวัดพิจิตร จำนวน 3 แห่ง ประกอบด้วย (1) บ้านเขาไลน์ ตำบลเขาเจ็ดยอด อำเภอทับคล้อ (2) บ้านโพธิ์ประทับช้าง ตำบลโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง และ (3) บ้านหนองจิกสี ตำบลแหลมรัง อำเภอบึงนาราง (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิจิตร, 2562)

ขั้นตอนที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์เมืองรองในกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง 2 จำนวน 5 ด้าน 34 ข้อ ประกอบด้วยประเด็นดังนี้ (1) ด้านความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (K: Knowledge) (2) ด้านทักษะในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (S: Skill) (3) ด้านทัศนคติต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (A: Attitude) (4) ด้านคุณลักษณะการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (A: Attribute) และ (5) ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism Management) ประชากรที่ใช้ในการวิจัย กลุ่มผู้นำชุมชนแต่ละ 40 คน จำนวน 3 แห่ง รวมทั้งสิ้น 120 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมาจากการกำหนดขนาดโดยเปิดตารางเครซี่และมอร์แกน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ประกอบด้วย ผู้บริหารและผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชนพื้นที่ อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนภาคเกษตร/OTOP และสมาชิกแกนนำชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คุณภาพของเครื่องมือมีความตรงเท่ากับ 0.6-1.00 ที่คำนวณได้มีค่ามากกว่า 0.5 การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ ด้วยเทคนิค SWOT Analysis แล้วนำมาตรวจรายการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์เมืองรองในกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง 2 จำนวน 5 ด้าน ดังนี้ (1) ด้านความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (K: Knowledge) (2) ด้านทักษะในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (S: Skill) (3) ด้านทัศนคติต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (A: Attitude) (4) ด้านคุณลักษณะการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (A: Attribute) และ (5) ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism Management) ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญคัดเลือกโดยวิธีการเจาะจง จำแนกการคัดเลือก ดังนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวหรือผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากหน่วยงานภายนอกที่ได้รับการยอมรับระดับประเทศ จำนวน 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวหรือผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากมหาวิทยาลัย จำนวน 2 คน หัวหน้าส่วนราชการภาครัฐได้แก่ หัวหน้าสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิจิตรจำนวน 1 คน เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ของชุมชนในเมืองรองของภาคเหนือตอนล่าง 2 มีรายละเอียดดังนี้

1. สภาพปัจจุบันระดับการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ตามระดับศักยภาพการเรียนรู้ (KSAAM) 5 ด้าน จำนวน 34 องค์ประกอบ พบว่า

ตารางที่ 1 ระดับศักยภาพการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ บนฐานเอกลักษณ์ชุมชนของภาคเหนือตอนล่าง 2 โดยภาพรวม

ที่	องค์ประกอบการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	ระดับศักยภาพเรียนรู้			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1	ด้านความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	3.11	.48	ปานกลาง	2
2	ด้านทักษะในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	3.10	.40	ปานกลาง	3
3	ด้านทัศนคติต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	3.03	.36	ปานกลาง	5
4	ด้านคุณลักษณะการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่	3.09	.41	ปานกลาง	4
5	ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์	3.12	.48	ปานกลาง	1
	รวม	3.09	.45	ปานกลาง	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพปัจจุบันศักยภาพการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนฯ กลุ่มภาคเหนือตอนล่าง 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับมากที่สุด คือ ด้านทักษะในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ รองลงมา คือ ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และด้านความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และด้านที่มีระดับที่ต่ำที่สุด คือ ด้านทัศนคติต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า

ด้านที่ 1 ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับสูงสุด คือ บอกลักษณะองค์ประกอบและปัจจัยพื้นฐานของการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ รองลงมา คือ อธิบายความสำคัญแต่ละองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ และข้อที่มีระดับต่ำที่สุด คือ ตอบข้อซักถามเมื่อมีผู้สงสัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้ชัดเจน

ด้านที่ 2 ทักษะในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับสูงสุด คือ ผลักดันและให้การสนับสนุนหรือจูงใจให้ผู้อื่นดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้ รองลงมา คือ ใช้เทคนิคที่สำคัญเพื่อแก้ไขปัญหาหรือช่วยจัดการหรือดำเนินการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ให้กับคนในพื้นที่ได้ และข้อที่มีระดับต่ำที่สุด คือ สามารถจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมกับการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ให้กับคนในพื้นที่ได้

ด้านที่ 3 ทัศนคติต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับสูงสุด คือ บอกลักษณะของการมีทัศนคติที่ดีต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้ รองลงมา คือ อธิบายวิธีการกระตุ้นเพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีให้กับผู้อื่นในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้ และข้อที่มีระดับต่ำที่สุด คือ ประเมินคุณลักษณะของการมีทัศนคติที่ดีต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้

ด้านที่ 4 คุณลักษณะการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับสูงสุด คือ มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นด้านทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว รองลงมา คือ มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนท้องถิ่น และข้อที่มีระดับต่ำที่สุด คือ มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นวัฒนธรรมประจำวันเพื่อสร้างการเรียนรู้และสัมผัสท้องถิ่น พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจท้องถิ่น

ด้านที่ 5 การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีระดับสูงสุด คือ นักท่องเที่ยวมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน ส่งผ่านส่งต่อประสบการณ์ รองลงมา คือ นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งทางวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว และข้อที่มีระดับต่ำที่สุด คือ นักท่องเที่ยวมีการท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจงในพื้นที่ชุมชน

จากผลการลงพื้นที่ พบว่า สภาพการเรียนรู้ด้วยวิธีการศึกษาข้อมูลเชิงลึกในพื้นที่กับผู้เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ปัจจัยด้วยเทคนิค (SWOT Analysis) ใน 3 พื้นที่ ผ่านการประเมินคัดเลือกจากเกณฑ์การประเมินชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีของจังหวัดพิจิตร (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิจิตร, 2562) ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนและทบทวนวรรณกรรมของพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง 2 พบว่า

ตารางที่ 2 ตารางวิเคราะห์ (SWOT Analysis) สภาพความพร้อมในการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ปัจจัย	จุดแข็ง	จุดอ่อน/ข้อจำกัด
การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก	1. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว 2. การให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ การเกษตรปลอดภัย และเศรษฐกิจพอเพียง 3. การพัฒนาเส้นทางการคมนาคมขนส่ง	1. ขาดความรู้เทคนิคการทำอาชีพเสริม 2. ขาดการทำงานเชิงบูรณาการระดับจังหวัดและระดับภาคที่ต่อเนื่อง
การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ภายในชุมชน	1. มีความหลากหลายกิจกรรมการให้บริการและตัวสินค้าด้านการท่องเที่ยว 2. มีส่วนร่วมในการทำงานกับหน่วยงานภายนอก 3. ผู้นำได้รับการยอมรับในเรื่องความรู้ ความสามารถ และการส่งเสริมคนทำงานด้านท่องเที่ยว	1. การเข้าร่วมกิจกรรมตามความพร้อมของบุคคลจึงทำให้ไม่ต่อเนื่อง 2. ผู้นำยังขาดการให้ความสำคัญต่อการจัดการคนและทุนทางทรัพยากรชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนา
คุณลักษณะของบุคลากรในการดำเนินงาน	บุคลากรมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานชุมชนไม่ต่ำกว่า 2 ปี สามารถนำทุนทางทรัพยากรมาจัดการได้เป็นอย่างดี	บุคลากรมีความต้องการพัฒนาในรูปแบบแหล่งทุนและสารสนเทศที่ทันสมัย

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษา (SWOT Analysis) สภาพการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ชุมชนในเมืองรองของภาคเหนือตอนล่าง 2 พบว่ามีความหลากหลายของกลุ่มคนที่มีวิถีชุมชนอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากหลายพื้นที่อาศัยสายธารวัฒนธรรม แม่น้ำ 3 สาย คือ แม่น้ำพิจิตร แม่น้ำน่าน และแม่น้ำยม ซึ่งพบจุดเด่นว่า มีความหลากหลายชาติพันธุ์ สามารถจัดกิจกรรมการบริการได้หลากหลายซึ่งเอกลักษณ์ชุมชนมีจุดเน้นวิถีชีวิตตามเส้นทางคมนาคมจากแม่น้ำ 3 สาย คือ เส้นทางแม่น้ำน่าน เส้นทางแม่น้ำพิจิตรและแม่น้ำยม พบว่า มีการอพยพมาจากนครปฐม สุพรรณบุรี สิงห์บุรี ส่วนชายขอบพื้นที่จังหวัดส่วนใหญ่มีการอพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาจากจังหวัดเลย ร้อยเอ็ด อุดรธานี ทำให้มีวิถีชีวิตที่มีการปรับตัวตามสภาพทางทรัพยากรและพื้นที่ ดังนั้น จุดเน้นเพื่อการพัฒนาต่อยอดให้ชุมชนสามารถรักษาแนวทางการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน ด้วยเครื่องมือ “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่อาศัยกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เป็นตัวนำให้เกิดการเรียนรู้แก่ที่ชุมชนและนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และความภูมิใจต่อชุมชนของตนเองได้จริง”

2. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ของชุมชนในเมืองรองของภาคเหนือตอนล่าง 2 มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ผู้นำพัฒนาความรู้ที่ทันสมัยในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองคำถามเมื่อมีผู้สงสัยได้ 2) ผู้นำแนะนำหรือชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจและเห็นความสำคัญของการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ และ 3) ผู้นำเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาหรือแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้

2.2 ทักษะในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ผู้นำสามารถจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ให้กับคนในพื้นที่ได้ 2) ผู้นำนำเสนอแผนกลยุทธ์และวิธีดำเนินการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม และ 3) ผู้นำจัดทำและออกแบบแผนกลยุทธ์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

2.3 ทักษะคิดต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ผู้นำประเมินคุณลักษณะของการมีทัศนคติที่ดีต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้ 2) ผู้นำเสนอแผนกลยุทธ์และวิธีการในการส่งเสริมทัศนคติที่ดีของบุคลากรต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้ และ 3) ผู้นำจัดทำและออกแบบแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาและเสริมสร้างทัศนคติที่ดีในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้

2.4 คุณลักษณะการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ผู้นำมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นวัฒนธรรมประจำวันเพื่อสร้างการเรียนรู้ และสัมผัสท้องถิ่น พร้อมทั้งสร้างความเข้าใจท้องถิ่น 2) ผู้นำมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่เพิ่มทักษะให้กับนักท่องเที่ยว และ 3) ผู้นำมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากการขายทรัพยากรท่องเที่ยวเป็นประสบการณ์ท่องเที่ยว

2.5 การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) นักท่องเที่ยวมีการท่องเที่ยวแบบจำเพาะเจาะจงในพื้นที่ชุมชน 2) นักท่องเที่ยวสามารถจดจำประทับใจ และเข้าใจกิจกรรมชุมชน และ 3) นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านมีความผูกพันระหว่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันระดับการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในประเด็นการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กลุ่มตัวอย่างจังหวัดพิจิตร ทั้ง 3 ชุมชน จำนวน 120 คน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ชุมชนในเมืองรองของกลุ่มภาคเหนือตอนล่าง 2 ต้องอาศัยบุคคล ซึ่งเป็นกลไกในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างสมบูรณ์ และปัจจัยที่สำคัญ คือ การพัฒนาผู้นำชุมชนทุกกลุ่มที่เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ สามารถนำเอกลักษณ์ชุมชนมาจัดการอย่างเป็นระบบ สามารถถ่ายทอดทักษะด้วยการประยุกต์ให้เข้ากับบริบทในปัจจุบันได้ ด้วยความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเมทินี ทนงกิจและคณะ (2561) พบว่า ปัจจัยภายในที่อยู่ภายในตัวบุคลากรอย่างคุณลักษณะและความสามารถเฉพาะบุคคล ได้อธิบายว่าการทำงานด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของบุคลากรในวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว คนในชุมชนเป็นผู้ร่วมมือกันบริหารจัดการไปพร้อมกับการมีส่วนร่วมขององค์การภาครัฐ ภาคเอกชน สถานศึกษา และนักท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้ทำให้ปัจจัย 3 ประการ คือ ทุณมนุษย์ (Human Capital) หรือความรู้ ทักษะ และทัศนคติ สามารถสร้างกลยุทธ์ในการบริหารจัดการบุคลากรในองค์การให้เกิดความสำเร็จอย่างยั่งยืนต้องอาศัยทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) และสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, 2561) ที่ได้กล่าวถึง การเรียนรู้ มีลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับนักท่องเที่ยว

1.1 ด้านความรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เมื่อพิจารณาพบว่า ข้อที่มีระดับความสำคัญสูงสุด คือ ผู้นำบอกลักษณะองค์ประกอบและปัจจัยพื้นฐานของการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ ทั้งนี้ผู้นำชุมชนในการเริ่มต้นกระบวนการทำงานด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และปัจจัยความสำเร็จในการทำงานด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ต้องอาศัยองค์ความรู้ในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของวันวิสาข์ พลอย อินสว่าง, ดุสิตพร ฮกทา และอัญชิษฐา กิมภู (2563) พบว่า คนในชุมชนถือเป็นปัจจัยหลักที่จะส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ทำให้เห็นความแตกต่างแต่ละแห่งที่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น ชุมชนจะต้องให้ความร่วมมือในการพัฒนาและดำเนินการร่วมกันกับทุกส่วนตั้งแต่กระบวนการคิด วางแผน การตัดสินใจ การลงมือทำ และควบคุมดูแล

1.2 ด้านทักษะในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เมื่อพิจารณาพบว่า ข้อที่มีระดับความสำคัญสูงสุด คือ ผู้นำผลักดันและให้การสนับสนุนหรือจูงใจให้ผู้อื่นดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้ ทั้งนี้ ทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานของผู้นำ คือ ทักษะการมีส่วนร่วมกับการบูรณาการร่วมกับเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ของตนเองซึ่งสอดคล้องกับศรารุธ ผิวดาง และคณะ (2559) พบว่า ทักษะการสร้างการมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ ทำให้ชุมชนรู้สึกภูมิใจ และเห็นคุณค่าตระหนักในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองสามารถทำให้ชุมชนเกิดรายได้เข้าสู่ชุมชน และสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยการสร้างพันธมิตรหรือเครือข่ายการทำงาน

1.3 ด้านทัศนคติต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เมื่อพิจารณาพบว่า ข้อที่มีระดับความสำคัญสูงสุด คือ บอกลักษณะของทัศนคติที่ดีต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้ ซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างความตระหนักในการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้กับบุคลากรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมุ่งส่งเสริมให้แรงบันดาลใจ ซึ่งสอดคล้องกับปิ่นฤทัย คงทอง (2559) พบว่า ปัจจัยด้านจิตสำนึกเป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่สุด ประกอบด้วย จิตสำนึกในฐานะเจ้าบ้าน ได้แก่ จิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม จิตสำนึกในการอนุรักษ์ จิตสำนึกไม่เอาเปรียบในการบริการ และจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว ได้แก่ จิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ จิตสำนึกในการเคารพกฎระเบียบ และจิตสำนึกในการรักษาความสะอาด

1.4 ด้านคุณลักษณะการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่ เมื่อพิจารณาพบว่า ข้อที่มีระดับความสำคัญสูงสุด คือ มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่นด้านทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งทำให้ชุมชนเกิดความภูมิใจจนสามารถสร้างกิจกรรมการบริหารจัดการเองได้ตอบสนองนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับฐิตาภา

บำรุงศิลป์ และคณะ (2561) พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการอนุรักษ์กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษจำเป็นต้องมีองค์ประกอบคุณลักษณะ กระบวนการ และกิจกรรมทางวัฒนธรรม ที่จะเป็นแรงผลักดันให้ก้าวไปสู่เมืองสร้างสรรค์ได้

1.5 ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เมื่อพิจารณาพบว่า ข้อที่มีระดับความสำคัญสูงสุด คือ นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์การท่องเที่ยวจากการมีส่วนร่วม ทำให้ชุมชนได้พัฒนารูปแบบการจัดการที่ตอบสนองนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยวัลลภ วรรณโอส (2564) พบว่า องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน OTOP นวัตกรรม มีทั้งหมด 4 กลุ่ม คือ ด้านการบริการเชิงสร้างสรรค์ ด้านการสื่อสารและมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยว ด้านทุนทางทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว และด้านโครงสร้างกิจการเพื่อการท่องเที่ยว

2. แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ของชุมชนในเมืองรองของภาคเหนือตอนล่าง 2 มีดังนี้

2.1 ผู้นำชุมชนต้องสามารถสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านการบริการ การสื่อสาร และการมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ชุมชนในเมืองรองของภาคเหนือตอนล่าง 2 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเมทินี ทะนงกิจ และคณะ (2561) พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แบ่งได้ 4 ลักษณะ คือ การนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่และมีเอกลักษณ์เฉพาะมาให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้ รูปแบบกิจกรรมที่ให้นักท่องเที่ยวมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนและลงมือทำด้วยตนเอง บทบาทของผู้จัดการท่องเที่ยวเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวและดำเนินกิจกรรม และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเอื้อต่อเจ้าของพื้นที่และผู้มาเยือน และสอดคล้องกับงานวิจัยของวัลลภ วรรณโอส (2564) องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวชุมชน OTOP นวัตกรรมที่มีการจัดการด้านการบริหารเชิงสร้างสรรค์ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยว ทุนทางทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว และโครงสร้างกิจการเพื่อการท่องเที่ยว การจัดการและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

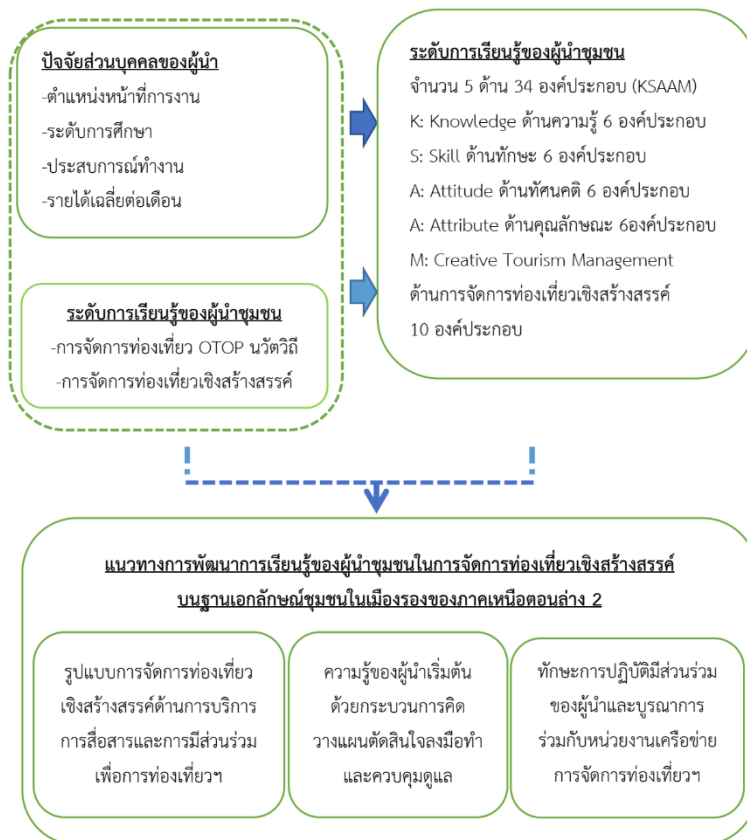
2.2 ผู้นำชุมชนต้องมีความรู้เริ่มต้นด้วยกระบวนการคิด วางแผน ตัดสินใจ ลงมือทำ และควบคุมดูแล ตามองค์ประกอบและปัจจัยพื้นฐานของการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยกุลวดี ละม้ายเงิน และคณะ (2559) พบว่า ประเด็นด้านความรู้ชุมชนต้องมีความรู้ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ชีตความสามารถในการรองรับการตลาด และการมีส่วนร่วมขาดความรู้ในด้านการจัดการพื้นที่ทางการท่องเที่ยว ด้านทัศนคติชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และด้านทักษะชุมชนสามารถสื่อสารภาษาท้องถิ่นและข้อมูลการท่องเที่ยวได้ ขาดทักษะด้านภาษาต่างประเทศ

ด้านการบริการ สามารถให้บริการอย่างเสมอภาค ขาดทักษะในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การทำกิจกรรม การดูแลความปลอดภัย และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ด้านการเป็นผู้นำ มีความสามารถในการสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อมั่น การตัดสินใจและแก้ไขปัญหาการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี แต่ไม่สามารถวางแผนทางการท่องเที่ยวได้ และด้านสมรรถนะหลัก ชุมชนมีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทำงานตามกฎระเบียบ ข้อบังคับและกติกากาหาความรู้สื่อสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนสินค้าให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและแก้ไขข้อขัดแย้งประสานงานกิจกรรม แต่ยังคงขาดความสามารถริเริ่มโครงการวางแผนการเขียนแผนนโยบายการติดตามประเมินผล การพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงาน และการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของวันวิสาข์ พลอย อินสว่าง และคณะ (2563) พบว่า คนในชุมชนถือเป็นปัจจัยที่จะส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แต่ละแห่งประสบความสำเร็จ ดังนั้น ชุมชนต้องให้ความร่วมมือในการพัฒนาและดำเนินการร่วมกับทุกภาคส่วน เนื่องจากชุมชนเป็นเจ้าของวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงต้องร่วมมือกันตั้งแต่กระบวนการคิด วางแผนตัดสินใจ การลงมือทำ และการควบคุมดูแลทุกขั้นตอน

2.3 ผู้นำชุมชนต้องมีทักษะการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมและบูรณาการร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศราวุธ ผิวแดง และคณะ (2559) พบว่า การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติให้ได้รับประสบการณ์มากที่สุด คือ กิจกรรมการประกอบอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์และพัฒนาเป็นโปรแกรมนำเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของรัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ (2562) พบว่า ตัวแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดนครสวรรค์ CCBT-NSN = REALITYS มี 3 ส่วน คือ 1) มรรค 8 อันจะนำไปสู่กระบวนการจัดการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรม 2) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 5 กลุ่มคน คือ บุคลากรในการต้อนรับ สถานที่ใช้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว คุณภาพและความเพียงพอของผลผลิตที่ใช้การรองรับนักท่องเที่ยว กิจกรรมและการบริการ และการสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างรายได้ภาคเกษตรกรรม และ 3) ศักยภาพด้านพื้นที่ ศักยภาพด้านการจัดการ และศักยภาพด้านคน เพื่อยกระดับศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เหมาะสมในพื้นที่ พร้อมเข้าสู่การประเมินรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถจัดการฐานข้อมูล และเว็บไซต์ที่พัฒนาขึ้นให้มีเนื้อหาที่ครอบคลุม ชัดเจน และสามารถช่วยในการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเบื้องต้นได้

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ชุมชนในเมืองรองของภาคเหนือตอนล่าง 2” ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ใหม่ โดยที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ชุมชนในเมืองรองของภาคเหนือตอนล่าง 2 ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้นำ ประกอบด้วย ตำแหน่งหน้าที่การงาน ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มีผลต่อระดับการเรียนรู้ของผู้นำชุมชน ดังนี้ การจัดการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี และการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ส่วนที่ 2 ระดับการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย K: Knowledge ด้านความรู้ จำนวน 6 องค์ประกอบ S: Skill ด้านทักษะ จำนวน 6

องค์ประกอบ A: Attitude ด้านทัศนคติ จำนวน 6 องค์ประกอบ A: Attribute ด้านคุณลักษณะ จำนวน 6 องค์ประกอบ M: Creative Tourism Management และด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ส่วนที่ 3 แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานเอกลักษณ์ชุมชนในเมืองรองของภาคเหนือตอนล่าง 2 ประกอบด้วย 1) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้านการบริการ การสื่อสารและการมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยว 2) ความรู้ของผู้นำเริ่มต้นกระบวนการคิดวางแผน ตัดสินใจ ลงมือทำ และควบคุมดูแล และ 3) ทักษะการปฏิบัติมีส่วนร่วมของผู้นำและบูรณาการร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ให้แก่ผู้นำชุมชนในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ และอย่างยั่งยืน
2. ภาครัฐควรพัฒนาบุคลากรที่สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างบูรณาการ เช่นการจัดทำแผนงานพัฒนาร่วมกันในระดับเชิงพื้นที่ เพื่อทำพื้นที่ต้นแบบสู่การพัฒนาที่เหมาะสม
3. การวางแผนนโยบายควรอาศัยข้อมูลจากชุมชนพื้นที่ เช่นการประชาพิจารณ์ ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ตอบสนองความต้องการชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพโดยชุมชนด้วยเกณฑ์มาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. การออกแบบกลยุทธ์การพัฒนาการตลาดร่วมกับผู้ประกอบการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
3. การเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนเพื่อสร้างเอกลักษณ์เชิงสร้างสรรค์ภาคเหนือตอนล่าง 2

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2. (2561). *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2 (พ.ศ.2561-2565)*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- กุลวดี ละม้ายเงิน และคณะ. (2559). ศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่พิเศษเมืองโบราณอุทองจังหวัดสุพรรณบุรี. *Life Sciences and Environment Journal*, 17(1), 190-199.
- จิตาภา บำรุงศิลป์ และคณะ. (2561). รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ปิ่นอุทัย คงทอง. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดนครศรีธรรมราช. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ). บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ภุริวัจน์ เดชอ้อม. (2556). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 33(2), 331-366.
- เมทินี ทะนงกิจ และคณะ. (2561). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว. *วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 14(1), 1-33.
- รัตติยา เหนืออำนาจ และคณะ. (2562). การพัฒนาตัวแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดนครสวรรค์. *วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ*, 7(1), 72-88.
- ลาวรรณ เหมพิจิตร และภิราข รัตนันต์. (2561). การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 13(38), 75-88.
- วันวิสาข์ พลอยอินสว่าง, ดุสิตพร ฮกทา และอัญชิษฐา กิมมู่. (2563). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดตรังอย่างมีส่วนร่วม*. (รายงานการวิจัย). กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม : วิทยาลัยการโรงแรมและการท่องเที่ยวราชภัฏวชิรวิทย วิทยาเขตตรัง.
- วัลลภ วรรณโอสธ. (2564). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน OTOP นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ศราวุธ ผิวแดง และคณะ. (2559). *การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ กลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิจิตร. (2562). *โครงการสนับสนุนการดำเนินงานยุทธศาสตร์ส่งเสริมชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี และการจัดประเภทชุมชนท่องเที่ยวระดับจังหวัดพิจิตร*. (อัตสำเนา)
- สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสองพ.ศ.2560-2564*. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2561). *คู่มือกระบวนการพัฒนาและยกระดับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์*. นนทบุรี : บริษัทเพอร์เฟคลิงค์ คอนซัลติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลัก ทศียปาปณิกสูตร

Visionary Leadership Development Model of Police Training Center
Administrators according to Dutiyapapanika Sutta

ปภัสนุ ปานพรอม¹ วรกฤต เกื่อนช้าง² และทนง ทศไกร³

Paphatsanu Panprom, Worakrit Thuenchang and Thanong Thosakri

Received: March 07, 2023

Revised: April 16, 2023

Accepted: May 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจตามหลักทศียปาปณิกสูตร และ 3) ประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทศียปาปณิกสูตร โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยการคัดเลือกแบบเจาะจงกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้บริหารศูนย์ฝึกตำรวจ จำนวน 20 คน การจัดสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 รูป/คน โดยใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทศียปาปณิกสูตร 4 ด้าน คือ ด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและด้านความเป็นประโยชน์ จากผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ จำนวน 15 คน สถิติที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) การศึกษาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ ผู้บริหารที่ดีจะต้องเป็นแรงบันดาลใจให้กับทุกคนในองค์กร มีความรู้ในการบริหาร มีการกำหนดเป้าหมายและทิศทางขององค์กร ด้านการเผยแพร่

¹ ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธร ภาค 6; Training Center of Provincial Police Region 6

²⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วิสัยทัศน์ มีทักษะในการสื่อสาร การแสดงวิสัยทัศน์ที่ดีต่อผู้บังคับบัญชาและด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ มีวิเคราะห์และสังเคราะห์ การกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างวิสัยทัศน์โดยมาจากภาพอนาคตของหน่วยงานบนพื้นฐานของความจริง 2) ผลการสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทศตียปาปณิกสูตร รูปแบบที่ 1 การสร้างวิสัยทัศน์ ด้านจักษุมา ด้านวิรุโและด้านนิสสยสัมปันโน รูปแบบที่ 2 การเผยแพร่วิสัยทัศน์ ด้านจักษุมา ด้านวิรุโและด้านนิสสยสัมปันโนและรูปแบบที่ 3 การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ด้านจักษุมา ด้านวิรุโและด้านนิสสยสัมปันโน และ 3) ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทศตียปาปณิกสูตรภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีและดีมาก

คำสำคัญ: ผู้นำเชิงวิสัยทัศน์, ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ, หลักทศตียปาปณิกสูตร

Abstract

The purposes of this research article were 1) to study the visionary leadership of police training center administrators; 2) to create a model for developing visionary leadership of police training center administrators according to Dutiyapapanika Sutta; and 3) to evaluate the visionary leadership development model of police training center administrators according to Dutiyapapanika Sutta. The research steps were as follows: Structured interviews were conducted by purposive sampling with 20 key informants who were administrators of police training centers. Group discussions were done with 9 experts using a focus group recording form and using content analysis. Evaluation of the visionary leadership development model of police training center administrators according to Dutiyapapanika Sutta had 4 aspects, namely correctness, appropriateness, possibility of practice, and usefulness. The data were given by 15 police training center administrators. The statistics used were mean and standard deviation. The results of the research found that 1) in studying visionary leadership in the aspect of vision creation, good administrators must be an inspiration to everyone in the organization, have knowledge in management, have setting the organization's goals and direction; in terms of dissemination of vision, administrators must have communication skills and showing a good vision to superiors; and in the

aspect of implementing the vision, administrators must be able to analyze and synthesize establishing a conceptual framework for creating a vision based on the agency's future image according to reality; 2) the results of creating a visionary leadership development model of police training center administrators according to Dutiyapapanika Sutta were as follows: Model 1: Creating a vision in Cakkhuma aspect, Vidhuro aspect, and Nissayasampanno aspect; Model 2: Spreading the vision in Cakkhuma aspect, Vitduro aspect, and Nissayasampanno aspect; and Model 3: Implementation in Cakkhuma aspect, Vitduro aspect, and Nissayasampanno aspect; and 3) the results of the assessment of the visionary leadership development model of the Police Training Center administrators according to Dutiyapapanika Sutta, overall the average level was good and very good.

Keywords: Visionary Leadership, Police Training Center, Dutiyapapanika Sutta

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2560 มาตรา 257 การปฏิรูปประเทศตามหมวดนี้ต้องดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมาย ดังต่อไปนี้ (1) ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มีความสามัคคีปรองดอง มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจ (2) สังคมมีความสงบสุข เป็นธรรม และมีโอกาสอันทัดเทียมกันเพื่อจัดความเหลื่อมล้ำ (3) ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (ราชกิจจานุเบกษา, 2560)

ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ เป็นความหมายที่อธิบายถึงกระบวนการกำหนดทิศทางองค์กร เพื่อสร้างและนำไปสู่การปฏิบัติของวิสัยทัศน์พันธกิจยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรผู้นำตามทฤษฎีนี้เชื่อว่าการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นจะต้องเกิดจากผลที่ผู้นำคอยติดตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกองค์กรตลอดถึงการคาดการณ์ถึงอนาคตขององค์กรในระยะยาวและการพัฒนายุทธศาสตร์มุ่งสู่อนาคตที่พึงประสงค์นั้นกลุ่มผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เนื่องจากภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้นำระดับสูงที่จะต้องมี

ความสามารถในการคาดการณ์มีมุมมองที่กว้างไกลและมีความยืดหยุ่นเพื่อทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมายโดยมีขอบเขตความรับผิดชอบงานทั้งองค์กร (วิรินทร์รัตน์ เสือจอย, 2564)

ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธร ภาค 6 เป็นสถาบันผลิตและฝึกอบรมข้าราชการตำรวจของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ที่มีความเชื่อมั่นศรัทธาในการเตรียมความพร้อมด้านการพัฒนาบุคลากรของข้าราชการตำรวจสังกัดตำรวจภูธรภาค 6 และตามที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติมอบหมาย โดยผู้ผ่านการฝึกอบรม จะต้องมีความรู้ มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบและมีความสมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้ตามวัตถุประสงค์และนโยบายสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจภูธร ภาค 6 จึงเป็นความคาดหวังของประชาชนเพราะมีหน้าที่ผลิตและพัฒนาข้าราชการตำรวจเพื่อออกไปรับใช้ประชาชนและบริการสังคม ตามนโยบายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้บริหารจะต้องส่งเสริมการศึกษาให้ลูกทิศทาง มีการวางแผนในกระบวนการผลิตและพัฒนาข้าราชการตำรวจให้มีประสิทธิภาพ และสามารถกำหนดทิศทางในการใช้กำลังพลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติในแต่ละด้านได้ เพราะการศึกษาจะสร้างทรัพยากรตำรวจให้มีคุณภาพ

นักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีถ้ามีคุณลักษณะ 3 ประการดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทศุตติยาปนิสสูตร ดังนี้ 1) จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล นักบริหารทั่วไปต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คนทำงานหรือที่เรียกว่าการวางแผนให้ถูกคน วางคนให้ถูกใจงานเช่นกัน คุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับ ภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill คือความชำนาญในการใช้ความคิด 2) วิรูโร หมายถึง จัดการธุระได้ดีมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญด้านเทคนิค 3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ คุณลักษณะทั้งสามประการมีความสำคัญมากน้อยต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับระดับนักบริหารถ้าเป็นนักบริหารระดับสูงที่ต้องรับผิดชอบในการวางแผนและควบคุมคนจำนวนมาก

จากความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์และหลักทศุตติยาปนิสสูตร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าแนวคิดภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารมีหลักการและความเป็นมาอย่างไร มีสภาพของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ที่สำคัญอะไรบ้างสภาพของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกตำรวจมีสภาพเป็นอย่างไร รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทศุตติยาปนิสสูตร เป็นอย่างไร วิธีการประยุกต์ใช้รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ตามหลักทศุตติยาปนิสสูตร 3 ของศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ เป็นอย่างไรเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ตามหลักทศุตติยาปนิสสูตร 3 ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร
3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร การวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้บริหารและอาจารย์ ศูนย์ฝึกตำรวจภูธร ภาค 6 ประกอบด้วย ผู้บังคับการ รองผู้บังคับการและอาจารย์ จำนวน 20 คน โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 9 รูป/คน โดยการจัดสนทนากลุ่ม เครื่องมือที่ใช้คือ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร จากผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารและอาจารย์ ศูนย์ฝึกตำรวจภูธร ภาค 6 ประกอบด้วย ผู้บังคับการ รองผู้บังคับการและอาจารย์ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในขั้นตอนที่ 1 จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร 4 ด้าน คือ ด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและด้านความเป็นประโยชน์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปแบบ Excel และนำเสนอเชิงสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ พบว่า ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ ผู้บริหารที่ติดต้องเป็นแรงบันดาลใจให้กับทุกคนในองค์กร มีความเป็นอิสระทางความคิด มีความรู้ในการบริหาร มีการกำหนดเป้าหมายและทิศทางขององค์กรด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ มี

ทักษะในการสื่อสาร การแสดงวิสัยทัศน์ต่อผู้บังคับบัญชา นำวิสัยทัศน์ที่ผ่านการประเมินมาสู่ผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อบอกว่าเป้าหมายและทิศทางในการบริหารของหน่วยงาน มีการประชุมดำเนินการตามแผนและกำหนดตัวบ่งชี้ที่ได้รับมอบหมายและการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารวิสัยทัศน์ของผู้บริหารด้วยสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ด้านการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์มีวิเคราะห์และสังเคราะห์ การกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างวิสัยทัศน์โดยมาจากภาพอนาคตของหน่วยงานบนพื้นฐานของความจริง และเก็บรวบรวมข้อมูลแนวคิด ข้อเสนอแนะต่าง ๆ กำหนดจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงกับภารกิจ ค่านิยม และความเชื่อเข้าด้วยกันผู้บริหารมีนโยบายและแผนงานที่ชัดเจน

2. รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร พบว่า รูปแบบที่ 1 การสร้างวิสัยทัศน์ ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ ด้านจักษุมา ด้านวิธูโรและด้านนิสสยสัมปันโน คือ ผู้บริหารมีความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล การมองภาพอนาคตและความเป็นไปได้ที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน มีการวิเคราะห์ SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์สภาพองค์กร มีกระบวนการกลั่นกรองค่านิยม ให้เกิดความชัดเจน มุ่งเน้นในพันธกิจ และมุ่งมั่นให้บรรลุผลตามวิสัยทัศน์ เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน ด้านการสร้างและกำหนดวิสัยทัศน์ที่ดีในการบริหารองค์กร มีการศึกษาเรียนรู้เทคนิคการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ฝึกและเรียนรู้ในการพูด มีหลักการครองตน ครองคนและครองงาน มีกัลยาณมิตรกับบุคคลทุกระดับ รูปแบบที่ 2 การเผยแพร่วิสัยทัศน์ ได้แก่ การเผยแพร่วิสัยทัศน์ ด้านจักษุมา ด้านวิธูโรและด้านนิสสยสัมปันโน คือ ผู้บริหารมีความสามารถในการสื่อสารให้สมาชิกมีความเข้าใจในวิสัยทัศน์ของตนได้อย่างชัดเจน มีเทคนิค เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สร้างองค์กรและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเผยแพร่วิสัยทัศน์ และการพัฒนาตนเองของบุคลากรมีการเผยแพร่วิสัยทัศน์ตามกรอบงานครบทั้ง 4 ฝ่าย มีการเผยแพร่วิสัยทัศน์อย่างกัลยาณมิตร มีการโน้มน้าวจิตใจ สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา และรูปแบบที่ 3 การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ได้แก่ การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ด้านจักษุมา ด้านวิธูโรและด้านนิสสยสัมปันโน คือ ผู้บริหารมีการเสริมแรงโดยการให้รางวัล ด้วยหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมและเป็นธรรม มีการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติ ความเป็นผู้มีความรู้ สามารถปฏิบัติงานเป็นแบบอย่างที่ดี มีการนำวงจรการควบคุมคุณภาพ (PDCA Cycle) ปรับใช้ในองค์กร เพื่อประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีความเชื่อมั่นและเอาใจใส่เพื่อนร่วมงาน พิจารณาและให้ความสำคัญที่ผลของงานในทุกมิติ

3. การประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร พบว่า รูปแบบที่ 1 การสร้างวิสัยทัศน์ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความถูกต้อง อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.71$, S.D.=.45) รองลงมา คือ ด้านความเหมาะสมและด้านความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.66$, S.D.=.50) และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.63$, S.D.=.55) รูปแบบที่ 2 การเผยแพร่วิสัยทัศน์ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ด้านความถูกต้อง อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.68$, S.D.=.64) ด้านความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.63$, S.D.=.61) ด้านความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.70$, S.D.=.55) และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.63$, S.D.=.55) รูปแบบที่ 3 การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร ด้านความถูกต้อง อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.61$, S.D.=.51) ด้านความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.58$, S.D.=.53) ด้านความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ อยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 4.50$, S.D.=.47) และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.60$, S.D.=.506)

อภิปรายผลการวิจัย

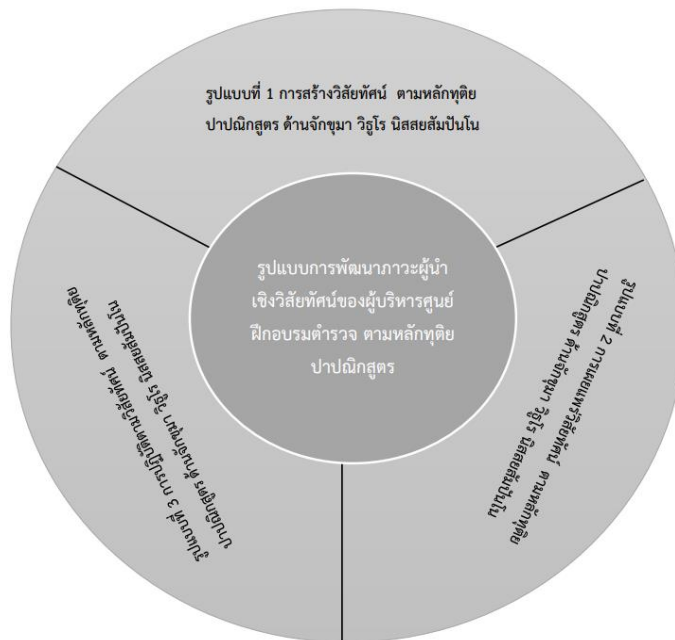
1. สภาพภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ด้านการสร้างวิสัยทัศน์ ผู้บริหารที่ดีจะต้องเป็นแรงบันดาลใจให้กับทุกคนในองค์กร มีความเป็นอิสระทางความคิด มีความรู้ในการบริหาร มีการกำหนดเป้าหมายและทิศทางขององค์กร ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ มีทักษะในการสื่อสาร การแสดงวิสัยทัศน์และการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ผู้บริหารได้มีการสร้างวิสัยทัศน์ในการมองภาพอนาคตของหน่วยและสมาชิกในองค์กร และกำหนดจุดหมายปลายทางที่เชื่อมโยงกับภารกิจ ค่านิยม และความเชื่อเข้าด้วยกัน ทั้งนี้เพราะผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจมีภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว เพียงแต่ขาดการกำหนดในเชิงนโยบายที่ชัดเจน ตลอดจนการสื่อสารกับบุคลากรในองค์กรและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กรที่ยังมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ไม่เต็มศักยภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของทง ทศไกร (2561) พบว่า ผลการศึกษากลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์เขต 1 พบว่า มีการใช้ชุดฝึกปฏิบัติงาน การประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตรอบรมระยะสั้น การฝึกอบรมเข้ม การศึกษาดูงาน การเป็นต้นแบบ การสอนงาน การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การให้คำปรึกษา การฝึกงานในสถานศึกษาต้นแบบ โปรแกรมการเรียนรู้ การศึกษาต่อการสอนงาน

2. การสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร รูปแบบที่ 1 การสร้างวิสัยทัศน์ ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ ด้านจักษุมา ด้านวิธูโรและด้านนิสสยสัมปันโน รูปแบบที่ 2 การเผยแพร่วิสัยทัศน์ ได้แก่ การเผยแพร่วิสัยทัศน์ ด้านจักษุมา ด้านวิธูโรและด้านนิสสยสัมปันโน และรูปแบบที่ 3 การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ได้แก่ การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ด้านจักษุมา ด้านวิธูโรและด้านนิสสยสัมปันโน ทั้งนี้เพราะผู้บริหารควรเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล การมองภาพอนาคต และความเป็นไปได้ที่จะนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน ต้องมีการกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจน มีการวิเคราะห์ SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์สภาพองค์กร มีทักษะและความสามารถในการสื่อสารที่ดีให้สมาชิกมีความเข้าใจในวิสัยทัศน์ของตน ได้อย่างชัดเจน ยอมรับ และเต็มใจที่จะปฏิบัติงานทั้งหลายเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์นั้น ตลอดจนการเสริมแรงโดยการให้รางวัลด้วยหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมและเป็นธรรม กำหนดคุณสมบัติด้านความประพฤติ ของบุคลากร ตามกฎ ระเบียบ แนวปฏิบัติ ประกาศ คำสั่ง กฎหมาย ของทางราชการ มาเป็นเกณฑ์ในการให้รางวัล มีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม จะสามารถนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายและความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของศุภวัฒน์ แยมจรัส และคณะ (2564) พบว่ารูปแบบแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ได้แก่ 1) ตัวป้อน การให้องค์ความรู้ที่จำเป็น 2) กระบวนการทำให้เกิดทักษะ 3) ผลผลิต และ 4) ข้อมูลป้อนกลับ

3. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดีและดีมาก ทั้งนี้เพราะรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตรมีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ในการปฏิบัติและมีประโยชน์จึงทำให้ผลการประเมินอยู่ในระดับดีและดีมากทุกข้อ สอดคล้องกับงานวิจัยของนพรินทร์ สุบินรัตน์ (2561) พบว่า ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ประสิทธิภาพของโรงเรียนโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียนโดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง ($r=.695$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ก็จะมีเชื่อมั่นได้ 99%

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

บทสรุปเชิงวิเคราะห์ของโมเดล

รูปแบบที่ 1 การสร้างวิสัยทัศน์ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร

ผู้บริหารมีความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล การมองภาพอนาคต และความเป็นไปได้ที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จอย่างยั่งยืน มีการวิเคราะห์ SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์สภาพองค์กร ความเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน ด้านการสร้างและกำหนดวิสัยทัศน์ที่ดีในการบริหารองค์กร มีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ มีการศึกษาเรียนรู้เทคนิคการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ ฟึกและเรียนรู้ในการพูด ด้วยคำพูดที่อ่อนหวาน เสวนาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ มีหลักการครองตน ครองคน และครองงาน

รูปแบบที่ 2 การเผยแพร่วิสัยทัศน์ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร

ผู้บริหารมีความสามารถในการสื่อสารให้สมาชิกมีความเข้าใจในวิสัยทัศน์ของตนได้อย่างชัดเจน ยอมรับ และเต็มใจที่จะปฏิบัติงานทั้งหลายเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์นั้น มีเทคนิคความสามารถในการเผยแพร่วิสัยทัศน์ไปยังสมาชิกทุกคนขององค์กรเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน ด้านการเผยแพร่วิสัยทัศน์ และมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สร้างองค์กรและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเผยแพร่วิสัยทัศน์ มีการเผยแพร่วิสัยทัศน์อย่างกัลยาณมิตร มีการโน้มน้าว

จิตใจ สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้ยอมรับและมีการปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ด้วย
เต็มใจ

รูปแบบที่ 3 การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ ตามหลักทฤษฎีปาปนิคสูตร

ผู้บริหารมีการเสริมแรงโดยการให้รางวัลด้วยหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมและเป็นธรรม กำหนดคุณสมบัติด้านความประพฤติของบุคลากรตามกฎหมาย ระเบียบ แนวปฏิบัติ ประกาศ คำสั่ง กฎหมาย ของทางราชการ มีการถ่ายทอดวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติออกมาเป็นถ้อยคำได้อย่างชัดเจน มีพลังในการกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนทำงาน มีความเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงาน ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัยในตนเอง มีความเชื่อมั่นและเอาใจใส่เพื่อนร่วมงาน จะสามารถปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ที่ตั้งไว้ได้อย่างเต็มศักยภาพ พิจารณาและให้ความสำคัญที่ผลของงานในการ สร้างขวัญกำลังใจ การให้รางวัลต่าง ๆ ต้องมีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจควรมีนโยบายในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของ ผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจให้มีทักษะภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม โดย กำหนดนโยบายที่จะส่งเสริมและพัฒนาอย่างเป็นระบบและชัดเจน
2. ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจควรสร้างหลักสูตรเชิงพุทธตามหลักพุทธธรรมเพื่อการ พัฒนายกระดับคุณภาพภาวะผู้นำให้กับบริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจและผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. ศูนย์ฝึกอบรมตำรวจ ควรนำผลการวิจัยไปเป็นนโยบาย ที่จะส่งเสริมในการ พัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจตามหลักพุทธธรรมเชิงบูรณาการอย่างเป็น รูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จัดทำโครงสร้างหลักสูตรในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้บริหารศูนย์ ฝึกอบรมตำรวจโดยตรง
2. กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมตำรวจใน แผนงบประมาณแต่ละปี
3. กำหนดคุณสมบัติผู้ที่จะเข้ารับการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์

เอกสารอ้างอิง

- ทง ทศไกร. (2561). กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามหลักทฤษฎี
ปาปนิคสูตรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 1.
(วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย
: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นพรินทร์ สุบินรัตน์. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา
กับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19.
อินทนิลทักษิณสาร, 13(3),67-82.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา.
เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก, หน้า 1.
- วิรัตน์รัตน์ เสือจอย. (2564). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพ
ผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรีอ่างทอง.
(วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย
: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศุภวัฒน์ แยมจรัส และคณะ. (2564). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์สำหรับหัวหน้ากลุ่ม
สาระการเรียนรู้ในสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สุราษฎร์ธานี
ชุมพร ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารรัชต์ภาคย์, 15(42), 220-235.
- ทง ทศไกร. (2561). กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามหลักทฤษฎี
ปาปนิคสูตรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์เขต 1.
(วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย
: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นพรินทร์ สุบินรัตน์. (2561). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา
กับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19.
อินทนิลทักษิณสาร, 13(3),67-82.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา.
เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก, หน้า 1.

- วิรัตน์รัตน์ เสือจอย. (2564). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสิงห์บุรีอ่างทอง*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศุภวัฒน์ แยมจรัส และคณะ. (2564). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์สำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ในสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สุราษฎร์ธานี ชุมพร ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 15(42), 220-235.

การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

Development of a Buddhist Community Saving System to Support the Aging Society at Sub-district Level

จรรยาศักดิ์ สุนทรเดชา¹ พระครูนิวาสินชยธรรมา² และณวพงศ์ธร นิธิภูวนนท์³

Jaroonsak Soonthondachar, Phrakhrunivitsinlakhan and Navapongthorn Nitiphuvanon

Received: July 14, 2023

Revised: August 04, 2023

Accepted: August 04, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาระบบทุนทรัพย์และการรับรู้ของประชาชน 2) พัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ และ 3) ถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต ติดตาม ประเมินผล และการสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น กำหนดพื้นที่เป้าหมายในลักษณะภาคีเครือข่าย (บวร) คือ ตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัย พบว่า 1) การพัฒนาระบบทุนทรัพย์และการรับรู้ของประชาชน พบว่า 1.1) การรู้ทุกข พบว่า ปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อในเชิงเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ด้านสินค้า ด้านหนี้สิน ด้านอาชีพ และด้านการตลาด 1.2) การรู้ทุน มีการคัดเลือกตัวแทนผู้จัดการชุมชนด้านการออม จำนวน 21 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องที่ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และ 1.3) การรู้เท่าทัน มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาใน 4 ประเด็น คือ ขยันหา รักษาไว้ มีใจต่อกัลยาณมิตร และใช้ชีวิตแบบพอเพียง 2) การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีมติเห็นร่วมกันใน 5 ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย (1) การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ (2) การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (3) การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: jrs.stc@gmail.com

(4) งานดอกไม้ และ (5) การขยายผลสู่เย็นข้างบ้าน ตู๋ยาข้างครัว และ 3) ผลการถอดบทเรียน พบว่า 3.1) การประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง 9 มิติ พบว่า ร้อยละ 100 ประเมินให้ผ่านในค่าเฉลี่ยมากกว่า 4.50 และการประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น และ 3.2) การถอดบทเรียนการทำงาน พบว่า ปัญหาและข้อจำกัด คือ (1) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และ (2) การจัดการเวลาไม่ตรงกัน ส่วนปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย (1) การบริหารจัดการ (2) ภาวศึ เครือข่าย (3) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา และ (4) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง

คำสำคัญ: ระบบการออมชุมชนวิถึพุทธ, สังคมสูงวัย, หลักทฤษฎีธรมมิกัตถประโยชน์

Abstract

The objectives of this research article were 1) to develop a paradigm and public awareness; 2) to develop Buddhist community savings system; and 3) to extract lessons from the development of Buddhist community savings system to support an aging society at the sub-district level. It was an action research consisting of 4 steps: planning, implementing, observing, monitoring, evaluating, and there was reflecting on the results of driving the activities through review techniques after driving activities completed. The target area was defined as a network partner (Bowon), namely Nong Nom Wua Subdistrict, Lat Yao District, Nakhon Sawan Province. Research results found that 1) paradigm development and public awareness found that 1.1) understanding of suffering found that spatial problems effecting an economic impact included products, debt, careers, and marketing; 1.2) knowledge of capital: A total of 21 representatives of savings community organizers were selected consisting of community leaders, local leaders, and village health volunteers; and 1.3) seeing through someone's trick: There were guidelines for development in 4 areas: diligently seeking, maintaining, having a heart for friends and living a self-sufficient life; 2) developing Buddhist community savings system through the public participation process, consensus was reached on 5 sets of activities consisting of (1) online marketing, techniques for taking photos with a mobile phone, (2) business analysis and design with the Business Model Canvas, (3) making a garland from

loincloth, (4) flower work, and (5) expanding the refrigerator next to the house, the medicine cabinet next to the kitchen; and 3) the results of the lesson learned found that 3.1) in the aspect of self-assessment of the community process in 9 dimensions, it was found that 100 percent passed the assessment with an average of more than 4.50 and the evaluation from the observation of the researchers and local co-researchers; and 3.2) extracting work lessons, it was found that the problems and limitations were (1) disaster problems in the area, and (2) inconsistent time management. As for success factors, they included (1) management, (2) network partners, (3) listening and reviewing to solve problems, and (4) leaders/community organizers/mentors.

Keywords: Buddhist Community Savings System, Aging Society, Dittadhammikattha

บทนำ

การออมนับเป็นสิ่งสำคัญในระบบเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการออมเป็นแหล่งสำคัญของการนำเงินไปลงทุนเพื่อการพัฒนาต่อไป นอกจากนี้ การออมยังเป็นการคุ้มครองตนเองในทางสังคมสำหรับบุคคลตั้งแต่วัยเริ่มทำงานจนถึงวัยเกษียณอายุ ในปัจจุบันแม้ว่าอัตราการออมต่อ GDP ของประเทศไทยถูกจัดว่าอยู่ในระดับต้นของภูมิภาคอาเซียน แต่เมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว อัตราการออมดังกล่าวของไทยยังอยู่ในระดับที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อยู่ในวัยเริ่มทำงาน มักจะไม่มี การออมเพื่อวางแผนทางการเงินในระยะยาว แต่เลือกที่จะมองหาเป้าหมายการออมในระยะสั้น อีกทั้งยังมีการออมด้วยเงินสด ในรูปของเงินฝากธนาคารมากกว่าที่จะเป็นการออมในผลิตภัณฑ์ทางการเงิน การออมเป็นนโยบายสาธารณะที่มีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของทุกประเทศ การออมเป็นแหล่งสำคัญของการลงทุนเพื่อพัฒนาสร้างความเจริญเติบโตและความมั่นคงให้กับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งนอกเหนือจากปัจจัยเศรษฐกิจทางการลงทุนแล้ว ระบบการออมยังเป็นการคุ้มครองทางสังคมซึ่งหมายถึงการออมเพื่อการเกษียณอายุ เพื่อบำเหน็จบำนาญหรือเพื่อการชราภาพ (สถาบันวิทยาการตลาด, 2564)

ผลการสำรวจครัวเรือนทั่วประเทศของไทย ณ ปี 2561 พบว่า ครัวเรือนไทยมีประมาณ 21.6 ล้านครัวเรือน มีครัวเรือนที่มีการออมเงิน 15.7 ล้านครัวเรือน หรือ 72.7% และอีก 5.9 ล้านครัวเรือน หรือ 27.3% ไม่มีเงินออม อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบการออม พบว่าจำนวนครัวเรือนที่มี

การออมในปี 2561 เพิ่มขึ้นจากปี 2559 ราว 6.0% (ครัวเรือนมีการออม 66.7% ในปี 2559 และ 72.7% ในปี 2561) สะท้อนให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา สัดส่วนของครัวเรือนมีการเก็บออมเพิ่มขึ้น (ประธาน จิวจินดา, 2564) ขณะที่การออมในปี 2563 ของคนไทยจะอยู่ที่ 4.8 ล้านล้านบาท หดตัว 8.5% เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา จากสถิติในช่วงวิกฤตครั้งสำคัญที่ผ่านมา แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าอัตราการขยายตัวของการออมเบื้องต้นในประเทศมีทิศทาง ลดลงอย่างเห็นได้ชัดจากผลกระทบของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 เมื่อเทียบกับวิกฤตเศรษฐกิจครั้งสำคัญโดยช่วงวิกฤตต้มยำกุ้งในปี 2540 หดตัว 1.7% และวิกฤตแฮมเบอร์เกอร์ในปี 2551 หดตัว 2.9% (ข่าวหน้าใน, 2564) ซึ่งหากครัวเรือนต้องหยุดทำงานกะทันหันโดยไม่มีกำหนด ระยะเวลาส่วนมากที่ครัวเรือนสามารถนำเงินออม มาใช้ดำรงชีพได้น้อยกว่า 1 ปี คิดเป็นสัดส่วนสูงสุด คือ ร้อยละ 54.1 รองลงมาตั้งแต่ 1-5 ปี ร้อยละ 10.5 ตั้งแต่ 6-10 ปี ร้อยละ 2.3 ตั้งแต่ 11-20 ปี ร้อยละ 0.4 และต่ำสุด คือ ตั้งแต่ 21 ปีเป็นต้นไป ร้อยละ 0.1 จากผลการสำรวจดังกล่าว พบว่า ครัวเรือนไทยมีการเก็บออม แต่ใช้เงินที่เก็บออมได้ในระยะเวลาอันสั้นเท่านั้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบกับการดำรงชีพในอนาคตหากครัวเรือนหยุดการทำงานหรือตกงาน ส่วนครัวเรือนที่ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ ระยะเวลาที่สามารถนำเงินออมมาใช้ดำรงชีพมีร้อยละ 32.6 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2564) พฤติกรรมทางการเงินหรือวินัยทางการเงินที่ดีจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการลดปัญหานี้ครัวเรือนของประเทศไทย เช่น ถ้าครัวเรือนมีเงินออมต่อเดือนน้อย จะทำให้เงินออมสะสมต่ำซึ่งไม่เพียงพอจ่ายการใช้จ่ายชำระในการซื้อสินค้าทั้งหมด ทำให้เกิดการผ่อนชำระระยะยาวเกิดหนี้สูงและมีระยะเวลานาน หรือในกรณีที่จำเป็นต้องมีการผ่อนชำระ เช่น การซื้อบ้านเงินออมที่มีน้อยจะทำให้เลือกผ่อนชำระหนี้ต่อเดือนต่ำภาระหนี้ก็จะสูงและมีระยะเวลายาวนานเช่นกัน

ดังนั้นแล้วการพัฒนากระบวนการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับต่ำลงจะแนวทางในการปฏิบัติทั้งของภาครัฐและภาคสังคมที่เกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชนได้จัดทำขึ้นเพื่อให้ชุมชนเกิดความอยู่เย็นเป็นสุขเป็นสังคมแห่งการเอื้ออาทร สังคมไม่ทอดทิ้งกันประชาชนดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์) ให้บุคคลรู้จักประมาณตนไม่ฟุ้งเฟ้อ สรุ่ยสุร่าย จนเกินกว่าฐานะและความเป็นอยู่ของตนเอง รู้จักแสวงหาทรัพย์รักษาทรัพย์และจ่ายทรัพย์โดยมีปัญญาเห็นถูกต้องด้วยแล้ว ยังสอนให้บุคคลเป็นนายเหนือความทะยานอยากได้อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์เพราะหลักเศรษฐกิจธรรมดาเป็นเพียงการสนองความต้องการของคนในการบริโภคโภคทรัพย์ แต่หลักธรรมในพระศาสนาสอนให้คนเราหาความสุขได้จากการบรรเทาความต้องการ หรือความทะยานอยากได้ที่ไม่จำเป็นหรือเกินจำเป็นให้น้อยลง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือความสุขจากการเสียสละ

และตั้งตัวได้หรือพึ่งตนเองได้ทางศีลธรรม คือการดำรงชีวิตที่งดงามคือ ธรรมอันอำนวยประโยชน์สุข ขึ้นต้นหรือธรรมเพื่อเป็นไปในประโยชน์ปัจจุบัน และยังนำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้ถึง ปัจจุบันได้ เกิดความรู้ที่เท่าทัน เป็นฐานของการพัฒนาซึ่งจะก่อให้เกิดการเป็นต้นแบบของระบบ การออมชุมชนวิถีพุทธที่จะขยายผลไปยังจังหวัดข้างเคียงหรือพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยในโอกาสต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนากระบวนการทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
2. เพื่อพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล
3. เพื่อถอดบทเรียนการพัฒนากระบวนการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยใช้วิธีวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการศึกษาวเคราะห์บริบทเชิงพื้นที่เกี่ยวกับ วิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและข้อมูลกายภาพ ข้อมูลประชากร ข้อมูลเศรษฐกิจ ข้อมูลทุนชุมชน และกระบวนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลที่มีความเหมาะสมกับชุมชน และไม่ขัดต่อวิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชุมชน

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อออกแบบ พัฒนากิจกรรม และพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล มีขั้นตอนดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ตามแนวคิดของ Kemmis, S. & McTaggart, R. (1988) คือ

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) เป็นขั้นตอนของการสร้างความตระหนักรู้ของชุมชน เพื่อให้เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย การประสานงานพื้นที่เป้าหมายเพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัย การประชุมแกนนำระดับชุมชน (นักจัดการชุมชนด้านการออม) การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ โดยการแต่งตั้งคณะทำงานในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล โดยมิตร่วมของชุมชนและให้ความร่วมมือเครือข่าย บวร การวิเคราะห์ชุมชน และการสร้างฉันทามติสู่การพัฒนากระบวนการออมชุมชน โดยการเปิดเวทีสาธารณะผ่านเวทีชวนคิด ชวนคุยกับผู้มีส่วนได้เสีย

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนนี้เป็นหัวใจสำคัญที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมการวางแผนแบบมีส่วนร่วมซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์เอาเทคนิคกระบวนการ AIC มาใช้จัดลำดับขั้นในการประชุมและปฏิบัติในการเปิดพื้นที่รับฟังความเห็นของชุมชน และตัวแทน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ สะท้อนปัญหา และแสวงหาความต้องการของทุกฝ่าย

1. การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอภุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้าง และเสริมช่องทางในการหารายได้เพิ่มขึ้นจากอาชีพหลัก โดยมุ่งมันพัฒนา อาชีพเสริมหรืออาชีพสำรอง มาเป็นรายได้เพื่อสนองตอบต่อค่าใช้จ่าย หนี้สิน หรือความต้องการของครอบครัว เป็นสร้างความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนในพื้นที่ รวมถึงเป็นการพัฒนาระบบข้อมูล จัดการความรู้ การสื่อสารประชาสัมพันธ์

2. การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อหาแนวทางในการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี เพื่อให้มีพื้นที่เหลือก็ให้เก็บไว้หรือออมเพื่อใช้ในอนาคต การจัดทำบัญชีครัวเรือน ทั้งนี้เพื่อจะทำให้ทราบถึงประมาณการรายรับ และประมาณการรายจ่ายรวมถึงหนี้สินของครัวเรือน ขณะเดียวกันเมื่อทราบถึงรายจ่ายแล้วก็จะต้องมีการจัดการให้มีจำนวนที่น้อยลงหรือลดลง

3. การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อเป็นการสร้างการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ความร่วมมือ รวมทั้งมีกิจกรรมการเรียนรู้ผสมผสานได้ การรวมกลุ่มมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างเหนียวแน่น มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ รวมทั้งการเป็นสังคมที่มีการแบ่งปัน เกื้อกูลและการเชื่อมโยงเครือข่าย และเชื่อมประสานภาคีทั้งภายในและภายนอกตำบลโดยไม่ขัดต่อวิถีชีวิต ค่านิยม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชุมชน

4. การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวิตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลโดยใช้ฐานความรู้ ฐานเศรษฐกิจและฐานคุณธรรม ในการมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญา

ขั้นตอนที่ 3 สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ เป็นขั้นตอนที่ทีมวิจัยติดตามประเมินผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การประเมินกระบวนการชุมชน โดยกระบวนการกลไกสภาผู้นำชุมชน และ 2) การประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น การให้ความร่วมมือ การทำกิจกรรม และผลการดำเนินการตามโครงการที่วางไว้

ขั้นตอนที่ 4 สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ การจัดเวทีประชาคมเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและถอดบทเรียนการทำงาน ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) โดยมีเป้าหมายให้เกิดการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการเล่าประสบการณ์จากวิธีการทำงาน

สรุปผลการวิจัย

1. การพัฒนากระบวนการทัศน์และการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล พบว่า

1.1 การรู้ทุกข์ เป็นการรู้จักปัญหาและผลกระทบในพื้นที่ มองให้เห็นว่าเป็นปัญหาร่วมกันของชุมชนทั้งหมดในพื้นที่ พบว่า ปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจ สามารถสรุปได้ใน 4 ประเด็น ประกอบด้วย ปัญหาด้านสินค้า ปัญหาด้านหนี้สิน ปัญหาด้านอาชีพ และปัญหาด้านการตลาด แต่จากข้อมูล TPMA (Thai People Map and Analytics Platform ระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า) ของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ได้รายงานครัวเรือนเป้าหมาย จังหวัดนครสวรรค์ ปี พ.ศ.2565 พบว่า อำเภอลาดยาวมีครัวเรือนเป้าหมาย จำนวน 1,055 ครัวเรือน 1,666 คน ในด้านสูงที่สุด คือ จำนวนเป้าหมายในมิติรายได้ จำนวน 837 ครัวเรือน 1301 คน แต่ในปรากฏครัวเรือนเป้าหมายที่อยู่ในตำบลหนองนมวัว แสดงให้เห็นว่าปัญหาในเชิงพื้นที่ที่ส่งผลกระทบในเชิงเศรษฐกิจในตำบลหนองนมวัวยังมีความรุนแรงไม่มาก แต่หากไม่ได้รับการสนับสนุน ดำเนินการช่วยเหลืออาจส่งผลให้เกิดปัญหาตามมาในระยะยาว และในวงกว้างได้

1.2 การรู้ทุน เป็นการรู้จักตัวตนของชุมชน เพื่อคัดเลือกตัวแทนนักจัดการชุมชนด้านการออมในการขับเคลื่อนการพัฒนากระบวนการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล จำนวน 21 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องที่ และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ทำหน้าที่ 1) ขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ในระดับชุมชน 2) ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจกับประชาชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ และ 3) กำกับ ติดตามการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ ในระดับหมู่บ้าน

1.3 การรู้เท่าทัน เป็นการรู้จักอนาคตที่ต้องการของชุมชน ผลการประชาคมตำบลกำหนดแนวทางการพัฒนาระบบการออมชุมชนใน 4 ประเด็น ประกอบด้วย 1) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักภูฐานสัมปทา (การขยันหา) เป็นการพัฒนาทักษะเดิม (Upskill) เพิ่มเติมทักษะใหม่ (Reskill) 2) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) เป็น

กระบวนการพัฒนาเพื่อหาแนวทางในการลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อให้เกิดความพอดี เพื่อให้มีส่วนที่เหลือก็ให้เก็บไว้หรือออมเพื่อใช้ในอนาคต 3) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) เป็นกระบวนการพัฒนาเพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ ความร่วมมือ เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และ 4) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวิตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลโดยใช้ฐานความรู้ ฐานเศรษฐกิจและฐานคุณธรรม การช่วยเหลือสมาชิกชุมชนพึ่งกันและกัน

2. การพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถียุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล พบว่า

2.1 การพัฒนาระบบการออมชุมชนโดยการทบทวนกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ โดยมีการทบทวนบริบทต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการทำงาน ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในและความต้องการของกลุ่มคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ที่เปลี่ยนไป ผลการทบทวน พบว่า

1) เป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ เป็นการอยู่ร่วมกันของคนในตำบลอย่างมีความสุข ประกอบด้วย สุขกาย สุขใจ และสุขสัมพันธ์

2) กิจกรรมการคุ้มครองทางสังคม ที่ประชุมมีมติร่วมกันในทิศทางการพัฒนา คือ การสร้างเสริม เติมสุข ไม่เบียดเบียน

3) เป้าหมายและตัวชี้วัดของกิจกรรมการคุ้มครองทางสังคมที่ได้มีการออกแบบร่วมกัน

3.1) การมีส่วนร่วม จะต้องมีการมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า 40 คน เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาระบบการออมชุมชน

3.2) ผู้นำท้องถิ่น จะต้องมีการมีผู้นำชุมชนในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมกิจกรรม และให้การสนับสนุนเต็มที่ ให้กับชุมชนและภาคีเครือข่าย ไม่น้อยกว่า 2 หมู่บ้านต่อกิจกรรม

3.3) โครงสร้างองค์กร จะมีการประสานงานระหว่างกลุ่มอาชีพ และคนในตำบล เพื่อการจัดกิจกรรมทุกกิจกรรม

3.4) ความสามารถในการประเมินปัญหา และร่วมกันหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหา จะต้องมีการมีแกนนำและนักจัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว เข้าร่วมการติดตาม ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาทุกครั้งของทุกกิจกรรม

3.5) การระดมทรัพยากร จะต้องมีการมีแกนนำและผู้จัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัว สามารถระดม ตัดสินใจ และกระจายทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมทุกกิจกรรม

3.6) การเชื่อมโยงกับองค์กร/ชุมชนอื่น จะต้องมีการมีแกนนำและผู้จัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวร่วมประสานงานระหว่างชุมชนและภาคีเครือข่ายเพื่ออบรมให้ความรู้แก่คนในตำบลของทุกกิจกรรม

3.7) การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ (การถามว่าทำไม) จะต้องมีการมีแกนนำและผู้จัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวร่วมกระบวนการพูดคุยและแสดงความคิดเห็น ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงร่วมกันของทุกกิจกรรม

3.8) ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก แกนนำและผู้จัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวความสัมพันธ์อันดีกับภาคีเครือข่าย และมีการอบรม ให้ความรู้ พัฒนาศักยภาพที่เลี้ยงในชุมชนของทุกกิจกรรม

3.9) การบริหารจัดการโครงการ แกนนำและผู้จัดการชุมชนด้านการออมในตำบลหนองนมวัวสามารถบริหารจัดการงาน และมีความรับผิดชอบ ร่วมกันกับที่เลี้ยงในชุมชนของทุกกิจกรรม

2.2 การพัฒนาระบบการออมชุมชนโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์) ประกอบด้วย 5 ชุดกิจกรรมการพัฒนา ดังนี้

ชุดกิจกรรมที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” เป็นการสอนวิธีการถ่ายภาพสินค้า หรือการสร้างเรื่องเล่าของสินค้า (Content หรือคอนเทนต์) โดยใช้โทรศัพท์มือถือเดิมที่มีอยู่

ชุดกิจกรรมที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (BMC)” เป็นการอบรมให้ความรู้ และการทดลองวิเคราะห์และจัดทำแบบจำลองธุรกิจ

ชุดกิจกรรมที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” เป็นกิจกรรมสัมพันธ์ที่ทำร่วมกันระหว่างคน 3 วัย ในตำบล

ชุดกิจกรรมที่ 4 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” มีรายละเอียดการอบรมแบ่งออกเป็น 2 ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย 1) การทำดอกไม้ไหว้พระจากดอกไม้แถวบ้าน และ 2) การทำบายศรีปากชาม

ชุดกิจกรรมที่ 5 การขยายผลสู่เย็นข้างบ้าน ตู๋ยาข้างครัว เป็นการสร้างพื้นที่ความมั่นคงทางอาหารเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

3. ผลการถอดบทเรียนการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล พบว่า

3.1 การประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง 9 มิติ ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วม 2) ผู้นำท้องถิ่น 3) โครงสร้างองค์กร 4) ความสามารถในการประเมินปัญหา 5) การระดมทรัพยากร 6) การเชื่อมโยงกับองค์กร/ชุมชนอื่น 7) การตั้งคำถามเพื่อการเรียนรู้ 8) ความสัมพันธ์กับตัวแทนองค์กรภายนอก 9) การบริหารจัดการโครงการ ผลการวิจัย พบว่า ผลการประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง 9 มิติ ร้อยละ 100 ประเมินให้ผ่านในค่าเฉลี่ยมากกว่า 4.50

3.2 ผลการถอดบทเรียน เพื่อสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น (After Action Review: AAR) พบว่า 1) เป้าหมายร่วมของตำบล คือ หนองนมวัวโมเดลเมืองสุขภาวะ และ 2) กระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Act) ประกอบด้วย 5 ชุดกิจกรรม คือ ชุดกิจกรรมที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” ชุดกิจกรรมที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย BMC” ชุดกิจกรรมที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” ชุดกิจกรรมที่ 4 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” และชุดกิจกรรมที่ 5 การขยายผลสู่เย็นข้างบ้าน ตู๋ยาข้างครัว ขั้นตอนที่ 3 สังเกต ติดตาม และประเมินผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ และขั้นตอนที่ 4 สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ผ่านเทคนิคการทบทวนหลังการขับเคลื่อนกิจกรรมเสร็จสิ้น

3.3 การสะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรมฯ พบว่า 1) ปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย (1) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และ (2) การจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม และ 2) ปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย (1) การบริหารจัดการ (2) ภาศิเครือข่าย (3) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา และ (4) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้จะกล่าวถึงผลจากการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล คือ ระบบและกลไกการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจเพื่อนำมาอภิปรายผล ดังนี้

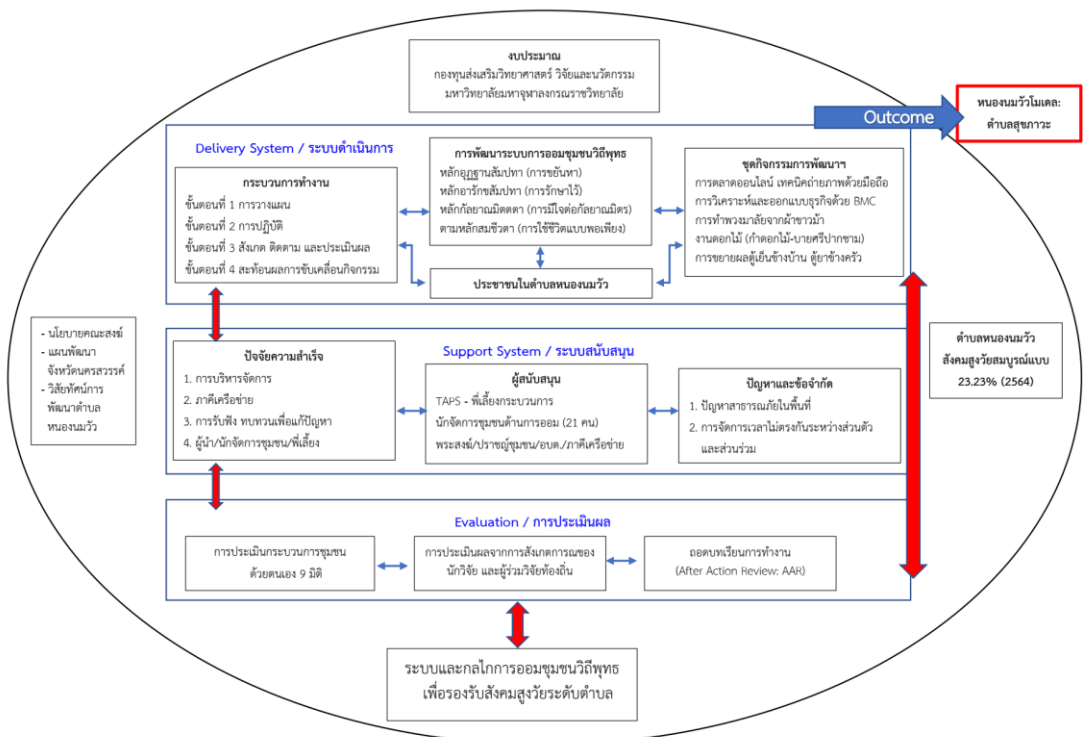
1. ระบบดำเนินการ (Delivery System) เป็นกระบวนการในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิสาหกิจ ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลหนองนมวัว โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรม ใน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนที่ 3 สังเกต ติดตาม และประเมินผล และขั้นตอนที่ 4 สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งเห็นควรร่วมกันในกิจกรรมการพัฒนา จำนวน 4 ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” ชุดกิจกรรมที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (BMC)” ชุดกิจกรรมที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” ชุดกิจกรรมที่ 4 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” มีรายละเอียดการอบรม (1) การกำดดอกไม้ไหว้พระจากดอกไม้แถวบ้าน และ (2) การทำบายศรีปากชาม และชุดกิจกรรมที่ 5 การขยายผลสู่เย็นข้างบ้าน ตู๋ยาข้างครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของสร้อยญา แสงอัมพร (2561) พบว่า ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ ช่วยเหลือแนะนำวิธีการในการแก้ปัญหา ควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน ควรส่งเสริมให้มีเครือข่ายความร่วมมือด้านต่าง ๆ ในระดับหมู่บ้าน และควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ขณะที่พระปลัดระพิน พุทธิสาร (2563) พบว่า มีการประยุกต์ด้วยหลักธรรมผ่านวิถีความเชื่อทางศาสนาและวิถีของการดำเนินชีวิต ซึ่งประยุกต์ด้วยการพาทำ นำให้ดูผ่านรูปแบบของกิจกรรม ทั้งสองชุมชนมีวิถีของวัดและวิถีของศาสนาเป็นเครื่องกำหนด รูปแบบและแนวทางการประยุกต์จึงดำเนินไปภายใต้วิถีทางศาสนา วัด พระสงฆ์และรวมอยู่ในวิถีวัฒนธรรมภายในชุมชน บนกรอบการพัฒนาใน 4 ด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอภุฏฐานสัมปทา (การขยันหา) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) และการพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวิตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง) สอดคล้องกับงานวิจัยของธงชัย สิ่งอุดม และคณะ (2560) พบว่า ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับการสร้างความมั่นคงทางครอบครัว โดยใช้หลักการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 ประการ มาประยุกต์ใช้ให้รู้จักบริหารจัดการระหว่างความพอเพียงอย่างวัตถุวิสัยและความพอเพียงอย่างจิตวิสัยให้เกิดดุลยภาพ ซึ่งกันและกันเพื่อความเข้มแข็งของครอบครัว

2. ระบบสนับสนุน (Support System) เป็นการสนับสนุนให้กลไกการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ผ่านการออกแบบกิจกรรมร่วมกัน โดยการสนับสนุนโดยทีมพี่เลี้ยง (Technical Assistance Providers) ประกอบด้วย 1) TAPS-พี่เลี้ยงกระบวนการ 2) นักจัดการชุมชนด้านการ

ออม (21 คน) และพระสงฆ์/ปราชญ์ชุมชน/อบต./ภาคีเครือข่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของวิทยา จันทรแดง และจำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ (2556) พบว่า การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบ ไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุน ซึ่งผลการจากวิเคราะห์และถอดบทเรียนภายหลังเสร็จสิ้นกระบวนการทั้งหมด พบปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการ 2) ภาคีเครือข่าย 3) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา 4) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง และ ยังพบปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย 1) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และ 2) การจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 ระบบและกลไกการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ ระบบและกลไกการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลหนองมะวี อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

1. ระบบดำเนินการ (Delivery System) เป็นกระบวนการในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิสาหกิจ ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลหนองนมวัว โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรม ใน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติ (Act) ขั้นตอนที่ 3 สังเกต ติดตาม และประเมินผล และขั้นตอนที่ 4 สะท้อนผลการขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งเห็นควรร่วมกันในกิจกรรมการพัฒนา จำนวน 5 ชุดกิจกรรม ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การตลาดออนไลน์ เทคนิคถ่ายภาพด้วยมือถือ” ชุดกิจกรรมที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การวิเคราะห์และออกแบบธุรกิจด้วย Business Model Canvas (BMC)” ชุดกิจกรรมที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “การทำพวงมาลัยจากผ้าขาวม้า” ชุดกิจกรรมที่ 4 การอบรมเชิงปฏิบัติการ “งานดอกไม้” มีรายละเอียดการอบรม 1) การทำดอกไม้ไหว้พระจากดอกไม้แถวบ้าน และ 2) การทำบายศรีปากชาม และชุดกิจกรรมที่ 5 การขยายผลสู่เย็นข้างบ้าน ด้วยช้างครีว บนกรอบการพัฒนาใน 4 ด้าน ประกอบด้วย การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักภูมิฐานสัมปทา (การขยันหา) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักอารักขสัมปทา (การรักษาไว้) การพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักกัลยาณมิตตตา (การมีใจต่อกัลยาณมิตร) และการพัฒนาระบบการออมชุมชนตามหลักสมชีวิตา (การใช้ชีวิตแบบพอเพียง)

2. ระบบสนับสนุน (Support System) เป็นการสนับสนุนให้กลไกการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ผ่านการออกแบบกิจกรรมร่วมกัน โดยการสนับสนุนโดยทีมพี่เลี้ยง (Technical Assistance Providers) ประกอบด้วย 1) TAPS-พี่เลี้ยงกระบวนการ 2) นักจัดการชุมชนด้านการออม (21 คน) และพระสงฆ์/ปราชญ์ชุมชน/อบต./ภาคีเครือข่าย ซึ่งผลการจากวิเคราะห์และถอดบทเรียนภายหลังเสร็จสิ้นกระบวนการทั้งหมด พบปัจจัยความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการ 2) ภาคีเครือข่าย 3) การรับฟัง ทบทวนเพื่อแก้ปัญหา 4) ผู้นำ/นักจัดการชุมชน/พี่เลี้ยง และยังพบปัญหาและข้อจำกัด ประกอบด้วย 1) ปัญหาสาธารณภัยในพื้นที่ และ 2) การจัดการเวลาไม่ตรงกันระหว่างส่วนตัวและส่วนร่วม

3. การประเมินผล (Evaluation) เป็นส่วนหนึ่งของระบบสนับสนุน ที่ระบุให้เห็นเครื่องมือที่ใช้ในการถอดบทเรียน และประมวลผลการขับเคลื่อนกิจกรรมในการพัฒนาระบบการออมชุมชนเชิงพุทธ ประกอบด้วย 1) การประเมินกระบวนการชุมชนด้วยตนเอง 9 มิติ 2) การประเมินผลจากการสังเกตการณ์ของนักวิจัย และผู้ร่วมวิจัยท้องถิ่น และ 3) การถอดบทเรียนการทำงาน (After Action Review: AAR)

4. บริบทและปัจจัย เป็นปัจจัยจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนา พบว่า

1) การสนับสนุนและความสอดคล้องเชิงนโยบาย ประกอบด้วย นโยบายคณะสงฆ์ สนับสนุนการเป็นตำบลสุขภาวะต้นแบบ แผนพัฒนาจังหวัดนครสวรรค์สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพ ทุนมนุษย์และ เสริมสร้างสังคมเข้มแข็ง และวิสัยทัศน์การพัฒนาตำบลหนองนมวัว “ตำบลหนองนมวัวเป็นตำบลน่าอยู่...”

2) งบประมาณสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3) บริบทเชิงสังคม คือ ตำบลหนองนมวัวเข้าสู่สังคมสูงวัยสมบูรณ์แบบ โดยมีผู้สูงอายุในอัตรา 23.23% (ปี พ.ศ. 2564)

5. การนำไปใช้ (Outcome) เป็นเป้าหมายที่เห็นร่วมกันของคนในตำบลหนองนมวัว อำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ คือ หนองนมวัวโมเดล: ตำบลสุขภาวะ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรสนับสนุนเชิงนโยบายในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

2. ภาครัฐควรสนับสนุนด้านการยกระดับสมรรถนะชุมชน และบุคลากรในการพัฒนาระบบการออมชุมชนวิถีพุทธเพื่อรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล

3. ภาครัฐและจังหวัดควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนหรือกลุ่ม เพื่อระดมเงินทุนสำหรับระบบการออมชุมชนวิถีพุทธและจัดหาหน่วยงานหรือวิทยากรในการให้ความรู้ การสนับสนุนด้านระบบเครือข่ายและช่องทางการเข้าถึงตลาด และการนำเทคโนโลยีและสารสนเทศมาเพื่อการพัฒนา ต่อยอดนวัตกรรมชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชนควรมีแผนชุมชนในการสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนให้เพียงพอ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมให้ชุมชนตระหนักถึงการพึ่งพาตนเอง

2. ชุมชนควรจัดเวทีสาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รับฟังความคิดเห็นและการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ และดำเนินชีวิตไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ การสั่งสมความรู้ และการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปพัฒนาตนเองและชุมชน ลดข้อขัดแย้งจากความแตกต่างของความคิดและคุณค่า

3. ชุมชนควรมีการจัดตั้งเครือข่ายการพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อวางแผนการพัฒนาทักษะการจัดสวัสดิการชุมชน การสร้างเครือข่ายธุรกิจ และเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนโดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล สินค้าและเพื่อต่อยอดรายได้ไปยังชุมชนอื่นระหว่างกัน

เอกสารอ้างอิง

- ข่าวหน้าใน. (2564). คนไทยออมเงินน้อยลงทุบสถิติ. *Khaosod Online*. เข้าถึงได้จาก https://www.khaosod.co.th/newspaper/newspaper-inside-pages/news_562393
- ธงชัย สิงอุตม และคณะ. (2560). *เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธกับการสร้างเสริมความมั่นคงของครอบครัว พ่อ-แม่มือใหม่*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประธาน จิวจินดา. (2564). *การออมภาคครัวเรือนของไทย แนวโน้มและข้อจำกัด*. กรุงเทพฯธุรกิจ เข้าถึงได้จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/855981>
- พระปลัดระพิน พุทธิสารโร. (2563). รูปแบบการประยุกต์ใช้พุทธเศรษฐศาสตร์ในชุมชนต้นแบบในประเทศไทย. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 5(2), 277-293.
- วิทยา จันทรแดง และจันทน์ อติวัฒนสิทธิ์. (2556). *การพัฒนาแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน*. (ดุชนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สถาบันวิทยาการตลาด. (2564). *การออมสำหรับประชาชนวัยเริ่มทำงาน*. เข้าถึงได้จาก <https://www.cma.in.th/cma/academicPaper/download/2>
- สรัญญา แสงอัมพร. (2561). การใช้หลักทฤษฎีธรรมาภิบาลเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนมะม่วงปลายแขน ตำบลท่าจั่ว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสาร มหาคุฬานาครทรรศน์*, 5(2), 411-429.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). *บทสรุปสำหรับผู้บริหาร การออมของครัวเรือนไทย ไตรมาสที่ 4 ปี 2563*. เข้าถึงได้จาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages>
- Kemmis, S. & McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planer*. (3rd ed.). Victoria : Deakin University.

การสร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ โดยการมีส่วนร่วมของชาวนา ตำบล บึงกาสาม อำเภอนongเสือ จังหวัดปทุมธานี

Creating a Prototype of the Organic Farmer Leadership Council with the
Participation of Farmers in Bueng Ka Sam sub-district, Nong Suea District,
Pathum Thani Province

ดร.ณศักดิ์ ตติยะลาภา¹ พิษณุ แก้วตะพาน² และมยุรี รัตนเสริมพงศ์³

Darunsak Tatitalapa, Phissanu Kaewtaphan and Mayuri Rattanasermpong

Received: April 25, 2023

Revised: August 04, 2023

Accepted: August 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์ของการทำนาและชาวนาในตำบลบึงกาสาม 2) สร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์โดยการมีส่วนร่วมของชาวนา ตำบลบึงกาสาม และ 3) พัฒนาศักยภาพชาวนาต้นแบบนำไปสู่การทำนาเกษตรอินทรีย์ผ่านสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ ตำบลบึงกาสาม ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มแกนนำสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ จำนวน 15 คน จาก 9 หมู่บ้าน ชาวนา 30 คน และภาคีเครือข่าย 5 คน วิธีการศึกษาวิจัย ได้แก่ การค้นคว้าและวิเคราะห์จากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตการแบบมีส่วนร่วม และการจัดเวทีสาธารณะ ผลการวิจัย พบว่า 1) สถานการณ์ของการทำนาของชาวนาใน ต.บึงกาสาม มีการทำนาลดลง มาจากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์; Valaya Alongkron Rajabhat University under the Royal Patronage

² สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง; King Mongkut Institute of Technology Ladkrabang

³ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี; Thepsatri Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: mnida7@gmail.com, Tel. 081-5454560, 094-7974936

ปัจจัยปัญหาดินเปรี้ยว ปัจจัยการเปลี่ยนอาชีพจากชาวนาเป็นชาวสวนส้มเขียวหวานและกล้วย
ปัจจัยต้นทุนการใช้สารเคมีและการขาดแรงงานทำนา ปัจจัยการขยายตัวของเมือง ปัจจัยการขาด
การรวมกลุ่มชาวนา และปัจจัยหนี้สินชาวนาและพ่อค้าคนกลางกดราคา 2) การสร้างต้นแบบสภา
ผู้นำชาวนาอินทรีย์โดยการมีส่วนร่วมของชาวนา พบว่า มีการดำเนินการจัดตั้งสภาผู้นำชาวนา
อินทรีย์ต้นแบบขึ้นผ่านการรับรองจากสภาองค์กรชุมชนตำบลบึงกาสาม มีการกำหนดที่มา
กำหนดบทบาทหน้าที่ จัดทำแผนดำเนินงาน พัฒนาระบบกลไก ค้นหาภาคีเครือข่ายเข้าร่วมหนุน
เสริม ดำเนินงานติดตามและประเมินผล และสภาผู้นำชาวนาฯ มีความเป็นประชาธิปไตย และ 3)
พัฒนาศักยภาพชาวนาต้นแบบนำไปสู่การทำนาเกษตรอินทรีย์ผ่านสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ต้นแบบ
พบว่า การเสริมพลังผู้นำชาวนาบนฐานการมีส่วนร่วม การพัฒนาศักยภาพชาวนาผ่านงานวิจัยเชิง
ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน การอบรมเครื่องมือวิจัยชุมชน การศึกษาดูงานใน
พื้นที่ตัวอย่าง

คำสำคัญ: ต้นแบบสภาผู้นำชาวนา, ชาวนาอินทรีย์, การมีส่วนร่วม

Abstract

This research article was a community-based research. The objectives of the research were 1) to study the situation of rice farming and farmers in Bueng Ka Sam Subdistrict; 2) to create an organic farmer leadership council model with the participation of farmers in Bueng Ka Sam Subdistrict; and 3) to develop the potential of model farmers leading to organic farming through the organic farmer leaders council in Bueng Ka Sam Subdistrict. Population and sample included 15 leaders of the organic farmer leader council from 9 villages, 30 farmers and 5 network partners. Research methods included research and analysis from documents, in-depth interview group interview, participatory observation and organizing public forums. The results of the research found that 1) the situation of rice farming among farmers in Bueng Karn Sam subdistrict had decreased. It came from various factors including problem factors of acidic soil, factors for changing careers from farmer to tangerine and banana grower. Factors included the cost of using chemicals and the lack of labor for farming, urban expansion factors. In addition, there were other factors as

follows: factors of lacking farmer organization and the factor of farmer debt and middlemen pushing down prices; 2) creation of an organic farmer leadership council model with the participation of farmers found that the establishment of an organic farmer leadership council model was approved by the council of Bueng Ka Sam Subdistrict Community Organization. The origin was determined. Roles and duties were defined. An operational plan has been prepared. Mechanisms have been developed. There was a search for network partners to join in supporting. There was monitoring and evaluation work and the farmer leader council was democratic; and 3) development of the potential of model farmers leading to organic farming through the model organic farmer leader council. It was found that there was empowerment of farmer leaders based on participation. Farmers' potential was developed through community-based participatory action research. There was training in community research tools. There was a study tour in the sample area.

Keywords: Farmer Leadership Council Model, Organic Farmers, Participation

บทนำ

ปัญหาความเหลื่อมล้ำและหนี้สินชาวนาอยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน เสี่ยงเรียกร้องของชาวนาเพื่อให้รัฐช่วยแก้ไขปัญหาและบรรเทาความเดือดร้อนของชาวนาทั่วประเทศ เกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย ถึงแม้จะมีโครงการช่วยเหลือจากภาครัฐจำนวนมากในหลายทศวรรษที่ผ่านมา แต่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็ยังไม่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง ซึ่งก็ยังไม่สามารถบรรเทาปัญหาหนี้สินชาวนาให้ลดลงได้เลย จากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรระบุว่าในปีการผลิตของชาวนาในปี 2559 ถึงปี 2560 มีจำนวนครัวเรือนที่ทำชาวนาปีถึงจำนวน 3.7 ล้านครัวเรือน และนาปรังจำนวน 4.68 แสนครัวเรือน จึงนับว่าชาวนายังเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศไทย อย่างไรก็ตามปัญหาความยากจนของชาวนาไทยยังคงเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อกันมาอย่างยาวนาน แม้ว่าที่ผ่านมาเกือบทุกรัฐบาลต่างพยายามออกมาตรการแก้ไขปัญหานี้ แต่ผลที่ออกมากลับไม่เป็นไปตามคาด โดยปัญหาหลักความยากจนของชาวนาเกิดจากวงจรการขายข้าวในปัจจุบันที่ต้องขายข้าวทั้งหมดผ่านพ่อค้าคนกลางหรือโรงสีพร้อมกัน ทำให้ข้าวราคาตกต่ำและชาวนาไม่ได้กำไรอย่างที่คาดหวังไว้ หรือแม้แต่การใช้สารเคมีเพื่อเร่งให้ได้ผลผลิตทำให้ชาวนาต้องเสียเงินเพื่อซื้อสารเคมีมาใช้ซึ่งเกิดต้นทุนสูงเมื่อเทียบกับ

รายได้จากการเก็บเกี่ยวย่อมเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหานี้สืบตามมา นอกจากนี้ปัญหานี้สืบสวนส่วนใหญ่มีการกวนอกระบบและในระบบ จากรายงานของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์พบว่า อัตราการเกิดขึ้นของหนี้สินปลายปีเฉลี่ยของเกษตรกร ในปี 2553-2554 เพิ่มขึ้นจาก 54,061 บาทต่อครัวเรือน เป็น 123,454 บาทต่อครัวเรือน และเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าตัว ในปี 2555-2556 มีอัตราการเพิ่มเกินกว่าร้อยละ 20 ต่อปี กล่าวคือ ปี 2555 หนี้สินปลายปีเฉลี่ยของเกษตรกร 82,572 บาท ต่อครัวเรือน ปี 2556 มีหนี้สินปลายปีเฉลี่ยของเกษตรกร 100,977 บาทต่อครัวเรือน สำหรับปี 2558-2559 มีหนี้สินปลายปีเฉลี่ยของเกษตรกร 122,695 บาท ต่อครัวเรือน และ 123,454 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามลำดับของเกษตรกรและชาวนาไทย (พรทิพย์ สำราญจิต, 2562) สำหรับจังหวัดปทุมธานีเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท ถึงแม้ว่าจะเป็นจังหวัดปริมณฑลแต่ในหลายอำเภอของจังหวัดปทุมธานี ยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรมอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอหนองเสือ มีพื้นที่เขตติดต่อจังหวัดนครนายกและจังหวัดสระบุรี เป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีการทำนาอยู่จำนวนมาก และยังประสบปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจน ซึ่งประเด็นปัญหาไม่แตกต่างไปจากจังหวัดอื่นที่ชาวนาประกอบอยู่ เช่น ปัญหาการเช่าที่นาเพราะขาดที่ดินทำกินของตนเอง การใช้สารเคมีเพื่อเร่งในการผลิต การประสบกับภัยพิบัติและปัญหาราคาข้าวตกต่ำ ที่ยังคงต้องอาศัยมาตรการทางนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมีความไม่แน่นอนของนโยบายช่วยเหลือชาวนาของแต่ละรัฐบาล

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น แกนนำชาวนาในเขตพื้นที่ตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี อย่างเช่น กำนัน “ทองสุข สิลิต” และนางสาวเพ็ญรุ่ง สุขแสง ซึ่งเป็นแกนนำพื้นที่และยังเป็นนักวิจัยชุมชน ได้ร่วมกันพัฒนาโจทย์วิจัยกับคณะนักวิจัยในการมองถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวนาโดยเน้นปัญหาของพื้นที่เป็นตัวตั้ง และเกิดจากความต้องการการกลุ่มชาวนาที่เห็นว่าในพื้นที่ตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีการทำนาเป็นหลักโดยมีจำนวนที่นาารวมกันประมาณ 5,000 ไร่ และมีชาวนาประมาณจำนวน 200 คน ซึ่งส่วนใหญ่ชาวนาในพื้นที่ยังคงใช้สารเคมีในการทำนา เพราะด้วยความเคยชินว่าการใช้สารเคมีจะทำให้ได้ผลผลิตที่ดี อีกทั้งขาดความรู้ในการทำนาแบบอินทรีย์เมื่อเกิดการใช้สารเคมีส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายที่สูง ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพชาวนากลายเป็นภาระและเป็นหนี้สินหมุนเวียนไม่จบสิ้น จากประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงทำให้นักวิจัยและแกนนำชุมชนชาวนา ได้เริ่มพัฒนาโจทย์งานวิจัยร่วมกันผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น Community-Based Research: CBR โดยเห็นว่า การสร้างการเปลี่ยนแปลงปัญหาชาวนาที่ประสบปัญหาต่าง ๆ นั้น จะได้หลุดพ้นจากวงจรความยากจนที่ดำรงอยู่ ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้น ควรจะต้องมีการสร้างกลุ่มหรือรวมกลุ่มของผู้นำชาวนาในลักษณะ

คล้ายสภาผู้นำหรือสภาผู้เฒ่าเหมือนในสังคมอดีต ที่ผ่านการพูดคุยและเกิดข้อตกลงในการแก้ไขปัญหาต่างๆผ่านสภาผู้เฒ่าที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ ดังนั้นในงานวิจัยนี้จะต้องเป็นการพัฒนาและสร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นกลไกของการพูดคุย ตกลงร่วมกันของแกนนำชาวนาเพื่อนำไปสู่แก้ไขปัญหามาของชาวนา การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมชาวนาไปสู่ชาวนาอินทรีย์ของชาวนาตำบลบึงกาสาม ในอนาคต อีกทั้งหากได้ทดลองและพัฒนาสภาผู้นำชาวนาให้เกิดผลจากการวิจัยนี้ สภาผู้นำชาวนาอินทรีย์นี้จะเป็นต้นแบบที่สามารถนำไปปรับใช้และขยายผลไปในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป โดยการทำงานวิจัยนี้จึงมีประเด็นคำถามวิจัยและต้องการหาคำตอบดังนี้

1. การสร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ โดยการมีส่วนร่วมของชาวนา ตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ควรเป็นอย่างไร
2. การพัฒนาศักยภาพชาวนาต้นแบบในการทำนาเกษตรอินทรีย์ ผ่านสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ของการทำนาและชาวนาในตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อสร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์โดยการมีส่วนร่วมของชาวนา ตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อพัฒนาศักยภาพชาวนาต้นแบบในการทำนาเกษตรอินทรีย์ผ่านสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย การวิจัยนี้งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) และการพัฒนางานวิจัยที่นำไปสู่งานวิจัยที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการศึกษา ในการสร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์โดยการมีส่วนร่วมของชาวนา ตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

ขอบเขตเนื้อหา งานวิจัยนี้ศึกษาสถานการณ์ของการทำนาและชาวนาในตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี เป็นสร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวนาเกษตรอินทรีย์และพัฒนาศักยภาพแกนนำชาวนาในการทำนาเกษตรอินทรีย์ผ่านสภาผู้นำชาวนาโดยการมีส่วนร่วมของชาวนา ตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มแกนนำสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ จำนวน 15 คน จาก 9 หมู่บ้าน ชาวนา 30 คน และภาคีเครือข่าย 5 คน ในพื้นที่ ตำบลบึงกาสาม อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

วิธีการเก็บรวบรวมวิจัยและเครื่องมือวิจัย ได้แก่

1. การค้นคว้า และวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบด้วย เอกสารชั้นต้น ได้แก่ หนังสือรายงาน เอกสารสรุปประชุมสัมมนา รายงานสถิติของหน่วยงานราชการ และเอกสารชั้นรอง เช่น บทความ รายงานวิจัย วารสาร หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก แกนนำสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ จำนวน 3 คน และภาคีเครือข่ายจำนวน 2 คน โดยใช้เครื่องมือวิจัยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

3. การสัมภาษณ์กลุ่ม โดยทำการสนทนากลุ่มกับกลุ่มแกนนำสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ จำนวน 15 คน และชาวนา 30 คน ภาคีเครือข่าย 5 คน โดยมีใช้เครื่องมือวิจัยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และเครื่องมือวิจัยชุมชน ได้แก่ ต้นไม้ปัญหา ต้นไม้ผลผลิต Timeline ตึกตาผู้นำชาวนา และโอ่งชีวิต

4. การสังเกตการแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัย นักวิจัยชุมชน เข้าสังเกตการณ์กับกลุ่มตัวอย่างในการขับเคลื่อนการสร้างสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ต้นแบบ และการสังเกตการณ์ชาวนาในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่นำไปสู่การทำนาอินทรีย์ การเข้าประชุมประจำเดือน

5. การจัดเวทีสาธารณะ หรือเวทีประชาคม เป็นกระบวนการประชุม กระบวนการกลุ่ม และกระบวนการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เช่น การพัฒนาสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ การคืนข้อมูล การพัฒนาศักยภาพชาวนาอินทรีย์ เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัยนี้เป็นการการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์ จะเป็นข้อความบรรยาย ซึ่งได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และจดบันทึก โดยการวิเคราะห์ แบบอุปนัย การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล และการวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล

2. การวิเคราะห์เนื้อหา เป็นข้อความบรรยายเหมือนกัน แต่เป็นการกระทำกับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร จะกระทำโดยการพยายามทำให้ข้อมูลนั้นเป็นจำนวนที่นับได้ มักใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารในการวิจัยเอกสาร

สรุปผลการวิจัย

1. สถานการณ์ของการทำนา และชาวนาในตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัจจุบันสถานการณ์การทำนาลดลงมาจากปัจจัยต่าง ได้แก่

1.1 ปัจจัยปัญหาดินเปรี้ยว ในปัจจุบันสถานการณ์การทำนาปลูกข้าวตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานีมีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 9 หมู่บ้าน มีการทำนาในพื้นที่ตำบลบึงกาสามในปัจจุบัน โดยมีชาวนา จำนวน 227 ครอบครัว มีพื้นที่การทำนาปี จำนวน 4,376.75 ไร่ ในขณะที่สาเหตุหนึ่งของการลดลงในการทำนาของคนในพื้นที่ คือ บริเวณเขตพื้นที่อำเภอหนองเสือ รวมถึงพื้นที่ตำบลบึงกาสามเป็นที่ราบลุ่ม ดินมีลักษณะเป็น ดินเหนียวจัด ระบายน้ำไม่ดี การไหลบ่าของน้ำผิวดินช้า ไม่เหมาะกับการปลูกพืชไร่ และทำนาข้าวได้ผลผลิตต่ำ โดยแหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกจะใช้น้ำจากคลองรังสิตประยูรศักดิ์เป็นหลัก อย่างไรก็ตามสภาพดินเปรี้ยวยังเป็นปัญหาที่ชาวนาต้องมีการปรับปรุงดิน ซึ่งต้องมีการปรับปรุงโดยใช้ปูนขาวควบคู่กับการใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อให้การเพาะปลูกได้ผลผลิตดีขึ้น การแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวสอดคล้องชาวนาท่านหนึ่งได้สะท้อนปัญหาดินเปรี้ยวด้วยการปรับปรุงดิน โดยเขากล่าวว่า “การปรับปรุงดินเราต้องใช้ปูนขาวเพื่อช่วยทำให้ลดความเปรี้ยวของดินนะ และการจะทำให้ผลดีออกมาให้ดีมากขึ้นก็ต้องใช้ปุ๋ยเคมีด้วย เพราะทุกวันนี้ดินเปรี้ยวถ้าไม่ทำอะไรเลยมันก็ไม่สามารถทำนาให้ได้ผลผลิตออกมาดีได้ ทุกวันนี้คนก็ไม่อยากทำนากันแล้ว ยิ่งลูกหลานมันไม่เอาเลย แล้วผมจะมีแรงอะไรไปทำ เรามันอายุก็มากขึ้นไปเรื่อย ๆ ” (ชาวนาไม่เปิดเผยนาม, 2563, 19 ธันวาคม)

1.2 ปัจจัยการเปลี่ยนอาชีพจากชาวนาเป็นชาวสวนส้มเขียวหวานและกล้วย พุ่มรังสิต บริเวณคลอง 7 ถึงคลอง 13 คือบริเวณตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี แต่เดิมเป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ในปี พ.ศ. 2525-2530 เกษตรกรได้เริ่มปรับเปลี่ยนพื้นที่นา มาเป็นร่องสวน เพื่อปลูกส้ม นิยมปลูกกันมากขึ้นและขยายการผลิต คือ “ปลูกส้มเขียวหวาน” ที่เป็นพันธุ์ที่มาจากบางมด และย่านตลิ่งชัน การปลูกส้มเขียวหวานเพื่อทดแทนการทำนาที่ได้ผลผลิตต่ำราคาไม่สูง ชาวนาจึงเริ่มนิยมนำมาปลูกกันมา กล่าวกันว่าพื้นที่เพาะปลูกส้มเขียวหวานมีอยู่ประมาณถึง 150,000 ไร่ กระจายกันอยู่ในพื้นที่อำเภอหนองเสือ ลำลูกกา ธัญบุรี คลองหลวง เป็นต้น นางเพ็ญรุ่ง เสาะแสง นักวิจัยชุมชนได้กล่าวว่า “ส้มรังสิตที่เรารู้จักกันดี หรือคือส้มเขียวหวานที่จริงก็มาจากพันธุ์ส้มที่บางมด แล้วเริ่มมีการมาปลูกในบริเวณหนองเสือ เพราะว่าราคาส้มสามารถทำรายได้ดีกว่าการทำนาที่ราคาไม่สูงเท่าส้ม แถมเป็นไม้ยืนต้นที่ปลูกที่แม้มีระยะเวลาในการเก็บแต่ก็ดีกว่าการทำนา แต่ตอนหลังๆ ส้มรังสิต เริ่มหายไปเพราะปัญหาเรื่องน้ำเสีย ดินเปรี้ยว และเกิดส้มระบาด” (เพ็ญรุ่ง เสาะแสง, 2564, 16 มกราคม)

เมื่อสัมรังสิตได้หายไปเพราะเกิดโรคระบาด ประกอบกับปัญหาดินเปรี้ยวทำให้การปลูกได้ทำให้การปลูกสัมรังสิตค่อย ๆ หายไป และในเวลาต่อมาเกิดความนิยมปลูกกล้วยหอมในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาจนปัจจุบันเริ่มมีการปลูกกันมากจนพื้นที่ตำบลบึงกาสามกลายเป็นแหล่งปลูกกล้วยหอมทองอันดับหนึ่งของประเทศไทย ทำให้ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2563 ทะเบียนเลขที่ สช 63100136 และมีค่าความหวานตั้งแต่ 16 - 23 องศาบริกซ์ (สำนักงานจังหวัดปทุมธานี, 2563) นายชัชวาล ทินประยงค์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 ตำบลบึงกาสาม อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี โดยกล่าวว่ากล้วยหอมทองปทุมธานีปลูกกันมาประมาณ 20 ปี มีชื่อเสียงดังจนเกษตรกรจากต่างจังหวัดต้องนำพันธุ์ไปปลูก และช่วงนี้ถือว่ากล้วยหอมสามารถสร้างรายได้ดี โดยราคาขายเฉลี่ยละ 130-200 บาท แต่หากเป็นช่วงเทศกาลอย่าง เช่น เทศกาลตรุษจีนจะมีราคาเฉลี่ยละ 250 บาท ถือว่าสร้างรายได้ในชาวสวนได้อย่างดี

1.3 ปัจจัยต้นทุนการใช้สารเคมี และการขาดแรงงานทำนา สำหรับปัญหาการใช้สารเคมีได้กลายเป็นพฤติกรรมของชาวนา โดยเฉพาะความคุ้นเคยการใช้สารเคมี เพราะเชื่อว่าทำให้ได้ผลผลิตข้าวดี เกิดความเสี่ยงต่อข้าวน้อย เมื่อใช้สารเคมีในระยะนานจึงเกิดความเคยชิน และไม่ได้คิดที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้สารอินทรีย์เพราะชาวนาไม่พร้อม “เสี่ยง” กับการได้เกิดผลผลิตออกมา หากได้ผลผลิตที่ต่ำไม่มีใครช่วยพวกเขาได้เพราะเงินทุกบาทที่ชาวนาลงทุนไปกับการทำนา เป็นเงินที่กู้หนี้ยืมสินทั้งในและนอกระบบทั้งนั้น เมื่อเป็นอย่างนี้ชาวนาจึงต้องมีการใช้สารเคมีและทำนาแบบเน้นการทำนาปรัง เพื่อให้ได้ผลผลิตมากที่สุดจนลืมนึกถึงคุณภาพของข้าวที่นำไปปลูก ดังนั้นชาวนาท่านหนึ่ง ได้กล่าวว่า “ทุกวันนี้ก็ต้องใช้ยาฆ่าหญ้าพวกพาราควอตบ้าง ยาฆ่าแมลงพวกอะบาเม็ก และปุ๋ยเร่งผลผลิตพวก 16-16-16 เพราะมันจะช่วยให้ได้ผลผลิต ใครจะไปมีแรงมีเวลา หรือมีคนไปตัดหญ้าไม่มีหรอก จะเน้นอินทรีย์มันได้ผลผลิตที่น้อย เงินเราไม่มีพอที่มารอผลผลิตที่น้อยแล้วแต่ใช้สารอินทรีย์ไม่ทันกินหรอกครับ” (ชาวนาไม่เปิดเผยนาม, 2563, 19 ธันวาคม)

1.4 ปัจจัยการขยายตัวของเมือง ทำให้คนรุ่นใหม่กับการหันหลังวิถีชาวนาสู่การทำงานโรงงาน จังหวัดปทุมธานีเป็นเมืองปริมณฑล มีการขยายที่อยู่อาศัยและโรงงานอุตสาหกรรมสูง และได้ขยายเข้ามาสู่พื้นที่ตำบลบึงกาสาม นองเสือ เมื่อมีความต้องการที่อยู่อาศัยและการขยายโรงงานปัจจัยนี้ย่อมส่งผลต่อพื้นที่นาลดลงโดยปริยาย แต่สิ่งสำคัญที่ตามมาคือ “วิถีชีวิต” ของชาวนาได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย เนื่องจากการทำนาเป็นวิถีการเพาะปลูกส่วนหนึ่งที่ต้องอาศัยธรรมชาติ ผูกติดสภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาภัยแล้ง ปัญหาแมลงศัตรูพืช ปัญหาดินเปรี้ยว สิ่งเหล่านี้คือปัจจัยทางธรรมชาติ ในขณะที่ยังมีปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคมอีกที่ทำให้อาชีพชาวนาไม่หลุดพ้นจากความยากจน เช่น ปัญหาราคาข้าวที่ถูก

พ่อค้าคนกลางกดราคา ปัญหาการขาดการประกันราคาข้าวที่ขึ้นกับนโยบายรัฐบาล ปัญหานี้สืบเป็นต้น ดังนั้นอาชีพชาวนาจึงเป็นความเสี่ยงที่มีความไม่แน่นอนในการสร้างรายได้ให้ตนเอง เมื่อมีโรงงานเข้ามาในพื้นที่และความต้องการแรงงานจำนวนมาก ประกอบกับการทำงานในโรงงานเป็นเงินเดือนที่ได้รับประจำอย่างแน่นอน อีกทั้งการทำงานในลักษณะในโรงงานไม่ต้องตากแดดที่ร้อนยิ่งทำให้คนรุ่นใหม่ที่เกิดและเติบโตมาในพื้นที่และเห็นวิถีชีวิตความไม่แน่นอน ส่วนใหญ่จึงหันหลังจากไร่นาของพวกเขามา และเดินเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม

1.5 ปัจจัยการขาดการรวมกลุ่มชาวนา การขาดการรวมของชาวนาในพื้นที่ตำบลบึงการสาม ยังไม่เป็นกลุ่มที่ชัดเจนมากพอ ในพื้นที่แห่งนี้ยังเป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้ไม่มีพลังเพียงพอในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชาวนา การรวมตัวของกลุ่มชาวนาจะเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนได้ทั้งราคาข้าว เงินทุนของของชาวนา การรวมตัวกันในการสีข้าวเพื่อพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และการสร้างเครือข่ายรวมกันของชาวนาในพื้นที่ใกล้เคียงและในระดับจังหวัด จากการสัมภาษณ์นายสมศักดิ์ เพชรรัตน์ ชาวนาในพื้นที่กล่าวว่าได้ว่า “การรวมกลุ่มของชาวนาเป็นเพียงการรวมกลุ่มภายใต้การช่วยเหลือในโครงการของรัฐ แต่ยังไม่มีการมีระบบ โครงสร้าง การบริหารจัดการกลุ่มที่ชาวนาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างชัดเจน กลุ่มที่ชาวนาเข้าร่วมในปัจจุบัน เช่น โครงการนาแปลงใหญ่ ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโครงการนาแปลงใหญ่ในระดับจังหวัด หรือการรวมกลุ่มร่วมกันสีข้าวและทำนาปลอดภัย ยังมีเพียง 3-4 ราย” (สมศักดิ์ เพชรรัตน์, 2564, 16 มกราคม)

1.6 ชาวนาส่วนใหญ่ในพื้นที่มีหนี้สินจากการทำนา เนื่องจากการมีต้นทุนในการทำนา ทั้งการจ้างแรงงาน การซื้อวัตถุดิบ รวมไปถึงการซื้อยาและสารเคมีในการดูแลข้าว จนกลายเป็นวงจรของชาวนาที่ไม่หลุดพ้นความยากจน จากการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์โดยส่วนใหญ่ชาวนาที่ใช้สารเคมีโดยเฉพาะในการผลิตจะมีค่าใช้จ่ายอยู่ที่ประมาณ 3,000 ถึง 3,600 บาท ในขณะที่การผลิตแบบอินทรีย์ จะมีต้นทุนประมาณ 1,900-2,500 บาทขึ้นอยู่กับชาวนา อย่างไรก็ตาม นางสาว เพ็ญรุ่ง เสาะแสง พุดถึงปัญหาการกู้หนี้ยืมสินของชาวนาโดยกล่าวว่า “ทุกวันนี้หนี้สินชาวนา เยอะมากคะ ส่วนใหญ่ก็กู้จาก หรือพ่อค้าคนกลาง ชาวนากู้เอาเงินมาทำนาก่อน เมื่อได้ข้าว ก็เอาไปขายก็ต้องโดยทั้งดอกเบี้ยจะเหลืออยู่เท่าไร แถมโดนกดราคา นี่ก็คือปัญหาของชาวนาไม่มีเงินทุนหมุนเวียนมากพอในการทำนา สุดท้ายก็เป็นหนี้ยากจน แต่ไม่ไปทำนาจะทำอะไร ชาวนาจึงจำต้องทำดีกว่าไม่มีอาชีพ อย่างน้อยก็ได้ขายข้าวได้เงินมาสักก้อน ฉะนั้นจึงไม่แปลกกว่าที่นี้ต้องทำนา ได้ 5 รอบต่อ ระยะเวลา 2 ปี” (เพ็ญรุ่ง เสาะแสง, 2564, 16 มกราคม)

2. การสร้างต้นแบบสภาพผู้นำชาวนาอินทรีย์ โดยการมีส่วนร่วมของชาวนา ตำบลบึงการสาม อำเภอนองแสง จังหวัดปทุมธานี

งานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยให้แกนนำชาวบ้าน นักวิจัยชุมชนได้สร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวบ้านเกษตรอินทรีย์ โดยผลวิจัยพบว่า โครงสร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ ประกอบไปด้วย 1) จัดตั้งขึ้นโดยผ่านการรับรองจากสภาองค์กรชุมชน 2) มีการระบุที่มาของสมาชิกสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ 3) มีการกำหนดบทบาทหน้าที่สภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์และสมาชิกสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ 4) มีการจัดทำแผนดำเนินงานของสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ 5) มีการพัฒนาระบบกลไกสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ 6) มีค้นหาภาคีเครือข่ายเข้าร่วมหนุนเสริม 7) การดำเนินงานติดตามและประเมินผล 8) ความเป็นประชาธิปไตยของสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ ทุกองค์ประกอบของต้นแบบสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ จะเป็นเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ โดยนักวิจัยจะเข้าไปร่วมหนุนเสริมและเป็นพี่เลี้ยงให้สามารถจัดการตนเองให้ได้ ให้สภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์เกิดได้จริง มีทั้งโครงสร้าง มีคนเข้าไปทำงาน พุดคุย ปกป้องหาหรือในการแก้ไขปัญหาได้ด้วยความตระหนักของการเป็นตัวแทนชาวบ้าน อีกทั้งนักวิจัยพยายามกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนการทำงาน มีการออกแบบเก็บข้อมูลสถานการณ์ชาวบ้าน ต้นทุนการผลิต โดยผู้เก็บข้อมูลคือ สมาชิกสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ นักวิจัยชุมชน โดยมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ฐานข้อมูลจนสามารถวิเคราะห์ประเด็นปัญหา และการทำงานสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ได้อย่างต่อเนื่อง ประเด็นที่ประสบความสำเร็จของการสร้างสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ คือ “การเกิดข้อตกลงร่วม” ในการแก้ไขปัญหาชาวบ้าน โดยกำหนดเป้าหมายในระยะเวลา 3 ปี ที่นำไปสู่การเป็น “นาอินทรีย์” โดยเริ่มต้น ปี 2564 จะมุ่งเป้าหมายให้สมาชิกสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์และชาวบ้านนำผลผลิตร้อยละ 10 มาสีข้าวสารในโรงสีชุมชน 7 โรง ที่มีอยู่ในตำบลบึงกาสาม ในปี 2565 สมาชิกสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์จะทำนาปลอดภัยทั้งหมด และในปี 2566 สมาชิกสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์จะทำนาโดยไม่ใช้สารเคมี 100% และเข้าสู่จุดเริ่มต้นการทำนาอินทรีย์

ภาพที่ 1 โครงสร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ ตำบลบึงกาสาม อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

จากประเด็นทั้งหมดของการเกิดขึ้นสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์สะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญ คือ การเป็นประชาธิปไตยในกลุ่มชาวนาแห่งนี้ นับตั้งแต่การสร้างสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ การได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ จะมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของชาวนา กระบวนการทำงานในการสำรวจข้อมูลชาวนา การขับเคลื่อนจนเกิดข้อตกลงร่วมกันไปสู่การวางเป้าหมายของพื้นที่ตำบลบึงกาสามไปสู่ “นาอินทรีย์” ล้วนแต่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมในการแสดงออกการมีส่วนร่วมการเลือกตัวแทนเข้ามาเป็นสมาชิกสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ ยังมีการมีส่วนร่วมในความเป็นเจ้าของปัญหาและรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาชาวนาร่วมกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างการมีส่วนร่วมสร้างจิตสำนึกร่วมของชาวนาในตำบลบึงกาสามทั้งสิ้น

3. การพัฒนาศักยภาพชาวนาต้นแบบในการทำนาเกษตรอินทรีย์ ผ่านสภาผู้นำชาวนา ตำบลบึงกาสาม อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี พบว่า

3.1 การเสริมพลังผู้นำชาวบ้านบนฐานการมีส่วนร่วม การเสริมพลังเป็นเรื่องสำคัญของการสร้างความรู้สึกร่วมของการเป็นชุมชน และการสร้างการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในชุมชนทั้งระดับบุคคล และชุมชน กระบวนการนี้มีจุดเด่นที่การคิดวิเคราะห์ และตระหนักรู้ของบุคคล หรือกลุ่มคน รวมถึงต้องมีการจัดกระบวนการสะท้อนกลับ

3.2 การพัฒนาศักยภาพชาวบ้านผ่านงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยมุ่งพัฒนาให้แกนนำชาวบ้าน เป็น “นักวิจัยชุมชน” ที่สามารถออกแบบข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยตนเองแบบวิถีชาวบ้าน เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการแก้ไขปัญหา โดยผ่านงานวิจัย “การสร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวบ้าน” ที่มีการใช้กระบวนการ “งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และใช้ชุมชนเป็นฐาน” ประกอบไปด้วยการแสวงหาผู้ร่วมวิจัย การออกแบบงานวิจัยและการปฏิบัติการงานวิจัยโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และ สรุปผลและเผยแพร่ผลงานวิชาการ โดยใช้ Log Frame และ Outcome Mapping เพื่อเป็นการกำหนดเป้าหมายของผลลัพธ์ของการสร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ได้ชัดเจน นำไปสู่การทำงานวิจัยที่จะมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชน โดยชุมชนหรือชาวบ้านเองจะเป็นผู้ลงมือทำ ลงมือปฏิบัติ โดยนักวิจัยจะเป็นพี่เลี้ยงคอยหนุนเสริมให้กับ แกนนำชาวบ้าน ชาวบ้าน และนักวิจัยชุมชน ให้สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ของตนเองได้

3.3 การอบรมเครื่องมือวิจัยชุมชน เป็นการเสริมให้แกนนำชาวบ้าน และนักวิจัยชุมชนฝึกใช้เครื่องมือวิจัยชุมชน ในการเก็บข้อมูล เช่น ตักตวงชาวบ้าน เครื่องมือตัวหนอน Log Frame และ Outcome Mapping เพื่อชวนชาวบ้านเห็นภาพและเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาไปสู่การทำนาอินทรีย์ผ่านกลไกสภาผู้นำชาวบ้านฯ จนทำให้งานวิจัยนี้ นักวิจัยชุมชน แกนนำชาวบ้านมองเห็นผลลัพธ์งานวิจัยนี้ 4 ผลลัพธ์ ได้แก่ 1) เกิดคณะทำงานขับเคลื่อนการจัดตั้งสภาผู้นำชาวบ้านอินทรีย์ที่มีความรู้ 2) สภาผู้นำชาวบ้านมีระบบกลไกดำเนินงาน 3) ชาวบ้านเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงานสู่นาอินทรีย์ และระบบกลไกสภาผู้นำชาวบ้านมีประสิทธิภาพ 4) การพัฒนาการตลาดข้าว

3.4 การศึกษาดูงานในพื้นที่ตัวอย่าง เพื่อนำผลความสำเร็จของพื้นที่อื่นมาถอดบทเรียนในการขับเคลื่อนงานสภาผู้นำชาวบ้าน การไปศึกษาดูงานในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น เกษตรอินทรีย์ บ้านดงเย็น อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และตลาดสุขใจ จังหวัดนครปฐม เพื่อถอดบทเรียนการรวมกลุ่มเพื่อทำเกษตรอินทรีย์ การตลาดเกษตรอินทรีย์ที่สามารถสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรจากการทำเกษตรอินทรีย์ การไปดูงานเพื่อสร้างแนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับชาวบ้านในตำบลบึงกาสาม

อภิปรายผลการวิจัย

1. สถานการณ์ทำนาในพื้นที่ตำบลบึงกาสาม อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีปัจจัยสำคัญ ๆ ที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวนา การเพาะปลูกและพื้นที่จำนวนนาลดลง โดยเฉพาะปัจจัยปัญหาดินเปรี้ยว ทำให้ได้ผลผลิตที่ต่ำ ปัจจัยการเปลี่ยนอาชีพจากชาวนาเป็นชาวสวนส้มเขียวหวาน และกล้วย ปัจจัยต้นทุนสูงกับการใช้สารเคมี การขาดแรงงานทำนา การเช่าที่นา ปัจจัยการขยายตัวของเมืองและโรงงานอุตสาหกรรม การขาดการรวมกลุ่มของชาวนาทำ ปัญหาหนี้สินชาวนา และพ่อค้าคนกลางกดราคาข้าว โดยเฉพาะปัญหาหนี้สินชาวนากับงานวิจัยเรื่องหนี้สินชาวนาของนันทา กันตริ และคณะ (2562) ได้ศึกษาและวิเคราะห์สภาพการทำนาเช่าในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี และชัยนาท โดยมีกลุ่มตัวอย่างชาวนาที่ทำในพื้นที่เป็นผู้สะท้อนปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งแนวทางในการปรับตัวสำหรับการทำนาในพื้นที่เช่า จากการศึกษาพบว่า ชาวนาตกอยู่ในภาวะของการเป็นหนี้จากต้นทุนค่าใช้จ่ายที่สูงในการเพาะปลูกข้าวสวนทางการราคาข้าวที่ตกต่ำอย่างต่อเนื่อง รวมถึงภัยธรรมชาติซึ่งเป็นปัจจัยที่ชาวนาไม่สามารถควบคุมได้ ทำให้ชาวนาไม่สามารถจัดการปัญหาหนี้สินของตนเองได้ ทั้งยังรอความหวังจากการช่วยเหลือของภาครัฐ อย่างไรก็ตามในงานวิจัยของนันทา กันตริ และคณะ (2562) ได้วิเคราะห์ว่าการเป็นหนี้สินของชาวนาในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคกลาง ส่วนหนึ่งมาจากปัจจัยของชาวนาเช่าที่นาจึงเป็นต้นทุนสูงและเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เป็นหนี้สิน ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่ชาวนาในตำบลบึงกาสาม เพราะปัญหาหนี้สินส่วนใหญ่มาจากการกู้ยืมจากสถาบันการเงิน และนอกสถาบันการเงิน โดยเฉพาะการกู้ยืมร้านเกษตรที่ปล่อยกู้ในการซื้อสารเคมีมาใช้ในการทำนา แต่ในพื้นที่บึงกาสามชาวนาส่วนใหญ่ไม่ได้เช่าที่นา ขณะเดียวกันหากมองประเด็นการใช้สารเคมีของชาวนาบึงกาสาม ยังส่งผลต่อการลดลงของการทำนาเพราะการใช้สารเคมีเกิดต้นทุนการผลิตสูงทำให้รายได้ไม่พอเมื่อมีการขยายตัวของบ้านจัดสรร และขยายตัวโรงงานก็ทำให้ชาวนาขายที่นา หรือเปลี่ยนอาชีพไปสู่อะไรอย่างอื่นที่มีรายได้เพิ่ม เช่น ปลูกกล้วยหอม ไปทำงานในโรงงาน ในขณะที่การใช้สารเคมีของชาวนาตำบลบึงกาสามได้สอดคล้องงานวิจัยของสยาม อรุณศรีมรกต และคณะ (2560) โดยงานวิจัยนี้ได้ศึกษาการใช้สารเคมีในการทำนาข้าวพื้นที่อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรมีการใช้สารเคมีในการทำนาข้าวหลายประเภท ได้แก่ 1) ปุ๋ยเคมี 2) สารเคมีกำจัดแมลง 3) สารเคมีกำจัดวัชพืช 4) สารเคมีป้องกัน โรคพืช และ 5) สารเคมีเพิ่มผลผลิตของข้าว เนื่องจากมีความสะดวกและรวดเร็ว ทำให้รวงข้าวใหญ่ ข้าวงาม เขียวทนเขียวนาน ได้ ผลผลิตสูงและมีคุณภาพ

2. การสร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ ตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี มีโครงสร้างประกอบไปด้วย 1) จัดตั้งขึ้นโดยผ่านการรับรองจากสภาองค์กรชุมชน 2) มีการระบุนโยบายของสมาชิกสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ 3) มีการกำหนดบทบาทหน้าที่สภาผู้นำชาวนาอินทรีย์และสมาชิกสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ 4) มีการจัดทำแผนดำเนินงานของสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ 5) มีการพัฒนาระบบกลไกสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ 6) มีค้นหาภาคีเครือข่ายเข้าร่วมหนุนเสริม 7) การดำเนินงานติดตามและประเมินผล 8) ความเป็นประชาธิปไตยของสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ ดังนั้นสภาผู้นำอินทรีย์จึงเป็น “กลไกสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์” ที่เข้าไปจัดการประเด็นปัญหาของชาวนาที่ประสบอยู่ โดยการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาผู้นำชาวนา ชาวนาตำบลบึงกาสาม นักวิจัยชุมชน ด้วยการพูดคุย ปรัชญาหารือ การออกแบบสำรวจข้อมูล และการกำหนดข้อตกลงร่วมในแก้ไขปัญหโดยกำหนดระยะเวลา 3 ปี ที่นำไปสู่การเป็น “นาอินทรีย์” โดย ปี 2564 สมาชิกสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ จะนำผลิตผลร้อยละ 10 มาสีข้าวสาร ในโรงสีชุมชน 7 โรง ที่มีอยู่ในตำบลบึงกาสาม ในปี 2565 สมาชิกสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ทำนาปลอดภัยทั้งหมด และปี 2566 สมาชิกสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ ไม่ใช้สารเคมี 100% และเข้าสู่จุดเริ่มต้นการทำนาอินทรีย์ ซึ่งเมื่อพัฒนารูปแบบสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ของตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ได้สอดคล้องกับแนวคิดสภาผู้นำชุมชน ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ร่วมกับชุมชนบ้านโคกสำโรง จังหวัดสุรินทร์ สภาผู้นำชุมชนเป็นแนวคิดที่ขับเคลื่อนความเข้มแข็งของชุมชนที่นำไปสู่การจัดการตนเอง โดย สสส.สำนัก 6 ซึ่งจากวิกฤติการใช้สารเคมีทางการเกษตรของหมู่บ้าน ทำให้มีคนเสียชีวิตจากการใช้สารเคมีและเคยถูกร้องเรียนไปในหลายหน่วยงานถึงการใช้สารเคมีรบกวนพื้นที่ใกล้เคียง ขณะที่การทำงานเพื่อแก้ปัญหาก็ต่างฝ่ายต่างทำ โดยมีเงื่อนไขสำคัญของการขับเคลื่อนการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาคือการรวมตัวกันเป็นกลไกการทำงาน ที่เรียกว่า “สภาผู้นำชุมชน” โดย “กลไกสภาผู้นำชุมชน” คือตัวอย่างจัดการปัญหาในพื้นที่ ส่งผลให้การจัดการปัญหาทั้งมาตรการลดการใช้สารเคมีในการปลูกผัก จากเดิมที่เคยมีค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีมากถึงปีละ 89,975 บาท จากการทำประชาคมและกำหนดกติการ่วมกัน บ้านสำโรงสามารถลดการซื้อสารเคมีเหลือปีละ 15,485 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 80 วนิดา วัฒนชีวินปกรณ์ (2561) ในขณะที่การสร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ต้นแบบ ตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี หากพิจารณาในแง่โครงสร้างของสภาผู้นำชาวนาฯ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของดรณศักดิ์ ตติยะลาภะ และคณะ (2560) พบว่า การสร้างสภาพลเมืองจังหวัดปทุมธานี เมื่อมีโครงสร้างสภาพลเมืองที่ชัดเจนแล้ว ที่มาของสมาชิกสภาพลเมือง และยังต้องมีกำหนดบทบาทหน้าที่ในการทำงาน เช่น บทบาทในการพัฒนาความเป็นพลเมือง บทบาทของการมีสิทธิขั้นพื้นฐานทั้งเสรีภาพ ความเสมอ

ภาค เศรษฐกิจที่ดีศรีความเป็นมนุษย์ บทบาทหน้าที่ในการมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น

3. การสร้างเสริมพลังแกนนำและการพัฒนาศักยภาพสภาผู้นำชาวนา พบว่า ประเด็นการเสริมพลังผู้นำชาวนาบนฐานการมีส่วนร่วม และประเด็นการพัฒนาศักยภาพชาวนาผ่านงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการมุ่งพัฒนาให้แกนนำชาวนา เป็น “นักวิจัยชุมชน” เพราะว่าการเสริมพลังเป็นเรื่องสำคัญของการสร้างความรู้สึกร่วมของการเป็นชุมชน โจทย์ของปัญหาชาวนามาจากชาวนา และการสร้างการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมในชุมชนทั้งระดับบุคคล และชุมชน กระบวนการนี้มีจุดเด่นที่เติมการคิดวิเคราะห์ และตระหนักรู้ของชาวนา รวมถึงต้องมีการจัดกระบวนการสะท้อนกลับ สอดคล้องกับหลักการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของกาญจนา แก้วเทพ (2565) ได้เขียนหนังสือเรื่อง การเสริมพลังกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ชี้ให้เห็นว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือที่เรียกว่า CBR โจทย์วิจัยต้องมาจากชาวบ้าน ชาวบ้านต้องได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัย ต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน งาน CBR คือกระบวนการเสริมพลังให้ชุมชนเข้มแข็ง (Empowerment) พี่เลี้ยงมีหน้าที่ไปหนุนเสริม (support) นักวิจัยชาวบ้าน ฯลฯ สอดคล้องกับเป้าหมายสูงสุดของ CBR ที่นอกจากจะมุ่งแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนเป็นเบื้องต้นแล้วในลำดับต่อมา ก็ยังวางเป้าหมายไว้ที่การเสริมพลังของ “นักวิจัยชุมชน” ตั้งแต่ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ นักวิชาการในท้องถิ่น และเสริม “ความเข้มแข็งของชุมชนและสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน” ไปพร้อม ๆ กัน

องค์ความรู้ใหม่

1. งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ ได้สร้างต้นแบบสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ โดยเกิดโครงสร้างการทำงานที่เป็นกลไกจนสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชาวนาในพื้นที่ตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี ประกอบไปด้วย 1) การได้มาของสมาชิกสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ 2) มีการกำหนดบทบาทหน้าที่สภาผู้นำชาวนาอินทรีย์และสมาชิกสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ 3) มีการจัดทำแผนดำเนินงานของสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ 4) มีการพัฒนาระบบกลไกสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ 5) มีการค้นหาภาคีเครือข่ายเข้าร่วมหนุนเสริม 6) การดำเนินงานติดตามและประเมินผล

2. งานวิจัยนี้เกิดองค์ความรู้โดยการพัฒนาศักยภาพชาวนา เป็น “นักวิจัยชุมชน” ให้สามารถตั้งโจทย์วิจัยที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้ง นักวิจัยชุมชนสามารถออกแบบ

ข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ร่วมกับนักวิชาการได้ ซึ่งเป็นหลักการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานเกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด สามารถนำไปขยายผลกับกลุ่มเกษตรกรอื่นได้ และสามารถขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ และสามารถกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม
2. รูปแบบระบบกลไกของสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ สามารถเป็นต้นแบบที่จะนำไปปรับใช้ในการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มแกนนำชุมชน หรือประเภทกลุ่มภาคประชาชนให้เกิดกลไกการทำงานที่มีความต่อเนื่องนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สภาเกษตรกรจังหวัดควรนำรูปแบบและระบบกลไกของสภาผู้นำชาวนาอินทรีย์ไปปรับใช้กับกลุ่มชาวนา เพื่อให้ชาวนาเกิดการรวมตัวเป็นสภาผู้นำชาวนาในการขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหาของชาวนาในพื้นที่
2. หน่วยงานภาครัฐ อย่างเช่น เกษตรจังหวัดและเกษตรอำเภอสามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมเพื่อมุ่งส่งเสริม พัฒนา และแก้ไขปัญหาชาวนา เช่น ปัญหาหนี้สิน ผลผลิตข้าวและการส่งเสริมการตลาดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของข้าว

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2565). *การเสริมพลังกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- ชาวนาไม่เปิดเผยนาม. (2563, 19 ธันวาคม). สถานการณ์การทำนาลดลงในตำบลบึงกาสาม อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี. (ดรณศักดิ์ ตติยะลาภะ, ผู้สัมภาษณ์).
- ดรณศักดิ์ ตติยะลาภะ และคณะ. (2560). การศึกษาสร้างตัวแบบสภาพลเมืองจังหวัดปทุมธานีสู่ความเข้มแข็งประชาธิปไตยไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 12(1), 231-245.
- นันทา กันตริ และคณะ. (2562). *โครงการศึกษาสภาพการเข้านาภาคกลาง: กรณีศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สุพรรณบุรี และชัยนาท*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พรทิพย์ สำราญจิต. (2562). *เพราะเธอ...คือชานวนา: โอกาสและความหวังการหลุดพ้นกับดักหนี้ชานวนา*. กรุงเทพฯ : มิชชั่น อินเตอร์ พริน จำกัด.
- เพ็ญรุ่ง เสาะแสวง. (2564, 16 มกราคม). สถานการณ์การทำนาลดลงในตำบลบึงกาสาม อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี. (ดรณศักดิ์ ตติยะลาภะ, ผู้สัมภาษณ์).
- วนิดา วัฒนชีวินปกรณ์. (2561). *สภาผู้นำชุมชน กลไกเข้มแข็งที่นำไปสู่การจัดการปัญหาสุขภาพของพื้นที่: บทเรียนชุมชนน่าอยู่ “บ้านสำโรง” จังหวัดสุรินทร์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- สมศักดิ์ เพชรรัตน์. (2564, 16 มกราคม). *สถานการณ์การทำนาลดลงในตำบลบึงกาสาม อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี*. (ดรณศักดิ์ ตติยะลาภะ, ผู้สัมภาษณ์).
- สยาม อรุณศรีมรกต และคณะ. (2560). การใช้สารเคมีในการทำนาข้าวของเกษตรกรในอำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี. *วารสารเกษตรพระวรุณ*, 14(2), 173-180.
- สำนักงานจังหวัดปทุมธานี. (2563). *เกษตรกรผู้ปลูกกล้วยหอมทองปทุม*. เข้าถึงได้จาก http://www2.pathumthani.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=1325:110364-2&catid=9&Itemid=231

แนวทางการบริหารโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC)

Guidelines for School Administration as Learning Community (SLC)

ทรงวุฒิ วีเปลี่ยน¹ ศิริพงษ์ เสาภายาน² และจารุวรรณ พลอยดวงรัตน์³

Songwut Veepion, Siriphong Sauphayana and Jaruwat Ployduangrat

Received: March 01, 2023

Revised: April 17, 2023

Accepted: May 18, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงการนำรูปแบบโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ School as Learning Community (SLC) มาพัฒนาโรงเรียนตามบริบทของชุมชน โดยชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นกระบวนการหนึ่งในการนำมาเพื่อพัฒนาโรงเรียนให้มีความเข้มแข็งด้วยการเรียนรู้และความรู้ของชุมชน โดยให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ผ่านกระบวนการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และนำความรู้ทักษะ ความสามารถต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาโรงเรียน ผลการศึกษา พบว่า แนวทางสำหรับการบริหารโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้ 1) การตั้งคำถาม 2) การแสวงหาความรู้สารสนเทศ 3) สร้างองค์ความรู้ 4) เรียนรู้เพื่อการสื่อสาร และ 5) การตอบสนองสังคม เพื่อสะท้อนแนวทางและแนวคิดการบริหารจัดการศึกษาที่มีความแตกต่างทั้งบริบททางสังคมสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน

คำสำคัญ: แนวทางการบริหารโรงเรียน, โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้, ชุมชนแห่งการเรียนรู้

¹⁻² มหาวิทยาลัยรามคำแหง; Ramkhamhaeng University

³ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง; King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang
Corresponding author, e-mail: Songwut_vp@hotmail.com

Abstract

This academic article aimed to demonstrate the use of School as Learning Community (SLC) model to develop schools according to the community context. The learning community was a process used to develop the school to be strong with learning and knowledge of the community by allowing people in the community to participate in the development of their community through the learning process, analytical thinking, solving problems logically and applying various knowledge, skills, and abilities to develop school. The results of the study found that the guidelines for school administration as learning community consisted of 5 steps as follows: 1) asking questions, 2) seeking information, 3) creating knowledge, 4) learning for communication, and 5) giving back to society to reflect the approaches and concepts of educational management that were different in the social context and economic conditions of the community.

Keywords: School Administration Guidelines, School as Learning Community, Learning Community

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติปี พ.ศ. 2561-2580 กำหนดวิสัยทัศน์เพื่อการพัฒนาชาติให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ให้เป็นประเทศที่พัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยยุทธศาสตร์ชาติ ข้อที่ 3 ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาคนในทุกด้านและทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี คนเก่ง มีคุณภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษาให้มีการพัฒนาทำให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้าใจตนเองสังคมตามบริบทที่ตนเป็น มีความรู้และรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน และสร้างพื้นฐานการเรียนรู้โดยใช้ดิจิทัลของโลกอนาคตเพื่อความเป็นเลิศสู่ระดับสากล (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562)

วิสัยทัศน์ของชาติได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นแม่แบบในการพัฒนาด้านการศึกษา มุ่งเน้นสาระความเป็นมนุษย์ที่มีความสุข มีความรู้ตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนและสังคม เข้าใจบริบทความแตกต่างและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข พัฒนาความรู้และทักษะของ

ต้นสู่ความเป็นเลิศเพื่อเข้าสู่โลกในอนาคตที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งหน้าที่ในการนำนโยบายของชาติมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม คือ โรงเรียนและหลายโรงเรียนได้นำนโยบายมาส่งต่อผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้ทำหน้าที่การสอน และผู้ปกครองที่ให้การสนับสนุนนักเรียน เพราะเป้าหมายเพื่อให้นักเรียนวันนี้จะเป็นอนาคตที่ประเทศชาติคาดหวัง

สำหรับรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จได้รับความนิยมและเป็นต้นแบบการบริหารโรงเรียนในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-based Management) ซึ่งมีความเป็นอิสระในการบริหารทรัพยากร งบประมาณการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและคนในชุมชนเข้าบริหารโรงเรียนของตนภายใต้คณะกรรมการบริหารโรงเรียนตามวิสัยทัศน์ที่โรงเรียนกำหนด (กิริยณดา หนูอินทร์, 2562) ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) หมายถึง การพัฒนาวิชาชีพครู โดยให้ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา ประสบการณ์การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนเกิดประสิทธิผล โดยการดำเนินงานของชุมชนแห่งการเรียนรู้วิชาชีพ ส่งผลถึงเป้าหมายเพื่อการพัฒนาทักษะและศักยภาพ ให้เป็นครูมืออาชีพ (กมลวรรณ ทิพยเนตร, 2561)

School as Learning Community (SLC) เป็นรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนที่มีหลายประเทศทั่วโลก นำไปปรับใช้ในการบริหารโรงเรียน สามารถปรับเปลี่ยนได้ตรงตามบริบทของแต่ละพื้นที่ สร้างสังคมที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียน เสริมทักษะความชำนาญของแต่ละบุคคลทำให้เกิดความเป็นเลิศในด้านที่ผู้เรียนสนใจ การรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการเรียนการสอน ทำให้สามารถนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ได้อย่างคุ้มค่า เกิดเป็นสังคมโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม

ความหมายของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ School as Learning Community (SLC)

ปัจจุบันมีนักวิจัยและนักวิชาการหลายท่าน ได้นิยามความหมายของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยตามคำเรียกในภาษาอังกฤษที่แตกต่างแต่นิยามในความหมายเดียวกัน เช่น School as Learning Organization (SLO) (Senge, P.M., 1990), School as Learning Community (SLC) (Sato, M., 2016), Learning Community of School (LCS) (Mello, R.R. & Braga, F.M., 2018), Lesson Study for Learning Community (LSLC) ฯลฯ โดยสรุปความหมายของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามนิยามของนักวิชาการ ได้ดังนี้

Elboj, C., et al. (2002) ระบุว่า โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (School as Learning Community: SLC) เป็นการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนทางด้านวัฒนธรรมและสังคม เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความสำเร็จให้แก่ผู้เรียนโดยพิจารณา การมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของคนที่มีความหลากหลายในสังคมเดียวกัน

García-Carrión, R., et al (2020) ได้นิยามคำว่า โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (School as Learning Community: SLC) หมายถึง การมีวิสัยทัศน์และข้อตกลง รวมไปถึงคุณค่าพื้นฐานและวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาโรงเรียนร่วมกัน โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้เรียน ครู ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการสนับสนุนเพื่อเพิ่มคุณภาพและพัฒนาโรงเรียน

สายสุณีย์ กอสนาน (2562) ได้ให้ความหมายของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (School as Learning Community: SLC) หมายถึง โรงเรียนที่ช่วยอบรมสั่งสอนและให้นักเรียนเรียนรู้ร่วมกัน บทบาทของครูผู้สอนในโรงเรียนทำให้ครูได้เรียนรู้ร่วมกันได้ร่วมกันพัฒนาวิชาชีพของตัวครูผู้สอนให้มีประสิทธิภาพ ผู้ปกครองและชุมชนได้มีส่วนร่วมในโรงเรียน ทำให้เกิดการปฏิรูปการจัดการเรียนการสอนอย่างสมบูรณ์แบบ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปความหมายของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (School as Learning Community: SLC) ได้ว่า โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้หมายถึง การสนับสนุนการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนระหว่างผู้เรียน ครู ผู้ปกครองและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ภายใต้วิสัยทัศน์และข้อตกลงร่วมกัน ตลอดจนคุณค่าพื้นฐานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด เพื่อพัฒนาคุณภาพและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารโรงเรียน

ความสำคัญของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ School as Learning Community (SLC)

School as Learning Community (SLC) เป็นรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องมือนำสู่การพัฒนาโรงเรียนแห่งศตวรรษที่ 21 (EDUCA Review, 2564) สามารถเชื่อมโยงได้หลายมิติของการจัดการโรงเรียน เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนและการจัดการระบบการเรียนการสอนในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนสามารถนำ SLC ไปกำหนดเป็นนโยบาย วิสัยทัศน์ของโรงเรียนทำให้เกิดทิศทางในการจัดการร่วมกันในองค์กร มีการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม มีความเป็นประชาธิปไตย (Democracy Philosophy) ทุกคนสามารถร่วมกันกำหนดเป้าหมาย มีจุดมุ่งหมายเดียวกันทั้งระบบ ครู ผู้สอนสามารถออกแบบจัดกิจกรรมโดยนำ SLC มาออกแบบการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ การสอนจึงมีส่วนร่วมจากทุกคน

ที่เกี่ยวข้อง ห้องเรียนเป็นห้องเรียนสาธารณะ ทำให้ทุกคนสามารถเข้ามาแสดงความคิดเห็นร่วมกัน และสามารถกำหนดรูปแบบการจัดการในห้องร่วมกันออกแบบบรรยากาศของห้องเรียน กิจกรรมยังเป็นการส่งเสริมความเป็นเลิศของผู้เรียนโดยเชื่อมโยงความแตกต่างของแต่ละคน นำมาพัฒนาเพื่อให้ผู้เรียนเป็นเลิศในสิ่งที่ตนสนใจ และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างสมบูรณ์แบบ ผู้ปกครองในฐานะผู้มีความเกี่ยวข้องกับโรงเรียน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน เข้ามาพูดคุยและเสนอแนะซึ่งอยู่ภายใต้ข้อตกลงร่วมกันของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC)

SLC เป็นแนวทางของการปฏิรูปการศึกษา โดยการสร้างวิสัยทัศน์และการมีส่วนร่วมของเด็กทุกคนและเด็กทุกคน สามารถเรียนรู้ได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยการจัดรูปแบบห้องเรียนแบบ SLC เกิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศญี่ปุ่น โดยซาโต มานาบุ และขยายออกไปสู่ระดับประเทศและทวีปต่าง ๆ จนได้รับความสนใจในระดับนานาชาติ การจัดการศึกษาในปัจจุบันมุ่งเน้นการพัฒนาโรงเรียนแห่งศตวรรษที่ 21 โดยส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ไม่มุ่งเน้นสิ่งใดหรือผู้ใดเป็นสำคัญที่สุดเพียงสิ่งเดียว แต่ให้ทุกคนเป็นศูนย์กลางในโรงเรียนโดยยึด 3 ประเด็นสำคัญ ประเด็นแรก การรวมกลุ่มเครือข่ายครู ผู้บริหารโรงเรียน นักครูศึกษาและนักการศึกษา ทำให้เกิดการขับเคลื่อนความเป็นสาธารณะ ประเด็นที่สอง ให้ความสำคัญเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ ประเด็นที่สาม ให้ความสำคัญแห่งความเป็นเลิศ และการพัฒนาครูทุกคนร่วมกัน โดยเรียกรูปแบบการพัฒนานี้ว่า School as Learning Community หรือ SLC โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (EDUCA Review, 2564) ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในหลากหลายมิติ ได้แก่ มิติโรงเรียน มิติผู้บริหาร มิติผู้เรียน และมิติผู้ปกครอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้ ซึ่งให้ความสำคัญกับผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อโรงเรียน

1.1 ทำให้โรงเรียนและห้องเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นพื้นที่สาธารณะ

1.2 ทุกคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในโรงเรียนสามารถเข้ามาร่วมกันพัฒนาได้อย่างเป็นอิสระอยู่ภายใต้วิสัยทัศน์ร่วมกัน

1.3 มีวิสัยทัศน์และแนวคิดเดียวกัน

2. ประโยชน์ต่อผู้บริหาร

2.1 ผู้บริหารสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดการโรงเรียนได้ชัดเจน

2.2 รวดเร็วและทันสมัย การยอมรับฟังความคิดเห็นของครูในโรงเรียน

2.3 ทำให้การบริหารงานมีความรวดเร็วตรงตามวัตถุประสงค์ความต้องการของ

ผู้ปฏิบัติงานจริง

3. ประโยชน์ต่อผู้เรียน

3.1 สามารถพัฒนาการเรียนการสอนให้ตรงตามความถนัดของผู้เรียนที่มีความแตกต่างระหว่างบุคคล นิสัย ความชอบของแต่ละบุคคล

3.2 ส่งเสริมให้เกิดความเป็นเลิศในด้านที่ผู้เรียนสนใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ประโยชน์ต่อผู้ปกครอง การที่โรงเรียนและห้องเรียนเป็นสาธารณะ ทำให้ผู้ปกครองหรือคนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ นำเอาทักษะต่าง ๆ มาร่วมกันออกแบบห้องเรียน รูปแบบกิจกรรมจะทำให้โรงเรียนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์แบบ

สรุปได้ว่า School as Learning Community หรือ SLC โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการร่วมมือของทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาโรงเรียน ให้เป็นพื้นที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ ของทุกคนในการร่วมกันพัฒนาการบริหารโรงเรียน และการจัดการเรียนการสอน โดยมีเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกัน สามารถปรับเปลี่ยนให้ตรงตามบริบทของสังคม ผ่านการแสดงความคิดเห็นเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดร่วมกัน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้

แนวคิดทฤษฎีที่สำคัญของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ SLC ประกอบด้วยแนวคิดทฤษฎีของนักการศึกษา 2 แนวคิดได้แก่ 1) แนวคิดเชิงปรัชญาทางการเมืองของดิวอี้ และ 2) แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ของซาโต มาซาบุ รายนละเอียดดังนี้

แนวคิดแรก เป็นแนวคิดเชิงปรัชญาทางการเมืองของดิวอี้ (Dewey, J., 1927) ที่ระบุหลักการประชาธิปไตยเป็นหลักการสำคัญว่า การรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันเป็นกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้ อารมณ์ความรู้สึก และมุมมองที่หลากหลาย ภายใต้วิสัยทัศน์และแนวทางร่วมกัน

แนวคิดที่สอง เป็นการนำแนวคิดเชิงปรัชญาทางการเมืองของดิวอี้มาเป็นหลักการพื้นฐานและนำไปสู่แนวคิดโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยนักวิชาการที่ชื่อว่า ซาโต มาซาบุ (Sato, M., 2016) ซึ่งมีหลักการสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ 1) SLC ไม่ใช่สูตรหรือเทคนิคที่ตายตัวแต่เป็นการผสมผสานระหว่างวิสัยทัศน์ ปรัชญา และระบบกิจกรรม 2) SLC เป็นการบูรณาการร่วมกันจากหลากหลายแนวทาง โดยอาศัยการบริหารงานภายใต้หลักประชาธิปไตยที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีสิทธิและความเสมอภาคในการบริหารร่วมกัน 3) SLC อาศัยหลักการพื้นฐานการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยอาศัยการสื่อสารแบบโต้ตอบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกคนผ่านการระดมความคิดเห็นและการตอบสนองร่วมกัน และ 4) SLC ไม่ใช่การเคลื่อนไหว แต่เป็น

เครือข่ายที่มีการกระจายอำนาจอย่างหลากหลาย โดยทำให้เป็นห้องเรียนสาธารณะที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ เพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนทุกคนผ่านกระบวนการพัฒนาครูโดยใช้ชั้นเรียนและห้องเรียนเป็นฐาน ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วนคือ 1) การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคล (Individual Changes) 2) การเรียนรู้ของครูทุกคน (Learning Together) และ 3) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันของทุกคน (Making the Entire School Learning) (อรรถพล อนันตวรสกุล, 2565)

ประวัติและวิวัฒนาการของโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้

โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (School as Learning Community: SLC) หรือโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั้น เป็นแนวคิดทางการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นมากกว่า 20 ปี ที่ส่งผลให้เกิดการปฏิรูปโรงเรียนในประเทศญี่ปุ่น ตั้งแต่ระดับฐานรากจนได้รับความสนใจและขยายเครือข่ายออกไปในประเทศอื่น ๆ ทางภาคพื้นเอเชียตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนถึงนอกทวีปต่าง ๆ เช่น ประเทศเม็กซิโก จนทำให้เกิดเครือข่ายในระดับนานาชาติ ภายใต้ชื่อว่า “The International Network for School as Learning Community” (อรรถพล อนันตวรสกุล, 2565)

SLC ประเทศญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นต้นแบบ SLC ได้นำขบวนการ SLC ไปใช้ในโรงเรียนหลายแห่งทั่วประเทศญี่ปุ่น โดยนำมาพัฒนาภาวะผู้นำของครูใหญ่ ส่งเสริมทักษะความเป็นมืออาชีพในการสอนของครูในโรงเรียน แก้ปัญหานักเรียนมีพฤติกรรมก่อความวุ่นวายในโรงเรียน (Sato, M., 2016) SLC ในประเทศจีน มีการนำรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนแบบ SLC ไปปรับใช้เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี 1990 โดยกลุ่มนักวิจัยชาวเซี่ยงไฮ้ ได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับ SLC นำมาแปลและตีพิมพ์ในปี 2003 ในหนังสือทฤษฎีทางวิชาการสำหรับนักวิจัยเชิงปฏิบัติการสำหรับครู ซึ่งกลายเป็นหนังสือที่ขายดีอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะหนังสือชื่อ Silent Revolution ซึ่งเป็นหนังสือหนังสือที่ครูในประเทศจีน นำไปเป็นต้นแบบของนวัตกรรมสำหรับศตวรรษที่ 21 SLC จึงได้รับการยกย่องว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการศึกษามีคุณภาพ ในการปฏิรูปหลักสูตรของประเทศจีน (Sato, M., Makio, M, Hayashi, T. & Ohno, M., 2015)

สำหรับประเทศไทย หลังจากทีในงานมหกรรมการศึกษา EDUCA เมื่อปี 2016 ได้มีการนำแนวคิด SLC นี้เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย จนถึงปัจจุบันมีโรงเรียนกว่า 50 โรงเรียนที่นำแนวคิดเรื่องโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) ไปใช้แล้วประสบความสำเร็จ ยกตัวอย่างเช่น โรงเรียนสาธิตพัฒนาที่เริ่มนำแนวคิดนี้ไปใช้ตั้งแต่ ปี 2558 ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากบุคลากรภายในโรงเรียน (จิณณภัทร พิบูลวิจิตรารัง, 2565) แต่ด้วยแนวคิดนี้เป็นการสร้างระบบ

กิจกรรมขึ้นจากภายใน คือ มีการสร้างการมีส่วนร่วมของครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครอง รวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ในชุมชนซึ่งกิจกรรมที่สร้างจะต้องมีความเชื่อมโยง เป็นระบบที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ความน่าสนใจสำหรับแนวคิดนี้ก็คือ เรื่องของทัศนคติของตัวครูผู้สอน เพราะการจัดการเรียนการสอนของไทยตั้งแต่ในอดีต ครูผู้สอนจะเป็นผู้ออกแบบการจัดการเรียนสอนเพียงฝ่ายเดียว หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องของครูผู้สอนและนักเรียนเท่านั้น และส่วนใหญ่ครูผู้สอนจะไม่ให้ใครเข้ามาเกี่ยวข้อง ในเรื่องของการเรียนการสอนโดยไม่จำเป็น แต่ด้วยรูปแบบของการจัดการรูปแบบ SLC ครูผู้สอนจะต้องเปิดโอกาสให้บุคคลอื่น ทั้งเพื่อนครูในโรงเรียน ผู้ปกครอง สมาชิกในชุมชน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมสังเกตการณ์ และเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันเป็นการเปลี่ยนทัศนคติของครูผู้สอนในอดีตให้เปิดกว้างทางความคิด แต่ถ้าโรงเรียนใดสามารถดำเนินการในเรื่องนี้ได้ตามบริบทที่จะส่งผลดีต่อการพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนนั้นเป็นอย่างยิ่ง

องค์ประกอบของโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ SLC

องค์ประกอบโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มี 3 องค์ประกอบ (ชาโต มานานุ, 2559) ได้แก่ 1) วิสัยทัศน์ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ 2) ปรัชญาของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ 3) ระบบกิจกรรมของชุมชนแห่งการเรียนรู้รายละเอียดดังนี้

1. วิสัยทัศน์ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Vision) คือ โรงเรียนเป็นสถานที่ฝึกอบรม และให้ความรู้แก่นักเรียน และครูในโรงเรียนที่ให้การอบรมและการเรียนรู้ในฐานะผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษา ผู้ปกครองและคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการปฏิรูปโรงเรียน โดยที่โรงเรียนเข้าบริบทของชุมชนความต้องการของชุมชนและผู้ปกครองสามารถตอบสนองต่อความต้องการ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

2. ปรัชญาของชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือ หลักแห่งความรู้และความจริง ประกอบด้วย

2.1 ปรัชญาการเป็นสาธารณะ (Public Philosophy) การที่โรงเรียนและห้องเรียนจะต้องเป็นสถานที่แหล่งการเรียนรู้ของทุกคน ไม่มีใครเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว สร้างให้ห้องเรียนเป็นพื้นที่แสดงผลงานต่อสาธารณะ มีการนำเสนอผลงานของชั้นเรียนอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างห้องเรียนชุมชนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

2.2 ปรัชญาการมีประชาธิปไตย (Democracy Philosophy) เป็นการทำให้โรงเรียนเป็นสถานที่ที่มีความเป็นประชาธิปไตยสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระภายใต้ความ

เสมอภาคและความเท่าเทียมซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในอนาคตต่อไป ความสำคัญของประชาธิปไตย (Democracy Philosophy) ต้องสามารถเชื่อมโยงระหว่างเด็กกับเด็กเด็ก และครูกับครูจะต้องให้ความเคารพซึ่งกันและกัน สร้างความสัมพันธ์ในการรับฟังซึ่งกันและกัน ไม่ทอดทิ้งใครให้อยู่เพียงลำพังในห้องเรียน

2.3 ปรัชญาความเป็นเลิศ (Excellent Philosophy) การที่เด็กทุกคนมีสิทธิพัฒนาศักยภาพเพื่อก้าวไปสู่ความเป็นเลิศตามแนวทางของตัวเองโดยความเป็นเลิศในที่นี้ หมายถึง ไม่ว่าจะเจอเงื่อนไขแบบใดก็สามารถรับมือต่อเงื่อนไขนั้นได้อย่างดีที่สุด โดยทั่วไปแล้วระดับหัวข้อในชั้นเรียนของบรรดาครูมักต่ำเกินไป แทบจะไม่เคยเห็นว่าชั้นเรียนไหนล้มเหลวจากการให้หัวข้อเด็กที่สูงเกิน ซึ่งการยกระดับหัวข้อขึ้นเพื่่อมุ่งสู่ปรัชญาความเป็นเลิศ

3. ระบบกิจกรรมของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การเรียนรู้แบบร่วมมือรวมพลังในห้องเรียน (Collaborative Learning) 2) การสร้างความเป็นเพื่อนร่วมงาน (Collegiality) และชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning Community) 3) การเข้าร่วมเรียนรู้ของผู้ปกครองและคนในชุมชนท้องถิ่น (Parental and Community Involvement) เพื่อเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนานักเรียนทุกคนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันแบบร่วมมือรวมพลัง ทั้งใน มิติของผู้บริหาร ครู นักเรียนและผู้ปกครองหรือชุมชน อย่างเต็มศักยภาพและใช้ชีวิตในสังคมได้ อย่างมีความสุข นำไปสู่การสร้างโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยระบบ กิจกรรม 3 ส่วนนั้นจะเข้ามาอยู่ในรูปแบบกิจกรรมภายในโรงเรียนอย่างเป็นธรรมชาติ

คุณลักษณะสำคัญของโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ SLC

คุณลักษณะของโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เป็นปรัชญาและวิสัยทัศน์ที่ทรงพลังที่สุดในการปฏิรูปโรงเรียน สามารถเปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติของโรงเรียนแบบเดิมไปสู่โรงเรียนที่มีนวัตกรรมสอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 เป็นแนวทางที่มีหลักคิดเป็นเหตุเป็นผลตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีทางการศึกษาที่ได้รับการยอมรับอย่างสูง ทั้งมุมมองเชิงวิชาการและงานวิจัยจากภาคปฏิบัติในหลายประเทศของเอเชีย เป็นทั้งปรัชญาและแนวปฏิบัติที่ยินยัดที่จะปกป้อง การจัดการศึกษา โดยรัฐที่ต้องจัดให้แก่สาธารณะ (Public Education) สร้างหลักประกันทั้งในเชิงคุณภาพและความเท่าเทียม ไม่ยอมจำนนต่อแนวนโยบายการศึกษาตามแนวทางเสรีนิยมใหม่ที่เน้นการแข่งขัน โรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ตั้งอยู่บนฐานความคิดแบบสังคมประชาธิปไตย (Social Democracy) ที่สนับสนุนให้พลเมือง และภาคประชาสังคมเคลื่อนไหวตามวิถีประชาธิปไตย

ดังนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่า โรงเรียนในฐานะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารโรงเรียนที่ไม่มียึดบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นศูนย์กลาง โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการ

บริหารงานภายใต้วิสัยทัศน์ที่กำหนดร่วมกัน มีความเป็นประชาธิปไตยมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้น

ประเด็นการนำรูปแบบ SLC ไปใช้ในบทบาทที่ต่างกัน

การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด SLC เป็นการพัฒนาคณาภพการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนทุกคนผ่านกระบวนการพัฒนาครู โดยใช้ชั้นเรียนและห้องเรียนเป็นฐาน โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ห้องเรียนเปิดกว้างเป็นห้องเรียนสาธารณะ รับฟังความคิดเห็น สามารถปรับเปลี่ยนตามบริบทของโรงเรียน หลักการสำคัญของแนวคิด SLC คือ ทำให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้ที่ดีที่สุดผ่านปรัชญาทางการศึกษา 3 ด้าน (Garcia-Carrion, R., Gomez, A., Molina, S. & Ionescu, V., 2017; García-Carrión, R., et al., 2020; Mello, R.R. & Braga, F.M.; 2018) 1) วิสัยทัศน์ของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Vision) 2) ปรัชญาของชุมชนแห่งการเรียนรู้ ปรัชญาการเป็นสาธารณะ (Public Philosophy) ปรัชญาการมีประชาธิปไตย (Democracy Philosophy) ปรัชญาความเป็นเลิศ (Excellent Philosophy) 3) ระบบกิจกรรมของชุมชนแห่งการเรียนรู้ การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) การสร้างความเป็นเพื่อนร่วมงาน (Collegiality) การเข้าร่วมเรียนรู้ ของผู้ปกครอง (Parental and Community Involvement) ซึ่งสามารถใช้ได้กับทุกโรงเรียนทุกบริบทของสังคมเหมาะกับการจัดการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประยุกต์ใช้แนวคิด SLC ในการบริหารโรงเรียน

การนำแนวคิด SLC ไปประยุกต์ใช้สามารถนำไปใช้ตามบทบาทที่แตกต่างกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง สรุปเป็นรายละเอียดได้ดังนี้

1) บทบาทผู้บริหาร SLC เป็นแนวคิดที่ใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์สำหรับการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนได้อย่างชัดเจน ตลอดจนทำให้ผู้บริหารสามารถรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อปรับเปลี่ยนนโยบายให้เหมาะสมและตรงความต้องการของผู้ปฏิบัติงาน

2) บทบาทครู SLC เป็นแนวทางสำหรับการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนตามความต้องการของผู้เรียน โดยได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจากผู้ที่เกี่ยวข้องนำมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูกับชุมชน ครูกับนักเรียน และครูกับผู้ปกครอง ตลอดจนการจัดบรรยากาศห้องเรียนสาธารณะให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของทุกคน

3) บทบาทนักเรียน SLC ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมและแสดงออกมากขึ้น ผ่านการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระตามหลักประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการออกแบบการเรียนรู้ของตนเองตลอดจนสามารถเพิ่มเติมทักษะการเรียนรู้ต่างๆ ตามความชอบของตนเองภายใต้ความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งจะนำไปสู่ความสุขและความสำเร็จในการเรียน

4) บทบาทผู้ปกครอง SLC เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งในการออกแบบการจัดการเรียนการสอน และมีโอกาสได้เข้ามาเรียนรู้ในห้องเรียนสาธารณะอย่างเป็นอิสระ รวมไปถึงได้แบ่งปันองค์ความรู้และทรัพยากร เพื่อนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์แบบ

ดังนั้นโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ จึงเป็นการจัดการระบบการบริหารโรงเรียนที่ตอบสนองความต้องการของบริบทชุมชน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโรงเรียน ทำให้สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้อย่างคุ้มค่าต่อการจัดการเรียนการสอน และ SLC ยังช่วยสนับสนุนระบบประชาธิปไตย คือ การยอมรับฟังความคิดเห็นของทุกคนที่เข้ามาโดยมีวิสัยทัศน์ร่วมกันและสามารถเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาไปในทิศทางที่เป็นเป้าหมายเดียวกัน นอกจากนี้ SLC ยังเป็นรูปแบบการจัดการระบบที่ดีและสร้างบรรยากาศเชิงบวกที่สามารถทำได้จริง ทำให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการเรียนรู้ภายใต้การตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลจนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เหมาะสมกับบริบท ในขณะที่ครูสามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานและการเห็นคุณค่าในหน้าที่ของตนสำหรับผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญ สามารถเกิดความเข้าใจลึกซึ้งและมีศักยภาพในการบริหารงานการนิเทศ การเป็นพี่เลี้ยง และยอมรับต่อผลลัพธ์ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ของทุกฝ่าย

ตัวอย่างแนวทางการสร้างโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ตัวอย่างแนวทางการสร้างโรงเรียนชุมชนแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยในปัจจุบัน ผู้เขียนแบ่งออกเป็น 2 กรณีศึกษาดังนี้ 1) กรณีศึกษาโรงเรียนสาธิตพัฒนา และ 2) กรณีศึกษาโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งทั้งสองกรณีศึกษาได้นำ SLC ไปใช้ในเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานต้นสังกัดดังนี้

กรณีศึกษาแรก ลัดดา ภูเกียรติ และคณะ (2562) ได้ศึกษาแนวทางการสร้างโรงเรียนแห่งชุมชนการเรียนรู้กรณีศึกษาโรงเรียนสาธิตพัฒนา พบว่า รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ควรมี 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การสร้างความรู้และความเข้าใจทำให้เกิดคุณค่าประกอบด้วย การใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน (5-STEP) ได้แก่ การตั้งคำถาม การแสวงหาความรู้สารสนเทศ สร้างองค์ความรู้ เรียนรู้เพื่อการสื่อสาร และการตอบแทนสังคม ส่วนระยะที่ 2

การสร้างโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยการใช้ทักษะของการเรียนรู้ผ่านบทเรียนและการร่วมมือรวมพลังระหว่างสมาชิกของชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ ทั้งในและนอกโรงเรียนในการร่วมกันออกแบบและวางแผนโปรแกรมการเรียนรู้และกิจกรรมตามปรัชญาของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child Centre) ซึ่งผลที่เกิดขึ้นคือบรรยากาศเชิงบวกระหว่างผู้เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ฝ่าย ได้แก่ ครู นักเรียนและผู้บริหารหรือผู้เชี่ยวชาญ

กรณีศึกษาที่สอง อนงค์กาญจน์ ศรีจันทร์ (2563) ได้ศึกษาแนวทางพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลตามแนวคิดโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่า การสะท้อนคิดเป็นแนวทางของการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณภาพประจำตำบลตามแนวคิดโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ นั้น คือ ต้องมีการประเมินผลเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ร่วมกันของชุมชนและโรงเรียนมีความต้องการจำเป็นสูงสุด จึงจะทำให้ได้ประโยชน์กับทุกฝ่ายการนำรูปแบบการบริหารโรงเรียนเพื่อยกระดับคุณภาพของนักเรียนด้วยการเสริมสร้างโรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) ไปใช้ในช่วงเริ่มต้นควรมีผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาคอยให้การดูแลช่วยเหลือหากเกิดข้อสงสัย เพื่อให้ เกิดการเรียนรู้พัฒนาร่วมกันอย่างต่อเนื่องจนเกิดความเข้าใจอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการนำไปสู่การปฏิบัติ

บทสรุป

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (School as Learning Community SLC) ของซาโต มาซาฮิโระ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 องค์ประกอบได้แก่ วิสัยทัศน์ (Vision) ปรัชญา (Philosophy) และระบบกิจกรรม (Activity) นำไปสู่แนวทางการบริหารโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการในระบบกิจกรรม เนื่องจากการนำแนวทางนี้ไปใช้ในทางปฏิบัติเพื่อให้เป็นโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ สามารถปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับสภาพบริบทที่นำไปใช้ได้จริง โดยผู้เขียนสรุปแนวทางการบริหารโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ดังนี้

1) การบริหารโรงเรียนภายใต้การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถร่วมกันกำหนดเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติโดยใช้หลักประชาธิปไตย ตลอดจนสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารได้ตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

2) การบริหารโรงเรียนภายใต้หลักปรัชญา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 2.1) หลักประชาธิปไตย เป็นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน การรับฟังและการแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ 2.2) ความเป็นห้องเรียนสาธารณะ ทุกคนสามารถร่วมกัน

ออกแบบห้องเรียนและการจัดการเรียนการสอนภายใต้ทรัพยากรที่มีอยู่ได้ และ 2.3) ความเป็นเลิศ เป็นการส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความแตกต่างกันให้เกิดศักยภาพสูงสุด โดยนักเรียนมีส่วนร่วมออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างเต็มความสามารถ

3) การบริหารโรงเรียนภายใต้ระบบกิจกรรม โดยมีการเชื่อมโยงกับทุกภาคส่วน ภายใต้เครือข่ายความร่วมมือของทุกฝ่ายได้แก่ ผู้บริหารกับชุมชน ผู้บริหารกับครู ระหว่างครูด้วยกัน ครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน โรงเรียนกับผู้ปกครอง และชุมชนกับโรงเรียน โดยมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่แท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการบริหารโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ภายใต้การกำหนดวิสัยทัศน์ ปรัชญา และระบบกิจกรรมร่วมกันของทุกภาคส่วน สามารถแบ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติได้ 5 ขั้นตอน (5 Steps 5L) ดังนี้

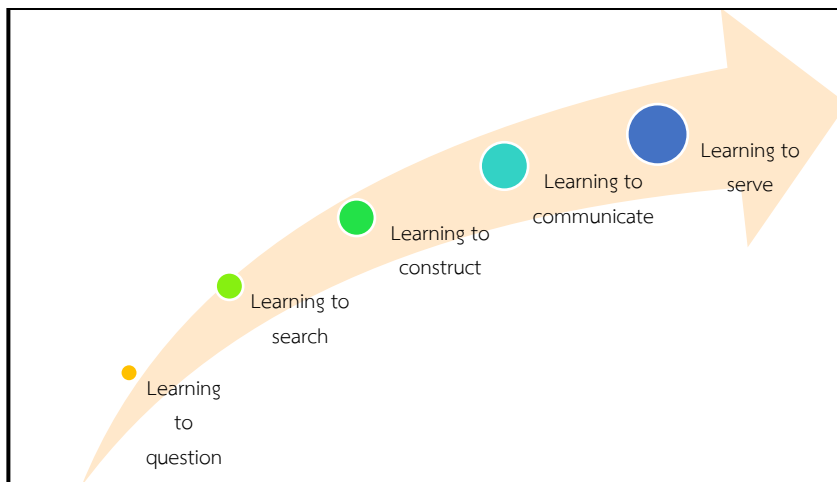
1. การตั้งคำถาม (Learning to Question) การมีส่วนร่วมของผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองในการกำหนดปัญหา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการยอมรับซึ่งกันและกัน มีความเป็นประชาธิปไตยยอมรับฟังซึ่งกันและกัน เพื่อเป้าหมายร่วมกัน

2. การแสวงหาความรู้สารสนเทศ (Learning to Search) ใช้เทคโนโลยีในการแสวงหาความรู้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนของตน

3. สร้างองค์ความรู้ (Learning to Construct) สามารถเกิดองค์ความรู้จากการแสวงหาได้ด้วยตนเองสร้างความเป็นเลิศในด้านที่ตนสนใจได้อย่างอิสระ

4. เรียนรู้เพื่อการสื่อสาร (Learning to Communicate) นำเสนอแนะนำแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อพัฒนาดตนเองเป็นไปตามบริบทที่ตนเองมีความสนใจ

5. การตอบแทนสังคม (Learning to Serve) รู้หน้าที่ของตนรับผิดชอบต่อตนเองสังคม และประเทศชาติ

ภาพที่ 1 แนวทางการบริหารโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน (5 Steps 5L)

กล่าวโดยสรุป แนวทางการบริหารโรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (SLC) มีประโยชน์และส่งผลทำให้โรงเรียนในบริบทที่แตกต่างกัน จะสามารถพัฒนาความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และสามารถนำองค์ความรู้ไปขยายต่อยอด และใช้กลยุทธ์เพื่อการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ตรงตามบริบทของโรงเรียนแต่ละขนาด ตลอดจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพ การจัดการศึกษาของไทย ยกย่องแก้ปัญหาคุณภาพการจัดการศึกษาทำให้เกิดจุดแข็งในการบริหารจัดการโรงเรียน ทั้งด้านการบริหารและด้านวิชาการต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กมลวรรณ ทิพนเนตร. (2561). *การพัฒนาวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการสร้างชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- กิริยณภา หนูอินทร์. (2562). *การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน*. วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, 1(4), 33-39.
- จิณณภัทร พิบูลิทธิธารัง. (2565). *กลยุทธ์การบริหารความเป็นเลิศของโรงเรียนมัธยมศึกษาสู่โรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาวะผู้นำและนวัตกรรมการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม.
- ชาโต มานาบุ. (2559). *การปฏิรูปโรงเรียน แนวความคิด “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” กับการนำทฤษฎีมาปฏิบัติจริง*. นนทบุรี : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

- ลัดดา ภูเกียรติและคณะ. (2562). *แนวทางการสร้างโรงเรียนแห่งชุมชนการเรียนรู้: กรณีศึกษา โรงเรียนสาธิตพัฒนา*. เข้าถึงได้จาก https://www.satitpattana.ac.th/web/news/public_ksp_OneSchoolOneInnovation2560/Guide_to_Creating_School_Community_Learning.pdf
- สายสุนีย์ กอสนาน. (2562). *ชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพโดยผสมผสานเครือข่ายสังคมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้แบบไตร่ตรองที่ส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *แผนการปฏิรูปประเทศ ด้านการศึกษา (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อนงค์กาญจน์ ศรีจันทร์. (2563). *แนวทางพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล ตามแนวคิด โรงเรียนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถพล อนันตวรสกุล. (2562). *ชั้นเรียนคือพื้นที่ที่ทรงพลังของการพัฒนาวิชาชีพครู*. เข้าถึงได้จาก <https://adaybulletin.com/talk-guest-lifelong-learning-athapol-anunthavorasakul/42460>
- Dewey, J. (1927). *The public and its problems*. New York : H. Holt and Company.
- EDUCA Review. (2564). *SLC - School as Learning Community โรงเรียนในฐานะชุมชนแห่งการเรียนรู้ พร้อมภาพประกอบ Infographic*. เข้าถึงได้จาก <https://www.educathai.com/knowledge/articles/480>
- Elboj, C., et al. (2002). *Comunidades de aprendizaje. Transformar la educación*. Barcelona : Graó.
- García-Carrión, R., et al. (2020). Teacher Induction in Schools as Learning Communities: Successful Pathways to Teachers' Professional Development in a Diverse School Serving Students Living in Poverty. *Sustainability*, 12(7146), 1-15.
- Garcia-Carrion, R., Gomez, A., Molina, S. & Ionescu, V. (2017). Teacher Education in Schools as Learning Communities: Transforming High- Poverty Schools through Dialogic Learning. *Aust. J. Teach. Educ*, 42, 44-56.

- Mello, R.R. & Braga, F.M. (2018). School as Learning Communities: an effective Alternative for Adult Education and Literacy in Brazil. *Front. Educ*, 3(114), 1-17.
- Sato, M. (2016). *Enhancing Collaborative Learning: Challenges of School as Learning Community*. Thailand : Keynote for EDUCA2016.
- Sato, M., Makio, M, Hayashi, T. & Ohno, M. (2015). Abrupt intensification of North Atlantic Deep Water formation at the Nordic Seas during the late Pliocene climate transition. *Geophysical Research Letters*, 42(12), 4949-4955.
- Senge, P.M. (1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. New York : Currency Doubleday.

การพัฒนาการเรียนรู้ในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงาน ของหน่วยงานภาครัฐ

Developing Learning in Using Digital Technology as a Management Tool for
Government Agencies

ณัฐนิชา กลัมพสุต¹

Nutnicha Kalumpasut

Received: March 20, 2023

Revised: April 17, 2023

Accepted: May 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอการพัฒนาการเรียนรู้ในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐ พบว่า บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐไทยไม่คุ้นชินกับการปฏิบัติงานด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้การปฏิบัติงานผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำเล่า จึงสร้างความวิตกกังวลและไม่มั่นใจในตัวเองให้กับบุคลากร โดยกลัวว่าตัวเองจะทำได้ไม่ดี จนเกิดกรอบความคิดด้านลบ หรือกรอบความคิดแบบยึดติด และพยายามที่จะหันกลับไปใช้แนวทางการปฏิบัติงานแบบเดิม ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อนโยบายการพัฒนาการบริหารงานด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล การที่จะบรรลุผลสำเร็จในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ต้องมีแนวทางแก้ไขโดยพัฒนาบุคลากร 3 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างให้มีกรอบความคิดเติบโตที่พร้อมเรียนรู้และให้การยอมรับการบริหารงานด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล 2) การพัฒนาบุคลากรให้มีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย และ 3) การพัฒนาบทบาทผู้บริหารองค์กรในการสนับสนุนให้มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

คำสำคัญ: เทคโนโลยีดิจิทัล, การพัฒนาการเรียนรู้, เครื่องมือในการบริหารงาน

¹ กลุ่มตรวจสอบภายในระดับกระทรวง สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข; Internal Audit Division, Office of the Permanent Secretary Ministry of Public Health

Corresponding author, e-mail: nkalumpsut@gmail.com, Tel. 097-1189877

Abstract

The purpose of this academic article was to propose the development of learning in using digital technology as a management tool for government agencies. It was found that personnel in Thai government agencies were not familiar to work with digital technology causing operational errors to occur over and over again. Therefore, Therefore, it created anxiety and self-doubt for personnel. It was afraid that I wouldn't be able to do it myself until a negative mindset arose or a stuck mindset and tried to return to the old way of working. This was not beneficial to the policy of developing administration with digital technology. For being successful in solving such problems, there must be a solution by developing personnel in 3 areas: 1) creating a growth mindset that were ready to learn and accepted management with digital technology; 2) developing personnel to have various learning styles; and 3) developing the role of corporate executives in supporting the use of digital technology.

Keywords: Digital Technology, Learning Development, Management Tools

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (ราชกิจจานุเบกษา, 2565) และพระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ.2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2562) ได้กำหนดให้หน่วยงานภาครัฐนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงาน เพื่อพลิกโฉมระบบราชการสู่ Government 4.0 ที่ภาครัฐเปิดกว้างและเชื่อมโยงกัน (Open and Connected Government) ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางการบริการและเข้าถึงความต้องการในระดับปัจเจกชน (Citizen-centric and Service-oriented Government) และเป็นภาครัฐอัจฉริยะที่มีสมรรถนะสูงและทันสมัย (Smart and High Performance Government) โดยในส่วนบุคลากรของรัฐ ต้องได้รับการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางความคิด (Mindset) ให้ตนเองมีความเป็นผู้ประกอบการสาธารณะ (Public Entrepreneurship) เพิ่มทักษะ สมรรถนะที่จำเป็นและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งจะส่งผลต่อการแสดงบทบาทของการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Leader) เพื่อสร้างคุณค่า (Public Value) และประโยชน์สุขให้แก่ประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2560)

นอกจากนั้นแล้ว สารสนเทศและการสื่อสาร ยังเป็นกลไกเพื่อให้แต่ละองค์ประกอบของการควบคุมกระบวนการภายในองค์กร มีความสมบูรณ์และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล เนื่องจากการดำเนินงานทุกด้านในองค์กรล้วนแล้วแต่ต้องการข้อมูล เพื่อการตัดสินใจ และเพื่อประเมินสถานการณ์ขององค์กรอยู่เสมอ (อัญชลี พิพัฒน์เสรีบุญ, 2560) หน่วยงานของรัฐจึงได้นำเทคโนโลยีมาช่วยในการปฏิบัติงานภายในหน่วยงาน เช่น การจัดหาโปรแกรมต่าง ๆ เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานให้มีความรวดเร็ว ถูกต้อง แม่นยำ และข้อมูลที่ได้จากการประมวลผล สามารถนำเสนอให้ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องใช้ในการตัดสินใจ วัตถุประสงค์สำคัญของการสื่อสารที่มีประสิทธิผลเพื่อให้อย่างมั่นใจได้ว่า ผู้บริหารได้รับข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงอย่างถูกต้องและทันเวลา สามารถจัดการความเสี่ยงตามลำดับความสำคัญ หรือตามการเปลี่ยนแปลงหรือความเสี่ยงที่เกิดขึ้นใหม่ มีการติดตามแผนการจัดการความเสี่ยงต่อเนื่อง เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงการบริหารองค์กรและจัดการความเสี่ยงต่าง ๆ เพื่อให้องค์กรมีโอกาสในการบรรลุวัตถุประสงค์ได้มากที่สุด แต่การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบดิจิทัลเป็นเรื่องใหม่ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องนำเสนอการพัฒนาการเรียนรู้ในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐ

การพัฒนากรอบความคิด (Mindset)

การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือบริหารงาน ทำให้บุคลากรต้องมีทักษะที่หลากหลาย โดยเฉพาะทักษะแบบ Soft Skill เพื่อรับมือกับความรวดเร็วและรุนแรงของโลกการทำงานที่มีมากขึ้น เช่น ทักษะการรับมือกับงานหลายอย่าง (Multi-Tasking) โดยสามารถทำงานหลายอย่างในเวลาเดียวกัน ทักษะการยืดหยุ่น (Flexibility/Resilience) โดยพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลง โดยตระหนักว่าทุกอย่างเปลี่ยนแปลงได้ ผิดพลาดได้ แต่ต้องหาทางรับมือ ทักษะการสื่อสาร (Communication) โดยมีการสื่อสารที่โดดเด่น สื่อใจความชัดเจนและเข้าใจความรู้สึกของคู่สนทนา และทักษะเรียนรู้ด้วยตัวเอง (Active Learning) โดยการคอยหาความรู้ให้ตัวเองอยู่ตลอดเวลา และต่อยอดงานด้วยตัวเอง

การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบดิจิทัล ทำให้เกิดความไม่แน่นอนของสถานการณ์ที่ไม่อาจคาดเดาได้ บุคลากรหลายคนเกิดความรู้สึกวิตกกังวล ไม่มั่นใจในตัวเอง จนสร้างกรอบความคิดแบบยึดติด (Fixed Mindset) พยายามที่จะหันกลับไปใช้แนวทางการปฏิบัติงานแบบเดิม ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อนโยบายการบริหารงานด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล จึงจำเป็นต้องพัฒนากรอบความคิด (Mindset) ของทั้งบุคลากรและผู้บริหารองค์กรภาครัฐ โดยบุคลากรต้องหมั่นพัฒนาตัวเองเพื่อรองรับการทำงานที่หลากหลายมากขึ้น รองรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ทุกวินาที ในขณะที่ผู้บริหารองค์กร

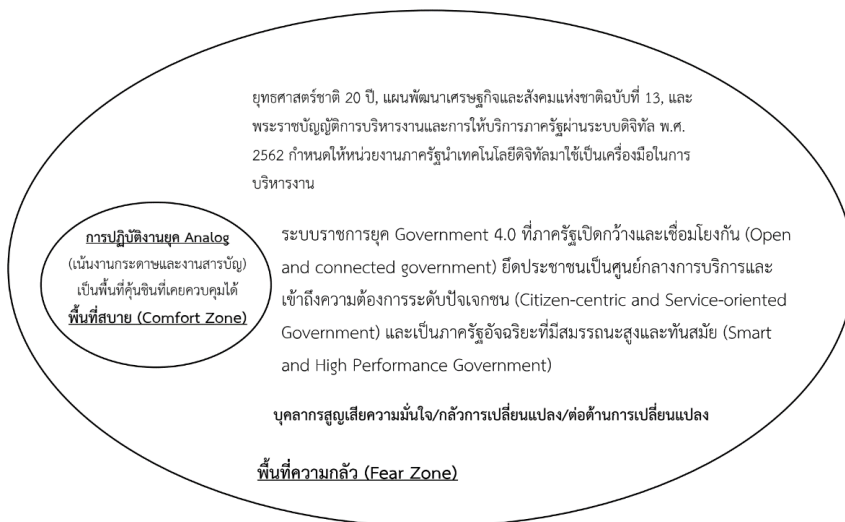
ภาครัฐก็ไม่ควรยึดถือว่าองค์กรหรือความคิดของตนดีแล้ว ต้องมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน อย่างน้อยเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกคนเสนอความคิดใหม่ ๆ เพื่อพัฒนางานหรือองค์กรได้ ก็จะส่งผลให้ความน่ากลัวของโลกดิจิทัลที่รวดเร็ว รุนแรง และเปลี่ยนแปลงได้ตลอดลดน้อยลง และกลายเป็นพื้นที่สำหรับการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ต่อไปได้

ศาสตราจารย์ ดร.แคโรล เอส. ดเว็ค (Dweck, C.S., 2006) จากมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ระบุว่า สิ่งที่ควบคุมความคิด เจตคติ ความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการแสดงทางพฤติกรรมของบุคคล เป็นผลมาจากกรอบความคิด (Mindset) ซึ่งเป็นเรื่องของความเชื่อเกี่ยวกับตนเองและคุณสมบัติพื้นฐานส่วนใหญ่ของบุคคลในด้านต่าง ๆ เช่น ความคิดเกี่ยวกับความสามารถ สถิติปัญญาพรสวรรค์ หรือบุคลิกภาพของตนเอง Dr. Dweck ได้แบ่งกรอบความคิดของมนุษย์ออกเป็น 2 แบบ คือ กรอบความคิดแบบจำกัด (Fixed Mindset) และกรอบความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset)

ลักษณะ Fixed Mindset มี 5 ประการ ได้แก่ 1) ปฏิเสธความยุ่งยาก เห็นว่าความท้าทายความยุ่งยาก และงานที่ท้าทาย เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความยากลำบากและทำให้เกิดความไม่แน่นอนที่จะประสบความสำเร็จ เห็นว่า งานที่มีความยุ่งยากค่อนข้างเสี่ยงที่จะทำให้เกิดผลกระทบด้านลบกับภาพลักษณ์ของตน หลีกเลี่ยงหรือปฏิเสธความท้าทายและมักยึดติดกับการทำงานในสิ่งที่ถนัด และสิ่งที่รับรู้ว่าจะสามารถทำได้ดี 2) หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับอุปสรรค (ทำให้ล้มเลิกความตั้งใจได้ง่าย) มักจะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับปัญหาและอุปสรรค ดังนั้น เมื่อบุคคลลักษณะนี้ เผชิญหน้ากับอุปสรรคเขามักที่จะตัดสินใจปฏิเสธในการทำงานต่อไป เพราะรู้สึกท้อถอย พ่ายแพ้ และเลิกทำงานประเภทนั้นไปในที่สุด 3) ความพยายามต่ำ (มองความพยายามว่าไม่มีประโยชน์หรือเป็นสิ่งที่แย่) มีความเข้าใจว่าความพยายามเป็นสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ถ้าบุคคลมีความสามารถก็จะทำงานให้ประสบความสำเร็จได้โดยง่ายโดยไม่ต้องอาศัยความพยายาม ดังนั้น ความพยายามจึงเป็นสัญลักษณ์ของบุคคลที่ไร้ความสามารถอย่างแท้จริง 4) เพิกเฉยต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ แม้ว่าการวิจารณ์นั้น จะเป็นข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ และ 5) หวั่นไหวกับความสำเร็จของผู้อื่น เห็นความสำเร็จของผู้อื่นเป็นสิ่งที่แสดงถึงความต่อต้าน ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ ตรงกันข้ามกับลักษณะของ Growth Mindset ได้แก่ 1) การต้อนรับความท้าทาย เชื่อว่าตนเองมีความสามารถที่จะเรียนรู้เรื่องใหม่ ๆ และจะตอบรับทุกความท้าทาย เป็นโอกาสที่ทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้น 2) ความเพียรพยายาม โดยมีการตั้งเป้าหมายแบบมุ่งมั่นในการเรียนรู้ แสวงหาหนทางถึงความเชี่ยวชาญ จะทำสิ่งใด ๆ เพื่อมุ่งพัฒนาความสามารถของตนเอง 3) เผชิญหน้ากับความล้มเหลว โดยจะรู้สึกล้มเหลวก็ต่อเมื่อไม่ได้เกิดการเรียนรู้ ไม่ได้พยายามมากเพียงพอ จึงไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค จะพยายามวางแผนและพัฒนาลองรูปแบบการเผชิญความล้มเหลว แก้ไขปัญหาใหม่ ๆ ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง 4)

เรียนรู้จากคำวิพากษ์วิจารณ์ โดยจะรับฟังคำแนะนำ จะได้แก้ไขปรับปรุงตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้พัฒนานตนเองมากที่สุด และ 5) ค้นพบบทเรียนและแรงบันดาลใจในความสำเร็จของผู้อื่น โดยเชื่อว่าประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เราได้รับและการสร้างแรงบันดาลใจในความสำเร็จของผู้อื่นนั้น สามารถเปลี่ยนแปลง Mindset ในช่วงไหนของชีวิตก็ได้ เพื่อที่จะประสบความสำเร็จและได้รับความพึงพอใจอย่างแท้จริง Dr. Dweck ได้เสนอแนะว่า การจะพัฒนาบุคลากรให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ต้องพัฒนาผ่านพื้นที่ทางจิตวิทยาที่อยู่ภายในจิตใจของคน 4 พื้นที่ ได้แก่ พื้นที่สบาย (Comfort Zone) พื้นที่ความกลัว (Fear Zone) พื้นที่การเรียนรู้ (Learning Zone) และพื้นที่เติบโต (Growth Zone)

พื้นที่แรก คือ พื้นที่การทำงานและดำรงชีวิตแบบเดิม เป็น Comfort Zone หรือพื้นที่ปลอดภัยที่ควบคุมได้ ไม่ต้องปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงอะไรอีก และพอใจที่จะอยู่ในพื้นที่นี้ ไม่ต้องการการเติบโตอะไรอีก เพราะทำให้รู้สึกว่าได้ทำอะไรในสิ่งที่ตนเองทำได้อยู่แล้ว คนที่มีลักษณะกรอบความคิดแบบจำกัด จะชอบพื้นที่แบบนี้ แต่ยุค Technology Transformation ที่ต้องการให้บุคลากรในองค์กรเรียนรู้และพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้บุคลากรสร้างการเติบโตให้กับองค์กรได้มากที่สุด ส่งผลให้รูปแบบการทำงานแบบเดิม (เน้นงานหนังสือและงานสารบัญ) ถูกคุกคาม (ทางจิตวิทยา) ให้ต้องเปลี่ยนแปลงมาใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการบริหารงาน กลายเป็น Fear Zone คือ เกิดความกลัวต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพราะจะต้องเริ่มเรียนรู้อะไรใหม่ หรือได้รับมอบหมายงานในหน้าที่ใหม่ที่ไม่เคยทำมาก่อน จึงมีอาการวิตกกังวล ไม่มั่นใจในตัวเอง กลัวว่าตัวเองจะทำได้ไม่ดี อ่อนไหวกับคำตำหนิของคนรอบข้าง จนสร้าง Mindset ด้านลบให้แก่ตัวเอง เช่น เราทำไม่ได้แน่ ๆ ทำไปก็เท่านั้น นี่ไม่ใช่สิ่งที่เราชอบ เราทำไม่เป็น หรือข้ออ้างอื่น ๆ ที่จะทำให้วนกลับไปอยู่ใน Comfort Zone อันแสนปลอดภัยของตนเอง

ภาพที่ 1 พื้นที่การปฏิบัติงานยุค Analog ที่หดแคบลง เพราะถูกแทนที่ด้วยพื้นที่แห่งความกลัว
(การเปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการบริหารงาน)

การจะเปลี่ยนผ่านไปทำงานด้วยดิจิทัล จะต้องเรียนรู้อีกมาก เป็น Learning Zone หรือพื้นที่แห่งการเรียนรู้ เป็นความท้าทายที่จะเปลี่ยนตนเองไปเป็นคนใหม่ จะต้องผ่านการพัฒนาตัวเองอย่างเต็มรูปแบบ มีการเรียนรู้อะไรใหม่ ๆ และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา แล้วมักจะต้องเผชิญกับ “ปัญหา” ตามมาด้วยทุกครั้งไป ทำให้รู้สึกว่าการทำอะไรก็ไม่ได้ดังที่หวังไว้ ทำเท่าไรก็ไม่สำเร็จสักที บางคนอาจจะเริ่มรู้สึกถอดใจ ยอมแพ้กับความล้มเหลวของตัวเอง แล้วถอดใจและกลับไปอยู่ใน Comfort Zone อีกครั้ง ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่ดี

บุคลากรที่มีกรอบความคิดเติบโต (Growth Mindset) เท่านั้น ที่มีมุมมองว่า “ความผิดพลาดหรือความล้มเหลวต่างหากที่เป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จ” คือ ความท้าทายที่จะทำให้สามารถพัฒนาตัวเองได้เร็วขึ้น มองปัญหาอุปสรรคเป็นความท้าทาย เป็นเรื่องสนุก สนุกไปกับงาน สนุกกับการแก้ปัญหา สนุกกับการสร้างความสำเร็จ บุคลากรดังกล่าว ก็จะรับมือกับความผิดหวังได้เสมอ และเห็นว่าการเรียนรู้ คือ เรื่องสนุกของชีวิตไปโดยปริยาย มีการพัฒนาเพื่อเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ และพัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา เช่น การหาความรู้เพิ่มเติม อ่านบทความ ถามผู้มีประสบการณ์ ลงเรียนคอร์สออนไลน์ หรือเอาความผิดพลาดมาเป็นบทเรียนสอนและพัฒนาตนเอง เป็นต้น

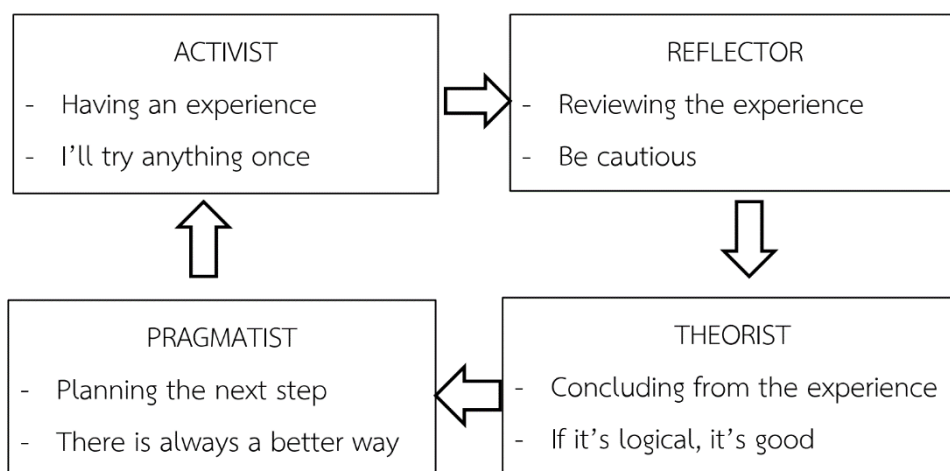
ภาพที่ 2 การเกิดขึ้นของพื้นที่การเรียนรู้ ช่วยสร้างพื้นที่ปลอดภัยใหม่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้พื้นที่ความกลัวและพื้นที่สบายแบบเดิมหดแคบลง

พื้นที่การเรียนรู้ (Learning Zone) มีความสำคัญมากต่อการเปลี่ยนผ่านระบบราชการแบบเดิมไปสู่การปฏิบัติงานด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ข้าราชการจะสามารถเข้าสู่พื้นที่การเรียนรู้นี้ได้ก็ต้องพัฒนารอบความคิดของตนเองให้เป็นกรอบความคิดเติบโตให้ได้ก่อน จากเอกสารวิจัยของจุฬาลักษณ์ ทิพวัน และวราพร เอรารวรรณ (2563) ได้พัฒนาองค์ประกอบกรอบความคิดเติบโตออกเป็น 7 องค์ประกอบ และ 16 ตัวบ่งชี้ ซึ่งองค์กรภาครัฐสามารถนำไปประยุกต์ใช้พัฒนารอบความคิดให้กับบุคลากรของรัฐได้ ได้แก่ 1) การชอบความท้าทาย (Embrace Challenges) มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ (1) ยอมรับความเสี่ยง (2) รับรู้ว่าการท้าทายเป็นโอกาสในการเรียนรู้ และ (3) รักในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ 2) ความเพียรพยายามในการเรียนรู้ (Effort as the Path to Mastery) มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ (1) มุ่งมั่นในการเรียนรู้ และ (2) ใช้ความพยายาม 3) กล้าเผชิญปัญหา (Persist in the Face of Setbacks) มี 3 ตัวบ่งชี้ คือ (1) พยายามแก้ไขปัญหและอุปสรรค (2) วิเคราะห์สาเหตุของความล้มเหลว และ (3) มุ่งแก้ไขความผิดพลาด 4) การเรียนรู้จากคำวิพากษ์วิจารณ์ (Learn from Criticism) มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ (1) รับฟังการวิพากษ์วิจารณ์ และ (2) ปรับปรุงและพัฒนา 5) ความสามารถในการรับรู้และพัฒนาศักยภาพทางปัญญา (Ability to Develop Intellectual) มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ (1) พัฒนาศักยภาพทางการเรียนรู้ของสมอง และ (2) พัฒนาศักยภาพทางการคิดของตนเอง 6) การหาบทเรียนและแรงบันดาลใจจากความสำเร็จของผู้อื่น (Success of Others) มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ (1) แสวงหาและเรียนรู้ความสำเร็จของผู้อื่น และ (2) นำประสบการณ์ความสำเร็จผู้อื่นมาปรับใช้ และ 7) การแสดงออกและการรับผิดชอบในการเรียนรู้ตนเอง (Expression and Responsibility to Learn on Themselves) มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ (1) เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และ (2) รับผิดชอบในการเรียนรู้

ในปัจจุบัน บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐจำนวนมาก ยังมีกรอบความคิดแบบยึดติด (Fixed Mindset) ทำให้องค์กรมีอัตราการเติบโตอย่างช้า ๆ และไม่ต่อเนื่อง เพราะบุคลากรกลัวการเปลี่ยนแปลง ไม่กล้าคิดสิ่งใหม่ ๆ หรือไม่กล้าออกจาก Comfort Zone แต่องค์กรจะอยู่รอดได้จำเป็นต้องเปลี่ยนกรอบความคิดบุคลากรให้เป็น Growth Mindset และพัฒนาการเรียนรู้ให้กับบุคลากรผ่านประสบการณ์การปฏิบัติงาน เพื่อยกระดับองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาองค์กรให้เป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้” นั้น ต้องแสวงหาแนวคิดทฤษฎีมาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ให้สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของหน่วยงาน โดยทฤษฎีหนึ่งที่เหมาะสม คือ ทฤษฎีวงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Cycle Theory)

วงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Cycles)

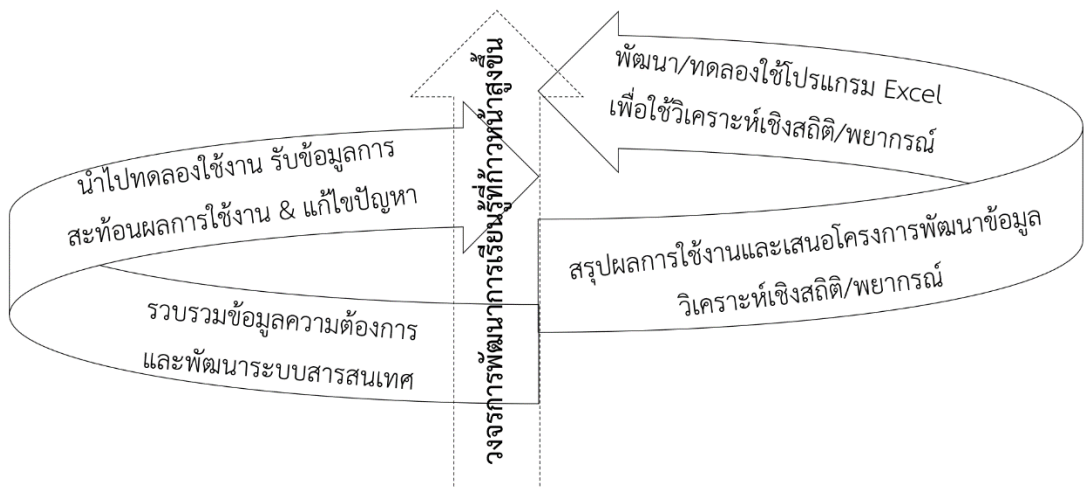
การที่ข้าราชการจะมีทักษะที่หลากหลายได้ ต้องมีรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) ที่หลากหลาย ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของ Peter Honey & Alan Mumford (Beever, G., 2017) สามารถสร้างรูปแบบการเรียนรู้ของบุคลากรได้ 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) Activist คือ ผู้ที่ชอบเรียนรู้จากประสบการณ์ใหม่ ๆ ชอบลองผิดลองถูก กระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมหรือการแก้ปัญหาด้วยการระดมความคิด มีความสุขกับการทำงานกับผู้อื่นโดยมีคติพจน์ว่า “มีอะไรใหม่ ๆ ให้ทำบ้าง” “พร้อมรับมือกับทุกสถานการณ์” 2) Reflector คือ ผู้ที่เก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานมาคิดพิจารณาไตร่ตรองในหลาย ๆ แง่มุม และวิเคราะห์โดยละเอียด ผ่านแนวคิดทฤษฎี ก่อนที่จะสรุปเป็นหลักการโดยมีคติพจน์ว่า “ต้องใช้เวลาสำหรับการไตร่ตรอง” 3) Theorist คือ ผู้ที่สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ เชื่อมโยงและผสมผสานข้อมูลต่าง ๆ จากข้อเท็จจริง และการสังเกตการณ์ให้มีความต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน มีวิธีคิดอย่างเป็นขั้นเป็นตอน สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูล และมักยึดถือทฤษฎีและหลักการเป็นสำคัญ โดยมีคติพจน์ว่า “ต้องหาความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ให้ได้” และ 4) Pragmatist คือ ผู้ที่สามารถใช้แนวคิดทฤษฎีและเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ โดยมีคติพจน์ว่า “ต้องนำสิ่งที่เรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติให้ได้”

ภาพที่ 3 Honey and Mumford learning cycle & prefer styles of learning

การประยุกต์ทฤษฎีการเรียนรู้ มาใช้พัฒนาการเรียนรู้ให้กับบุคลากรผ่านประสบการณ์ การปฏิบัติงาน จะเป็นการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและคุณค่าที่หน่วยงานภาครัฐเคยยึดถือ กลายเป็นวัฒนธรรมองค์กรใหม่ ที่มีลักษณะเป็นวงจรการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning

Cycles) ที่หมุนวนก้าวหน้าสูงขึ้นเรื่อยๆ ขอยกตัวอย่างวงจรการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มตรวจสอบภายในระดับกระทรวง ที่เริ่มตั้งแต่การได้รับมอบหมายภารกิจให้พัฒนาระบบสารสนเทศ เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2564 จนถึงวันที่ประเมินผลการปฏิบัติงาน คือ วันที่ 8 มกราคม 2566 สามารถแบ่งขั้นตอนการปฏิบัติงานได้ตามทฤษฎีวงจรการเรียนรู้เป็น 4 ขั้นตอน เป็นโครงสร้างวงจรการเรียนรู้ดังแสดงในภาพที่ 4 ได้แก่

ภาพที่ 4 บันไดวนการพัฒนางาน (Job Development Spiral) ที่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning) (ประยุกต์มาจากทฤษฎีการเรียนรู้ของ Honey & Mumford)

1) การรวบรวมข้อมูลความต้องการของกลุ่มตรวจสอบภายในระดับกระทรวง โดยผู้รับผิดชอบจำเป็นต้องเพิ่มทักษะและองค์ความรู้ในการเขียนโปรแกรมใหม่ๆ (พัฒนาทักษะที่มีอยู่: Reskilling และเสริมทักษะใหม่: Upskilling) ด้วยการสมัครเข้าเรียนออนไลน์หลายหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมของ Activist ที่ชอบเรียนรู้จากประสบการณ์ใหม่ ๆ ชอบลองผิดลองถูก กระตือรือร้นทำกิจกรรมหรือแก้ปัญหาด้วยการระดมความคิด และมีความสุขกับการทำงานกับผู้อื่น

2) การนำระบบสารสนเทศไปใช้งานจริง เพื่อรับฟังข้อมูลการสะท้อนผลการใช้งานจากผู้ให้บริการ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับพฤติกรรมของ Reflector คือ เก็บรวบรวมข้อมูลการปฏิบัติงานมาคิดพิจารณาไตร่ตรองหลายๆแง่มุม และวิเคราะห์โดยละเอียด ผ่านแนวคิดทฤษฎี ก่อนที่จะสรุปเป็นหลักการ

3) การสรุปผลการใช้งาน นำเสนอโครงการพัฒนาข้อมูลที่สามารถนำไปวิเคราะห์เชิงสถิติและพยากรณ์ได้ เพื่อสนองนโยบายมุ่งเน้นในปี 2566 ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

คือ “ต้องการพัฒนาข้อมูลดิจิทัลสุขภาพของประชาชน” และปลัดกระทรวงสาธารณสุข คือ “ต้องผลักดันการบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขสู่ดิจิทัล” (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2565) สอดคล้องกับพฤติกรรมของ Theorist คือ สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ เชื่อมโยงและผสมผสานข้อมูลต่าง ๆ จากข้อเท็จจริง และการสังเกตการณ์ที่ความต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผล มีวิธีคิดเป็นขั้นเป็นตอน สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูล และมักยึดถือทฤษฎีและหลักการเป็นสำคัญ

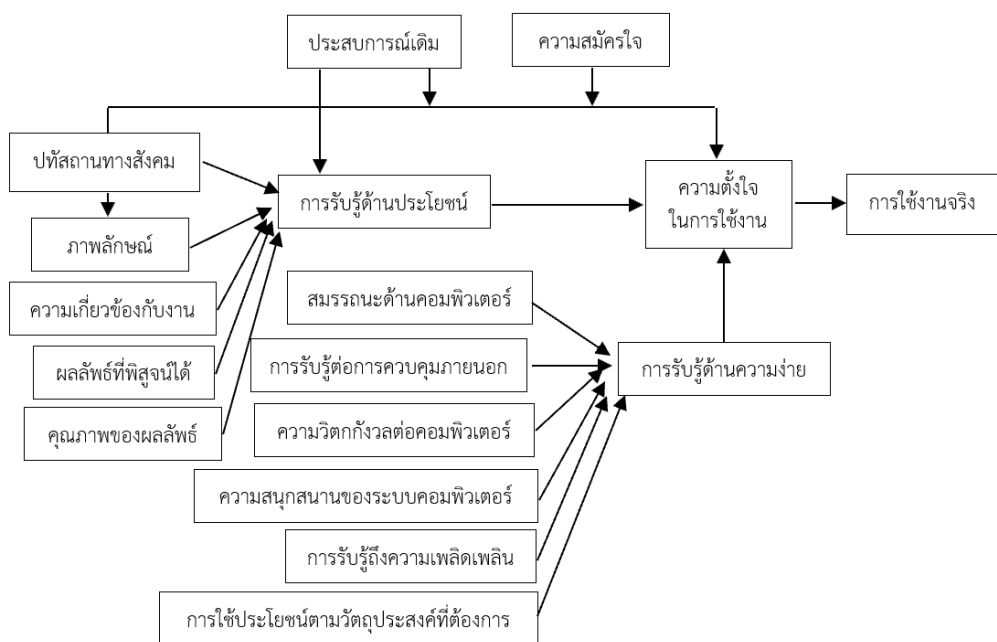
4) การนำเสนอการพัฒนาและทดลองใช้โปรแกรม Excel เพื่อให้สามารถวิเคราะห์เชิงสถิติและพยากรณ์ได้ สอดคล้องกับพฤติกรรมของ Pragmatist คือ สามารถใช้แนวคิดทฤษฎีและเทคนิควิธีต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้

การสร้างการยอมรับเทคโนโลยี

การเปลี่ยนแปลงจากยุค Analog ไปสู่ยุค Digital และยุค Robotic ทำให้เทคโนโลยีดิจิทัลมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการทำงาน บุคลากรของรัฐซึ่งเป็นแกนหลักของการพัฒนาประเทศ ที่ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของการเปลี่ยนแปลง ไม่ให้เกิด Culture Shock เนื่องจากการเปลี่ยนผ่านเทคโนโลยี (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2565) ดังนั้น นอกจากต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทางความคิด (Mindset) ของบุคลากรของรัฐให้มีความคิดเติบโต (Growth Mindset) และพัฒนาให้มีรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) ที่หลากหลายแล้ว ยังต้องทำให้บุคลากรของรัฐให้การยอมรับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือบริหารงานด้วย โดยการประยุกต์แบบจำลองการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model หรือ TAM) มาเป็นแนวทางในการสร้างการยอมรับเทคโนโลยีดิจิทัล

แบบจำลองการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี เป็นทฤษฎีที่ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้งานเทคโนโลยี ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ โดย TAM (Davis, F.D., 1985 อ้างถึงใน ปราโมทย์ ลือนาม, 2554) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจใช้งานเทคโนโลยี ปัจจัยที่เป็นขั้นรับรู้ (Awareness) ขั้นสนใจ (Interest) ขั้นประเมินผล (Evaluation) ขั้นทดลอง (Trail) ขั้นยอมรับ (Adoption) เป็นการกำหนดการแสดงพฤติกรรม ได้แก่ การรับรู้ประโยชน์ต่อการใช้เทคโนโลยีและการรับรู้ว่าเป็นระบบที่ง่ายต่อการใช้งาน นำไปสู่การยอมรับและใช้งานจริงของผู้ใช้

Venkatesh, V. & Bala, H. (2008 อ้างถึงในปราโมทย์ ลีอนาม, 2554) ได้นำ TAM2 ไปพัฒนาเพิ่ม โดยขยายความถึงปัจจัยรูปแบบที่มีผลต่อปัจจัยการรับรู้ความสะดวกในการใช้งาน ทั้งนี้ยังมีการพัฒนารูปแบบการยอมรับเทคโนโลยีแบบบูรณาการที่เรียกว่า Technology Acceptance Model3 หรือ TAM3 โดยผู้เขียนได้พัฒนา TAM3 ได้แก่ ความแตกต่าง แต่ละลักษณะของระบบ (System Characteristics) อิทธิพลของสังคม (Social Influence) และ เงื่อนไขในการอำนวยความสะดวก (Facilitating Conditions) ซึ่งเป็นตัวกำหนดความสามารถในการรับรู้ หากมีประสบการณ์ในการใช้งาน ความวิตกกังวลเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (Anxiety) ก็จะลดลง และมีการรับรู้ใช้งานที่ง่ายขึ้น ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี3 (Technology acceptance model3: TAM3)

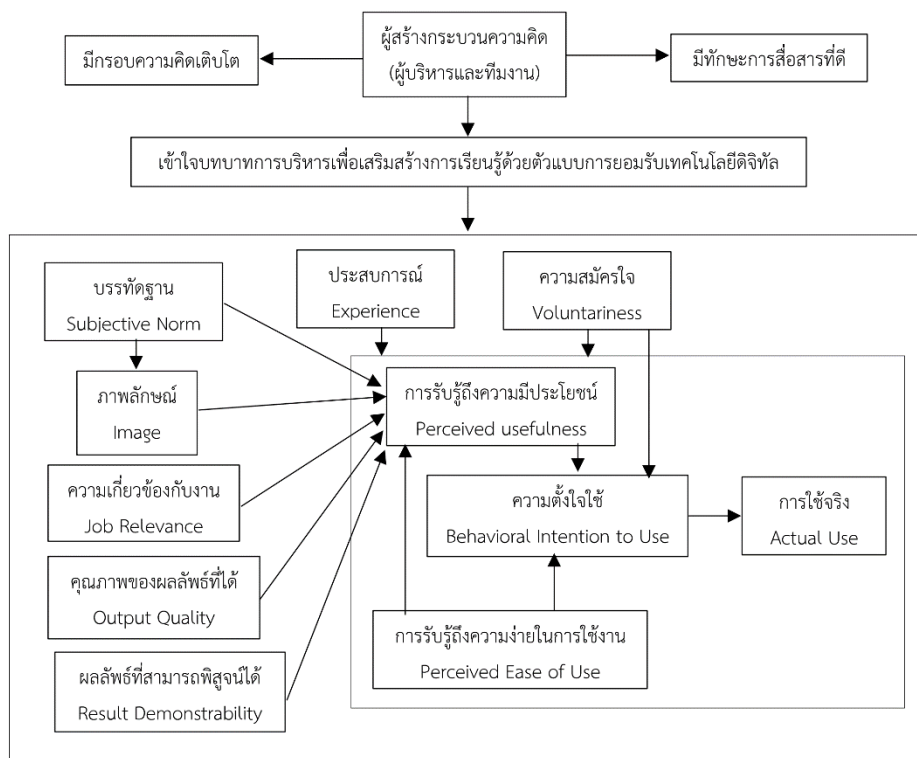
ประยุกต์จาก Venkatesh, V. & Bala, H., 2008 อ้างถึงในปรามิทธิ์ ลือนาม, 2554)

บทบาทผู้บริหารองค์การภาครัฐ

การที่จะพัฒนาบุคลากรให้มี Growth Mindset ให้ประสบความสำเร็จนั้น ผู้บริหารจำเป็นต้องมี Growth Mindset ก่อน จึงจะทำหน้าที่กระตุ้น Growth Mindset ให้กับบุคลากรไปพร้อมกับการปฏิบัติงานผ่านปัจจัยสนับสนุนต่าง ๆ ได้ดี เช่น การสร้างสิ่งแวดล้อมภายในสำนักงานให้มีบรรยากาศของความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน การให้บุคลากรกำหนดเป้าหมายและกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานของตนเอง จะเป็นวิธีการพัฒนา Growth Mindset ที่มี

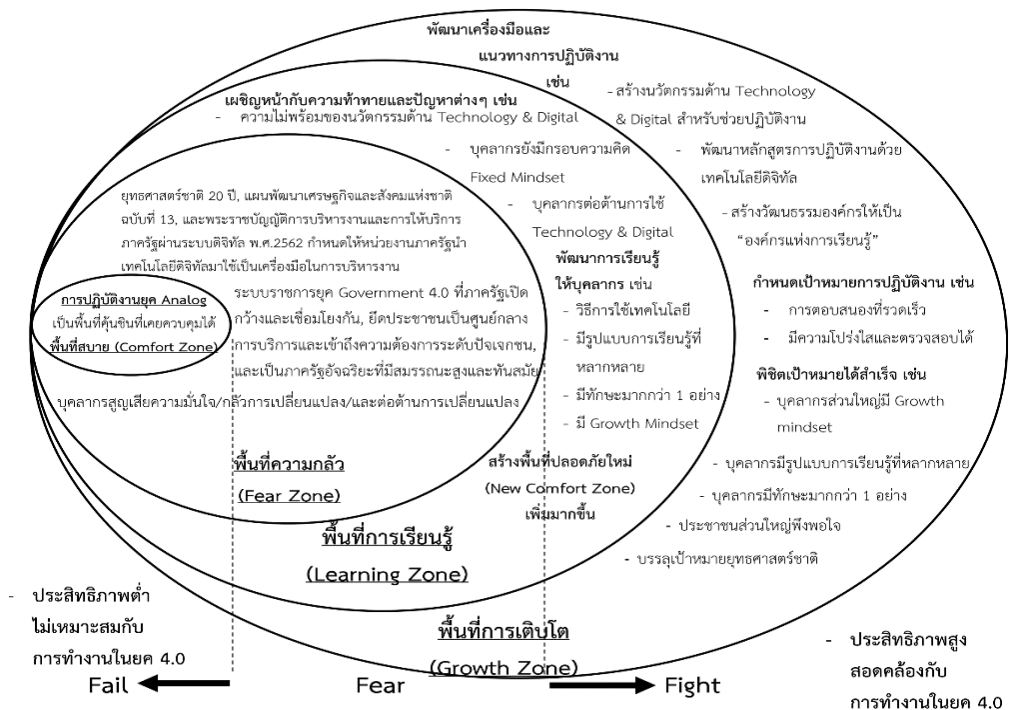
ประสิทธิภาพ มีการจัดพี่เลี้ยง (Mentoring) หรือโค้ช (Coach) ให้ดูแลช่วยเหลือบุคลากรให้เห็นคุณค่าในตนเองและให้โอกาสบุคลากรได้พัฒนา Growth Mindset มีการมอบหมายงานที่ท้าทาย (Challenge) คอยให้การสนับสนุน ส่งเสริม ช่วยเหลือ ในการพัฒนาการเรียนรู้ให้กับบุคลากร (Scaffold) โดยให้บุคลากรเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง (Owner Learning) มีการประเมินและให้ข้อมูลย้อนกลับที่กระตุ้น ให้เห็นว่า ความสำเร็จเกิดมาจากการใช้ความมุ่งมั่นพยายาม เป็นต้น (มารุต พัฒนา, 2566)

ผู้บริหารควรเริ่มต้นเปลี่ยนจาก “ภายในสู่ภายนอก” (สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน , 2560) โดยการสร้างทีม Learning & Development ให้ทำหน้าที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้บุคลากรของหน่วยมี Growth Mindset ที่พร้อมจะเติบโตตลอดเวลา และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ขององค์กรให้แข็งแกร่ง โดยผู้บริหารที่มี Growth Mindset จะรู้ว่าบรรยากาศแบบไหนที่ควรส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ จะพยายามปรับท่าที มีการวางตัว และการปฏิสัมพันธ์ในที่ทำงานที่สร้างความรู้สึกเป็นกันเอง ให้ที่ทำงานเป็นพื้นที่ที่ทุกคนกล้าเผยหรือยอมรับความผิดพลาดได้โดยไม่รู้สีกกลัว ในที่นี้ขอยกตัวอย่างบทบาทของผู้บริหารในการสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านองค์กรไปสู่การบริหารงานด้วยระบบดิจิทัล ดังโครงสร้างในภาพที่ 8

ภาพที่ 8 บทบาทของผู้บริหารเพื่อสนับสนุนให้มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

เมื่อผู้บริหารและบุคลากรมี Growth Mindset มีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย เข้าใจตัวแบบการยอมรับเทคโนโลยีดิจิทัล ก็จะสามารถพัฒนาเปลี่ยนผ่านองค์กรไปเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้สำเร็จ พื้นที่ความกลัว (Fear Zone) และพื้นที่การทำงานรูปแบบเดิม (Comfort Zone) ก็จะหดตัวเล็กลงเรื่อย ๆ พื้นที่การเรียนรู้ (Learning Zone) จะขยายตัว สร้างพื้นที่ปลอดภัยใหม่ (New Comfort Zone) เพิ่มขึ้น และกลายเป็นพื้นที่เติบโต (Growth Zone) ดังแสดงในภาพที่ 9

ภาพที่ 9 พื้นที่การเปลี่ยนผ่านไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้

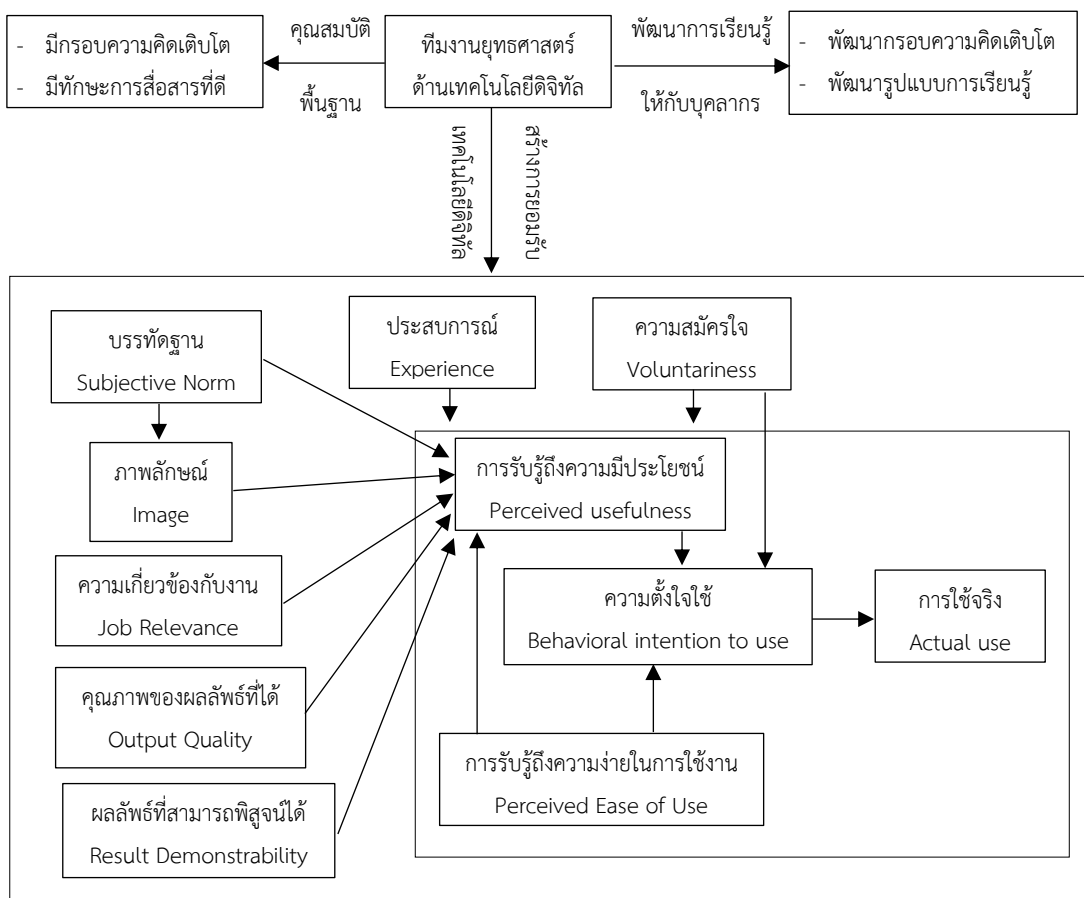
เมื่อองค์กรมีการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบดิจิทัลสำหรับจัดการกับความต้องการของประชาชน ในอนาคตทั้งหมดแล้ว การเปลี่ยนผ่านกลายเป็นวิถีชีวิตของบุคลากรของรัฐ และองค์กรภาครัฐสามารถไปตามเส้นทางเทคโนโลยีเชิงนวัตกรรมได้อย่างง่ายดาย โครงการการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบดิจิทัลกลายเป็นเรื่องปกติใหม่ในองค์กร ดังแสดงในภาพที่ 10

ภาพที่ 10 ลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้

ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรภาครัฐกับการใช้เทคโนโลยี

องค์กรภาครัฐสามารถประยุกต์ใช้เนื้อหาของบทความนี้ไปสร้างทีมงานยุทธศาสตร์ขององค์กร ให้ทำหน้าที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้บุคลากรในองค์กรของตนมี Growth Mindset มีรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) ที่หลากหลาย และให้การยอมรับเทคโนโลยีดิจิทัล โดยใช้แบบจำลองการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นพื้นฐานในการสร้างการยอมรับดังกล่าว โดยทีมงานยุทธศาสตร์ควรมีคุณสมบัติพื้นฐานสำคัญ คือ มีกรอบความคิดเติบโตและมีทักษะการสื่อสารที่ดี ดังแสดงในภาพที่ 11

ภาพที่ 11 โครงสร้างยุทธศาสตร์การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาเป็นเครื่องมือในการบริหารงาน

สรุปผล

การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือบริหารงานภาครัฐ ต้องการบุคลากรที่มีทักษะที่หลากหลาย โดยเฉพาะทักษะแบบ Soft Skill โดยจำเป็นต้องเปลี่ยนกรอบความคิดแบบยึดติด (Fixed Mindset) ของบุคลากรให้เป็นกรอบความคิดแบบเติบโต (Growth Mindset) ให้พร้อมที่จะพัฒนาการเรียนรู้จากประสบการณ์การปฏิบัติงาน เพื่อให้มีรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles) ที่หลากหลาย และให้การยอมรับการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือบริหารงาน โดยผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการสร้างกรอบความคิดเติบโตและการพัฒนาการเรียนรู้ให้กับบุคลากร และให้การสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านองค์กรไปสู่การบริหารงานด้วยระบบดิจิทัล

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

1. องค์กรภาครัฐในระดับกระทรวง ควรกำหนดยุทธศาสตร์การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานของหน่วยงาน โดยมีทีมงานยุทธศาสตร์ของกระทรวงทำหน้าที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้บุคลากรในแต่ละกระทรวงมี Growth Mindset มีรูปแบบการเรียนรู้ (learning styles) ที่หลากหลาย และให้การยอมรับเทคโนโลยีดิจิทัล โดยใช้แบบจำลองการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีเป็นพื้นฐานในการสร้างการยอมรับดังกล่าว โดยมีทีมงานยุทธศาสตร์ควรมีคุณสมบัติพื้นฐานสำคัญ คือ มีกรอบความคิดเติบโตและมีทักษะการสื่อสารที่ดี

2. ผู้บริหารองค์กรภาครัฐอื่น ๆ ควรประยุกต์เนื้อหาของบทความนี้ ไปเป็นพื้นฐานในการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยเริ่มต้นจากการเปลี่ยนกรอบความคิดของบุคลากรจาก Fixed Mindset ให้เป็น Growth Mindset ให้ได้ก่อน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงขั้นตอนการเปลี่ยน Fixed Mindset ให้เป็น Growth Mindset

ขั้นตอน	วิธีการ
- เปลี่ยนความคิดแบบ Fixed Mindset ให้เป็นความคิดแบบ Growth Mindset	- ตรวจสอบความคิดที่เป็นแบบ Fixed Mindset (เช่น คิดตัดสินตัวเอง / คิดโทษคนอื่นหรือสิ่งอื่น / คิดหนีปัญหา เป็นต้น) - ถอยความคิดออกจากปัญหาดังกล่าว แล้วจินตนาการว่า คนที่มี Growth Mindset จะคิดอย่างไร หากอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน (คิดเรียนรู้ / คิดแก้ปัญหา) นำมาเรียบเรียงใส่กระดาษ หรือกระดาน
- แปลความคิดแบบ Growth Mindset ให้เป็นแผนพฤติกรรม (Growth Mindset Action)	- แปลความคิดแบบ Growth Mindset (ความคิดที่จะเรียนรู้จากปัญหา หรือความคิดในการแก้ไขปัญห) ให้เป็นพฤติกรรมที่ปฏิบัติได้ เขียนแผนในการนำไปสู่การปฏิบัติให้ชัดเจน ว่าเป้าหมายคืออะไร ต้องทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร และมีใครเกี่ยวข้องบ้าง
- ลงมือปฏิบัติตามแผนพฤติกรรม Growth Mindset	- ลงมือปฏิบัติ
- ทบทวนความคิดหลังการปฏิบัติตามแผนพฤติกรรม Growth Mindset	- ประเมินผลการปฏิบัติตามแผน ว่าบรรลุเป้าหมายอย่างไรบ้าง ได้เรียนรู้อะไรเพิ่มเติมจากการกระทำบ้าง ตรวจสอบความคิดที่เกิดขึ้น ว่ายังเห็นด้วยกับความคิดแบบ Fixed Mindset แบบเดิมอยู่อีกหรือไม่ หากไม่เห็นด้วย แล้วความคิดเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง

เอกสารอ้างอิง

- กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2565). นโยบายมุ่งเน้นประจำปี 2566. เข้าถึงได้จาก <https://spd.moph.go.th/2023-focus-policy/>
- จุฬาลักษณ์ ทิพวัน และวราพร เอรารรณ์. (2563). การพัฒนาตัวบ่งชี้กรอบความคิดแบบเติบโต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 26(2), 119-133.
- ปราโมทย์ ลือนาม. (2554). แนวความคิด และวิวัฒนาการของแบบจำลองการยอมรับการใช้เทคโนโลยี *วารสารการจัดการสมัยใหม่*, 9(1), 9-17.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ.2566-2570). (2565, 1 พฤศจิกายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 139 ตอนพิเศษ 258 ง, หน้า 1-143.
- พระราชบัญญัติการบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ.2562. (2562, 22 พฤษภาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 136 ตอนที่ 67 ก, หน้า 57-66.
- มารุต พัฒนา. (2566). บทที่ 8 การโค้ชเพื่อเสริมสร้าง Growth mindset ของผู้เรียน ใน *เอกสารประกอบการเรียนรู้ รายวิชา สัมมนานวัตกรรมกรรมการโค้ชเพื่อการรู้คิด* เข้าถึงได้จาก http://www.curriculumandlearning.com/upload/Coaching/การโค้ชเพื่อเสริมสร้าง%20Growth%20mindset_1544292464.pdf
- ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580. (2561, 13 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก, หน้า 1-61.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2560). *คู่มือการสะท้อนการเรียนรู้ (Learning reflection) สำหรับ โครงการฝึกอบรมเสริมหลักสูตรนักบริหารระดับสูง (ส.นบส.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2560 รุ่นที่ 10*. เข้าถึงได้จาก https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/attachment/article/3_manual_reflection.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2560). *ระบบราชการไทยในบริบทไทยแลนด์ 4.0* เข้าถึงได้จาก <https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/document/thai-gov-system-context-thailand-4-0.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2565). *โครงการพัฒนาทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐ*. เข้าถึงได้จาก <https://www.ocsc.go.th/DLProject/mean-dlp>

- อัจฉรา เต่นเจริญโสภณ. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานของสำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (งานนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชาการบริหารทั่วไป). วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อัญชลี พิพัฒน์เสริญ (2560). สารสนเทศและการสื่อสาร: กรอบการควบคุมภายในโคโซ่ 2013 *วารสารวิชาชีพบัญชี* 13(38), 115-121.
- Beever, G. (2017). *Peter Honey and Alan Mumford Learning Styles*. Retrieved from <https://extensionaus.com.au/extension-practice/peter-honey-and-alan-mumford-learning-styles/>
- Dweck, C.S. (2006). *Mindset: The New Psychology of Success*. New York : Random House.
- Davis, F. D. (1985). *A Technology Acceptance Model for Empirically Testing New End-User Information Systems: Theory and Results*. Massachusetts Institute of Technology.
- Venkatesh, V. & Davis, F. (2000). A Theoretical Extension of the Technology Acceptance Model: Four Longitudinal Field Studies. *Management Science*, 46(2), 186-204.
- Venkatesh, V. & Bala, H. (2008). Technology Acceptance Model 3 and a Research Agenda on Interventions. *Decision Sciences*, 39(2), 273-315.
- Beever, G. (2017). *Peter Honey and Alan Mumford Learning Styles*. Retrieved from <https://extensionaus.com.au/extension-practice/peter-honey-and-alan-mumford-learning-styles/>
- Dweck, C.S. (2006). *Mindset: The New Psychology of Success*. New York : Random House.

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาฐานคลาวด์เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

Cloud-Based Social Studies Learning Management to Promote Lifelong
Learning Skills of Secondary School Students

กมล รินคำ¹ ชรินทร์ มั่งคั่ง² และแสวง แสบบุตร³

Kamol Rinkam, Charin Mangkhang and Sawaeng Seanbutr

Received: October 03, 2022

Revised: April 19, 2023

Accepted: May 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาฐานคลาวด์เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา พบว่า ประเทศไทยมีการกำหนดกรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พ.ศ.2554-2564 หรือ “ICT 2020” ตามวิสัยทัศน์ที่ว่า ICT เป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญในการนำพาคนไทยสู่ความรู้และปัญญาเศรษฐกิจไทยสู่การเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนด้วยการใช้ ICT เป็นเครื่องมือหรือเป็นส่วนประกอบสำคัญของการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาโดยการนำคลาวด์คอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ก็ถือเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและเรียนรู้ภายใต้สังคมเทคโนโลยีและสารสนเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเน้นให้ผู้เรียนมีการพัฒนาทักษะในการเรียนรู้ให้มากขึ้นในศตวรรษที่ 21 โดยอาศัยเทคโนโลยีคลาวด์คอมพิวเตอร์มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาทักษะและกระบวนการให้ดียิ่งขึ้น ทันสมัย และยั่งยืนด้วยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาของประเทศไทย และเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในอนาคตเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะเพื่อให้สอดคล้องกับ

¹⁻³ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; Chiang Mai University

ยุทธศาสตร์ข้อที่ 2 ของกระทรวงศึกษาธิการ คือ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน ด้วยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อสร้างกำลังคนของประเทศโดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนด้วยการใช้ ICT เป็นเครื่องมือหรือเป็นส่วนประกอบสำคัญของการเรียนการสอน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา, ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต, นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

Abstract

This academic article aimed to study cloud-based social studies learning management to promote lifelong learning skills of secondary school students. It was found that Thailand has established an information and communication technology policy framework 2011-2021 or “ICT 2020” according to the vision that ICT was an important driving force in bringing Thai people to knowledge, wisdom, and the Thai economy towards sustainable growth. In terms of emphasizing the development of students by using ICT as a tool or an important component of social studies teaching and learning, using cloud computing with teaching and learning management in the 21st century, it was considered another process that focused on students and learning under the society of technology and information media that were changing rapidly. Emphasis was placed on students developing more learning skills in the 21st century by using cloud computing technology to support teaching and learning and develop skills and processes to be better, modern, and sustainable by using information and communication technology to increase the efficiency of education in Thailand and was a guideline for organizing teaching and learning in the future to encourage students to have skills in line with Strategy No. 2 of the Ministry of Education, which was to support teaching and learning by using information and communication technology to increase the efficiency of education in Thailand. The objective was to build the country's manpower by emphasizing the development of students by using ICT as a tool or an important component of teaching and learning.

Keywords: Social Studies Learning Management, Lifelong Learning Skills, Secondary School Students

บทนำ

เทคโนโลยีในปัจจุบันทำให้วิถีการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไปเกิดการแข่งขันทางปัญญา โดยการใช้ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี ความรู้ใหม่ ๆ ที่ทันสมัยมากขึ้นอยู่ตลอดเวลา ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันที่เป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารที่องค์ความรู้เพิ่มขึ้นอย่างมากมาย และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้เรียน จึงจำเป็นต้องแสวงหาความรู้และมีทักษะให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เครือข่ายองค์กรความร่วมมือ เพื่อทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) ให้ความสำคัญกับผู้เรียนที่มีความเชี่ยวชาญในการแสวงหาความรู้ ประมวลผล เลือกใช้แหล่งเรียนรู้ การประยุกต์ใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยี ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาช่วย เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีรูปแบบที่น่าสนใจทันสมัยและตอบสนองการใช้งานของผู้เรียนโดยอาศัยระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมโยงกันทั่วโลกมาเป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ผู้เรียนกับผู้เรียนการจัดการเรียนรู้บนระบบเครือข่ายจึงเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างไร้ขีดจำกัดด้านการเข้าถึงข้อมูลรวมถึงมีความยืดหยุ่นในการจัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ เช่น เวลา คุณลักษณะผู้เรียนหรือบริบททางการเรียนรู้ (เสมอภาณุจน์ โสภณศิริธรรักษ์ และปราวินยา สุวรรณณัฐโชติ, 2555)

นอกจากนั้นทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจึงมีความจำเป็นที่ผู้สอนต้องให้ความสนใจไม่ว่าจะเป็นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูลทางภูมิศาสตร์ผ่านอินเทอร์เน็ต เช่น การใช้อินเทอร์เน็ตในการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ การใช้ Google Earth การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ประกอบการเรียนการสอน เป็นต้น และคลาวด์คอมพิวเตอร์ยังสามารถเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนการเรียนรู้และเพิ่มเติมเทคนิคทางการสอนได้โดยใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ที่มีการพัฒนาขึ้นมาเพื่อการศึกษา เช่น กูเกิลแอปพลิเคชัน, ไมโครซอฟต์ฟแอปพลิเคชัน เป็นต้น รวมถึงยังรองรับแนวคิดและการพัฒนาเครือข่ายสังคม ออนไลน์ สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นการเปิดกว้างให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงการศึกษาได้เสมอกันทุกคน มีสิทธิ์จะได้รับการศึกษาในสังคมออนไลน์ได้ทุกที่ทุกเวลา ฉะนั้นการพัฒนาแบบการเรียนรู้บนระบบคลาวด์คอมพิวเตอร์จึงสอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ด้วยลักษณะขององค์ความรู้ที่เปลี่ยนไป เทคโนโลยีสื่อสาร การประเมินผล สนับสนุนการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และตอบสนองการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลเพื่อส่งเสริม

ทักษะการรู้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะสามารถแข่งขันในตลาดแรงงานอนาคตได้

ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้

กระแสของโลกในศตวรรษที่ 21 ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนมนุษย์ การพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนา บุคคล องค์กร และชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมที่บูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม และสามารถตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายที่มีความพร้อม มีสิทธิและมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาลดชีวิตเพื่อการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เชิงบวกสำหรับชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน (Holden, M. & Connelly, S., 2004)

นอกจากนี้จิรัชมา วิเชียรปัญญา (2549) ยังได้ชี้ให้เห็นว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นแนวทางหลักในการพัฒนาสังคมและประเทศในปัจจุบัน แต่ยังมีปัญหาในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น ความชัดเจนในการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมและการจัดแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม มีการปฏิบัติตามแนวทางของหน่วยงานอื่น นอกจากนี้ผู้รับผิดชอบการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในหน่วยงานหรือชุมชนต่าง ๆ ยังไม่แน่ใจว่าจะพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างถูกต้องนั้นอย่างไร อย่างไรก็ตามท่ามกลางกระแสการพัฒนาในปัจจุบัน (เสรี พงศ์พิศ, 2550) ได้ชี้ว่า กระบวนทัศน์เป็นสิ่งสำคัญ เปรียบเสมือนหลักคิด วิธีปฏิบัติ วิธีการให้คุณค่า และวิถีชีวิตทั้งหมดของผู้คนที่ตั้งอยู่บนฐานการมองโลกความจริง ดังนั้นความรู้หรือการเรียนรู้แบบใหม่จึงเป็นการปรับเปลี่ยนมนุษย์ทั้งในเชิงโครงสร้างทางสมอง และโครงสร้างทางสังคมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างสมดุล การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของชุมชน จะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนา สังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ กระบวนการทางสังคมที่เกื้อหนุน ส่งเสริมให้บุคคลและสมาชิกในชุมชนและสังคมเกิดการเรียนรู้โดยผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ จนสามารถสร้างความรู้ ทักษะ ระบบการจัดการเรียนรู้และระบบการเรียนรู้ที่ดี มีการถ่ายทอดความรู้ แลกเปลี่ยนกับทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อให้เกิดพลังสร้างสรรค์ และเกิดภูมิปัญญาตระหนักถึงความสำคัญ ความจำเป็นการจัดการเรียนรู้ของทุกคนและทุกภาคส่วนในสังคมมีความรู้และพร้อมที่จะเรียนอยู่เสมอตลอดชีวิต

สังคมความรู้ที่สำคัญมี 4 มิติ ดังนี้ (พริดา วิเชียรปัญญา, 2547)

1. นวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงความรู้
2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อการสร้างกระจายและนำความรู้ไปใช้
3. เทคโนโลยีสารสนเทศและคมนาคมที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการประมวลผลการเก็บรักษาการถ่ายโอนและการสื่อสารข้อมูลทั้งที่อยู่ในรูปของข้อความ เสียง และภาพ
4. สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ ได้แก่ นโยบายทางกฎหมาย และเศรษฐกิจของรัฐบาล

นอกจากนี้ต้องมีกลไกและกระบวนการต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้กับการเรียนรู้ซึ่งต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องความรู้กับเครือข่ายที่ต้องมีการกระจายและการใช้ความรู้ ความรู้เกี่ยวกับการจ้างงานที่มีแนวโน้มความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบันมีการเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น สุดท้ายก็คือการกำหนดนโยบายของรัฐบาลทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นโยบายอุตสาหกรรมและนโยบายด้านการศึกษา ซึ่งต้องมีจุดเน้นที่ชัดเจนในการพัฒนาตามแนวทางสังคมความรู้

สังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายเมื่อไม่นานมานี้ ทั้งในหน่วยงานของรัฐและเอกชน และเชื่อกันว่าสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประเทศชาติเพื่อที่จะสามารถแข่งขันได้ในเศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ โดยได้มีนักวิชาการได้ให้คำนิยามหรือคำจำกัดความของคำศัพท์ที่เกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้ไว้หลากหลาย คำจำกัดความของสังคมแห่งการเรียนรู้หมายถึง สังคมที่มีกระบวนการส่งเสริมให้ สมาชิกในสังคมใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด และความสามารถของตน ซึ่งจะช่วยให้ชีวิตคนโดยส่วนรวมเป็นไปอย่างราบรื่น ในที่นี้คำนิยามของคำว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ มีดังนี้

แม้นมาส ขวลิต (2540) ได้ให้คำจำกัดความสังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง สังคมที่ประกอบด้วยบุคคลที่เข้าใจความสำคัญของการเรียนรู้ เพื่อดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีคุณภาพและมีส่วนร่วมในการสร้างความผาสุกและความเจริญของสังคม

เอดเวิร์ด (Edwards, M. อ้างถึงใน Smith, J.A., 2004) ได้ให้ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

1. สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสังคมแห่งการศึกษา ทำให้คนในสังคมมีความตื่นตัว มีประชาธิปไตย และมีโอกาสที่เท่าเทียมกัน สังคมแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ ตลอดชีวิต

2. สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นตลาดการเรียนรู้จุดมุ่งหมายเพื่อเป็นตลาดแห่งโอกาสของการเรียนรู้เพื่อตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคลเพื่อให้มีทักษะและความสามารถที่ทันกับเหตุการณ์

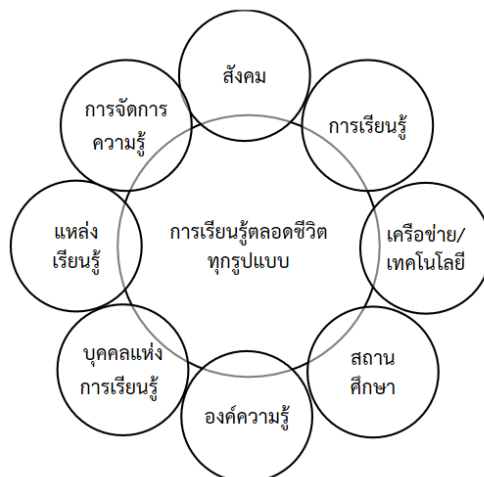
3. สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสังคมที่ผู้เรียนต้องปรับการเรียนรู้ให้เข้ากับชีวิตใช้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อสนับสนุนวิถีการดำเนินชีวิตของผู้เรียน

Ranson Stewart (1998) ได้อธิบายถึง สังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นสังคมที่มีการเพิ่มทักษะและความรู้อย่างเป็นระบบให้สมาชิกในสังคมเพื่อสามารถใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยี ซึ่งจะทำให้เป็นสังคมที่ได้เปรียบในเชิงการแข่งขันในตลาดโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นสังคมที่มีการเพิ่มทักษะและความรู้อย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้คนในสังคมนั้น ๆ สามารถพัฒนาตนเองและสังคมอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้

ในสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ทำให้คนสามารถพัฒนาตนเองได้นั้นก็คือ การแสวงหาความรู้อยู่เสมอถ้ามีแหล่งความรู้ให้ศึกษาค้นคว้ามีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งทอดความรู้ มีเครือข่ายคอมพิวเตอร์ให้เข้าถึงความรู้และคนรู้จักแสวงหาความรู้ ความสามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้มากขึ้น เมื่อเรียนรู้ได้มากขึ้นก็จะสามารถสร้างความรู้ใหม่ได้มากขึ้น และเมื่อนำมาบูรณาการระหว่างความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ก็จะเกิดความรู้ใหม่ขึ้นมาอีก โดยจะเป็นวงจรที่ต่อเนื่องไม่มีสิ้นสุดจะเรียกว่า “วงจรแห่งการเรียนรู้ (Circle of learning Society)” สามารถสรุปได้ดังแผนภูมิ ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบที่สำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้วงจรรแห่งการเรียนรู้ (Circle of learning Society)

การจัดการเรียนการสอนที่ดีนั้น นอกจากจะมีนวัตกรรมการสอนที่ดีทันสมัยมาให้กับผู้เรียนเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดแล้ว ยังต้องมีสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย ผู้สอน หลักสูตรหรือเนื้อหาผู้เรียน สื่อ/อุปกรณ์และทักษะกระบวนการต่าง ๆ ทั้งหมดล้วนก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ต่อผู้เรียนได้ตลอดเวลา และตลอดชีวิต นวัตกรรมการเรียนรู้อุปกรณ์การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนาเครื่องมือวิจัยและสร้างการตั้งคำถามของบทเรียนทางเครื่องมือวิจัยโดยใช้เทคนิคที่ถูกต้องตามหลักการที่สอดคล้องกับแนวทางและเทคนิคการสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัยทางสังคมวิทยา (เชษฐภูมิ วรรณไพศาล, 2563)

ความหมายของวิชาสังคมศึกษา

สังคมศึกษา (Social Studies) เป็นองค์ความรู้ที่มีมาตั้งแต่อดีต โดยแฝงตัวอยู่กับศาสตร์ความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ โดยเฉพาะในสาขาสังคมศาสตร์ ต่อมาราวศตวรรษที่ 19 นักการศึกษาในแถบ ภูมิภาคยุโรปและสหรัฐอเมริกา จึงได้ริเริ่มกล่าวถึงวิชาสังคมศึกษาในวงการศึกษามากขึ้น จนเป็นที่ นิยมและแพร่หลายในระยะเวลาต่อมา ทั้งนี้ นักการศึกษาและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของสังคมศึกษาไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

เพรสตัน (Preston, R. C., 1960) กล่าวถึงสังคมศึกษาในอีกแง่หนึ่งว่า สังคมศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาวิชาสังคมศาสตร์ที่เลือกสรรมา เพื่อใช้ในการสอนเด็กโดยเฉพาะระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและประถมศึกษาส่วนมากจะได้เนื้อหาวิชามาจากสังคมศาสตร์ คือ 1) ประวัติศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องราวในอดีตของมนุษย์ 2) ภูมิศาสตร์ เป็นการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับแผ่นดินที่อยู่อาศัย 3) หน้าที่พลเมือง เป็นการศึกษาเรื่องสิทธิและหน้าที่มนุษย์ 4) สังคมวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสถาบันของมนุษย์ และกระบวนการทางสังคม 5) มานุษยวิทยา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของกลุ่มชน 6) เศรษฐศาสตร์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับผลผลิต การแจกจ่าย และการใช้สิ่งที่มีค่าใน การแลกเปลี่ยน และปรากฏการณ์ทางสังคมอันเกิดขึ้นจากกิจกรรมดังกล่าว ทั้งนี้ความหมายของสังคมศึกษาตามความคิดของเพรสตัน สอดคล้องกับที่เอดการ์ (Edgar B. Wesley) กล่าวว่า สังคมศึกษา หมายถึง วิชาสังคมศาสตร์ที่ได้รับการดัดแปลง หรือทำให้ง่ายขึ้น เพื่อสะดวกแก่การสอน สำหรับนักเรียนในระดับประถมและมัธยม

จาโรลิเมก และปาร์เกอร์ (Jarolimek, J. & Parker, W.P., 1993) กล่าวว่า สังคมศึกษาเป็นวิชาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม รวมถึงวิถีที่มนุษย์จะใช้สิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการของตนในการดำรงชีวิต

บาร์ บาร์ท และชิมิส (Barr, B. & Shemis, S., 1997) กล่าวถึงความหมายของสังคมศึกษาไว้สอดคล้องกันว่า สังคมศึกษา คือ การบูรณาการความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ เพื่อวัตถุประสงค์ของการศึกษาความเป็นพลเมืองดีของสังคม

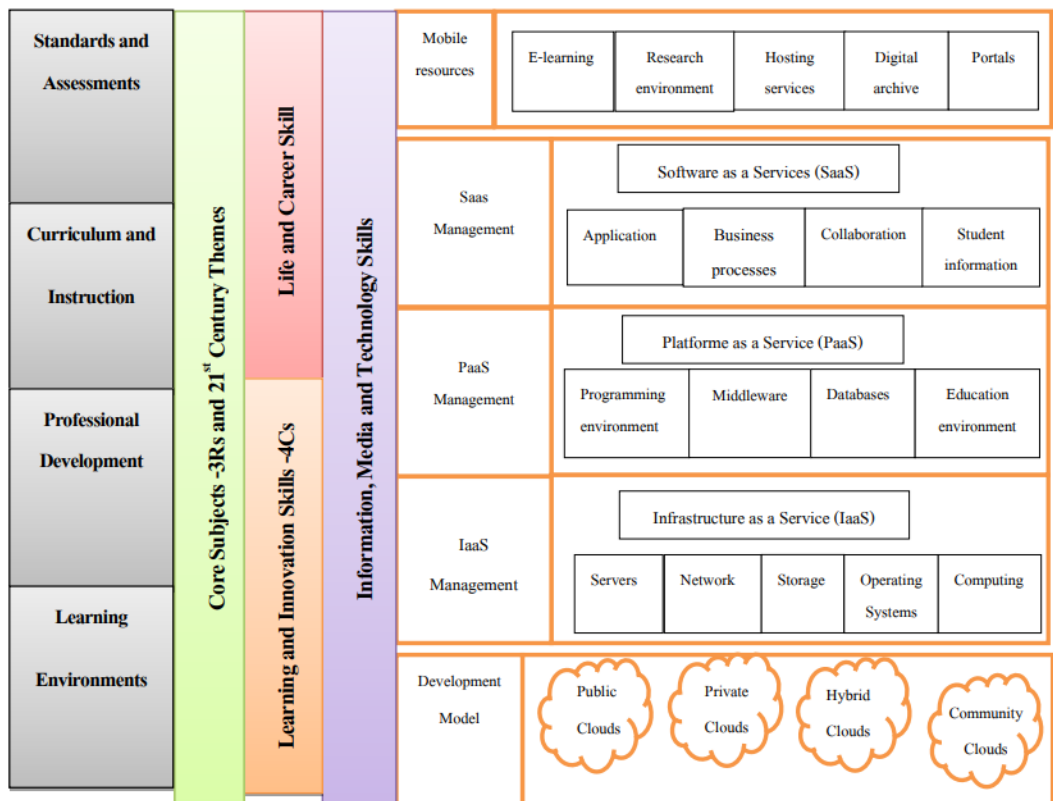
สิริวรรณ ศรีพหล (2554) ให้ความหมายของสังคมศึกษาว่า สังคมศึกษาเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม โดยเน้นการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาและวิธีการในศาสตร์ต่าง ๆ โดยเฉพาะในหมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์ เศรษฐกิจ กิจกรรมการเมืองทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหา และการวางแผนทางสำหรับอนาคต ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสำคัญ เพื่อมุ่งพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนในสังคมประชาธิปไตย

อิทธิเดช น้อยไม้ (2560) ให้ความหมายของสังคมศึกษาว่า เป็นศาสตร์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากแขนงวิชาทางสังคมศาสตร์ ที่คัดเลือกมาเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีโครงสร้างเนื้อหามาจากสังคมศาสตร์ที่ประกอบด้วยแขนงวิชาทางรัฐศาสตร์ สังคมวิทยา ศาสนศาสตร์ จริยศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น โดยเลือกสรรเนื้อหาและปรับให้มีความเหมาะสมกับระดับชั้นของผู้เรียน เพื่อมุ่งส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีของสังคมไทยและสังคมโลก

แนวทางการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาฐานคลาวด์

1. รูปแบบการจัดการเรียนการสอนบนคลาวด์คอมพิวเตอร์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ภาพที่ 2 รูปแบบคลาวด์คอมพิวติงกับการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21

จากคลาวด์คอมพิวติงกับการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การออกแบบการเรียนการสอน (Design Learning) ในขั้นนี้ผู้ออกแบบต้องออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเลือกใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนทั้งฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ ที่จะช่วยสนับสนุนการเรียนรู้บนคลาวด์คอมพิวติง

ขั้นที่ 2 การเลือกใช้ผู้ให้บริการซอฟต์แวร์ (Software-as-a-Service: SaaS) ผู้จัดการเรียนการสอนต้อง เลือกใช้ผู้ให้บริการซอฟต์แวร์หรือจะพัฒนา SaaS ใช้เองในองค์กรโดยการเลือกใช้ต้องเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนบนระบบคลาวด์คอมพิวติง ตัวอย่างผู้ให้บริการซอฟต์แวร์ เช่น Google App, Microsoft Dynamics CRM online, Microsoft Live@edu เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การเลือกใช้ผู้ให้บริการแพลตฟอร์ม (Platform-as-a-Service: PaaS) ผู้จัดการเรียนการสอนต้องเลือกใช้ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มหรือจะพัฒนา PaaS ใช้เองในองค์กรโดย

การเลือกใช้ต้องเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนบนระบบคลาวด์คอมพิวติ้ง ตัวอย่างผู้ให้บริการแพลตฟอร์ม เช่น Google App Engine, Amazon SimpleDB, Microsoft Azure Services เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การเลือกใช้ผู้ให้บริการโครงสร้าง (Infrastructure-as-a-Services: IaaS) ผู้จัดการเรียนการสอนต้องเลือกใช้ผู้ให้บริการโครงสร้างหรือจะพัฒนา IaaS ใช้เองในองค์กร โดยการเลือกใช้ต้องเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนบนระบบคลาวด์คอมพิวติ้งตัวอย่างผู้ให้บริการโครงสร้างเช่น EducationERP.net, Amazon S3, Microsoft, Oracle Coherence เป็นต้น

ขั้นที่ 5 การการเลือกใช้ประเภทของคลาวด์ (Development Model) ผู้จัดการเรียนการสอนต้องเลือกใช้ประเภทของคลาวด์ที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน มีทั้งระบบภายในองค์กรอย่างเดียวยระบบสาธารณะและระบบที่มีการผสมผสานใช้ได้ทั้งภายในภายนอกจะเป็นได้ว่าคลาวด์คอมพิวติ้งก็เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ได้ เพียงแต่เราเลือกใช้ระบบคลาวด์ที่เหมาะสมและคุ้มค่าต่อการจัดการเรียนการสอนให้มากที่สุดเพื่อเป็นพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต และยังพัฒนาความสามารถในการดำรงชีวิตในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในโลกเทคโนโลยีได้อย่างยั่งยืนในสภาวะการเรียนรู้แบบทุกที่ทุกเวลา

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1) ครูควรส่งเสริมให้มีการอภิปรายแสดงความคิดเห็น โดยใช้การอภิปรายด้วยการตั้งคำถามของครู หรือการอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) ซึ่งการอภิปรายแสดงความคิดเห็นจะเป็นการสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาทักษะทางสังคม สอดคล้องกับสุดาพร ปัญญาพฤกษ์และเสริมศรี ไชยสร (2558) กล่าวว่า การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะทางสังคมสามารถทำได้หลากหลายแนวทาง ทั้งการเรียนรู้แบบร่วมมือ กระบวนการสืบเสาะ และการอภิปราย การจัดเรียนการสอนดังกล่าวนี้ได้เน้นการมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน มีการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นต้น

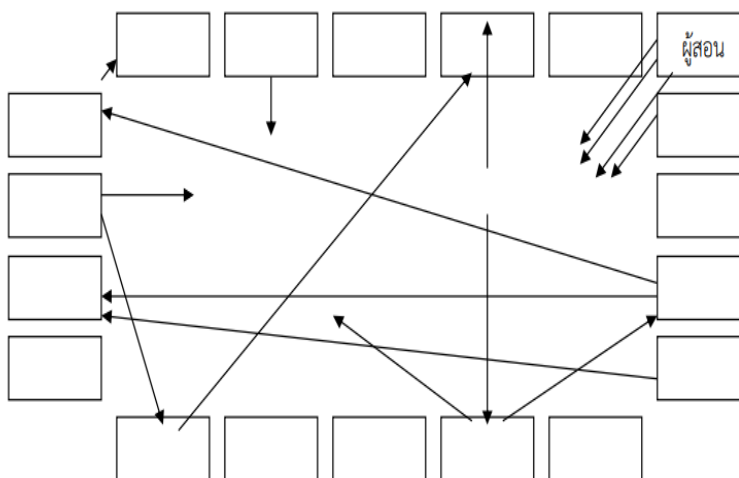
2) ครูควรส่งเสริมการออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student Centered Instruction) เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เกิดการสร้างเชื่อมั่นต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักการทำงานร่วมกัน การแบ่งงานกันทำ เพื่อการส่งเสริมวิถีประชาธิปไตยและการดำเนินชีวิตในสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของผการัตน์ ไยทอง และคณะ (2559) ที่พบว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือ จะทำให้นักเรียนมีทักษะทางสังคมในการทำงานกลุ่มย่อย เพื่อให้นักเรียนแต่ละคนมีทักษะทางสังคม ทั้งการรู้จักฟังพาดำสายซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การฝึกการตัดสินใจ มีความจริงใจ มีความเป็นประชาธิปไตย และมีเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน

3) ครูควรเน้นการใช้ Case Study หรือกรณีศึกษา ครูอาจใช้สถานการณ์ที่เป็นความขัดแย้งในการจัดกรณีศึกษาสอดคล้องกับงานวิจัยของศศิพันธ์ ศิริธาดากุลพัฒน์ (2551) ที่พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่มีสถานการณ์จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกทักษะทางสังคมและผู้เรียนเรียนรู้วิธีการทำงานกลุ่มสอดคล้องกับทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivism) คือ ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์จากคนอื่น ๆ หรือจากเพื่อน และเป็นไปตามที่ศึกษา แคมมณี (2545) ที่กล่าวว่าครูมีหน้าที่จัดการให้นักเรียนได้ปรับขยายโครงสร้างทางปัญญาของนักเรียนภายใต้สมมติฐาน (Assumption) สถานการณ์ที่เป็นปัญหาปฏิสัมพันธ์ทางสังคมก่อให้เกิดความขัดแย้งที่เป็นปัญหาซึ่งเป็นแรงจูงใจก่อให้เกิดกิจกรรมคิดไตร่ตรองเพื่อขจัดความขัดแย้ง

4) ครูควรออกแบบวิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนที่เน้นการทำกิจกรรมด้วยเกม (Games) สอดคล้องกับเอกสิทธิ์ ชนินทรภูมิ (2559) พบว่า การสอนด้วยเกมทำให้นักเรียนสร้างความรู้ใหม่ นำประสบการณ์ใหม่เข้าสู่ประสบการณ์เดิม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคล และแหล่งความรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เคลื่อนไหวร่างกายโดยการทำกิจกรรมในลักษณะต่าง ๆ

5) ครูควรใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) และเน้นให้นักเรียนเกิดทักษะการแก้ปัญหาสอดคล้องกับพระปลัดราชันย์ ขวัญเมือง และคณะ (2564) ที่ว่า นักเรียนได้ฝึกการทำงานร่วมกันโดยได้ร่วมคิดร่วมทำและร่วมกันเสนอแนวทางการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่องจึงทำให้นักเรียนรู้และเข้าใจถึงความรับผิดชอบการวางแผนทำงานอย่างเป็นระบบ

6) ครูควรใช้การจัดการเรียนรู้แบบภาคสนาม หรือการจัดการเรียนรู้แบบทัศนศึกษา ทำให้นักเรียนความตระหนักถึงสภาพบริบททางสังคม วัฒนธรรม สร้างการเรียนรู้ร่วมกับผู้คนในพื้นที่สอดคล้องกับเอกชัย พุ่มดวง และยุสดีย์ โสมทัศน์ (2559) ที่พบว่า การศึกษาภาคสนามเป็นกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ซึ่งมีชุมชนเป็นฐาน เพื่อให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ตามความสนใจ

ภาพที่ 3 วิธีการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

2. องค์ประกอบในการจัดการเรียนรู้การเรียนการสอนวิชาสังคมให้สอดคล้องกับโลกเสมือนจริง

การจัดการเรียนรู้ด้วยการสร้างโลกเสมือนผสมผสานโลกจริง นอกจากมีคุณลักษณะดังกล่าวแล้ว องค์ประกอบสำคัญในการจัดการเรียนรู้ด้วยการสร้างโลกเสมือนผสมผสานโลกจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้ปรับตัวเข้ากับความต้องการของผู้เรียนสอดคล้องกับเนื้อหาบทเรียน โดยได้รับการสนับสนุน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดเชิงอนาคต การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเกิดการกระตุ้นผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และส่งเสริมผู้เรียนเป็นสำคัญ (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2559) ด้วยกำหนดบทบาทของครูผู้สอนและกระบวนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย

2.1 บทบาทครู ครูทำหน้าที่ออกแบบทำสื่อการสอน พัฒนาจัดการเรียนรู้ให้เกิดโลกเสมือนจริงในเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนในเรื่องที่กำลังสอน ครูดำเนินการวางแผนการสอนให้สอดคล้องกับการใช้สื่ออย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหา และมีภาพเสมือนจริงสอดคล้องสถานการณ์จริงไปด้วย การเรียนรู้โดยต้องสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงความคิดเห็นทักษะในด้านต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนต้องการวัดผู้เรียนให้เกิดจุดมุ่งหมายที่ตรงประเด็น

2.2 บทบาทผู้เรียน ผู้เรียนต้องมีความใส่ใจระหว่างการเรียนรู้ สามารถมีการเข้าใจในเนื้อหาที่ครูสอนและตั้งใจฟังระหว่างที่เกิดการเรียนการสอน ต้องมีพื้นฐานในการใช้เทคโนโลยีเพื่อเข้าใจในคำสั่งร่วมกับผู้สอนเกี่ยวกับการมองเห็นภาพเสมือนจริงระหว่างเกิดการเรียนการสอน มีทักษะเกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้มองเห็นภาพเสมือนจริง นำไปใช้ได้จริงการดำเนินชีวิตในอนาคต

และเกิดการพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะการคิด โดยสามารถเปรียบเทียบเหตุการณ์ในปัจจุบันแล้ววิเคราะห์ที่มาเหตุและผลที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การวางแผนอย่างรอบคอบสำหรับอนาคต (พิชาติ แก้วพวง, 2560)

2.3 บทบาทครูและผู้ปกครองในการส่งเสริมทักษะการเป็นพลเมืองดิจิทัล ผู้ปกครองและครูจำเป็นต้องพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อเทคโนโลยี เนื่องจากปัจจุบัน มีสื่อทั้งโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน และแท็บเล็ต ฯลฯ ที่คอยกระตุ้นความเป็นวัตถุนิยมให้แก่เด็กอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและสถาบันทางศึกษาประถมศึกษา จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่ส่งเสริมทักษะการเป็นพลเมืองดิจิทัล หรือความฉลาดทางดิจิทัล ที่เปรียบเสมือนเป็นภูมิคุ้มกันในการใช้สื่อเทคโนโลยี และผู้ปกครองและครูมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมทักษะการเป็นพลเมืองดิจิทัล ด้วยการเป็นแบบอย่างและการให้ความสำคัญกับเวลาคุณภาพร่วมกับเด็ก ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะในการรู้เท่าทันสื่อที่สามารถจำแนก คัดกรอง สื่อที่เหมาะสมกับวัยของเด็กสามารถตอบสนองและกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลายและเหมาะสมกับยุคดิจิทัล อีกทั้งทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันในการพัฒนาทักษะในการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลแทนตัวเด็ก เพื่อเป็นการป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นกับเด็กโดยไม่รู้ตัว และพัฒนาให้เด็กเกิดทักษะการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคต

สรุปผล

จากการที่ผู้เขียนได้นำเสนอข้อมูลทั้งหมดที่กล่าวมาจะสรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาฐานคลาวด์จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทของครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษานั้นก็คือการนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการประกอบการเรียน การสอน ซึ่งผู้เรียนในอนาคตจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมโลกเทคโนโลยี เพราะฉะนั้นแล้วผู้เรียนจะต้องมีความพร้อมในการเตรียมการเป็นพลเมืองดิจิทัลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและการเรียนรู้รูปแบบอื่น ๆ ที่มีการนำแนวคิดทางการศึกษาใหม่ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ หรือเครื่องมือเทคโนโลยีที่ตอบสนองในด้านความหลากหลายในการเรียนรู้ของนักเรียนเพราะว่านักเรียนแต่ละคนจะมีรูปแบบการเรียนรู้ที่ต่างกัน มีลักษณะเฉพาะตัว ดังนั้นการศึกษามีความจำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ทุกช่วงอายุ บุคคลนั้นสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดทั้งช่วงชีวิตมิได้สิ้นสุดเมื่อจบจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา หลักสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตนั้น เน้นความเท่าเทียมและความเสมอภาคทางการศึกษา มีความยืดหยุ่น หลากหลายรูปแบบ เปิดโอกาสให้บุคคลสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดเวลา มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลเพื่อสามารถพึ่งตนเองได้

องค์ความรู้ใหม่

การที่ผู้เขียนได้นำเสนอมาข้างต้นนั้นจะแสดงให้เห็นถึงการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาฐานคลาวด์เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโดยจะใช้เทคโนโลยีคลาวด์คอมพิวเตอร์เพื่อสร้างและส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาซึ่งเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้เชิงรุกสำหรับการศึกษาในปัจจุบัน และส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ และส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะการใช้เทคโนโลยีมาสู่การเรียนการสอนในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- จิรัชมา วิเชียรปัญญา. (2549) *การพัฒนาตัวบ่งชี้ร่วมสำหรับการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2559). *อนาคตวิทยา: ทฤษฎีและเทคนิคการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา*. เชียงใหม่ : โครงการตำราและหนังสือ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เชษฐภูมิ วรรณไพศาล. (2563). *การวิจัยทางสังคมศึกษา:หลักการและการประยุกต์*. กรุงเทพฯ : แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตปอเรชั่น.
- ทิตินา แคมมณี. (2545). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผการัตน์ ไยทอง และคณะ. (2559). การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 12(4), 220-240.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). *การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เนท.
- พระปลัดราชันย์ ขวัญเมืองและคณะ. (2564). พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคตินทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 9(4), 1627-1640.
- พิชาติ แก้วพวง. (2560). การคิดทางประวัติศาสตร์:ทักษะสำคัญของนักศึกษาครูสังคมศึกษา. *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 1(2), 21.

- แม่น้ำมาส ขวลิขิต. (2540). *มาตรฐานเพื่อพัฒนาบริการห้องสมุดเอกสารวิชาการ*. กรุงเทพฯ : สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย.
- ศศินันท์ ศิริธาดากุลพัฒน์. (2551). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมและความฉลาดทางอารมณ์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่มีความสามารถพิเศษ. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 19(2), 15-32.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาระเบียบวาระแห่งชาติ 2551-2555*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สิริวรรณ ศรีพหล. (2554). *การจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในสถานศึกษา*. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุดาพร ปัญญาพุกษ์ และเสริมศรี ไชยสร. (2558). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์เชิงสังคม เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับวิชาชีพครูยุคใหม่. *วารสารการวิจัยกาสะลองคำ*, 9(2), 15-26.
- เสมอกาญจน์ โสภณหิรัญรักษ์ และปราวีณยา สุวรรณณัฐโชติ. (2555). มุมมองของผู้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงในโปรแกรมอีเลิร์นนิ่ง เพื่อการส่งเสริมการนำการเรียนการสอนแบบอีเลิร์นนิ่งไปใช้ใน ระดับอุดมศึกษา. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติด้านอีเลิร์นนิ่ง บูรณาการการเรียนรู้ออนไลน์ประชาคม อาเซียน: นโยบายและกระบวนการ* (น.73-80). กรุงเทพฯ : โครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย (สกอ).
- เสรี พงศ์พิศ. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย.
- อิทธิเดช น้อยไม้. (2560). *หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ : โอ เอส พรี้นติ้งเฮ้าส์.
- เอกชัย พุ่มดวง และยุสดีย์ โสมทัศน์. (2559). *กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมตามแนวเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มอาชีพ ตำบลโคกโคเฒ่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี*. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- เอกสิทธิ์ ชินินทรภูมิ. (2559). การศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้ตามแนวการสร้างความรู้ใหม่โดยใช้เกมการศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 14(1), 54-59.
- Barr, B. & Shemis, S. (1997). *Defining the Social Studies*. Washington. DC : Nation Council for the social studies.

- Holden, M. & Connelly, S. (2004). *The learning city: urban sustainability education and building toward WUF legacy*. Ottawa : Government of Canada.
- Jarolimek, J. & Parker, W.P. (1993). *Social Studies in Elementary Education*. (9th ed.). New York : Maxwell Macmillan International.
- Preston, R.C. (1960). *Teaching in Social Studies in Elementary School*. New York : Holt Reinhart and Winston.
- Smith, J. A. (2004) . Reflecting on the Development of Interpretative Phenomenological Analysis and Its Contribution to Qualitative Research in Psychology.
- Stewart, R. (1998). *Inside the learning society*. London : Cassell.

การป้อนกลับนโยบาย: สำคัญกว่าการประเมินผลนโยบายสาธารณะ

Policy Feedback: More Important than Policy Evaluation

ยศธร ทวีพล¹

Yossathorn Taweephon

Received: February 13 2023

Revised: March 16, 2023

Accepted: April 12, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะการป้อนกลับนโยบาย 2) การประยุกต์การศึกษากการป้อนกลับนโยบายในการวิจัย และ 3) ศึกษากรณีศึกษากการวิจัยป้อนกลับนโยบาย โดยอาศัยการทบทวนวรรณกรรมจากผลงานทางวิชาการที่มีการศึกษากการป้อนกลับนโยบาย ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่ในฐานข้อมูลทางวิชาการระดับนานาชาติ ผลการศึกษา พบว่า 1) การป้อนกลับนโยบายมีลักษณะการพิจารณาโยบายสาธารณะแต่ละช่วง อย่างน้อยสองช่วงภายใต้บริบทสถาบันเพื่อนำมาสู่คำตอบในการยุติหรือการปรับปรุงนโยบาย 2) การประยุกต์การศึกษากการป้อนกลับนโยบายในการวิจัยเป็นการมองการป้อนกลับนโยบายในฐานะระเบียบวิธีวิจัย โดยมีขั้นตอนและมิติการศึกษาที่เป็นการพิจารณามุมมองผลกระทบในลักษณะข้อมูลป้อนกลับ ซึ่งถือว่าเป็นการเข้าถึงข้อค้นพบในการวิจัยด้วยวิธีการใหม่ และ 3) กรณีศึกษากการวิจัยการป้อนกลับนโยบายสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษากการป้อนกลับนโยบายมีความสามารถประยุกต์เพื่อศึกษานโยบายสาธารณะ โดยมีจุดแข็งด้านระเบียบวิธีศึกษาและมีศักยภาพการศึกษานโยบายได้อย่างครอบคลุมกว่าการศึกษากการประเมินผลนโยบายตามกระบวนการศึกษานโยบายแบบดั้งเดิม

คำสำคัญ: การป้อนกลับนโยบาย, นโยบายสาธารณะ, การประเมินผลนโยบาย, สำคัญกว่า

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ; Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University

Abstract

The objectives of this academic article were 1) to study the nature of policy feedback; 2) to study the application of the study of policy feedback in research; and 3) to study a case study of policy feedback research. It was based on a literature review of academic works that have studied policy feedback which was published in an international academic database. The results of the study found that 1) policy feedback had the characteristics of considering public policy in each period at least two phases within the institutional context to bring about answers to end or improve policies; 2) the application of policy feedback studies in research was to view policy feedback as a research method. There were steps and dimensions of the study that considered the perspective of impacts in the form of feedback. This was considered to be accessing research findings in a new way; and 3) the case study of policy feedback research reflected that policy feedback studies had the ability to be applied to the study of public policy. It had strengths in study methodology and had the potential to study policy more comprehensively than studying policy evaluation according to the traditional policy study process.

Keywords: Policy Feedback, Public Policy, Policy Evaluation, more Important than

บทนำ

นโยบายสาธารณะถือเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาสังคมที่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์จัดการกับปัญหาสาธารณะเพื่อความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองระหว่างประเทศที่มีความท้าทาย (Lodhi, I., 2021) อย่างไรก็ตามความท้าทายดังกล่าวทำให้นโยบายสาธารณะต้องเผชิญหน้ากับข้อจำกัดในการนำนโยบายสาธารณะมาเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาประเทศ เนื่องจากองค์ความรู้ในนโยบายสาธารณะเดิมเป็นการอธิบายนโยบายสาธารณะผ่านกระบวนการนโยบาย โดยเริ่มจากการกำหนดวาระนโยบาย การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติและการประเมินผลนโยบาย ซึ่งไม่เพียงพอต่อการนำองค์ความรู้ในนโยบายสาธารณะดังกล่าวมาเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาประเทศ

นโยบายสาธารณะจึงจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ในเชิงทฤษฎีอย่างหลากหลายมิติ (Fawcett, P., Legrand, T., Lewis, J. M. & O'Sullivan, S., 2018; Béland, D., 2017)

ข้อจำกัดการศึกษานโยบายสาธารณะแบบดั้งเดิม จึงก่อให้เกิดอุปสรรคในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม การทำความเข้าใจสถานการณ์อย่างถูกต้องและแม่นยำ ความต่อเนื่องของการปรับปรุงนโยบายสาธารณะและการหาข้อสรุปในการยุติหรือคงอยู่ของนโยบาย โดยขาดวิธีการศึกษาที่สามารถนำมาสู่ข้อมูลอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ จึงนำมาสู่ปัญหาการขาดประสิทธิภาพของนโยบายสาธารณะ จนกระทั่งก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการศึกษานโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะการประเมินผลนโยบายสาธารณะเพื่อนำมาสู่การตอบคำถามการดำรงอยู่ของนโยบาย

การค้นหาคำตอบว่านโยบายสาธารณะควรดำรงอยู่หรือไม่ จึงเป็นคำถามสำคัญในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและพัฒนานโยบายสาธารณะของนักนโยบาย ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยวิธีการที่มีความน่าเชื่อถือและเหมาะสมจนสามารถนำมาสู่การตอบคำถามดังกล่าวได้ การป้อนกลับนโยบาย (Policy Feedback) ถือเป็นเทคนิค แนวคิดและเครื่องมือที่มีฐานะเป็นระเบียบวิธีวิจัยภายใต้ทฤษฎีนโยบายศาสตร์ ซึ่งถูกกล่าวถึงอย่างแพร่หลายและได้รับการยอมรับในฐานะการนำสู่ความสามารถในการตอบคำถามเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของนโยบายสาธารณะได้อย่างเฉพาะเจาะจงมาเป็นเวลากว่าสองทศวรรษ (SoRelle, M. & Michener, J., 2022; Smith, I. D., 2020)

การป้อนกลับนโยบายเป็นเทคนิคการศึกษานโยบายสาธารณะที่ตระหนักต่อการอธิบายการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของนโยบายสาธารณะ การให้ความสำคัญกับข้อมูลป้อนกลับ การค้นหาการเสริมพลังนโยบาย การพัฒนานโยบายและการค้นหาอิทธิพลหรือปัจจัยที่ควรยุตินโยบายสาธารณะ การป้อนกลับนโยบายจึงถือเป็นกลยุทธ์การศึกษาและระเบียบวิธีศึกษานโยบายที่โดดเด่นบนกลไกการรับรู้สาเหตุและผลกระทบของนโยบายในฐานะข้อมูลป้อนกลับ (Burlacu, D., Immergut, E. M., Oskarson, M. & Rönnérstrand, B., 2018) และมีความยืดหยุ่นในการประยุกต์สู่การศึกษาภายใต้ระเบียบวิธีศึกษานโยบายสาธารณะรูปแบบอื่น

อาทิ การประยุกต์สู่การศึกษานโยบายเชิงคุณภาพและเก็บข้อมูลด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม หรือประยุกต์สู่การศึกษานโยบายเชิงปริมาณ ซึ่งใช้ข้อมูลสถิติ รวมถึงการวิจัยผสม นอกจากนี้ยังมีศักยภาพการประยุกต์สู่การวิเคราะห์ในลักษณะต่าง ๆ อาทิ การวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นระเบียบวิธีที่เหมาะสมกับการศึกษานโยบายภายใต้มุมมองใหม่เพื่อการเข้าถึงข้อมูลป้อนกลับที่สอดคล้องกับโลกในปัจจุบัน อาทิ สื่อสังคมออนไลน์ (Ellingsæter, A. L., 2021) โดยเป็นประโยชน์ต่อการยุติหรือคงอยู่ของนโยบาย (Daugbjerg, C. &

Kay, A., 2020) จากการพิจารณาทัศนคติผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อนโยบาย (Michener, J., 2019a) โดยข้อมูลการพิจารณาเป็นข้อมูลสำคัญในการสร้างนโยบายสาธารณะ (Prato, C., 2018)

การป้อนกลับนโยบายจึงเป็นทางเลือกของนักวิจัย นักวิเคราะห์และผู้ตัดสินใจนโยบาย ในการตอบคำถามการอยู่คงหรือยุตินโยบาย ซึ่งแตกต่างกับการศึกษานโยบายสาธารณะตามกระบวนการนโยบายภายใต้การประเมินนโยบายที่เน้นการพิจารณาในผลกระทบทั่วไปและมีขอบเขตการศึกษาที่มีข้อจำกัดสูงกว่าการป้อนกลับนโยบาย ผู้เขียนจึงมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา ได้แก่ 1) ศึกษาลักษณะการป้อนกลับนโยบาย 2) ศึกษาการประยุกต์การป้อนกลับนโยบายสู่การวิจัย และ 3) ศึกษากรณีศึกษาการวิจัยป้อนกลับนโยบายเพื่อเป็นทางเลือกการศึกษานโยบายให้แก่ผู้สนใจศึกษานโยบายสาธารณะในฐานะเครื่องมือใหม่ที่สำคัญกว่าการประเมินผลนโยบายสาธารณะ

ลักษณะการป้อนกลับนโยบาย

เดิมการประเมินนโยบายมักดำเนินการตามกระบวนการนโยบายในวงจรส่วนของการประเมินผลหรือช่วงหลังการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยประเมินผลกระทบ ความต้องการ ผลผลิตหรือผลลัพธ์ การประเมินนโยบายลักษณะดังกล่าวมีปัญหาในแง่การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างวงจรนโยบายอื่น ๆ ในกระบวนการนโยบายกับการประเมินนโยบาย ในขณะที่การป้อนกลับนโยบายมีฐานะเป็นระเบียบวิธีศึกษาที่ให้ความสำคัญกับอิทธิพลทางการเมืองหลังจากการนำนโยบายไปปฏิบัติ รวมถึงตระหนักต่อการตั้งคำถามในกระบวนการนโยบายสาธารณะกระบวนการอื่น ๆ อาทิ การกำหนดวาระนโยบาย การกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ

การป้อนกลับนโยบายจึงเป็นการประเมินการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางด้านการจัดการปกครอง การเมือง การนิยามปัญหา การขับเคลื่อนนโยบายสู่การเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากอิทธิพลการเมือง กลุ่มต่าง ๆ และสถาบันผู้มีส่วนอำนาจหน้าที่กำหนดนโยบาย ไม่เพียงแต่การป้อนกลับนโยบายมีฐานะเป็นระเบียบวิธีศึกษาที่เข้มแข็ง การป้อนกลับนโยบายถูกมองในฐานะทฤษฎี โดยเป็นทฤษฎีที่มีความสามารถอธิบายความมั่นคง บริบทการเปลี่ยนแปลงของนโยบายสาธารณะ เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของนโยบาย โดยการตีความผลกระทบจากนโยบายสาธารณะมิติต่าง ๆ

รวมถึงใช้มุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีต่อนโยบายสาธารณะ อาทิ ประชาชน สาธารณะ บทบาทชนชั้นนำ สถาบันภาครัฐและกลุ่มอิทธิพล (Béland, D. & Schlager, E., 2019) ซึ่งเป็นการศึกษานโยบายสาธารณะอย่างเป็นพลวัตร ส่งผลทำให้การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของผลลัพธ์จากการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Leutert, W., 2021) ซึ่งถือเป็น

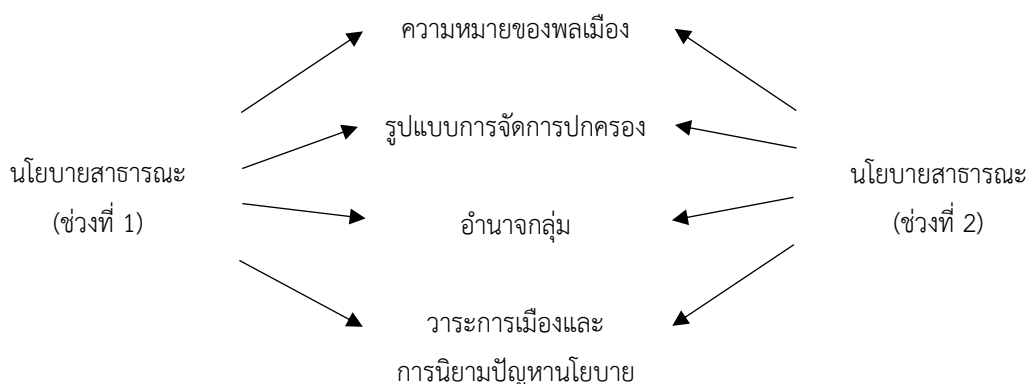
ข้อมูลป้อนกลับนโยบาย (Ellingsæter, A. L., 2021) ที่มีความสำคัญต่อการประเมินนโยบายสาธารณะแบบใหม่และตระหนักต่อมิติการศึกษา นโยบายอย่างหลากหลาย

ข้อมูลป้อนกลับจึงเป็นข้อมูลสำคัญในการศึกษาการป้อนกลับนโยบาย ซึ่งสามารถสะท้อนการปรับปรุงนโยบายอย่างหลากหลายมุมมองและเป็นพลวัตร จนกระทั่งให้ข้อเสนอแนะแก่นักนโยบายว่านโยบายสาธารณะต่าง ๆ จำเป็นต้องแก้ไข ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอย่างไร ซึ่งถือเป็นการสร้างการเปลี่ยนแปลงสู่นโยบาย ทั้งในแง่การออกแบบนโยบายใหม่ การปรับปรุงเนื้อหา นโยบายเดิมรวมถึงมีศักยภาพการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Nowlin, M. C., 2016; Sewerin, S., Béland, D. & Cashore, B., 2020)

การป้อนกลับนโยบายจึงมีศักยภาพในการก่อให้เกิดการป้อนกลับข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะอย่างหลากหลายเพื่อสามารถนำมาสู่คำตอบและทางเลือกนโยบายระหว่างทางคงอยู่หรือสิ้นสุดนโยบาย (SoRelle, M. & Michener, J., 2022) ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวเป็นการตัดสินใจภายใต้บริบทการเมืองที่มีผลกระทบต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ รวมถึงกระบวนการนโยบายอื่น ๆ การป้อนกลับนโยบายจึงสามารถสะท้อนการศึกษาการประเมินนโยบายสาธารณะได้อย่างกว้างขวางมากกว่าการศึกษาการประเมินนโยบายภายใต้กระบวนการนโยบายสาธารณะ

การประยุกต์การป้อนกลับนโยบายสู่การวิจัย

การป้อนกลับนโยบายมีฐานะเป็นระเบียบวิธีศึกษา นโยบาย การป้อนกลับนโยบายจึงสามารถประยุกต์สู่การวิจัยได้อย่างเหมาะสม โดยมีศักยภาพเป็นกรอบแนวคิด แนวทางการศึกษา และมุมมองการศึกษาที่โดดเด่น ซึ่งอยู่บนหลักการจำแนกนโยบายออกเป็น 2 ช่วง และกำหนดตัวแปรการศึกษาการป้อนกลับนโยบายภายใต้บริบทการเมือง อาทิ การให้ความหมายของพลเมือง รูปแบบการจัดการปกครอง อำนาจกลุ่มต่าง ๆ วาระทางการเมืองและการนิยามปัญหา นโยบาย ซึ่งตัวแปรดังกล่าวถือว่ามีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะและสามารถนำมาสู่การเป็นข้อมูลการปรับปรุงนโยบายในอนาคต ดังภาพที่ 1 โดย SoRelle, M. & Michener, J. (2022)

ภาพที่ 1 กระแสการป้อนกลับนโยบาย (Streams of Policy Feedback)

ที่มา: SoRelle, M. & Michener, J. (2022)

ความหมายของพลเมืองเป็นการอธิบายการตีความและข้อถกเถียงของประชาชนในแต่ละช่วงนโยบาย ในขณะที่รูปแบบการจัดการปกครองกล่าวถึงคุณลักษณะและรูปแบบการจัดการกับนโยบายสาธารณะในมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วนอำนาจกลุ่ม อาจเป็นกลุ่มผู้ที่มีอำนาจต่อนโยบาย อาทิ ชนชั้นนำ องค์กรไม่แสวงหาผลกำไรและภาคประชาสังคม ส่วนวาระการเมืองและการนิยามปัญหานโยบายเป็นการให้ความสำคัญกับบริบทการเมืองที่มีต่อนโยบายสาธารณะ

นอกจากนั้นการประยุกต์การศึกษาการป้อนกลับนโยบายสาธารณะสามารถวิเคราะห์ตามตารางที่ 1 โดย SoRelle, M. & Michener, J. (2022) ซึ่งประกอบด้วยหน่วยการวิเคราะห์ ได้แก่ สถาบันการจัดการปกครอง กลุ่มผลประโยชน์ และสาธารณะ จากนั้นเป็นการพิจารณามุมมองการวิเคราะห์ โดยอยู่บนพื้นฐานการพิจารณาผลกระทบต่อทรัพยากร อาทิ โครงสร้างพื้นฐาน ชีตความสามารถพนักงาน ความเชี่ยวชาญและความเป็นมืออาชีพ รวมถึงพิจารณาผลกระทบจากการตีความ อาทิ การรื้อสร้างทางสังคมของเป้าหมายนโยบาย การประเมินแนวร่วม ความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนแปลง ประสิทธิภาพทางการเมือง นอกจากนี้เป็นการพิจารณาผลกระทบทางแนวคิด อาทิ ชาติ รัฐ ผู้รับประโยชน์นโยบาย ทั้งนี้การพิจารณาจะแตกต่างกันตามหน่วยการวิเคราะห์

ตารางที่ 1 ส่วนประกอบแนวคิดของกระบวนการป้อนกลับนโยบาย

หน่วยการวิเคราะห์	ผลกระทบต่อทรัพยากร	ผลกระทบจากการตีความ	ผลกระทบทางแนวคิด
สถาบันการจัดการ ปกครอง/ผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง/ชนชั้นนำ (ผู้สมัครลงเลือกตั้ง สมาชิกสภา ข้าราชการ และฝ่ายบริหาร)	โครงสร้างพื้นฐาน ชิด ความสามารถพนักงาน งบประมาณ ความ เชี่ยวชาญ ความเป็นมือ อาชีพ	การก่อสร้างทางสังคมของ เป้าหมายนโยบาย การ เรียนรู้ทางการเมือง	ชาติ รัฐ ภูมิภาคหรือ สถาบันการปกครอง ท้องถิ่น ผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง
กลุ่มผลประโยชน์ องค์กร (เอกชน ประโยชน์ สาธารณะ)	เงินทุน ชิดความสามารถ การบริหาร	ประเมินแนวร่วม โอกาส แห่งอนาคต ความยาก ความเป็นไปได้แห่งการ เปลี่ยนแปลง	ชาติ รัฐ ภูมิภาคและ ผลประโยชน์ท้องถิ่น
สาธารณะ (ผู้รับ ประโยชน์นโยบาย ชุมชน)	ทรัพยากรการเงิน การศึกษา ทักษะ	ประสิทธิภาพทางการเมือง (ภายในและภายนอก) ผลประโยชน์ทางการเมือง ความเชื่อมั่นทางการเมือง	ผู้รับประโยชน์นโยบาย และบุคคลอื่นที่ได้รับ ผลกระทบจากนโยบาย ภายในชุมชน รัฐและ ชาติ

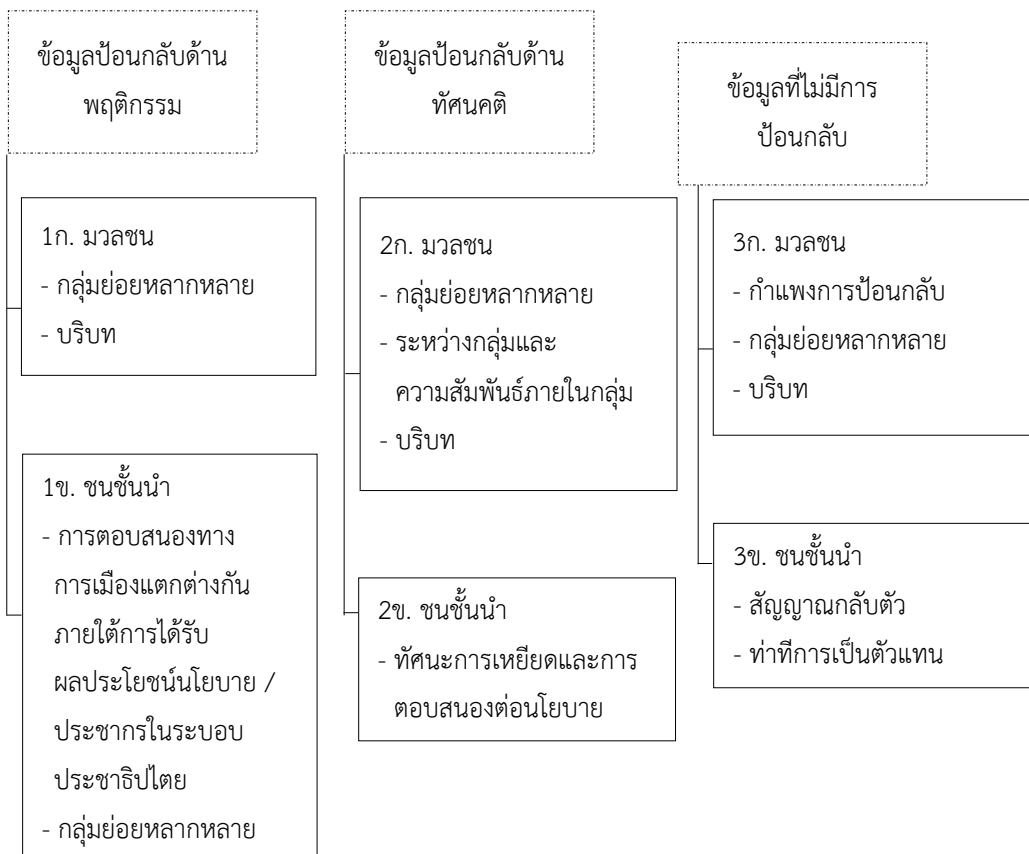
ที่มา: SoRelle, M. & Michener, J. (2022)

ในการประยุกต์การป้อนกลับนโยบายสู่การวิจัยนโยบาย นักวิจัยจำเป็นต้องออกแบบการวิจัยตามมุมมองดังกล่าวข้างต้นเพื่อให้เกิดการสะท้อนภาพความคิดของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายทั้งภาครัฐและภาคประชาชน (Leutert, W., 2021) ในลักษณะการถกเถียงเกี่ยวกับอนาคตซึ่งจะกลายเป็นข้อมูลทางบวก ทางลบ จุดอ่อน จุดแข็ง ผลกระทบ ตลอดจนตัวแปรอื่น ๆ หรือเป็นข้อมูลเชิงเปรียบเทียบที่สำคัญกับการจัดการนโยบายและการปรับเปลี่ยนนโยบายสาธารณะ (Moore, B. & Jordan, A. 2020; Béland, D. & Schlager, E., 2019) โดยการเปลี่ยนแปลงนโยบายเชิงกลยุทธ์และการปรับปรุงนโยบายสาธารณะเพื่อบรรลุการแก้ไขปัญหาสาธารณะอย่างเป็นรูปธรรม (Sewerin, S., Béland, D. & Cashore, B., 202; Skogstad, G., 2017)

กรณีศึกษาการวิจัยย้อนกลับนโยบาย

กรณีศึกษาการวิจัยย้อนกลับนโยบายสะท้อนให้เห็นการตระหนักของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อนโยบายจากการนาคำวิจารณ์ความผิดต่าง ๆ อาทิ ผลกระทบหรือทรัพยากรนโยบายเพื่อเข้าถึงองค์ความรู้ (SoRelle, M. & Michener, J., 2022) จนกระทั่งนักวิเคราะห์สามารถอธิบายสาเหตุและความสัมพันธ์ของการนำนโยบายไปปฏิบัติ การใช้งานนโยบายและผลลัพธ์ทางการเมืองจากอิทธิพลของนโยบาย กรณีศึกษาแรกที่จะนำเสนอเป็นการศึกษาของ Leutert, W. (2021) ศึกษาการย้อนกลับนโยบายในนโยบายของประเทศจีน โดยให้ความสำคัญกับผู้เกี่ยวข้องและกระบวนการพบว่า ผู้เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายส่วนใหญ่เป็นรัฐบาลกลาง โดยเฉพาะระดับกระทรวง รองลงมาเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระดับจังหวัด องค์กรไม่แสวงหากำไรและหน่วยงานวิจัยตามลำดับ โดยรัฐบาลกลางเป็นผู้มีบทบาทหลักในการย้อนกลับนโยบาย ในขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ตอบสนองนโยบายของรัฐบาลกลางตามสายการบังคับบัญชาเท่านั้น

ไม่แตกต่างกับ Michener, J. (2019b) นำการศึกษาย้อนกลับมาศึกษา นโยบายสาธารณะในประเทศสหรัฐอเมริกาภายใต้มติการเหยียดเชื้อชาติ โดยพิจารณาการกระจายอำนาจในฐานะตัวชี้วัดการเหยียดเชื้อชาติ และข้อมูลย้อนกลับด้านพฤติกรรมทัศนคติและการไม่ย้อนกลับข้อมูล ตามภาพที่ 2 โดย Michener, J. (2019b) ข้อมูลย้อนกลับด้านพฤติกรรมสามารถสะท้อนมวลชน ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มย่อยอย่างหลากหลาย บริบท และกลุ่มชนชั้นนำในการตอบสนองทางการเมืองที่แตกต่างกันตามการได้รับผลประโยชน์และประชาชนในระบบประชาธิปไตย ส่วนข้อมูลย้อนกลับด้านทัศนคติ กลุ่มมวลชนสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและภายในกลุ่ม ในขณะที่กลุ่มชนชั้นนำเป็นการสะท้อนทัศนคติการเหยียดและการตอบสนองต่อนโยบาย ส่วนการไม่ย้อนกลับข้อมูล ในระดับมวลชนเป็นการสะท้อนกำแพงของการย้อนกลับ ส่วนชนชั้นนำสะท้อนการกลับตัวและทำให้การเป็นตัวแทน อย่างไรก็ตามการศึกษาดังกล่าวก่อให้เกิดการย้อนกลับข้อมูลนโยบายสาธารณะ โดยสามารถอธิบายความไม่เท่าเทียมกันทางเชื้อชาติ ชนชั้นหรือเพศได้อย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 2 แนวคิดการเหยียด ข้อมูลป้อนกลับและกระบวนการทางการเมืองในการศึกษาการป้อนกลับนโยบาย
ที่มา: Michener, J. (2019b)

นอกเหนือจากกรณีศึกษาการป้อนกลับนโยบายของ SoRelle, M. & Michener, J. (2022) Leutert, W. (2021) และ Michener, J. (2019b) การศึกษาของ Smith, I. D. (2020) นำการป้อนกลับนโยบายมาประยุกต์ศึกษาในฐานะแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อการค้นหาพลวัตทางการเมืองในการเปลี่ยนผ่านพลังงาน แนวทางการศึกษาไม่แตกต่างกันมากนัก ในตารางที่ 2 โดย Smith, I. D. (2020) การศึกษาสามารถทำให้เห็นมุมมอง ผลกระทบป้อนกลับและผลลัพธ์จากผลประโยชน์ โดยมุมมองการป้อนกลับทางบวกที่นำไปสู่ความมั่นคงสถาบัน ถือว่าเป็นมุมมองจากผลกระทบต่อทรัพยากรและการตีความ ซึ่งมีอิทธิพลจากผลลัพธ์ทางการเมือง อาทิ การขับเคลื่อนของกลุ่มผลประโยชน์ใหม่และการสร้างนโยบายใหม่ ส่วนมุมมองผลกระทบการป้อนกลับทางเทคโนโลยีทำให้จำเป็นต้องปรับนโยบายเพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อการทำงานของนโยบาย เป็นมุมมองจาก

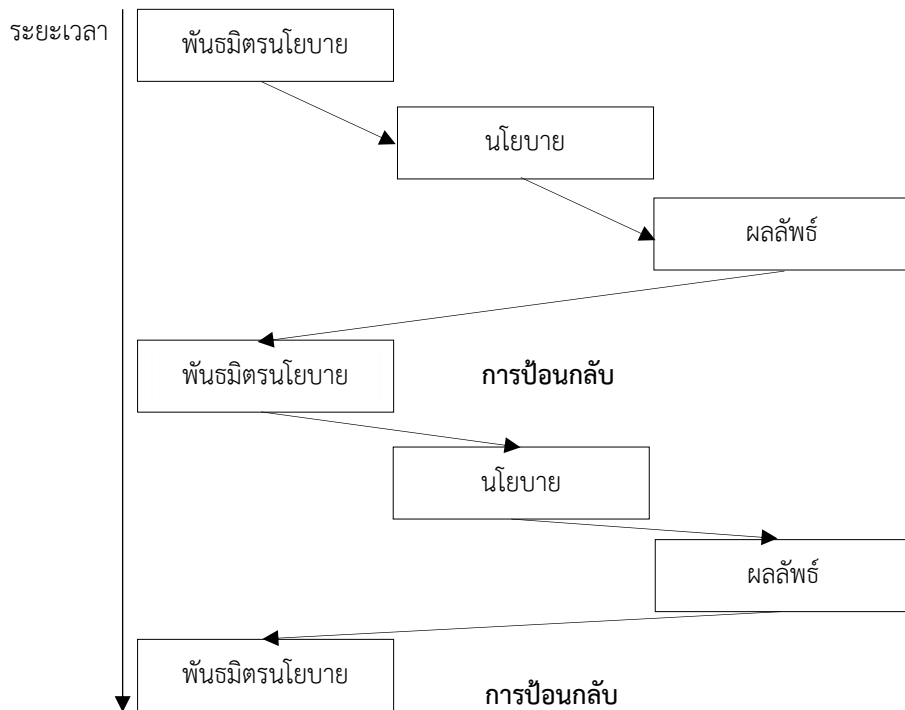
ผลกระทบของเทคโนโลยี และความเหมาะสมระหว่างสังคมกับเทคโนโลยี โดยมีผลลัพธ์จากผลประโยชน์เทคโนโลยี อาทิ การเติบโตของเทคโนโลยีใหม่ที่ทำให้นโยบายมีความจำเป็น

ตารางที่ 2 สองมุมมองต่อการป้อนกลับนโยบาย

มุมมอง	ผลกระทบการป้อนกลับ	ผลลัพธ์จากผลประโยชน์
การป้อนกลับทางบวกนำไปสู่ความ มั่นคงสถาบัน	ผลกระทบต่อทรัพยากร ผลกระทบจากการตีความ	ผลลัพธ์ทางการเมือง อาทิ การ ขับเคลื่อนของกลุ่มผลประโยชน์ ใหม่และการสร้างนโยบายใหม่
ผลกระทบการป้อนกลับทาง เทคโนโลยีทำให้จำเป็นต้องปรับ นโยบายเพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อ กลไกการทำงานของนโยบาย	เทคโนโลยี ความเหมาะสมทางสังคม- เทคโนโลยี	ผลลัพธ์ทางเทคโนโลยี เช่น การ เติบโตของเทคโนโลยีใหม่

ที่มา: รวบรวมจาก Smith, I. D. (2020)

นอกเหนือจากกรณีศึกษาการป้อนกลับนโยบายซึ่งสะท้อนให้เห็นข้อมูลป้อนกลับนโยบายที่มีประโยชน์อันเกิดจากผลกระทบต่อทรัพยากร ผลกระทบจากการตีความและผลลัพธ์จากผลประโยชน์ ซึ่งเป็นข้อค้นพบในเนื้อหา นโยบาย การศึกษาการป้อนกลับนโยบายสามารถประยุกต์สู่กรอบการศึกษานโยบายในลักษณะต่าง ๆ อาทิ กรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย ซึ่งเป็นการศึกษาของ Schmid, N., Sewerin, S. & Schmidt, T. S. (2020) ใช้กลไกการป้อนกลับนโยบายมาศึกษาผ่านกรอบแนวคิดเครือข่ายพันธมิตรนโยบาย โดยแบ่งนโยบายตามช่วงระยะเวลาและพิจารณาข้อมูลป้อนกลับนโยบายภายหลังการเกิดขึ้นของผลลัพธ์นโยบายเพื่อทำความเข้าใจแนวร่วมหรือพันธมิตรนโยบาย ตามภาพที่ 3 โดย Schmid, N., Sewerin, S. & Schmidt, T. S. (2020)

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดการวิจัยที่มีการประยุกต์การศึกษาการป้อนกลับนโยบาย
ที่มา: Schmid, N., Sewerin, S. & Schmidt, T. S. (2020)

นอกจากนั้นการศึกษาการป้อนกลับนโยบายเป็นการศึกษาของ Michener, J. (2019a) นำการป้อนกลับนโยบายมาศึกษาในระบบสาธารณสุขถ้วนหน้าในประเทศสหรัฐอเมริกา การศึกษาเน้นการวิพากษ์นโยบายสาธารณะเพื่อให้สามารถสะท้อนบริการเมือง การเลือกตั้ง หลักเสียงข้างมาก การกระทำทางการเมือง กลุ่มสนับสนุนและการสร้างพันธมิตร จนก่อให้เกิดองค์ความรู้ด้านระบบสาธารณสุขถ้วนหน้า รวมถึงการศึกษาการป้อนกลับนโยบายของ Skjærseth, J. B. (2018)

การศึกษาดังกล่าวศึกษานโยบายพลังงานและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในประเทศโปแลนด์ การป้อนกลับนโยบายก่อให้เกิดความเข้าใจและการเชื่อมโยงสู่การปรับปรุงนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การปฏิรูปนโยบาย ความพึงพอใจในการปฏิรูปนโยบาย การอธิบายความสัมพันธ์เชิงลึกในการนำนโยบายไปปฏิบัติ การสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์การนำนโยบายไปปฏิบัติและการป้อนกลับนโยบาย ซึ่งข้อมูลการป้อนกลับต่าง ๆ สามารถนำมาสู่การปฏิรูปนโยบายเพื่อเพิ่มความพึงพอใจของประชาชนที่ต้องการนโยบายต่างกัน

สุดท้ายเป็นการศึกษาของ Williamson, A. F. (2020) ประยุกต์ทฤษฎีการป้อนกลับนโยบาย โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการผลิตนโยบายการจัดการกับผู้อพยพของรัฐบาลกลางและท้องถิ่น การศึกษาก่อให้เกิดความเข้าใจบทบาทผู้อพยพในฐานะสมาชิกชุมชนที่มีความสำคัญ การศึกษาการป้อนกลับจึงมีศักยภาพให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจเกี่ยวกับข้อจำกัดการนำนโยบายไปปฏิบัติ การป้อนกลับนโยบายจึงสะท้อนฐานะระเบียบวิธีและทฤษฎีที่ช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์และมีศักยภาพการสะท้อนคุณค่าของนโยบายสาธารณะเดิม (Rose, D., 2021)

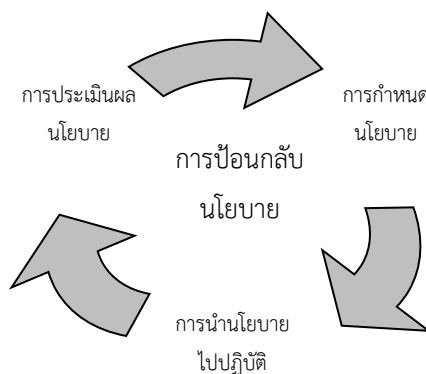
รวมถึงความคิดเห็นผู้รับประโยชน์จากนโยบายและผลผลิตจากกระบวนการทางการเมือง ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับพลเมือง สภาพแวดล้อมทางการเมือง การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Mettler, S., 2019) การสร้างความเข้าใจทางการเมือง (Béland, D. & Lecours, A., 2023) และความเป็นสถาบัน (Busemeyer, M. R. & Goerres, A., 2020) ซึ่งเป็นตัวแปรที่สามารถสะท้อนข้อมูลผลกระทบนโยบายในแง่ทรัพยากร การตีความและผลประโยชน์ผ่านอิทธิพลทางการเมือง โดยเฉพาะทัศนคติทางการเมืองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อนำมาสู่การส่งเสริม การสนับสนุน และความพึงพอใจต่อนโยบายของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Zhu, L. & Lipsmeyer, C. S., 2015)

สรุปผล

การป้อนกลับนโยบายมีฐานะเป็นระเบียบวิธีศึกษา ทฤษฎี แนวคิดและเครื่องมือ นโยบายที่โดดเด่นในการจัดการกับข้อมูลนโยบายภายใต้บริบทสถาบันการเมือง โดยมีขอบเขตการศึกษานโยบายกว้างขวางกว่าการประเมินนโยบายตามกระบวนการนโยบายดั้งเดิม การวิเคราะห์การป้อนกลับนโยบายจึงสามารถก่อให้เกิดข้อยุติในการดำรงอยู่หรือการปรับปรุงนโยบายตามการประยุกต์การศึกษาการป้อนกลับนโยบายที่มีขั้นตอน วิธีการ มุมมองและตัวแปรการศึกษาอย่างเป็นระบบและชัดเจน อาทิ การพิจารณานโยบายเป็นช่วง โดยให้ความสำคัญกับตัวแปรทางการเมือง อำนาจกลุ่ม รูปแบบการจัดการปกครอง วาระทางการเมืองและการนิยามปัญหา นโยบายและอาศัยการพิจารณาผลกระทบต่อทรัพยากร ผลกระทบจากการตีความ โดยผลลัพธ์จากผลประโยชน์การศึกษาจึงสามารถสะท้อนบทบาทของหน่วยการวิเคราะห์แต่ละหน่วย จึงทำให้การป้อนกลับนโยบายถูกประยุกต์สู่การวิจัยนโยบายอย่างแพร่หลายเพื่ออธิบายพฤติกรรมและทัศนคติของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อนโยบาย ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจในผลลัพธ์จากการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

ข้อค้นพบจากการศึกษาการป้อนกลับนโยบายก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการประยุกต์ใช้การป้อนกลับนโยบายในฐานะระเบียบวิธีศึกษา ทฤษฎี แนวคิดและเครื่องมือนโยบาย โดยเฉพาะการศึกษานโยบายในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่นิยมประเมินนโยบายสาธารณะตามกระบวนการนโยบาย ทำให้การศึกษานโยบายมีข้อจำกัดในการตอบคำถามเกี่ยวกับการคงอยู่หรือการยุตินโยบาย องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษานี้สามารถยืนยันว่าการป้อนกลับนโยบายมีศักยภาพในการทำลายขอบเขตและข้อจำกัดในการศึกษาหรือประเมินนโยบายตามกระบวนการนโยบาย ในขณะเดียวกันการป้อนกลับนโยบายสามารถก่อให้เกิดมุมมองใหม่ในการศึกษานโยบายสาธารณะภายใต้บริบทการเมืองและสถาบัน ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญของการปรับปรุงนโยบายสาธารณะให้มีศักยภาพจนกระทั่งเป็นเครื่องมือหลักในการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย

ภาพที่ 4 องค์ความรู้ใหม่จากการที่การป้อนกลับนโยบายเป็นศูนย์กลางการศึกษานโยบาย

องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากข้อค้นพบไม่เพียงแต่ยืนยันศักยภาพการป้อนกลับนโยบายในการจัดการกับข้อมูลของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบาย แต่การป้อนกลับนโยบายสามารถจัดการกับนโยบายในทุกกระบวนการนโยบาย ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ท้าทายองค์ความรู้เดิมและเปลี่ยนแปลงความเชื่อเกี่ยวกับการศึกษานโยบายสาธารณะ นอกจากนี้องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาการป้อนกลับนโยบายนี้เกี่ยวข้องกับการประยุกต์การป้อนกลับนโยบายสู่การวิจัยของบรรดานักวิชาการ

เอกสารอ้างอิง

Béland, D. & Lecours, A. (2023). Ideas, Federalism and Policy Feedback: an Institutional Approach. *Territory, Politics, Governance*, 11(2), 377-393.

- Béland, D. & Schlager, E. (2019). Varieties of Policy Feedback Research: Looking Backward, Moving Forward. *Policy Studies Journal*, 47(2), 184-205.
- Béland, D. (2017). Identity, Politics, and Public Policy. *Critical Policy Studies*, 11(1), 1-18.
- Burlacu, D., Immergut, E. M., Oskarson, M. & Rönnerstrand, B. (2018). The Politics of Credit Claiming: Rights and Recognition in Health Policy Feedback. *Social Policy & Administration*, 52(4), 880-894.
- Busemeyer, M. R. & Goerres, A. (2020). Policy Feedback in the Local Context: Analysing Fairness Perceptions of Public Childcare Fees in a German Town. *Journal of Public Policy*, 40(3), 513-533.
- Daugbjerg, C. & Kay, A. (2020). Policy Feedback and Pathways: When Change Leads to Endurance and Continuity to Change. *Policy Sciences*, 53(2), 253–268.
- Ellingsæter, A. L. (2021). Conflicting Policy Feedback: Enduring Tensions over Father Quotas in Norway. *Social Politics International Studies in Gender, State & Society*, 28(4), 994-1024.
- Fawcett, P., Legrand, T., Lewis, J. M. & O’Sullivan, S. (2018). Governance, Public Policy and Boundary-Making. *Australian Journal of Political Science*, 53(4), 480-489.
- Leutert, W. (2021). Innovation through Iteration: Policy Feedback Loops in China’s Economic Reform. *World Development*, 138, 105173.
- Lodhi, I. (2021). Globalisation and Public Policy: Bridging the Disciplinary and Epistemological Boundaries. *Policy and Society*, 40(4), 522-544.
- Mettler, S. (2019). Making What Government Does Apparent to Citizens: Policy Feedback Effects, Their Limitations, and How They Might Be Facilitated. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 685(1), 30-46.
- Michener, J. (2019a). Medicaid and the Policy Feedback Foundations for Universal Healthcare. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 685(1), 116-134.

- Michener, J. (2019b). Policy Feedback in a Racialized Polity. *Policy Studies Journal*, 47(2), 423-450.
- Moore, B. & Jordan, A. (2020). Disaggregating the Dependent Variable in Policy Feedback Research: An Analysis of the EU Emissions Trading System. *Policy Sciences*, 53, 291–307.
- Nowlin, M. C. (2016). Policy Change, Policy Feedback, and Interest Mobilization: The Politics of Nuclear Waste Management. *Review of Policy Research*, 33(1), 51-70.
- Prato, C. (2018). Electoral Competition and Policy Feedback Effects. *The Journal of Politics*, 80(1), 195-210.
- Rose, D. (2021). Policy Feedback and the Racialization of Affirmative Action, 1961-1980. *International Journal of Public Administration*, 44(1), 3-13.
- Schmid, N., Sewerin, S. & Schmidt, T. S. (2020). Explaining Advocacy Coalition Change with Policy Feedback. *Policy Studies Journal*, 48(4), 1109-1134.
- Sewerin, S., Béland, D. & Cashore, B. (2020). Designing Policy for the Long Term: Agency, Policy Feedback and Policy Change. *Policy Sciences*, 53(2), 243-252.
- Skjærseth, J. B. (2018). Implementing EU Climate and Energy Policies in Poland: Policy Feedback and Reform. *Environmental Politics*, 27(3), 498-518.
- Skogstad, G. (2017). Policy Feedback and Self-Reinforcing and Self-Undermining Processes in EU Biofuels Policy. *Journal of European Public Policy*, 24(1), 21–41.
- Smith, I. D. (2020). How the Process of Transitions Shapes the Politics of Decarbonization: Tracing Policy Feedback Effects across Phases of the Energy Transition. *Energy Research & Social Science*, 70, 101753.
- SoRelle, M. and Michener, J. (2022). Methods for Applying Policy Feedback Theory. In Weible, C. M. & Workman, S. (Eds.), *Methods of the Policy Process* (pp. 80-104). New York : Routledge.

- Williamson, A. F. (2020). Intergovernmental Policy Feedback and Urban Responses to Immigrants. *Political Science & Politics*, 53(1), 20-24.
- Zhu, L. & Lipsmeyer, C. S. (2015). Policy Feedback and Economic Risk: The Influence of Privatization on Social Policy Preferences. *Journal of European Public Policy*, 22(10), 1489-1511.

กระบวนการแสดงสร้างสรรค์ เรื่องตำนานเมืองล่มสู่การพัฒนาเด็ก

Creative Performance Process on the Legend of Destroyed Cities Affecting Child Development

กมลชนก สุวรรณประเวก¹ สุรัตน์ จงดา² และอัศวิทย์ เรืองรอง³

Kamonchanok Suwanprawek, Surat Jongda and Akhawit Ruengrong

Received: December 27, 2022

Revised: February 15, 2023

Accepted: March 01, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ การแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่ม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิด รูปแบบการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็กเรื่องตำนานเมืองล่ม ให้เกิดเป็นสื่อการเรียนรู้ที่เผยแพร่เนื้อหาของตำนานที่มุ่งเน้นสอนให้เด็กเกิดคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์และความกตัญญูผ่านการแสดง โดยมีแนวคิดเป็นละครสำหรับเด็กที่หลอมรวมนำเอาศิลปะหลากหลายแขนงเข้าไว้ด้วยกัน เช่น ศิลปะการแสดง คีตศิลป์ นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ วิจิตรศิลป์และวรรณศิลป์ที่ต้องอาศัยกระบวนการทางการละครเป็นขั้นตอนอย่างเป็นระบบในการผสมผสานกับรูปแบบการแสดงที่หลากหลาย เพื่อเชื่อมโยงสู่การพัฒนาเด็กในปัจจุบันด้วยการนำมาสร้างขึ้นเป็นภาพการเคลื่อนไหวและใช้ศิลปะทางการเล่าเรื่องให้ผู้ชมเข้าถึงและคล้อยตาม โดยอาศัยดนตรี ฉาก แสงสี เสียงเพลง การแต่งกายของนักแสดงและเทคนิคต่าง ๆ ให้เด็กได้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์การสื่อสารและเห็นจากการกระทำของตัวละคร ซึ่งการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองล่มนั้นจะมีเรื่องราวและกลวิธีนำเสนอที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เพื่อให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กมากที่สุด โดยเริ่มจากการออกแบบการเล่าเรื่องเพื่อนำมาเขียนบทละคร โดยเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ด้วยการเรียบเรียงมาจากเค้าโครงเดิม

¹⁻² สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์; Bundipatnasilpa Institute

³ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา; Bansomdejchaopraya Rajabhat University

ของตำนานและมีการปรับแต่งเพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยและเข้าใจง่ายขึ้น รวมถึงการออกแบบองค์ประกอบทางการแสดงต่าง ๆ เช่นการใช้ดนตรีเพลงร้องที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ชมที่เป็นเด็ก การออกแบบเครื่องแต่งกายโดยยึดหลักประหยัดและเรียบง่าย รวมทั้งการออกแบบสร้างตัวละครหุ่นประกอบการแสดงที่เป็นการประยุกต์ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่หาได้ง่ายและราคาถูก นอกจากนี้ยังมีการออกแบบฉาก แสงสีและใช้เทคนิคพิเศษ เพื่อให้การแสดงมีความสมบูรณ์และน่าสนใจยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: กระบวนการแสดงสร้างสรรค์, การพัฒนาเด็ก, การเรียนรู้, ตำนานเมืองลุ่ม

Abstract

This academic article was a part of the thesis of creative performances for children on the Legend of Destroyed Cities that had the objective to study the concept of a creative performance format for children on the Legend of Destroyed Cities to become a learning media that disseminated the content of the legend that focused on teaching children the virtues of honesty and gratitude through performances with the idea of being a children's drama that combined various art forms together, such as performing arts, music, dance, music, fine and literary arts that relied on the dramatic process as a systematic step in combining with various forms of performance to connect to current child development by creating images of movement and using the art of telling stories so that the audience can relate and follow by using music, scenes, lights, music, costumes of actors and various techniques for children to learn. From the experience of communication and seeing from the actions of the characters, they were the creative performances for children on the Legend of Destroyed Cities that had their own unique stories and strategies in order to be appropriate and provide the greatest benefit to children starting with designing a story to write a play. It was a new creation by compiling from the original outline of the legend and adding additional adjustments to be consistent with the times and easier to understand including the design of various performance elements such as the use of music and singing songs that were appropriate for the audience of children. Costume design based on economy and simplicity including designing and

creating puppet characters for performances using various materials and equipment that were easily available and cheap. There was also scene design, colored lights and special effects to make the show more complete and interesting.

Keywords: Creative Expression Process, Child Development, Learning, Legend of Destroyed Cities

บทนำ

ปัจจุบันได้มีการนำการแสดงละครเข้ามาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับภาพความเป็นจริงส่งผลทำให้เรียนรู้ได้เข้าใจยิ่งขึ้น ด้วยคุณสมบัติที่โดดเด่นของศิลปะการแสดงละครที่เป็นศาสตร์เก่าแก่แห่งมวลมนุษยชาติ ที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนามนุษย์ (ดวงแข บัวประโคน, 2546) แม้ว่าสื่อละครนี้จะถือเป็นวิธีการสมัยใหม่แต่ก็สามารถนำมาประยุกต์หรือปรับใช้ให้มีความเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มผู้ชม โดยการใช้ข้อมูลหรือเรื่องราวที่เป็นสิ่งใกล้ตัวมาเป็นส่วนหนึ่งในการนำเสนอ เพื่อให้ผู้ชมจะได้เข้าใจได้ง่ายขึ้น

การแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็กนี้เป็นการนำเอาเนื้อหาของตำนานเมืองลุ่มซึ่งเป็นเรื่องราวมุขปาฐะที่ปรากฏในรูปแบบของตำนานบอกเล่าที่ถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นกันมาอย่างยาวนานของอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยเรื่องราวของตำนานเมืองลุ่มนั้นมีเนื้อหาที่บอกเล่าเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญและความเป็นมาของท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นเรื่องเล่าที่มีอิทธิพลต่อสังคมในท้องถิ่นให้ได้รับความรู้ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ความเป็นมาของท้องถิ่นและเกิดความภาคภูมิใจกับรากเหง้าของตนเอง โดยตำนานเมืองลุ่มนั้นมีใช้เพียงวรรณกรรมมุขปาฐะที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรับใช้สังคมเท่านั้น แต่ตำนานเมืองลุ่มนี้ยังถูกยกยบทบาทขึ้นจากตำนานท้องถิ่นพัฒนามาเพื่อใช้ในการสอนและเน้นย้ำในเรื่องของคุณธรรมให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลที่เป็นการบ่งบอกถึงผลกระทบที่เกิดจากการขาดคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ที่ไม่รักษาคำพูดและขาดความกตัญญูก็จะนำไปสู่ความล่มสลายของสังคมได้ เช่นเดียวกันกับปัจจุบันนี้สังคมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้การดำเนินวิถีชีวิตความเป็นอยู่และพฤติกรรมความรู้สึคนึกคิดของบุคคลนั้นเกิดความอ่อนแอทางด้านจิตใจ ส่งผลทำให้ภูมิคุ้มกันในการดำรงชีวิตในสังคมบกพร่องโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน อันเนื่องมาจากการขาดคุณธรรมจริยธรรม จนเกิดเป็นปัญหาสังคมในปัจจุบันที่มีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ในขณะเดียวกันควรมีการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ มี

ความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมและดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสุข (กันยา สุวรรณแสง, 2542) ดังนั้นในการออกแบบการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่มจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะเป็นสื่อเผยแพร่เนื้อหาของตำนานที่มุ่งเน้นสอนให้ผู้ชม เกิดคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์และความกตัญญูผ่านการแสดง ด้วยกระบวนการสร้างสรรค์ที่ผ่านการคิดวิเคราะห์และการออกแบบการแสดง เพื่อตอบสนองความต้องการและให้มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ชมที่เป็นเด็ก

กระบวนการออกแบบการแสดง ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการจัดวางรูปแบบการเคลื่อนไหวและวิธีการนำเสนอการแสดง ซึ่งขั้นตอนในการสร้างสรรค์เกิดจากการนำเอาข้อมูลที่ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และข้อมูลรายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ ของการแสดง เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์เรื่องราวและจัดเสนอในรูปแบบของการแสดง โดยมีผู้แสดงเป็นผู้สื่อความหมายและเรื่องราวต่อผู้ชม (สดีโส พันธุ์โกมล, 2524) โดยมีกระบวนการออกแบบองค์ประกอบทางการแสดง เช่น ออกแบบบทละคร เครื่องแต่งกาย นักแสดง ท่าทาง ดนตรี และเพลง รวมถึงฉาก แสงสี และอุปกรณ์ ล้วนแล้วแต่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อรูปแบบการแสดง อันจะทำให้ละครมีความสมบูรณ์สวยงาม อีกทั้งยังสื่อความหมายและอารมณ์ของการแสดงเพิ่มขึ้น การแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่ม มีกระบวนการออกแบบการแสดงและพัฒนางานหลายขั้นตอนเนื่องจากเป็นศิลปะการแสดงที่มีรูปแบบเฉพาะแตกต่างจากละครที่เป็นของผู้ใหญ่ ซึ่งไม่ใช่การนำละครผู้ใหญ่มาดัดแปลงให้ง่ายขึ้น แต่การแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่มนั้นจะมีเรื่องราวและมีกลวิธีนำเสนอที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองเพื่อให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ชมมากที่สุด จากการคิดสร้างสรรค์ปรับปรุงและพัฒนาขึ้นใหม่สู่กระบวนการออกแบบสร้างและทดลองแก้ไข ให้เกิดความสมบูรณ์ก่อนการนำไปเผยแพร่ โดยการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่ม เป็นการนำเสนอในรูปแบบการแสดงละครที่มีความหลากหลายที่ผสมผสานระหว่างละครพูด ละครเพลงสำหรับเด็กและการแสดงหุ่นเชิดที่เหมาะสมกับเด็กที่อยู่ในช่วงอายุ 9-12 ปี ซึ่งเป็นการนำเอาข้อมูลองค์ความรู้แนวคิดและทฤษฎีที่ได้จากการศึกษา มาใช้เป็นแนวทางสู่กระบวนการออกแบบสร้างสรรค์องค์ประกอบของการแสดง ก่อนจะนำออกมาจัดแสดงเพื่อใช้สอนคุณธรรมให้แก่เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไป ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาแนวคิด รูปแบบการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เพื่อที่จะนำมาสร้างเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ใช้พัฒนาและส่งเสริมให้เด็กเกิดคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์และความกตัญญูผ่านการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่ม

แนวคิดละครสำหรับเด็ก: สู่กระบวนการสร้างสรรค์

ศิลปะการแสดงละคร เป็นงานสร้างสรรค์ที่หลอมรวมที่นำเอาศิลปะหลากหลายแขนงเข้าไว้ด้วยกัน เช่น วรรณศิลป์ ที่มาในรูปของบทละคร ศิลปะการแสดง คีตศิลป์ นาฏศิลป์ ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการทางการละครเป็นขั้นตอนอย่างเป็นระบบในการสร้างสรรค์ก่อนนำเสนอสู่ผู้ชม เช่น การกำหนดหรือเลือกสรรความคิด แก่นหรือสารของเรื่อง การทำงานร่วมกันกับบุคคลหลายฝ่าย รวมถึงการพัฒนาและฝึกฝนทักษะของนักแสดงให้มีความพร้อม เพื่อที่จะถ่ายทอดเรื่องราวสื่อสารความคิดจากละครสู่ผู้ชมให้ได้ประสิทธิภาพมากที่สุด (พินิดา ฐปนางกูร, 2549)

แนวคิดละครสำหรับเด็ก มีจุดเริ่มต้นมาจากประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา โดยได้มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเทคนิคการใช้มาอย่างต่อเนื่องด้วยการผันแปรและขับเคลื่อนเลื่อนไหลทางวัฒนธรรมทำให้เกิดการผสมผสานระหว่างศาสตร์และศิลป์ต่างอัตลักษณ์เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมในประเทศนั้น ๆ โดยส่งอิทธิพลต่อศิลปะการแสดงและความนิยม จึงทำให้รูปแบบของศิลปะการแสดงในรูปแบบต่าง ๆ ถูกฟื้นฟูและพัฒนาไปตามวิถี

ปัจจุบันแนวคิดทางการละครสำหรับเด็ก ได้รับอิทธิพลมาจากการนำเอาละครสมัยใหม่เข้ามาผสมผสานกับกระบวนการการศึกษาของไทย เพื่อใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้และพัฒนาเด็ก ซึ่งละครสำหรับเด็กก็เป็นรูปแบบหนึ่งที่นำเอาศิลปะทางการละครเข้ามาสู่ระบบของการเรียนการสอน โดยลักษณะของละครสำหรับเด็กนั้นเป็นมีรูปแบบเฉพาะที่จะแตกต่างไปจากละครที่เป็นของผู้ใหญ่ เนื่องจากเด็กจะมีความสนใจ การรับรู้และจินตนาการต่างจากผู้ใหญ่ ดังนั้นรูปแบบของละครสำหรับเด็กที่นำมาใช้ในการพัฒนาและสร้างการเรียนรู้จึงมีหลากหลายรูปแบบ (พรรัตน์ ดำรุง, 2550) ดังนี้

ละครเยาวชน (Young People's Theatre - YPT) เป็นคำศัพท์ที่มาจากประเทศอังกฤษ เป็นละครที่จัดแสดงให้กับเยาวชนโดยคณะละครอาชีพ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชน มีเนื้อหาของการแสดงที่หลากหลายและการนำเสนอสามารถจัดแสดงในโรงละครหรือในโรงเรียนก็ได้

ละครในการศึกษา (Drama-In-Education - DIE) เป็นกระบวนการละครที่ครูใช้ในการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้เด็กผ่านกิจกรรมละครเช่น การแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละครสดซึ่งเป็นสร้างพื้นที่การแลกเปลี่ยนความคิดให้เด็กได้พัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น

ละครการศึกษา (Educational Theatre) หมายถึง ละครทุกรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาตั้งแต่ในระบบโรงเรียนจนถึงอุดมศึกษาเช่นละครสร้างสรรค์ ละครที่ใช้เป็นสื่อใน

การเรียนการสอน การแสดงละครเวทีโดยเยาวชน การศึกษาศิลปะการละคร และการจัดเสนอละคร ในระดับมหาวิทยาลัย มีแนวคิดและกระบวนการที่ใช้ในการฝึกฝนที่หลากหลาย เป็นละครที่มี จุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้ร่วมงานละครในระบบการศึกษานั้น

ละครสร้างสรรค์ (Creative Drama) เป็นการนำกระบวนการละครมาปรับใช้ใน ห้องเรียน ไม่ต้องการผู้ชม มีจุดหมายเพื่อพัฒนาเด็กตามความถนัดของแต่ละคน เช่นการเล่น บทบาทสมมติ ที่เป็นการสร้างการเรียนรู้ผ่านการกระทำฝึกจินตนาการและความเชื่อ เพื่อให้เด็ก สามารถทดลองแก้ปัญหาจากสถานการณ์จำลองต่าง ๆ ได้

ละครเวทีสำหรับเด็ก (Children's Theatre) เป็นรูปแบบที่ใช้เรียนละครใน ประเทศอเมริกา มีทั้งละครที่มีขนาดใหญ่ใช้ฉาก แสง สี เสียง ยิ่งใหญ่ตระการตา สัมกับภาพที่เด็กๆ จินตนาการไว้ กระทั่งละครที่มีขนาดเล็กที่อยู่ในรูปแบบละครเร่ที่สามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างง่าย และรวดเร็ว โดยละครเวทีสำหรับเด็กนั้นจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความบันเทิงให้แก่ผู้ชมและผู้ แสดง รวมถึงเป็นการช่วยให้เด็กเข้าใจชีวิตความเป็นไปรอบๆ ตัว

รูปแบบของละครสำหรับเด็กทุกรูปแบบ จะมุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้และการพัฒนาของ เด็กและเยาวชนในด้านต่าง ๆ ประการแรกคือ พัฒนาการด้านบุคคล อันประกอบไปด้วย ด้าน แสดงออกทางความคิด ด้านการรู้จักตนเองและสิ่งที่สนใจ ด้านการใช้ภาษา ด้านการใช้ท่าทาง เคลื่อนไหว ด้านการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการฝึกสมาธิ วินัย ด้านเรียนรู้ศักยภาพและ ความสามารถของตนเอง และด้านการใช้เหตุผลและรับฟังผู้อื่น ประการที่สอง พัฒนาการทางศิลปะ อันประกอบไปด้วยพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์พัฒนาการด้านวัฒนธรรม พัฒนาการด้านการ ออกแบบ และพัฒนาการด้านสุนทรียะ และประการที่สามพัฒนาทักษะการเรียนรู้ทางสังคม อัน ประกอบไปด้วยการเรียนรู้หน้าที่และช่วยกระตุ้นความคิด อีกทั้งเป็นสร้างการรับรู้ทางศิลปะให้มี րsnnyim เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ รวมถึงพัฒนาเด็กให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นไป จนเมื่อเด็กได้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การสร้างสรรค์ละครสำหรับเด็กเป็นการใช้แนวคิดทางการละครมาสร้างเป็นเครื่องมือ สื่อละคร เพื่อใช้พัฒนาสร้างเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มากขึ้น โดยมีรูปแบบและวิธีการนำเสนอที่ แตกต่างกันไป โดยการสร้างสรรค์ละครสำหรับเด็กจะต้องคำนึงถึงวัยและความสนใจ รวมถึง ความต้องการของเด็กด้วย ดังนั้นการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่มจึงเป็นการ สร้างสรรค์ภายใต้กรอบแนวคิดละครเพื่อการเรียนรู้สำหรับเด็ก เป็นการพัฒนาและสร้างสรรค์ให้เป็น ละครที่มีรูปแบบให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ชมที่เป็นเด็กในยุคปัจจุบัน โดยเป็นการนำเอาตำนานมุขปาฐะ ที่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นและสอดแทรกเรื่องของคุณธรรมความซื่อสัตย์

กตัญญู มานำเสนอด้วยรูปแบบการแสดงที่หลากหลาย ซึ่งเป็นการเน้นการเรียนรู้ผ่านกระบวนการของละคร

การเรียนรู้ผ่านการแสดงละคร

การเรียนรู้ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงของแต่ละบุคคลที่เกิดจากการได้รับประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ที่ส่งผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม ดังนั้นการเรียนรู้ของเด็กจึงเป็นผลมาจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมที่มีการฝึกฝนตั้งแต่วัยเด็ก การเรียนรู้ของเด็กนั้นสิ่งที่มีอิทธิพล ได้แก่ สภาพแวดล้อมการมีปฏิสัมพันธ์ความต้องการและความสนใจของเด็ก ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้ความสามารถต่าง ๆ ของเด็กถูกนำออกมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ (สิริมาภิญาญอนันตพงษ์, 2545) ซึ่งการเรียนรู้แต่ละช่วงวัยของเด็กก็จะมีแตกต่างกันออกไป โดยเด็กจะมีช่วงเวลาการรับรู้ที่ค่อนข้างสั้นและรูปแบบของการรับรู้จะเป็นเนื้อหาแบบรูปธรรม และมีวิธีการเรียนรู้ในแบบของการเล่นลงมือปฏิบัติ โดยการเรียนรู้นั้นสามารถสร้างผ่านเครื่องมือได้หลากหลายรูปแบบ อย่างเช่นกิจกรรมการแสดงละคร ถือเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังที่สามารถสร้างการเรียนรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงให้แก่ผู้แสดงและผู้ชมได้ โดยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์การแสดง

การเรียนรู้ผ่านกระบวนการทางการละคร เป็นวิธีการสร้างการเรียนรู้โดยการใช้การแสดงละครมาทำให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งเด็กจะได้แสดงสัญชาตญาณของการเล่นที่เกิดจากขบวนการตามธรรมชาติที่เด็กนั้นจะสร้างประสบการณ์ขึ้นมาเล่นเป็นละคร ด้วยการเลียนแบบบทบาทสมมติในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งประสบการณ์ทางละครจะช่วยพัฒนาทางด้านร่างกายในการเคลื่อนไหว พัฒนาการทางด้านภาษาที่เป็นการใช้ทักษะในการสื่อสาร ตลอดจนการรับรู้ ความรู้สึกและจินตนาการผ่านการมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ทางการละคร

ปัจจุบันการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ได้มีการนำเอาละครและองค์ประกอบของละครมาปรับใช้ในระบบการศึกษา โดยใช้วิธีการสื่อสารกับเด็กผ่านกิจกรรมของการสร้างละคร โดยมุ่งหวังว่าจะทำให้การเรียนรู้ของเด็กมีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ในรูปแบบของการเรียนรู้ของจอห์น ดิวอี้ที่เป็นแบบเล่นปนเรียนที่ผ่านประสบการณ์จริง (Learning by Doing) โดยให้เด็กเรียนรู้จากละครเริ่มจากบทบาทสมมติด้วยการสร้างจินตนาการและเลียนแบบแสดงท่าทางต่าง ๆ ที่เป็นการให้เด็กนั้นได้เป็นผู้แสดง (Dewey, J., 1900) รวมถึงประสบการณ์จากการสื่อสารและเห็นการกระทำของตัวละคร ซึ่งเห็นได้ว่าการเล่นนั้นมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ของเด็ก ที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วมากขึ้น (พรรัตน์ ดำรุง, 2550) และช่วยในการพัฒนาความพร้อมของ

เด็กในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้การนำเอากระบวนการละครมาใช้ในการสร้างกิจกรรม เพื่อที่จะนำไปใช้พัฒนาผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมในฐานะทั้งผู้แสดงและผู้ชม

กระบวนการสร้างสรรค์ละคร เป็นศิลปะรูปแบบหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนได้อย่างกว้างขวาง โดยเป็นการนำเอาศิลปะการแสดงมาผสมผสานเข้ากับรูปแบบของการศึกษาที่อาศัยการออกแบบประเด็นเนื้อหาที่ต้องการพัฒนาหรือสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยการใช้วิธีและเรื่องราวในการนำเสนอที่จะต้องคำนึงถึงวัยและความพร้อมของเด็ก การแสดงจะต้องมุ่งเน้นสร้างความบันเทิงสนุกสนานพร้อมกับเสนอเนื้อหาสาระที่มีคุณค่าแก่เด็ก ซึ่งเรื่องราวที่นำมาเสนอนั้นส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่มาจากนิทานวรรณกรรม ตำนาน หรือเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์สำคัญ (กุสุมา เทพรักษ์, 2548) ซึ่งส่วนสำคัญในการสร้างละครก็คือ กระบวนการในการสร้างสรรค์ ที่จะต้องสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อเชื่อมโยงนักแสดงและผู้ชมนั้นให้เข้าใจในสิ่งที่เขา โดยจะออกแบบกระบวนการเพื่อการเรียนรู้เรื่องนั้น ๆ ที่เริ่มจากการวางโครงเรื่องสู่การเขียนบทละคร รวมไปถึงการออกแบบเสื้อผ้า ฉาก แสง สี เสียง ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะนำไปสู่การเรียนรู้และพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ เช่น ทางด้านร่างกายลีลาท่าทางการเคลื่อนไหว ทักษะการใช้ภาษาในการสื่อสาร ทักษะด้านการคิดฝึกจินตนาการ จนถึงทักษะด้านการแสดงออกผ่านบทบาทสมมติในสถานการณ์ต่าง ๆ

การสร้างการเรียนรู้ผ่านการแสดงละครเป็นวิธีที่จะช่วยทำให้ผู้เรียนนั้นเห็นภาพของเรื่องราวและสามารถทำให้ผู้แสดงหรือผู้ชมเกิดความเข้าใจและการเรียนรู้ที่ชัดเจนขึ้น (ทิตินา เขมมณี, 2550) ซึ่งมีข้อดีและข้อจำกัดของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการแสดงละครดังนี้

ข้อดีของการเรียนรู้ผ่านการแสดงละคร

1. ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและเกิดความสุขสนุกสนานสามารถเรียนรู้ได้ดีขึ้น
2. ช่วยทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีความหมาย
3. เป็นวิธีที่จะช่วยฝึกทักษะด้านต่าง ๆ ของเด็กได้เป็นอย่างดี เช่น ทักษะด้านการพูด ทักษะด้านการเคลื่อนไหว ทักษะด้านการคิด และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น

ข้อจำกัดของการเรียนรู้ผ่านการแสดงละคร

1. ต้องมีความรู้ความชำนาญพอสมควรในการจัดกิจกรรม
2. ค่อนข้างใช้เวลาและยุ่งยากหลายขั้นตอนในการจัดกิจกรรม
3. มีค่าใช้จ่ายสูงในการจัดกิจกรรม เช่น ค่าวัสดุอุปกรณ์ เครื่องแต่งกาย ประกอบการแสดง

แนวทางการสร้างสรรค์สื่อละครสำหรับเด็ก

ไม่ว่าจะสร้างละครสำหรับเด็กในรูปแบบใดก็ตามจะต้องมีการคำนึงถึงความเหมาะสมของกลุ่มผู้ชม และกระบวนการ รวมถึงเทคนิคที่ใช้ในการสร้างสรรค์ละคร การสร้างบทละครสำหรับเด็ก เนื้อเรื่องที่จะนำมาสร้างนั้นควรมีความสนุกสนานและต้องเป็นเรื่องที่มีความหมายและสามารถสร้างคุณค่าทางจิตใจให้เกิดแก่เด็กได้ อีกทั้งมีแก่นเรื่องที่ต้องการสื่อให้ชัดเจน โดยจะต้องคำนึงถึงอายุและความพร้อมของเด็ก เพื่อที่จะได้นำไปสู่การกำหนดรูปแบบของการนำเสนอ โดยการสร้างบทละครอาจจะมีการใช้จินตนาการของผู้เขียนมาผสมผสานกับความเป็นจริง เพื่อที่จะช่วยให้เด็กเกิดการเข้าใจในเนื้อเรื่องได้ง่ายขึ้นพร้อมกับความสนุกสนานที่จะช่วยสร้างการเรียนรู้ได้ดีโดยเรื่องสำหรับเด็ก ๆ มักจะให้ความสนใจได้แก่ นิทานปรัมปรา นิทานพื้นบ้าน ตำนานที่เป็นเรื่องเล่า เทพนิยาย และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวละครสัตว์ที่สามารถพูดได้ เป็นต้น (พรรัตน์ ดำรุง, 2550) นอกจากนี้การวางโครงเรื่องเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เด็กนั้นเข้าถึงละครได้ง่ายขึ้น จึงต้องมีการวางโครงเรื่องที่เป็นเหตุการณ์หรือเรื่องราวที่เด็กคุ้นเคยหรือใกล้เคียงกับบริบทสภาพแวดล้อมของเด็ก ทั้งนี้ในการสร้างบทละครสำหรับเด็กจะต้องมีการใช้ภาษาให้เหมาะสม เป็นภาษาที่สุภาพ เข้าใจได้ง่ายไม่ใช้ภาษาที่ซับซ้อนจนเกินไป และอาจจะมีการใช้การร้องเพลง ดนตรี เสียงเพลงที่มีลักษณะที่เด็ก ๆ เข้าใจได้ง่ายหรือเป็นเพลงที่เด็กส่วนมากคุ้นเคยให้ความสนใจมาสอดแทรกในบางช่วงของการแสดง เพื่อเป็นการทำให้เด็กรับรู้เรื่องราวที่ต้องการสื่อได้ง่ายขึ้นและสร้างความต่อเนื่องให้กับการแสดง

ละครสำหรับเด็กเป็นละครที่ไม่เน้นการพูดประโยคยาว ๆ แต่จะใช้การกระทำเคลื่อนไหวของตัวละครเป็นหลักในการสื่อสาร โดยเด็กจะรับชมผ่านจากภาพที่มองเห็นและเสียงที่ได้ยิน ดังนั้นในนำเสนอการแสดงจึงมีการนำเอาองค์ประกอบอื่น ๆ มาช่วยสร้างบรรยากาศความรู้สึกและเพิ่มอรรถรสสร้างแรงจูงใจให้กับเด็กในการชมละครให้ได้ดียิ่งขึ้น ได้แก่ ฉาก อุปกรณ์ประกอบฉาก หุ่น หน้ากาก เครื่องแต่งกาย แสงและสีสันทันของไฟ รวมถึงเทคนิคพิเศษต่าง ๆ ที่จะต้องออกแบบให้มีความสวยงาม สร้างความตื่นเต้นให้ดึงดูดความสนใจของเด็ก ทั้งนี้จึงเป็นแนวทางในการสร้างละครออกมาให้ได้ทั้งความบันเทิงสนุกสนาน ควบคู่ไปกับการสร้างความรู้ให้กับผู้ชม

หลักการจัดการแสดงละครสำหรับเด็ก จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสม เพื่อให้การสร้างละครนั้นสำเร็จบรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

1. การคัดเลือกบทละคร ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างละครสำหรับเด็ก จะต้องมีการคัดเลือกหรือสร้างบทละครที่คำนึงถึงความเหมาะสมกับช่วงวัย โดยบทละครที่ดีจะต้องมีลักษณะดังนี้

1.1) โครงเรื่องต้องกระชับ ไม่ซับซ้อน มีความสนุกสนาน
 1.2) บทสนทนาที่ใช้ต้องเป็นไปตามธรรมชาติ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่หยาบ
 โหลน

1.3) มีบทสรุปจบของเรื่อง เพื่อให้ทราบผลลัพธ์จากการกระทำ
 1.4) สารของเรื่องควรจะมีการสอดแทรกคุณธรรม เนื่องการปลูกฝัง
 คุณธรรมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องเสริมสร้างตั้งแต่เด็ก

2. การสร้างเครื่องแต่งกาย ควรมีการออกแบบให้มีเหมาะสมกับตัวละคร โดย
 จะต้องมีการศึกษาบทละครให้เข้าใจถึงลักษณะบุคลิกและสถานภาพของตัวละครให้ชัดเจน แล้วจึง
 กำหนดการแต่งกายของตัวละครได้อย่างเหมาะสม ซึ่งผู้ออกแบบต้องคำนึงถึงสีสันทนของเสื้อผ้าให้มี
 การผสมผสานกันอย่างสวยงาม ให้เหมาะสมกับลักษณะตัวละคร รวมถึงฉากและแสงที่ใช้
 ประกอบการแสดง

3. การจัดฉาก แสง สีและเสียง เป็นเทคนิคเสริมเพื่อให้การแสดงดูสมจริงมากขึ้น
 โดยจะต้องคำนึงถึงหลักการประหยัดในการจัด เพราะจะทำให้สิ้นเปลืองน้อยลง

4. บทเพลงถือเป็นส่วนประกอบหนึ่งของบทละคร ซึ่งจะต้องออกแบบให้สอดคล้อง
 และเหมาะสมกับการดำเนินเรื่อง ซึ่งเพลงจะช่วยสื่อสารความรู้สึกและความคิดของตัวละครที่มีต่อ
 การกระทำได้ชัดเจน

ในการสร้างสรรค์พัฒนางานการแสดงสำหรับเด็กนั้นต้องอาศัยการทำงานแบบนักแสดง
 มืออาชีพที่จะต้องมีการฝึกฝน แบ่งหน้าที่เตรียมงาน อย่างมีขั้นตอน ดังนั้นจึงที่เข้าใจถึงแนวทางและ
 หลักการของละครในการสร้างสรรค์

กระบวนการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่ม: เพื่อการเรียนรู้

การแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่ม เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้
 ผ่านกิจกรรมละคร โดยจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กทั้งในฐานะผู้แสดงและผู้ชมผ่านเรื่องเล่าตำนาน
 เมืองลุ่มที่มีเนื้อหาหลักสะท้อนถึงการขาดคุณธรรมจนนำมาสู่ความล่มสลายของบ้านเมือง ซึ่งเป็น
 การนำตำนานท้องถิ่นเรื่องเมืองลุ่มมาสร้างสรรค์เป็นงานนาฏกรรมการแสดง และนำเสนอในรูปแบบ
 การแสดงละครสำหรับเด็ก โดยมีแนวคิดในการสร้างสรรค์ละครเพื่อการเรียนรู้ให้แก่เด็กตระหนักถึง
 ผลกระทบจากการขาดคุณธรรมความซื่อสัตย์ ความกตัญญู และเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมใกล้ตัวผ่านการ
 แสดงละคร ซึ่งถือเป็นสื่ออีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้เรื่องของคุณธรรมได้ โดยการ
 จัดกิจกรรมทางละครสำหรับเด็กนั้นมีการนำรูปแบบละครที่หลากหลายมาประยุกต์และผสมผสาน

กันเพื่อเชื่อมโยงสู่การพัฒนาเด็กในปัจจุบัน ด้วยการนำมาสร้างขึ้นเป็นภาพการเคลื่อนไหวที่ให้อาจารย์การเลียนแบบจากการเป็นผู้แสดงและเรียนรู้จากการกระทำของตัวละครที่น่าเสนอ โดยเริ่มจากการออกแบบการเล่าเรื่องเพื่อนำมาเขียนบทละคร รวมถึงการออกแบบองค์ประกอบทางการแสดง ซึ่งเป็นกระบวนการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาทางด้านความคิด นอกจากนี้ประสบการณ์ทางการละครจะช่วยพัฒนาเด็กในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและสติปัญญาผ่านกระบวนการสร้างละคร

กระบวนการออกแบบการแสดงสำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่มเป็นการจัดวางการเคลื่อนไหว รูปแบบของการนำเสนอที่ต้องอาศัยเทคนิคและรูปแบบที่เหมาะสม โดยการนำเอารูปแบบการแสดงที่มีความหลากหลายมาใช้เพื่อให้เด็กเกิดความตื่นเต้น และสนใจกับการแสดง รวมถึงการใช้พื้นที่บนเวทีของนักแสดง และการออกแบบบทละคร ผู้แสดง เสียงเพลง ฉาก แสง สี เครื่องแต่งกาย และเทคนิคพิเศษต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นส่วนประกอบสำคัญในการนำเสนอละคร อันจะทำให้ละครมีความสมบูรณ์ สวยงาม อีกทั้งยังสื่อความหมายและอารมณ์ของการแสดงได้เพิ่มขึ้น โดยการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่มเป็นการถ่ายทอดการแสดงและการสื่อสาร เพื่อสะท้อนองค์ความรู้ และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็กที่มีรูปแบบการแสดงหลากหลาย ได้แก่ การแสดงละครพูด ละครเพลงและการแสดงหุ่นเชิดมาผสมผสานกับองค์ประกอบต่าง ๆ ทางศิลปะอย่างครอบคลุม ซึ่งขั้นตอนการออกแบบองค์ประกอบของการแสดง ดังนี้

1. การออกแบบบทการแสดงเป็นการนำเอาตำนานที่มีเนื้อหาใกล้ตัวและสอดคล้องกับชีวิตประจำวันของผู้ชมมาวิเคราะห์และออกแบบสร้างเป็นบทละครขึ้นใหม่ที่เรียบเรียงมาจากเค้าโครงเดิมและมีการปรับแต่งเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยใช้รูปแบบเป็นการเล่าเรื่อง มีบทสนทนาบรรยาย และเพลงร้องด้วยภาษาร้อยแก้ว ที่สลับกับการแสดงด้วยสื่อหลายอย่าง เพื่อให้ผู้ชมมีประสบการณ์ที่หลากหลายอารมณ์

2. การออกแบบเครื่องแต่งกาย ที่นับว่าเป็นอีกองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเสริมให้การแสดงน่าสนใจ ซึ่งการออกแบบเครื่องแต่งกายจะถูกออกแบบโดยยึดหลักประหยัดและเรียบง่าย สมจริง ให้สอดคล้องเหมาะสมกับการแสดงและเข้ากับยุคสมัย เพื่อช่วยสื่ออารมณ์และความรู้สึกของการแสดงไปสู่ผู้ชมได้ นอกจากนี้ในการออกแบบเครื่องแต่งกายจะให้ความสำคัญกับสีของเครื่องแต่งกายด้วยโดยการใช้ทฤษฎีของสีเข้ามาช่วยในการออกแบบ เพราะเครื่องแต่งกายที่ใช้สำหรับการสร้างสรรค์ละครสำหรับเด็กจะต้องเป็นสีที่มีความสดใส เพื่อที่จะสร้างความสนใจให้กับเด็กได้เป็นอย่างดี

3. การออกแบบเสียงเพลงที่ใช้ประกอบการแสดง จะออกแบบให้มีการใช้เสียงและเพลงที่มีลักษณะเข้าถึงได้ง่ายที่อยู่ในยุคสมัยนิยมเหมาะสมกับกลุ่มผู้ชมที่เป็นเด็ก เพื่อเป็นการทำให้เด็กรับรู้เรื่องราวที่ต้องการสื่อได้ง่ายขึ้น มีการใช้เครื่องดนตรีไทยผสมผสานกับเสียงนักแสดง และใช้เครื่องดนตรีตะวันตกเข้ามาร่วม รวมถึงใช้ดนตรีอิเล็กทรอนิกส์เสมือนจริงในการสื่อสารเหตุการณ์ อารมณ์ความรู้สึก บรรยากาศ และความคิดของตัวละครอย่างมีจุดหมายรวมถึงความสอดคล้องกับบทการแสดง

4. การออกแบบสื่อที่เป็นหุ่นเชิดประกอบการแสดง ซึ่งการออกแบบตัวละครหุ่นประกอบการแสดงเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นจากการประยุกต์ใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่หาได้ง่ายและราคาถูก เช่น ไม้กระดาน ดิน เป็นต้น โดยเป็นการดัดแปลงหุ่นไปใส่ไว้ในการแสดง ซึ่งมีหุ่นเป็นตัวละครต่าง ๆ ร่วมแสดงกับคน เพื่อสร้างความแปลกตา น่าสนใจและให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้ชม

5. การออกแบบเทคนิคสื่อประสมสมัยใหม่ เป็นการนำเอาเทคโนโลยี Multimedia เข้ามาเพื่อสร้างภาพที่ใช้เทคนิคของกราฟิกให้สมกับที่จินตนาการไว้เพื่อสร้างภาพต่าง ๆ ให้สมจริงที่สุด เพราะจะช่วยสร้างความชัดเจนและน่าสนใจให้กับการแสดง

6. การออกแบบแสงไฟเป็นการใช้วิธีการแบบสมัยใหม่ที่ใช้เป็นสัญญาณของช่วงเวลา สถานที่และช่วยสร้างบรรยากาศ อารมณ์ ความรู้สึกให้กับผู้ชมเป็นภาพง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน มีสื่อสื่อความหมายได้ชัดเจน เช่น โทนสีเขียวแสดงถึงความชุ่มชื้นของป่า สีโทนส้มเหลือง แสดงถึงความร้อน และสีแดงแสดงถึงภัยร้ายการต่อสู้ เป็นต้น

7. การออกแบบฉาก จะถูกสร้างให้มีความชัดเจน โดยสร้างฉากที่เสมือนจริงประกอบการแสดงเพราะจะช่วยในด้านการสื่อสาร และสามารถทำให้เด็กเข้าถึง เข้าใจในสภาพแวดล้อมและอุปสรรคของตัวละครได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้การแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่มยังใช้เทคนิคการมีส่วนร่วมของผู้ชมกับการแสดง โดยกำหนดกิจกรรมร่วมกันระหว่างนักแสดงกับผู้ชมในบางกิจกรรม เช่น การปรบมือตามจังหวะเพลง การทำท่าเลียนแบบ หรือการส่งเสียงร่วมกันกับผู้แสดง เพื่อให้ผู้ชมได้เกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน ไม่เบื่อหน่ายต่อการแสดง จะเห็นได้ว่ากระบวนการออกแบบการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่ม เป็นการนำเอาแนวคิดละครสำหรับเด็กผสมผสานกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของการแสดง และประยุกต์ใช้แนวทางในการสร้างสรรค์ละครสำหรับเด็กสู่ขั้นตอนในการสร้างและพัฒนางานให้ออกมาเป็นสื่อละคร เพื่อใช้เผยแพร่เนื้อหาตำนานและสอนคุณธรรม ซึ่งถือเป็นการสร้างสรรค์ละครให้ออกมาได้ทั้งความบันเทิงและสอดแทรกเนื้อหาสาระที่สร้างความรู้และคุณค่าทางจิตใจให้กับผู้ชม

สรุปผล

กระบวนการการแสดงสร้างสรรค์ เรื่องตำนานเมืองลุ่มสู่การพัฒนาเด็ก เป็นการจัดการ การเคลื่อนไหวและรูปแบบนำเสนอของการแสดง เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ให้กับเด็ก โดยเป็นการนำเอาเรื่องราวตำนานเมืองลุ่มของอำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์มาผสมผสานกับ แนวคิดและรูปแบบการแสดงละครสำหรับเด็ก รวมถึงใช้องค์ประกอบต่าง ๆ ของการแสดง โดยการ แสดงนั้นจะมุ่งเน้นถ่ายทอดเผยแพร่เนื้อหาของตำนานเพื่อเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชน ด้วยการสร้างการเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนท้องถิ่นไปพร้อมๆ กับการปลูกฝังคุณธรรมให้กับ เด็กและเยาวชนให้มีความซื่อสัตย์และความกตัญญูผ่านกระบวนการแสดงละคร โดยเด็กจะได้เรียนรู้ ในฐานะผู้แสดงและผู้ชม รวมถึงการเรียนรู้จากตัวละครต่าง ๆ ซึ่งการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่องตำนานเมืองลุ่มนั้นจะมีเรื่องราวและมิกลวิธีนำเสนอที่เป็นเอกลักษณ์ ด้วยการออกแบบ สร้างสรรค์บทละครขึ้นใหม่ที่มีเนื้อหาและบทสนทนาเข้าใจง่าย อีกทั้งดนตรีและบทเพลงจะถูก ออกแบบไว้ให้มีท่วงทำนองที่ใกล้เคียงกันตลอดทั้งเรื่องโดยการประพันธ์ขึ้นมาให้ทั้งหมด ประกอบ กับตัวละครหุ่นที่นำมาใช้ในการแสดงที่เป็นการสร้างสรรค์ขึ้นด้วยวิธีง่าย ๆ จากวัสดุที่มีในท้องถิ่น รวมถึงมีการนำเอาเทคโนโลยีด้านแสงสี เสียงและเทคนิคพิเศษมาเป็นสร้างเป็นองค์ประกอบในการ นำเสนอ เพื่อให้การแสดงมีความน่าสนใจมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

ละครสำหรับเด็กเป็นศิลปะการแสดงรูปแบบหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในวัย ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี การนำเอาการแสดงละครมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อในการจัดการเรียนการสอน ให้กับผู้เรียน ถือเป็นการสร้างการเรียนรู้ที่แตกต่างจากวิธีสอนแบบปกติที่เป็นการบรรยายผ่านตำรา หรือการเรียนที่จำกัดพื้นที่แค่เพียงในห้องเรียนเท่านั้น โดยการแสดงสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เรื่อง ตำนานเมืองลุ่ม ถือเป็นการสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ของการเรียนการสอนที่เป็นการใช้แนวคิด ทางการละครมาเป็นสื่อถ่ายทอดความรู้ผ่านการแสดงบทบาทสมมติ และการสื่อสารผ่านบทสนทนา ของตัวละครที่เป็นการดัดแปลงจากตำนานมุขปาฐะมาสร้างสรรค์เป็นบทละคร และใช้ศิลปะ ทางการเล่าเรื่องให้ผู้แสดงและผู้ชมเข้าถึงบทบาทและคล้อยตาม โดยอาศัยดนตรี ฉาก แสงสี เสียงเพลง การแต่งกายของนักแสดงและเทคนิคต่าง ๆ รวมถึงการแสดงหุ่นเชิด อันนำไปสู่การทำให้ ผู้เรียนเกิดความเข้าใจได้ดี สนุกสนานและเกิดการเรียนรู้ได้เร็วยิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้ที่ผ่าน ประสบการณ์ตรงจากการลงมือกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองผ่านการทำกิจกรรม (Learning by

Doing) และการเรียนรู้จากการได้ชมการแสดง (Learning by Seeing) ที่เป็นการเรียนรู้แบบสลับ
เล่าเรียนที่เรียกว่า สุตมยปัญญา ก็คือความรู้ที่เกิดจากการได้ฟังเรื่องราวนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กันยา สุวรรณแสง. (2542). *การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บำรุงสาส์
น.
- กุสุมา เทพรักษ์. (2548). *กระบวนการสร้างสรรค์ละครสำหรับเด็กจากเรื่อง “เจ้าหญิง” ของบินหลา
สันกาลาคีรี นักเขียนรางวัลซีไรต์ ประจำปี 2548*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงแข บัวประโคน. (2546). *การใช้สื่อละครเพื่อการพัฒนาชุมชน ของกลุ่มละครมะขามป้อม:
กรณีศึกษาจากพื้นที่ทำงานที่มีบริบทแตกต่างกัน 4 พื้นที่*. กรุงเทพฯ : คณะอักษร
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทิตนา แคมมณี. (2550). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้ เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ*. เข้าถึงได้จาก <http://skruteachingmethods.blogspot.com>
- พนิดา ฐปนางกูร. (2549). *นโยบายการส่งเสริมศิลปะการละครเพื่อการพัฒนาเยาวชน*. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรรัตน์ ดำรุ่ง. (2550). *การละครสำหรับเยาวชน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- พรรัตน์ ดำรุ่ง. (2565, 2 พฤษภาคม). *การสร้างสรรค์ละครสำหรับเด็ก*. (กมลชนก สุวรรณประเวศ,
ผู้สัมภาษณ์).
- สดไส พันธุมโกมล.(2524). *ศิลปะการละครเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
- สิริมา ภิญโญอนันตพงษ์. (2545). *การจัดและประเมินแนวใหม่: เด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Dewey, J. (1900). *Educational principles*. The Elementary School.

กลยุทธ์การสอนที่มีประสิทธิภาพโดยใช้สะเต็มศึกษาสำหรับผู้เรียน Generation Z

Effective Teaching Strategies using STEM Education for Generation Z Learners

วลิดา อุ่นเรือน¹ และ Keith D. Aytch²

Walida Ounruean and Keith D. Aytch

Received: March 02, 2023

Revised: April 26, 2023

Accepted: May 11, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้สอนยุคใหม่ให้มีกลยุทธ์การสอนที่มีประสิทธิภาพโดยใช้สะเต็มศึกษาในการจัดกิจกรรมให้กับผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ยุคใหม่ที่น่าสนใจและท้าทาย คือ การจัดการเรียนรู้ที่กอบด้วยการมีกลยุทธ์ในการสอน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจความสนใจของเด็กยุคใหม่ ที่เรียกว่า ผู้เรียน Generation Z เนื่องจากเป็นวิธีการสอนที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางหรือเป็นแนวทางการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนในอนาคตเพื่อให้ผู้เรียน Generation Z ไปถึงเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว ผลการศึกษา พบว่า ผู้สอนต้องฝึกฝนการใช้กลยุทธ์ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สะเต็มศึกษาอย่างเข้มข้น มีปฏิสัมพันธ์ที่รอบคอบในการออกแบบกระบวนการเรียนการสอนและแก้ไขปัญหาในห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งผู้เรียน Generation Z มีลักษณะที่แตกต่าง แต่หากผู้สอนทำความเข้าใจและยอมรับต่อลักษณะของผู้เรียน Generation Z จะช่วยลดช่องว่างในการปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนและไม่ยากเกินไปในการจัดการเรียนรู้ และการใช้ STEM Education ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สร้างความตื่นเต้นให้กับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการใช้ความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์; Uttaradit Rajabhat University

² 5655 Silver Creek Valley Road #159 San Jose, California 95138

Corresponding author, e-mail: js.walida2@gmail.com, Tel. 089-6397134

และการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างดี เป็นกระบวนการสอนที่ผู้สอนยุคใหม่ควรหันมาให้ความสนใจและนำไปใช้ในห้องเรียนเป็นอย่างมาก เป็นสิ่งที่ท้าทายผู้สอนยุคปัจจุบันที่กำลังหาหนทางการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคนี้ไปพร้อมกับผู้เรียน Generation Z และสร้างแรงบันดาลใจให้กับตนเองและผู้เรียนในการเรียนรู้ไปพร้อมกัน

คำสำคัญ: กลยุทธ์การสอน, สะเต็มศึกษา, ผู้เรียน Generation Z

Abstract

This academic article aimed to provide learning management guidelines for modern teachers to have effective teaching strategies by using STEM Education in organizing activities for students. Learning management in the new era that was interesting and challenging was learning management that was combined with teaching strategies. This was something that challenged the interests of the new generation of children, known as Generation Z learners, because it was a teaching method that has been established to be used as a direction or guideline for future teaching and learning operations for so Generation Z learners to reach their goals quickly. The results of the study found that teachers must practice using strategies for teaching and learning using STEM Education intensively. They had intelligence in designing teaching and learning processes and solving problems in the classroom in order for learners to succeed according to their goals that Generation Z learners had different characteristics. But if teachers understood and accepted the characteristics of Generation Z learners, it will reduce the gaps in interaction with learners and not be too difficult in organizing learning and using STEM Education in designing learning management. It was a learning arrangement that created excitement for students, allowed students to practice using their creativity, analytical thinking, synthetic thinking and being able to evaluate their own learning well. It was a teaching process that modern teachers should pay close attention to and use in the classroom. It was a challenge for today's teachers to have the courage to embrace the changes in this era along with Generation Z students and inspired themselves and their students to learn together.

Keywords: Teaching Strategies, STEM Education, Generation Z Learners

บทนำ

การเปลี่ยนของโลกในปัจจุบันที่เป็นสภาวะโลกไร้พรมแดน ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสื่อสารและโทรคมนาคมที่ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั่วโลก ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพควรถูกออกแบบและบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ทั้งนี้การศึกษาจึงต้องถูกขับเคลื่อนด้วยกลยุทธ์ที่เหมาะสม โดยผู้สอนที่มีความเข้าใจในระบบการจัดการเรียนการสอน เหมาะสมกับผู้เรียนยุคใหม่ มินท์เบิร์กได้กล่าวไว้ว่า กลยุทธ์เป็นวิธีการที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางหรือเป็นแนวทางการดำเนินงานในอนาคตหรือเป็นวิถีทางในการที่ก้าวเดินจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเพื่อให้ไปถึงที่หมายได้อย่างรวดเร็ว (Mintzberg, H., 1994) โดยผู้สอนต้องฝึกฝนการใช้กลยุทธ์ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ แม้จะเป็นความเข้าใจในพื้นฐานที่ไม่ลึกซึ้งเท่ากับการศึกษาด้วยแบบจำลองด้วยคอมพิวเตอร์ที่หน่วยงานดูแลและบริหารใช้งานอยู่จริง แต่ก็ทำให้ผู้เรียนเห็นภาพที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น (วลิดา อุ่นเรือน, 2561)

ผู้เรียน Generation Z หรือ “Gen Z” คำนียามของคนที่เกิดหลังปี พุทธศักราช 2540 ขึ้นไป เทียบอายุแล้วก็คือ วัยเยาวชนนั่นเอง โดยกลุ่ม Gen Z จะเติบโตมาพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายที่อยู่แวดล้อม มีความสามารถในการใช้งานเครื่องมือทางเทคโนโลยีต่าง ๆ และเรียนรู้ได้รวดเร็ว เพราะพ่อแม่ใช้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว แต่สิ่งหนึ่งที่เยาวชนรุ่นนี้แตกต่างจาก Generation อื่น ๆ ในช่วงอายุเดียวกันก็คือ พวกเขาจะเห็นภาพที่พ่อแม่ต้องออกไปทำงานทั้งคู่ ด้วยเหตุผลนี้เยาวชน Gen Z หลาย ๆ คน จึงได้รับการเลี้ยงดูจากคนอื่นมากกว่าพ่อแม่ของตัวเอง และเนื่องจากเกิดมาในยุคเทคโนโลยีที่ทันสมัย เยาวชนในยุคนี้อาจจะจินตนาการไม่ออกเลยว่า โลกที่ไม่มีอินเทอร์เน็ตนั้นจะอยู่ได้อย่างไร และ STEM Education หรือการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เน้นการบูรณาการศาสตร์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์และเทคโนโลยีผ่านรูปแบบกระบวนการเรียนรู้เชิงวิศวกรรมเพื่อเน้นทักษะกระบวนการในการแก้ปัญหา โดยการเชื่อมโยงความรู้ที่มีทั้งหมดสู่การประยุกต์ใช้แก้ปัญหาได้จริงทั้งในชีวิตประจำวันและการทำงานในอนาคตของผู้เรียน ซึ่งการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษานับว่าเป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่เหมาะสมกับผู้เรียน “Gen Z” ซึ่งเป็นการศึกษาเรียนรู้ที่เปิดกว้างทั้งทางด้านความคิด มุมมองและการกระทำ โดยนัยหนึ่งหมายรวมถึงการศึกษาที่นำไปสู่การเรียนรู้ทุกหนแห่ง ดังนั้นแล้วโลกของเทคโนโลยีเครือข่ายการเรียนรู้ในยุคใหม่จึงต้องเป็นการเรียนรู้ที่ตื่นตัว

ตลอดเวลา (Active Learning) เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life Long Learning) และการศึกษาจะต้องควบคู่ไปกับการทำงานเพื่อที่จะนำความรู้นั้นมาใช้ในการสร้างนวัตกรรมสำหรับขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมต่อไป (สุภาวดี สารวัน, 2562)

ดังนั้นจากการศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีและผลการวิจัยของนักการศึกษาสรุปได้ว่ามีแนวความคิดที่สนับสนุนให้ผู้สอนมีกลยุทธ์การสอนที่มีประสิทธิภาพโดยใช้สะเต็มศึกษาสำหรับผู้เรียน Generation Z เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาศักยภาพความสามารถอย่างหลากหลายและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

เนื้อเรื่อง

ส่วนย่อยที่ 1 กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับกลยุทธ์การสอน ความหมายของกลยุทธ์ โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และนักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงความหมายของกลยุทธ์ ไว้ดังนี้

Coulter, M. (2008) กล่าวว่า กลยุทธ์ หมายถึง การที่บุคคลมีการตัดสินใจในการดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย ด้วยการจัดการบริหารทรัพยากรและความสามารถภายในองค์กรเหมาะสมกับโอกาสและอุปสรรค

Rothaermel, F. T. (2013) กลยุทธ์ หมายถึง การดำเนินการต่าง ๆ ที่ได้มีการวิเคราะห์และประสานเข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อสามารถนำการดำเนินการนั้นออกมาใช้ประโยชน์และทำให้เกิดการได้เปรียบในการแข่งขันนำไปสู่การได้รับชัยชนะขององค์กร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้นิยามว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีการที่ต้องใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ

ธงชัย สันติวงษ์ (2553) กล่าวว่า กลยุทธ์ หมายถึง วิธีหรือแผนการปฏิบัติงานจากทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดผลสูงสุดและเป็นการได้เปรียบฝ่ายตรงข้ามจนสามารถนำไปถึงการบรรลุเป้าหมายได้

ดังนั้น สรุปความหมายของคำว่า กลยุทธ์ หมายถึง แผนงานหรือวิธีการดำเนินงานที่นำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างรวดเร็ว โดยต้องใช้เทคนิคกระบวนการและการวางแผนอย่างรอบคอบ มีปฏิภาณไหวพริบและภูมิความรู้ด้านนั้นอย่างลึกซึ้งนั่นเอง

ความสำคัญของกลยุทธ์การสอน

Bryson, J. M. (1995) กล่าวว่า กลยุทธ์เป็นลักษณะเด่นขององค์กรที่มีการจัดการอย่างมืออาชีพ ต้องกระบวนการ แผนการทำงาน การปฏิบัติงานจริงและการประเมินผล

Mara, C.M. (2000) การวางแผนกลยุทธ์มุ่งเน้นในระยะเวลาที่ยาวนาน มีกระบวนการที่เป็นระบบแบบแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

Robbins, S.P. & Coulter, M. (2012) กล่าวถึงความสำคัญว่า สามารถทำให้การกำหนดเป้าหมาย และทิศทางในการทำงานขององค์กรมีความชัดเจนและเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ทำให้องค์กรดำเนินงานอย่างมีเอกภาพและนำสู่เป้าหมายเดียวกัน เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เกิดการพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าความสำคัญของกลยุทธ์การสอน เป็นลักษณะของการมีกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การปฏิบัติการกิจนั้นสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้และการประเมินผลอย่างชัดเจนถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เช่น การวางแผน การวิเคราะห์ผู้เรียนและจัดกลุ่มผู้เรียนก่อนสอน

องค์ประกอบของกลยุทธ์การสอน

Bryson, J. M. (1995) กำหนดการวางแผนกลยุทธ์ 10 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดข้อตกลงหรือแนวคิดเบื้องต้นสำหรับการวางแผนกลยุทธ์ 2) พิจารณาน้ำหนักขององค์กร 3) กำหนดภารกิจและค่านิยมต่าง ๆ 4) ประเมินสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก 5) ระบุประเด็นในการนำไปสู่กลยุทธ์ 6) กำหนดกลยุทธ์ 7) การทบทวนและอนุมัติกลยุทธ์ 8) กำหนดและประกาศวิสัยทัศน์ขององค์กร 9) การนำแผนไปสู่การดำเนินการ และ 10) ประเมินผล

Coulter, M. (2008) กล่าวถึง องค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) กลยุทธ์เกี่ยวกับเป้าหมาย 2) การเลือกกลยุทธ์ในการดำเนินการที่จะนำองค์กรไปสู่เป้าหมาย 3) มุ่งเน้นการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และ 4) ผู้นำต้องคำนึงถึงจุดแข็ง โอกาสและอุปสรรค ภายในและภายนอกองค์กร

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ (2552) กล่าวถึงองค์ประกอบของกลยุทธ์ 5 ประการ ได้แก่ 1) ขอบเขตการครอบคลุมของกลยุทธ์ 2) เป้าหมายและวัตถุประสงค์ 3) การจัดสรรทรัพยากร 4) การระบุความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ยั่งยืน 5) การเสริมแรงทางบวก

ดังนั้นสรุปได้ว่า กลยุทธ์การสอน ประกอบด้วย การร่วมกันวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก การวิเคราะห์แหล่งทรัพยากร การระดมความคิดในการวางแผนเป้าหมาย กำหนดกลยุทธ์ การออกแบบองค์กร และการออกแบบแนวทางการปฏิบัติงาน องค์กรต้องร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ในการวางระบบดำเนินการอย่างรอบคอบ วิเคราะห์และวางแผนงานในองค์กร ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้ให้บรรลุเป้าหมายซึ่งการมีกลยุทธ์ในการสอนเป็นสิ่งที่ผู้สอนต้องตระหนักถึงเป็นอันดับแรก เพราะการมีกลยุทธ์ในการสอนจะเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนสนใจต่อเนื้อหาที่ซับซ้อนและกิจกรรมที่น่าตื่นเต้นของผู้สอนนั่นเอง ตัวอย่างเช่น ผู้สอนทำการวิเคราะห์ผู้เรียนเพื่อจัดกลุ่มผู้เรียนก่อนการสอน จัดเตรียมสื่อการสอน จัดสภาพห้องเรียนที่เหมาะสม มีระบบการทำงานที่ชัดเจน

กระบวนการกำหนดกลยุทธ์การสอน

ผู้เขียนได้ศึกษากระบวนการกำหนดกลยุทธ์จากนักวิชาการต่าง ๆ กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

Certo, S. C. & Peter, J. P. (1991) กล่าวว่า กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ ประกอบด้วย

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อองค์กรในการดำเนินงานต่าง ๆ ไปสู่เป้าหมาย มีผลต่อการบริหารจัดการและความก้าวหน้าขององค์กร

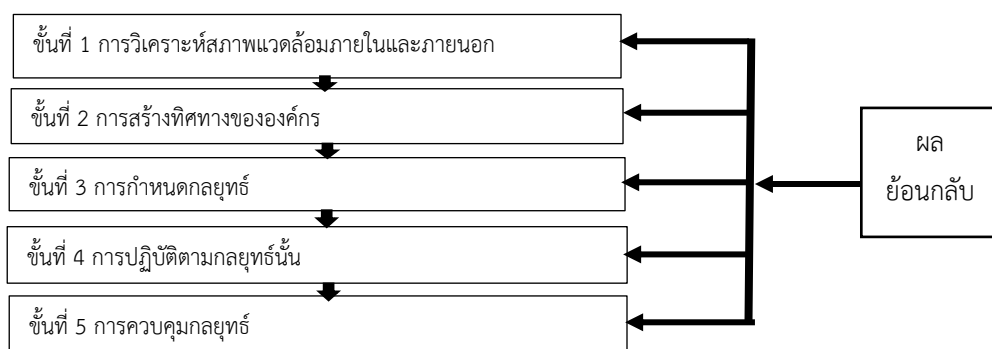
ขั้นที่ 2 การสร้างทิศทางขององค์กร ได้แก่ การไตร่ตรองผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การสร้างพันธกิจขององค์กรที่เหมาะสม และการสร้างวัตถุประสงค์ขององค์กร

ขั้นที่ 3 การกำหนดกลยุทธ์ เป็นการออกแบบและเลือกกลยุทธ์ระดับต้น แผนงานระดับโครงการและระดับกิจกรรม ที่นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ เช่น การวิเคราะห์คำถาม การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนโอกาสต่าง ๆ

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติตามกลยุทธ์นั้น ได้แก่ โครงสร้างองค์กร และวัฒนธรรมองค์กร

ขั้นที่ 5 การควบคุมกลยุทธ์ เป็นการควบคุมติดตามการปฏิบัติงานและประเมินผล การจัดการ เพื่อเป็นการรับรองคุณภาพของกลยุทธ์นั้น

สรุปได้ดังภาพประกอบ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ ที่มา: Certo, S. C., & Peter, J. P. (1991)

Maassen, P. & Van Vught, F. A. (1992) ได้กล่าวว่า การวางแผนกลยุทธ์ของสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ 1) การประเมินหรือสำรวจสภาพแวดล้อม 2) การประเมินภายในสถาบัน 3) การประเมินค่านิยม และ 4) การกำหนดแผนการ

สุดใจ วันอุดมเดชาชัย (2556) กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การกำหนดกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และการประเมินกลยุทธ์ โดยผู้บริหารต้องมีการวิเคราะห์ตรวจสอบสภาพแวดล้อม เปรียบเทียบปัจจัยภายนอกวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งจากบริบทสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก จนนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย

กระบวนการกำหนดกลยุทธ์การสอนได้ว่า ผู้สอนต้องมีกระบวนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม จุดอ่อนจุดแข็ง มีการกำหนดทิศทางของการจัดการเรียนการสอน กำหนดกลยุทธ์ร่วมกัน นำกลยุทธ์มาปฏิบัติตามที่วางแผน มีการควบคุมและประเมินผลกลยุทธ์ ผู้สอนต้องรู้เท่าทันสถานการณ์ในโลกปัจจุบันและเข้าใจลักษณะของเด็กหรือผู้เรียน Generation Z เพราะหากผู้สอนขาดความเข้าใจก็จะส่งผลให้ผู้เรียนไม่ได้รับการพัฒนาการเรียนรู้อย่างเหมาะสม

ผู้เรียน Generation Z

จากการที่ผู้เขียนได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับผู้เรียน Generation Z ซึ่งในปัจจุบันหน่วยงานด้านการศึกษาหันมาให้ความสนใจกันอย่างมากมา เนื่องจากผู้เรียนในยุคนี้ ได้แก่ ผู้เรียน Generation Z ที่มีความแตกต่างระหว่างยุคก่อนเป็นอย่างมาก โดยผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

คุณลักษณะของผู้เรียน Generation Z

ดนุลดา จามจุรี (2563) ผู้เรียน Generation Z หรือ “Gen Z” คำนิยามของคนที่เกิดหลังปี พ.ศ.2540 ขึ้นไป เทียบอายุแล้วก็คือ เยาวชนหรือคนกลุ่มอายุ 10-21 ปี นั่นเอง โดยข้อมูลจากบทความ Personality Traits of Thai Gen Z Undergraduates: Challenges in the EFL Classroom? ได้อธิบายคุณลักษณะของ Gen Z ไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. เป็นผู้ประกอบการและนวัตกรรม (Entrepreneurship and Innovation) Gen Z มีความระมัดระวังทางการเงินมากกว่าเมื่อเทียบกับ Millennial Generation
2. นักวิจารณ์ (Criticizer) Gen Z มีแนวโน้มที่จะพิจารณาตั้งคำถามและวิพากษ์วิจารณ์ทุกอย่าง รวมถึงการแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย
3. ช่วงความสนใจสั้น (Short Attention Span) เนื่องจากเติบโตขึ้นโดยใช้อินเทอร์เน็ตและรับรู้โลกจากภาพและเสียงผ่านอินเทอร์เน็ต ดังนั้น “การทำให้เข้าใจง่ายและเข้าถึงประเด็น” จึงเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างข้อมูลหรือข้อความสำหรับคนยุคนี้

4. ต้องการความพึงพอใจทันที (Instant Gratification) การใช้ชีวิตในสภาพแวดล้อมที่มีอุปกรณ์สื่อสารต่าง ๆ ตลอดเวลาสามารถทำให้ Gen Z เกิดปัญหาทางจิตวิทยาที่เรียกว่า “โรคสมาธิสั้น (Attention Deficit Hyperactivity Disorder: ADHD)”

5. ทำงานได้หลายอย่างพร้อมกัน (Multitasking) Gen Z มีแนวโน้มที่จะทำงานหลายอย่างได้ดีในเวลาเดียวกันเนื่องจากวิถีชีวิตของพวกเขาที่ฝังอยู่ในสื่อและการสื่อสาร

6. ขาดการทำงานร่วมกัน (Lack of Collaboration) ชอบทำงานคนเดียว

7. การขาดทักษะในการสื่อสาร (Lack of Communication Skills) ด้วยเทคโนโลยีขั้นสูงที่ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทำให้ Gen Z ค่อนข้างกับการมีเครือข่ายมากกว่า

8. ความภักดีและความใจกว้าง (Loyalty and Open Mindedness) จากการศึกษาของ Seemiller, C., & Grace, M. (2016b) พบว่า ลักษณะของ Gen Z มีแนวโน้มที่จะซื่อสัตย์ต่อเพื่อน มีน้ำใจต่อผู้อื่นและต่อประเด็นทางสังคมเปิดใจรับความแตกต่างและชอบที่จะคงไว้ซึ่งความประทับใจในตัวเอง

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้เรียน Generation Z ที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ อยู่เสมอ จนถูกเรียกว่าเป็นเด็กยุคดิจิทัล และเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้เกิดการเชื่อมต่อกันได้ง่ายและรวดเร็ว เกิดการยอมรับและเรียนรู้วัฒนธรรมที่หลากหลายทั้งในเรื่องภาษาและเชื้อชาติเกิดความคิด ทศนคติ พฤติกรรม ความต้องการ ผู้สอนควรให้ความสนใจ ดูแล มีเหตุผลในการพูดคุยกับผู้เรียน และให้คำแนะนำที่ในตัดสินใจในชีวิตตนเอง

ส่วนย่อยที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แย่งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน ซึ่งผู้เขียนได้ศึกษาข้อมูลและทำการวิเคราะห์และค้นหาหลักฐาน ซึ่งเป็นมุมมองเกี่ยวกับการศึกษาและการทำงานของผู้เรียน Generation Z โดยมีนักการศึกษาได้ให้ข้อมูลอย่างหลากหลาย ได้แก่

Pisa อธิบายถึงสติปัญญาเด็กไทยห่างจากประเทศพัฒนาแล้ว 6 ปี ผลประเมินของ Pisa ที่มีเป้าหมายหลัก เพื่อวัดความสามารถของนักเรียนวัย 15 ปี เนื่องจากเป็นช่วงอายุที่พบว่ามี IQ ของมนุษย์จะสูงที่สุด โดยทำการประเมินผ่านทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญ พบว่า สติปัญญาของเด็กไทยห่างจากกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ฟินแลนด์ สิงคโปร์ หรือญี่ปุ่น ถึง 6 ปี นอกจากนั้นยังมีค่านิยมด้านการศึกษาที่อาจก่อให้เกิดปัญหา ได้แก่ ค่านิยมอยากเป็นหมอ ส่งผลให้เด็กไทยต้องมีการแข่งขันที่สูงขึ้น เกิดภาวะความกดดัน ระบบ TCAS (Thai University Center Admission System) และการส่งลูกเรียนเอกชน เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาการแข่งขันในการเรียน การขยับจาก

ระบบการศึกษาแบบไทย ไปสู่การศึกษาระดับโลกที่กำลังถูก Disruption และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเป็นผลมาจากองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความเร็ว 2) ความวิตกกังวล 3) ความคิดริเริ่มสิ่งใหม่ของเหล่า Startup และ 4) ความรวดเร็วและสะดวกสบายในการรับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สร้างให้เกิดเทรนด์ใหม่ของการศึกษา ได้แก่ Highly Actively Learn: ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้, Highly Adaptive: ผู้เรียนปรับตัวเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ, Highly Globalized การเลือกเรียนและปรับเปลี่ยนตามรูปแบบความสนใจของแต่ละบุคคล, Highly Focus yet Flexible การเรียนแบบโฟกัสแต่ยังยืดหยุ่น นอกจากนี้ ผู้เรียน Generation Z ควรมี “ความคิดสร้างสรรค์” โดยจากผลการศึกษาของอะโดบี (Adobe) เรื่อง “Gen Z in the Classroom: Creating the Future” พบว่า นักเรียน 97% และครู 99% เห็นว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในอนาคตของนักเรียน การนำ EdTech (Education Technology) หรือเทคโนโลยีทางการศึกษามาเล่นเกม ผลักดันให้สมาร์ทโฟนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นการเชื่อมโยงการเรียนเข้ากับมือถือ การพัฒนาแอปพลิเคชัน การนำเกมเข้ามามีส่วนในการโต้ตอบและสร้างปฏิสัมพันธ์ของนักเรียน ไปจนถึงการปรับบทเรียนให้มีความเป็นดิจิทัลคอนเทนต์มากขึ้น ซึ่งจะเป็นส่วนช่วยทั้งด้านการทำงานของครูผู้สอน และการเรียนรู้ของตัวนักเรียนเอง (Adobe Systems Incorporated, 2017)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการทำงานของครูผู้เรียน Generation Z มีนักการศึกษากล่าวถึงว่าผู้สอนควรมีแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนในช่วงวัย Generation Z ดังต่อไปนี้

เกรียงศักดิ์ พลอยแสง (2561) กล่าวถึงแนวทางการจัดการเรียนศึกษาสำหรับผู้เรียน Generation Z ดังนี้

1. ผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างตื่นตัว
2. ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กิจกรรมการเรียนรู้ สร้างแรงจูงใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่เหมาะสม

3. การสรุปความรู้ด้วยการให้ผู้เรียนได้อภิปรายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ให้ผู้เรียนทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็น เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกันอย่างรอบคอบ

ดนุลดา จามจรี (2563) กล่าวถึงแนวทางการจัดการเรียนศึกษาสำหรับผู้เรียน Generation Z ผู้สอนควรนำสื่ออินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ง่ายมากขึ้น ให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัลและสิ่งพิมพ์ออนไลน์ เลือกสื่อการสอนที่ใช้งานง่ายและโต้ตอบได้หลายทาง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูล

ออนไลน์ขนาดใหญ่ และควรให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมต่อกับเพื่อนผ่านอินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ และเว็บไซต์เครือข่ายสังคมได้ตลอดเวลา

ภวิกา ภักษา และนิรมล จันทรสุวรรณ (2565) กล่าวถึงแนวทางการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียน Generation Z ดังนี้

1. การอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ตามประเด็นที่กำหนด หรืออาจใช้กรณีศึกษาซึ่งเป็นเหตุการณ์จำลองหรือเหตุการณ์จริงที่มาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ นำมาใช้เป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นวิธีสอนที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน Generation Z ที่มีลักษณะชอบศึกษาค้นคว้าและกล้าแสดงความคิดเห็น

2. การแสดงละคร (Dramatization) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่นำเรื่องที่ตรงกับความเป็นจริงมาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตั้งแต่ต้นจนจบทำให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องราวนั้นได้อย่างลึกซึ้ง ผ่านการแสดงและถ่ายทอดเรื่องราว อารมณ์ ความรู้สึกของตัวละคร

3. การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนสวมบทบาท สถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง และแสดงออกตามความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียน Generation Z รับรู้ในความสามารถของตนเองและยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นได้อย่างดี

การจัดการเรียนรู้ STEM Education เป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน Generation Z การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการข้ามกลุ่มสาระวิชา (Interdisciplinary Integration) ระหว่างศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ แบบ STEM Education ได้แก่ วิทยาศาสตร์ (Science: S) เทคโนโลยี (Technology: T) วิศวกรรมศาสตร์ (Engineer: E) และคณิตศาสตร์ (Mathematics: M) โดยนำจุดเด่นของธรรมชาติ ตลอดจนวิธีการสอนของแต่ละสาขามาผสมผสานกันอย่างลงตัว เพื่อให้ผู้เรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมาย กระทรวงศึกษาธิการจึงกำหนดนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในครั้งที่สองทศวรรษ (พ.ศ. 2552-2561) ซึ่งมีวิสัยทัศน์ว่า “คนไทยทุกคนสามารถเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดีได้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ภายในปี 2561” การศึกษาต้องถ่ายทอดความรู้และพัฒนาอยู่เสมอ ในอีกทั้งต้องปรับการใช้งานให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่อยาก رؤ้อยากเห็น สำหรับการพัฒนาศึกษาที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่นำนักศึกษาให้มีความรู้ ทักษะในกระบวนการ และ

ทัศนคติทางวิทยาศาสตร์มีความสำคัญและเป็นไปได้โดยการมีนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมให้ได้มากที่สุดและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง (Ounraun, W., 2019)

คำว่า สะเต็ม (STEM) ได้เริ่มใช้โดยทั่วไปในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นครั้งแรกในปีคริสต์ศักราช 2001 โดย Dr.Judith A. Ramaley อดีตประธานมูลนิธิ พื้นฐานวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษาและมนุษยชาติ (National Science Foundation Education and Human Division) แห่งสหรัฐอเมริกา (Fioriello, P., 2016) การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการและทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน Generation Z เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในยุคศตวรรษที่ 21 สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) (2556) กล่าวถึงทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ควรมี 3 ด้านหลัก ๆ คือ การเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและการทำงาน และทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ของไทยมุ่งหวังให้ผู้เรียน Generation Z มีทักษะในศตวรรษที่ 21 จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนต้องสามารถจัดการเรียนรู้แบบ STEM Education เพื่อให้ผู้เรียน Generation Z บรรลุเป้าหมายของตนเอง ผู้สอนควรพัฒนาศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ให้มีสามารถของตนเอง ได้แก่ จัดการเรียนรู้ที่บูรณาการทักษะในศตวรรษที่ 21 เครื่องมือการเรียนรู้และกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติการในชั้นเรียน การบูรณาการเนื้อหาวิชาทั้งภายในและระหว่างวิชา มุ่งเน้นการทำโครงงาน เชื่อมโยงการเรียนรู้สู่ชีวิตจริง ส่งเสริมให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ผึกคิดและส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับทักษะพื้นฐานและทักษะในศตวรรษที่ 21 ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำงานแบบร่วมมือ ออกแบบการวัดและประเมินผลที่รองรับการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ใช้เทคโนโลยี สื่อมัลติมีเดีย การจัดการเรียนรู้ และจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาเป็นรายบุคคลตามศักยภาพของนักเรียน

ส่วนย่อยที่ 3 จากการศึกษาข้อมูลผู้เรียน Generation Z ในส่วนย่อยที่ 1 และ 2 พบว่า ผู้สอนควรมีการประยุกต์ใช้การจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายและการนำ STEM Education มาปรับใช้ในการเรียนการสอน โดยผู้เขียนขอเสนอข้อมูลที่ผู้อ่านจะสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ในอนาคตได้ ดังต่อไปนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เน้น “การมีปฏิสัมพันธ์/โต้ตอบ (Interaction)” เช่น การออกแบบห้องเรียน โต๊ะเรียนที่หันหน้าเข้าหากันเพื่อยกระดับการมีปฏิสัมพันธ์การรวมเทคโนโลยี Interactive ที่ผู้เรียนสามารถโต้ตอบในลักษณะเดียวกับที่พวกเขาทำในโลกเสมือนจริง

2. ผู้สอนต้องสร้างแรงจูงใจ ใช้กิจกรรมที่ได้ลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) และควรเน้นวิธีการเรียนรู้และความเข้าใจใน Concept ที่จำเป็น

3. การสำรวจและเข้าใจองค์ประกอบของเทคโนโลยี สื่อสังคม และเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่ผู้เรียนสนใจและนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาใช้ในการเรียนการสอนและ “การสร้างห้องเรียนที่สร้างสรรค์ (Creative Classroom)” บุรณาการเทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน

4. สร้างความตระหนักให้กับผู้เรียน Gen Z การไม่โพสต์ข้อมูลที่ละเมิดความเป็นส่วนตัวของผู้อื่นหรือ Bully ผู้อื่นบนโซเชียล (Barley, S., 2016) ให้ผู้เรียน Gen Z เรียนรู้วิธีคิดวิเคราะห์ การกรองข้อมูลและใช้ข้อมูลที่ได้สำหรับการตัดสินใจที่ดีที่สุด (Seemiller, C. & Grace, M., 2016b)

5. ใช้กลยุทธ์นวัตกรรมการสอนในเทคโนโลยีรูปแบบต่าง ๆ เช่น Web Searches, Web Games และการใช้โซเชียลมีเดียที่เหมาะสม ที่จะตอบสนองความสนใจและความเชี่ยวชาญ (Shatto, B. & Erwin, K., 2016)

6. ใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Hybrid Learning Model) ที่ผสมผสานระหว่างอินเทอร์เน็ตที่สนับสนุนประสบการณ์การเรียนรู้นอกห้องเรียน และในห้องเรียน ใช้วิธีการสอน เช่น การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Bell, J.A., 2013) การใช้ Flipped Classroom

7. หากผู้สอนเต็มเต็มเวลาอันมีค่าของพวกเขาด้วยประสบการณ์ที่มีความหมายจะช่วยให้ผู้สอนได้รับความไว้วางใจจากผู้เรียน (Barley, S., 2016) ผู้สอนควรพูดสั้น ๆ เกี่ยวกับเนื้อหา (Concept) แล้วให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ข้อมูลและทดสอบความรู้ของพวกเขา Barley, S. (2016) การใช้วิธีการเรียนรู้แบบ Active Learning (Seemiller, C. & Grace, M., 2016b)

สรุปผล

สรุปได้ว่า ผู้เรียน Generation Z เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ อยู่เสมอ เป็นเด็กยุคดิจิทัลและเทคโนโลยีการสื่อสาร เป็นยุคที่มีการเชื่อมต่อกันได้ง่ายและรวดเร็ว ผู้สอนควรให้ความสนใจ ดูแล มีเหตุผลในการพูดคุยกับผู้เรียน และให้คำแนะนำที่ในตัดสินใจในชีวิตตนเอง ผู้สอนควรมีแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนในช่วงวัย Generation Z โดยคำนึงถึงเด็กยุคนี้ที่เติบโตมาพร้อมกับอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีที่ทันสมัยตลอดเวลา ต้องทำความเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของ Gen Z เปลี่ยนแปลงไป ไม่สร้างความกดดันเมื่อเด็กมีแนวคิดที่แตกต่างจากอดีตหรือมีความคิดเห็นที่อาจจะขัดแย้งกับผู้สอนได้ในบางเวลา เนื่องจากเด็กยุคนี้มีเหตุและผลค่อนข้างมาก ต้องเข้าใจว่าเด็กยุคนี้มักชอบสื่อการสอนที่ใช้งานง่ายและได้ตอบได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งทำให้เด็กยุคนี้มีลักษณะใจร้อน และต้องการคำตอบที่รวดเร็ว หรือรอคอยได้ไม่นานนั่นเอง แต่พวกเขามีความ

รับผิดชอบต่อสังคมและมีคุณธรรมจริยธรรมได้เหมือนกับคนทุกยุคทุกสมัย เพียงแค่ผู้สอนต้องเข้าใจคุณลักษณะของผู้เรียน ให้คำแนะนำด้วยวิธีการเหมาะสม และเข้าถึงผู้เรียนในยุคนี้อย่างทั่วถึงทุกคน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาและวิเคราะห์ จึงสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ได้ว่า กลยุทธ์เป็นวิธีการที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางหรือเป็นแนวทางการดำเนินงานในอนาคตหรือเป็นวิถีทางในการที่ก้าวเดินจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งเพื่อให้ไปถึงที่หมายได้อย่างรวดเร็ว โดยผู้สอนต้องฝึกฝนการใช้กลยุทธ์ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งผู้เรียน Generation Z มีลักษณะที่แตกต่างจากผู้เรียนยุคก่อน แต่หากผู้สอนทำความเข้าใจและยอมรับต่อลักษณะของผู้เรียน Generation Z ก็จะไม่ยากเกินไปในการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ STEM Education ในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สร้างความตื่นเต้นท้าทาย ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการใช้ความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ และการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้ดี เป็นกระบวนการสอนที่ผู้สอนยุคใหม่ควรหันมาให้ความสนใจและนำไปใช้ในห้องเรียนเป็นอย่างมาก ผู้เขียนเองได้ใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ STEM Education มานาน และมีประสบการณ์ในการออกแบบสื่อการสอนแบบ STEM Education ซึ่งพบว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก และผู้เรียนได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ พลอยแสง. (2561). การเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ*, 5(ฉบับพิเศษ), 131-141.
- ดนุตา จามจุรี. (2563). *การออกแบบการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน Gen Z*. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. เข้าถึงได้จาก <http://www.curriculumandlearning.com>
- ธงชัย สันติวงษ์. (2553). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ภวิกา ภักษา และนิรมล จันทรสุวรรณ. (2565). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสำหรับผู้เรียน Generation Z. *วารสารบัณฑิตวิจัย*, 13(2), 1-12.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์. (2552). *กลยุทธ์การตลาด*. เข้าถึงได้จาก <http://reg.ksu.ac.th/business/Monchaiya.html>.

- วลิดา อุ่นเรือน. (2561). กระบวนการคิดเชิงระบบโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษาสำหรับ
นักศึกษา คณะครุศาสตร์ฟิสิกส์ ชั้นปีที่ 2. *วารสารวิทยาลัยสันตพล*, 4(2), 37-48.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2556). สะเต็มศึกษาประเทศไทยและทุดสะ
เต็ม. *นิตยสารสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท)*, 42(185), 1-
60.
- สุดใจ วันอุดมเดชชัย. (2556). *การจัดการเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพฯ : สามลดา.
- สุภาวดี สาระวัน. (2562). *สะเต็มศึกษากับกระบวนการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. เข้าถึงได้จาก
<https://www.scimath.org/article-stem/item/9112-21>
- Adobe Systems Incorporated. (2017). *Gen Z in the Classroom Creating the Future*.
Retrieved from <https://blog.adobe.com/en/publish/2016/10/26/gen-z-in-the-classroom-creating-the-future>
- Barley, S. (2016). *Here's what marketers need to know about Generation Z*. Retrieved
from <https://www.sprinklr.com/the-way/what-marketers-need-know-generation-z/>
- Bell, J.A. (2013). Five generations in the nursing workforce: Implications for nursing
professional development. *Journal for Nurses in Professional Development*, 29(4), 205-210.
- Bryson, J. M. (1995). *Strategic Planning for Public and Nonprofit Organizations*. San
Francisco, CA : Jossey-Bass Publishers.
- Certo, S. C. & Peter, J. P. (1991). *Strategic management: Concept and application*.
Singapore : McGraw-Hill.
- Coulter, M. (2008). *Strategic management in action*. (4th ed.). New Jersey : Person
Education, Inc.
- Fioriello, P. (2016). *Understanding the Basics of STEM Education*. Retrieved from
<http://drpfconsults.com/understanding-the-basics-of-stem-education>
- Maassen, P. & Van Vught, F. A. (1992). Strategic planning. In B. R. Clark & G. Neave
(Eds.), *Encyclopedia of higher education*. Oxford : Pergamon.
- Mara, C.M. (2000). A strategic planning processes for a small nonprofit organization: A
hospice Example. *Nonprofit Management and Leadership*, 11(2), 211-223.

- Mintzberg, H. (1994). *The rise and fall of strategic planning*. New York : Prentice-Hall.
- Ounraun, W. (2019). The Results of Applying Stem Education to Enhance Understanding of Learning Management Based on The Stem Education for The Students in The Faculty of Education, Uttaradit Rajabhat University. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*, 4(3), 1376-1385.
- Robbins, S.P. & Coulter, M. (2012). *Management*. (11th ed.). Boston : Pearson.
- Rothaermel, F. T. (2013). *Strategic management: Concepts and cases*. New York : the McGraw-Hill Companies. Inc.
- Seemiller, C. & Grace, M. (2016b). *Generation Z Goes to College*. San Francisco, California : Jossey Bass.
- Shatto, B., & Erwin, K. (2016). Moving on from millennials: Preparing for generation Z. *The Journal of Continuing Education in Nursing*, 47(6), 253-254.

